

## שער הכהנים קדושת הכהנים

### סימן א קדושת כהנים

**סעיף א מצות עשה להבדיל את הכהנים ולקדשם ולהכניסם לקרבן שנאמר "וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב".**

**לקדש כהנים לעבודתם** – פסוק המפתח בנושא קדושת כהנים הוא *"וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב"* (ויקרא כא:ח). הפסוק מקשר בין קדושת הכהנים ועבודתם בבית המקדש. אפשר להסביר את הקשר בשתי צורות: קדש אותו בגין עבודתו, או קידש אותו כדי שיעבוד בבית המקדש, כמו שאמרו חז"ל בכמה מקומות שאחד הלשונות של *"כי"*, פירושו *"דהא"*.

**מצות עשה** – לשון **הרמב"ם** הלכות כלי מקדש והעובדים בו פרק ד' סוף הלכה א. הרמב"ם מתחיל בעניני כהנים בעבודתם אחרי שהוא כותב את הלכות הלויים, בפרק ג' שם. וז"ל (וזה לשונו) בהתחלת הלכה א בפרק ד: *"הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות שנאמר ויבדל אהרן לחקדשו קדש קדשים"* (דברי הימים א כג:יג). וממשיך *"מצות עשה וכו'".* הוא לומד את הבדלת והעלאת הכהנים נלמד מהפסוק בכתובים, אבל פסוק זה מתאר את מעמד הכהנים כעובדה, והרמב"ם אינו מביא אותו כמקור למצוה. הפסוק מצוטט בפסחים קד ע"א כאחת הדוגמאות להבדלה. אבל אין ללמוד מהפסוק הזה שיש לקדשם. הפסוק בפרשת אמור *"וקידשתו"* יש לו משמעות של ציווי: תעשה את הכהן קדוש.

הכותרת להלכות כלי מקדש והעובדים בו מכיל המצוה *"לקדש הכהן לעבודה"*. שמצווה לקדש הכהנים עבור עבודה במקדש.

**הרמב"ם** בספר המצות כותב בכיוון של לכבד את הכהנים וז"ל *"והמצוה הל"ב היא שצונו לכבד זרע אהרן ולנשואם ולרוממם ונשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה ואפילו ימאנו אותו לא נשמע מהם. וזה כלו הגדלה לאל יתעלה אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו. והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדוש יהיה לך"*.<sup>1</sup> ספר מגילת אסתר<sup>1</sup> מפרש שהרמב"ם חזר בו במשנה תורה, והמצווה היא לקדש כהנים לעבודה.

**ספר החינוך**<sup>2</sup> מצוה רסט מצות קידוש זרע אהרן – *"קדש זרע אהרן, כלומר לקדשם ולהכניסם לקרבן, וזהו עיקר העשה, וכן להקדימם לכל דבר שבקדושה"*. כמו שנכתב ברמב"ם במשנה תורה, עיקר המצוה הוא לקדש הכהנים עבור להכניסם לעבודת בית המקדש. החינוך ממשיך בענין קדימת כהנים, שגם נלמד מ*"וקדשתו"*, אבל עיקר המצוה הוא להכניס את הכהנים לעבודה. השר מקוצי בסמ"ג עשה קע"א רק מביא ענין כיבוד הכהנים ולא נמצא אצלו הכנסת הכהנים לעבודה כחלק של המצוה.

**ולהכניסם לעבודה** – הרמב"ם הוסיף את המילה *"ולהכניסם"* והוא לא הסביר את כוונתו או מקורו. אפשר להגיד כפשוטו שחלק של הקדשת כהנים לעבודה הוא לחנך אותם כדי שהכהנים ידעו מה לעשות. ספר מגילת אסתר

<sup>1</sup> פירוש מגילת אסתר על ספר המצוות נכתב ע"י הרב יצחק די-ליאון, איטליה מאה ה"ט ז'

<sup>2</sup> ספר החינוך לרבינו הרא"ה או אחד מתלמידי הרשב"א – עיין הקדמת מנחת חינוך מהדורה מכון ירושלים.

מסביר שהכנה הוא לארגן אותם לפי משמרות, כפי שמופיע בהמשך אותו פרק. החינוך משתמש בלשון קצת שונה "ולהכניסם". לא ברור אם אפשר לחלק בין הרמב"ם והחינוך.

## סעיף ב – הכהנים מוקדשים לרצונם ושלא לרצונם.

**שלא לרצונם** – תורת כוהנים אמור פרשה א הלכה ו' "קדושים יהיו לאלהיהם" (ויקרא כא:ו) – על כרחם". ובהמשך הלכה יג "ומניין אם אינו רוצה דפנו תלמוד לומר 'וקדשתו' בעל כרחו. 'כי את לחם א-להיהם הם מקריבים והיו קדש' (פסוק ח) להגיד מה גרם". מה הגורם לקדושתו, אפילו בכפיה? עבודתו. פירוש "דפנו" – הלקיהו. לימוד תו"כ בהלכה יג מובא גם בגמרא יבמות דף פח ע"ב. רש"י על אתר ד"ה דפנו – "הכהן וקדשהו על כרחו". קיימת שתי אפשרויות בהבנת הלימוד: אפשרות הראשונה שהלימוד הוא עבור עצם קדושת הכהן להקריבה במקדש. אפשרות השנייה שהלימוד הוא בענין קדושה שנובע מהאיסורים המיוחדים של כהנים, באישות וטהרה ממת. כלומר כהן מחויב, אפילו בעל כרחו, להתקדש על ידי האיסורים המיוחדים לכהנים.

לכאורה, יותר פשוט ללמוד את הסוגיא לפי ההסבר השנייה. הקשרתו של הסוגיא ביבמות מתעסק בענין קדושת כהנים מצד האיסורים, ובנוסף, הר"ש משאנץ על תורת כהנים על אתר מפרש שמדובר על קדושה בכפיה לגבי איסורים.

**הרמב"ם** לא מביא בפרק ד' של הלכות כלי המקדש והעובדים בו את קדושת כהנים שלא לרצונם, אלא מביא בפרק ג' הלכה א הפרק של הלכות לויים. וז"ל "ומצות עשה להיות הלויים פנויים ומוכנים לעבודת המקדש בין רצו בין לא רצו". מקור דין הלויים נמצא בסוגיא בבכורות דף ל ע"ב, ושמה נלמד גם עבור כהנים וגם עבור לויים. משום שאין איסורים שמיוחד ללויים, רק קיים אפשרות הבנה בענין כפיה לעבודה ושירות. מתוך הקשר הסוגיא בבכורות ניתן להבין שגם עבור כהנים כופים לעבוד. **הרמב"ם** בספר המצוות מצות עשה לב מביא באופן מפורש שכיבוד הכהנים הוא גם לא לרצונם. כפי שראינו בסעיף הקודם המגילת אסתר טוען שהרמב"ם חזר בו במשנה תורה.

## סעיף ג – כהן שלא מקבל על עצמו כל עבודת הכהנים אינו רשאי לעבוד לאף עבודה ואינו רשאי לקבל מתנות כהונה. לדעת רש"י נפסל כהן שחושב בלבו שאחד העבודות בא מהגבורה. לדעת הריטב"א נפסל כהן שחושב בלבו שאחד מן העבודות אינו מחייב או הכרחי.

**כהן שלא מקבל** – חולין דף קלב סע"ב "ואמר רב חסדא: עשרים וארבע מתנות כהונה, כל כהן שאינו בקי בהן – אין נותנין לו מתנה; ולא מילתא היא, דתניא, ר' שמעון אומר: כל כהן שאינו מודה בעבודה – אין לו חלק בכהונה, שנאמר (ויקרא ז:לג) 'המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה', אין לי אלא זה בלבד, מניין לרבות חמש עשרה עבודות, כגון: היציקות והבלילות והפתיתות והמליחות, תנופות והגשות והקמיצות, הקטרת והמליקות [דף קלג עמוד א] וקבלות, הזאות, והשקאת סוטה, ועריפת עגלה ערופה, וטהרת מצורע, ונשיאות כפים בין מבפנים בין מבחוץ – תלמוד לומר מבני אהרן עבודה האמורה לבני אהרן, וכל כהן שאינו מודה בה – אין לו חלק בכהונה טעמא – דאינו מודה בה, הא מודה בה – אע"ג דאינו בקי בהן." לפי הלשון של הברייתא "אין לו חלק בכהונה" לכאורה מדובר על הפסד מתנות כהונה. פירש רש"י ד"ה אין לו חלק בכהונה – "אין לו חלק בקדשים" כמו פשט לשון הברייתא. אותו ברייתא גם מובא במנחות דף יח:.

מקור הברייתא מובא באופן מורחבת, בתוספתא דמאי פרק ב הלכה ז "כהן שקבל עליו כל עבודות כהונה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו. בן לוי שקבל עליו כל עבודות לוייה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו שנאמר המקריב את דם השלמים וג' אין לי אלא זריקות דם והקטר חלבים מניין ליציקות ובלולות תנופות והגשות הקמיצות

והקטרת המליקות והקבלות וההזאות והשקאת סוטה ועריפת עגלה וטהרת מצורע ונשיאות כפים מבפנים ומבחוץ ת"ל בני אהרן כל עבודה שהיא בבני אהרן אמ' ר' שמעון יכול אין דוחין אתם אלא ממתנות מקדש בלבד מניין אף ממתנות גבולין ת"ל ראשית דגנך תירושך ויצהרך וג' מפני מה כי בו בחר ה' וג' כל המקבל עליו שירות יש לו במתנות כל שאין מקבל עליו שירות אין לו במתנות. בזמן שהכהנים עושין רצונו של מקום מה נאמר בהם חלקם נתתי אתה מאישי משלהן הן נוטלין ואין נוטלין משלי ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מה נאמר בהם מי גם בכס ויסגר דלתים וגו'". לשון התוספתא הוא "אין מקבלים אותו", כלומר שנפסל מעבודה. יש מקור אחר שרש"י מפרש את הברייתא כמו הבנת התוספתא, שהכהן נפסל מעבודה. רש"י פסחים דף ג: ד"ה שחץ פסול "הוא עצמו היה גם רוח ומבזה קדשי שמים, ואין ראוי לשמש, כדקיימא לן [במנחות] (יח): עבודה המסורה לבני אהרן, כהן שאינו מודה בכולן, אף במגונה שבהן - אין לו חלק בכהונה". בלשון, ואינו ראוי לשמש, כלומר נפסל לעבודה.

התוספתא מובא באופן תמציתי בגמרא בכורות דף ל: "וכן בן לוי שבא לקבל דברי לוי, וכהן שבא לקבל דברי כהונה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו, שנאמר המקריב את דם השלמים וגו' העבודה המסורה לבני אהרן - כל כהן שאינו מודה בה אין לו חלק בכהונה". קיים שתי הלשונות - "אין מקבלין אותו" נפסל לעבודה, וגם "אין לו חלק" נפסל למתנות. הברייתא גם נמצא בתורת כהנים צו פרק טז הלכה ט - י ומובא בלשון של "אין לו חלק בכהונה"

הרמב"ם מביא את דין של הברייתא רק בהקשר להפסד מתנות כהונה. הלכות ביכורים פרק א הלכה א "עשרים וארבע מתנות ניתנו לכהנים וכולן מפורשין בתורה, ועל כולן נכרתה ברית לאהרן, וכל כהן שאינו מודה בהן אין לו חלק בכהנים ואין נותנין לו מתנה מהן". ראוי לציין שהרמב"ם מביא את דין פסילת לוי לעבודתו (הל' כלי מקדש והעובדים בו פרק ג הלכה א) כמו שנמצא בתוספתא דמאי ובסוגיא בבכורות.

**לדעת רש"י** - רש"י חולין קל"ב: ד"ה שאינו מודה בעבודה - "שאמר בלבו דברי הבל הן ולא צוה המקום להקריב לו קרבנות אלא משה בדה מלבו". נפסל כהן שכופר בצווי העבודה, כביכול שלא בא מצוויי של הקב"ה.

**לדעת הריטב"א** - מקשה על רש"י, שלפי הסברו בעצם מדובר על כופר שממילא מחייב מיתה. הריטב"א על אתר מפרש שאינו מסכים שמחוייב באותו עבודה, וז"ל "ר"ש בן אלעזר אומר כל כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה. פרש"י ז"ל שאומר בלבו דבר הבל הוא ולא צוה המקום להקריב לו קרבנות אלא משה בדה מלבו, ולא נהירא לי דאם כן מאי אין לו חלק הא מיחייב מיתה שכופר בתורת משה, אלא הכי פירשו שאינו מודה במקצת עבודות שאומר שאינם צריכות ואינם חובה, אע"פ שאמרם משה מפי הגבורה, אינם לעכב, כנ"ל". המאירי על אתר מביא פירוש דומה לזה של הריטב"א.<sup>3</sup>

## סעיף ד - כהן שעובר על עבירות מסוימות פסול לעבודה. פרטים נמצאים בסימן הבא.

**כהן שעובר על עבירות** קיים שלשה קבוצות של עבירות שפוסלים כהן.

קבוצה ראשונה, כהן שעובר על אחד מהמצוות שמיוחדות לכהנים, איסור לחתן עם גרושה, זונה, חללה וחלוצה ואיסור לטמא למתים. מקור הדין נמצא במשנה מסכת בכורות דף מה ע"ב "אלו כשרין באדם ופסולין בבהמה... ושנעבדה בהן עבירה ושהמית את האדם, והנושא נשים בעבירה - פסול עד שידירנה הנאה, והמטמא למתים - פסול עד שיקבל עליו שלא יהא מטמא למתים". לשון הרמב"ם כפי שנמצא בהלכות ביאת מקדש פרק ו הלכה ט "כהן שהיה נושא נשים בעבירה אינו עובד עד שידירוהו ב"ד על דעת רבים כדי שלא יהיה לו הפרה שלא יוסיף לחטוא ועובד ויורד ומגרש, וכן אם היה מטמא למתים פסול עד שיקבל עליו בב"ד שלא יטמא, ואם עבר ועבד קודם שידיר או שיקבל אע"פ שהוא נשוי בעבירה לא חילל עבודה". כהן שעבר על איסור מיוחד לכהנים פסול מעבודה עד שיקח נדר שאי אפשר להפירו.

<sup>3</sup> החפץ חיים על תורת כהנים מעלה אפשרות כהן שאינו מקבל, פירושו שאינו רוצה לעבוד.

קבוצה שניה היא כהן שעובד עבודה זרה. כהן שעבד עבודה זרה או בבית מחוץ למקדש פסול לעבודה כפי שנלמד מהסוגיא של כהן ששרת בבית חוניו. בית חוניו היה מקדש שנבנה במצרים, מקדש שלא דוקא היה לעבודה זרה. הסוגיא נמצא במסכת מנחות דף קט ע"א במשנה "הכהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש שבירושלים, ואין צריך לומר לדבר אחר, שנאמר: (מלכים ב' כ"ג) 'אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם', הרי אלו כבעלי מומין, חולקין ואוכלין ולא מקריבין." הלכה של הרמב"ם נמצא בהלכות ביאת מקדש פרק ט הלכות יג-ד "כל כהן שעבד ע"ז בין במזיד בין בשוגג אע"פ שחזר בתשובה גמורה ה"ז לא ימשש במקדש לעולם שנאמר ולא יגשו אלי לכהן לי, אחד העובד אותה בשירות כגון שנעשה כומר לע"ז או המשתחוה לה או המודה בה וקבלה עליו באלוה הרי זה פסול לעולם, עבר והקריב אין קרבנו ריח ניחוח אע"פ שהיה שוגג בעת ששרת או שהשתחוה או שהודה, אבל השוחט לע"ז בשוגג אם עבר והקריב קרבנו ריח ניחוח ונתקבל שהרי לא שרת ולא נעשה כומר אלא שחט בלבד והוא שוגג ואע"פ כן לכתחלה לא יעבוד. מי שעבר ועשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנו לשם אינו כבית ע"ז ואע"פ כן כל כהן ששימש בבית כזה לא ימשש במקדש לעולם, וכן כלים שנשתמשו בהן שם לא ישתמשו בהן במקדש לעולם אלא יגנזו, ויראה לי שאם עבד כהן ששימש שם במקדש לא פסל." כלומר, כהן שעבד עבודה זרה עצמה פסול לעבודה, וכהן שעבד בבית חוניו, כלומר מחוץ למקדש, למרות שאינו עובד עבודה זרה, אותו כהן פסול לעבודה.

קבוצה שלישית כהן מומר פסול לעבודה, דהיינו כהן שהמיר דתו, כביכול. הדין נלמד מסוגית העובד בבית חוניו במנחות דף קט. פרטי הדין נמצאים בהלכות נשיאת כפים באוח חיים סימן קכח סעיף לז בטור בית יוסף ושלחן ערוך.

כהן שרצח לפי פשט המשנה בבכורות דף מה ע"ב לא פסול לעבודה. הנושא מצריך דיון לעומק שסימן הבא.

פרטים של הלכות אלו יהיו בסימן הבא.

## סעיף ה – כהן, אפילו עם הארץ, שמקבל על עצמו כל העבודות של כהונה כשר לעבודת המקדש.

**אפילו עם הארץ** – חולין דף קל: מביא סוגיא בענין מתנות כהונה. "דאמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מניין שאין נותנין א' מתנה לכהן ע"ה שנאמר ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת לכהנים וללוים למען יחזקו בתורת ה' כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת ושאינו מחזיק בתורת ה' אין לו מנת". תוספות בסוגיא של סעיף הקודם חולין קלב: ד"ה ולא מילתא היא דתניא כו' "הוה מצי למימר מדאמרין בריש פירקין המחזיקין בתורת ה' יש להם מנת משמע מחזיק אפילו שאין בקי". לכאורה, תוספות בדף קלב מפרש בענין של נתינת מתנות כהונה לכהן עם הארץ, שאלה יותר מורכב. כמו שפירשנו בסעיף הקודמת, הסוגיא בחולין קלב: גם מפרש לנושא של הכשרת כהן לעבודה. שיטת תוספות יותר ברור במנחות יח: ד"ה מודה בעבודה יש לו חלק. "הכא נקט מודה בעבודה משמע אפילו ת"ח אלא שהוא רשע ובפרק הזרוע והלחיים (חולין דף קל). אמרין דאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ שנאמר לתת מנת למחזיקים בתורת ה' ולא קאמר לכהן שאינו מודה מדכתיב מחזיקים ושם יש לחלק דהתם בתרומות ומעשרות שאדם נותן לכל כהן שרוצה והכא בקרבן המתחלק לכל בית אב של אותו היום וסלקא דעתך שכולן שוין משום לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו קמ"ל קרא דבעינן מודה בעבודה". עבור עבודה הבריתא פוסל רק כהן שלא מקבל עליו את העבודה. תוספות מסביר שמספיק שהכהן חלק של משמר ובית אב כדי להיות זכאי, ואפילו כהן עם הארץ. לגבי מתנות כהונה, הדרישות יותר מורכבות, שדורש העמקה בסימנים הקשורים.

יוצא לפי תוספות, מספר רמות בכהנים – כהן תלמיד חכם, כהן שאינו בקי, כהן עם הארץ וכהן שאינו מודה לעבודה. פסול לעבודה רק כהן שאינו מודה בעבודה.

## **סעיף ו – אלו עבודות בהקרבת קרבנות במקדש שכהן חייב לעבוד בהם ועבודה של כהן מעכב בהן, בעבודת בהמה קבלה, הולכה, זריקה והולכת איברים לכבש ובעבודת עוף נוסף מליקה.**

**בעבודת בהמה** – מובא בברייתא דלעיל מנחות יח:; וחולין קלב: ותוספתא דמאי פרק ב. עבודת הדם של קרבן בהמה כולל ארבע עבודות שחיטה, קבלת הדם, הולכת הדם וזריקת הדם. הברייתא מביא עבור עבודת דם בהמה רק קבלה וזריקה. שחיטה, משנה ריש פרק כל הפסולין זבחים דף לא: "כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשרה שהשחיטה כשרה בזרים". השחיטה בזר כשר, כלומר שאפשר שמי שאינו כהן מותר לשחוט הקרבן. בגמרא דף לב. הדין נלמד מהפסוק "'ושחט' (ויקרא א:ה) שחיטה בזר כשרה". לימוד יותר מפורט נמצא ביומא כז. ובלשון קצת אחר בתורת כהנים ויקרא נדבה פרק ד הלכה ב "'ושחט' שחיטה בזר כשרה וכי מאין באת מכלל שנאמר 'ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם (לכל דבר המזבח – ב"ח)' (במדבר יח:ז) שומע אני אפילו שחיטה ת"ל 'ושחט את בן בקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם' (ויקרא א:ה) מקבלה ואילך מצות כהונה". וכן כותב הרמב"ם בכמה מקומות בין היתר בהלכות ביאת מקדש פרק ט הלכה ו "שחיטת הקדשים כשירה בזרים".

**קבלה** – פסול קרבן כאשר קבלת הדם לא נעשה על ידי כהן מובא גם במשנה זבחים ריש פרק ב' דף טו: "כל הזבחים שקבלו דמן זר ... פסל". גמרא זבחים דף יד. "מה אני מקיים 'והקריבו' (ויקרא א:ה) זה קבלת הדם 'בני אהרן הכהנים' שתהא בכהן כשר." נוסח הלימוד במנחות דף יט. "דכתיב 'ושחט את בן הבקר והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם' מקבלה ואילך מצות כהונה, מלמד על שחיטה שכשרה בזר".

**הולכה** – זבחים דף יד: "רבה ורב יוסף דאמר תרוייהו הולכה בזר מחלוקת ר' שמעון ורבנן, רבי שמעון דאמר עבודה שאפשר לבטלה לאו עבודה היא עבודה היא כשרה בזר, לרבנן פסולה" ובהתחלת הסוגיא "בעי מיניה מרב חסדא הולכה בזר מהו, אמר ליה כשרה ומקרא מסייעני 'ושחטו את הפסח וזרקו הכהנים את הדם מידם'" (דברי הימים ב לה:יא). אלא הגמרא מפריך את רב חסדא ומשאיר שיטתו בתיובתא. תוספות מנחות יח: ד"ה מנין לרבות ט"ו עבודות נותן שלש הסברים בהשמטת עיכובא של כהן עבור הולכת הדם, וז"ל "הכא דלא חשיב הולכה דרבי שמעון לטעמיה דלא חשיב לה עבודה בסוף פרק קמא דזבחים (דף יד): משום שאיפשר לבטלה, ומיהו קשה דאיכא חטאת הפנימית דאי אפשר לבטלה כדאמר התם רבי שמעון בן לקיש, ונראה דבכלל קבלה היא כדאמר התם דאפקה לקבלה בלשון הולכה. ... ויש לומר דתנא ושייר." דהיינו שהברייתא אליבא דר' שמעון שהולכה לא נחשב כעבודה, שהולכה נכלל בעבודת קבלה ושרשימת הברייתא הוא לא רשימה מלאה של עבודות של הכהנים. רמב"ם פוסק כמו החכמים שכהן מעכב בהליכה, הלכות פסולי המוקדשין פרק א הלכה כב "קבלת הדם והולכתו למזבח וזריקתו וכן הולכת איברים למזבח לכבש כל אחת מאלו אינה כשרה אלא בכהן הכשר לעבודה".

**הולכת איברים לכבש** – הולכת איברים לא מובא בברייתא מנחות דף יח: אלא נלמד בזבחים דף לה. "בהולכת אברים לכבש דלאו עבודה היא, ולא? והתניא, 'והקריב הכהן את הכל' (ויקרא א:יג) זו הולכת אברים לכבש". אותו לימוד גם מופיע ביומא דף כז. וכן פוסק הרמב"ם, כפי שראינו בהל' פסולי המוקדשים א:כב.

**מליקה** – חובת כהן בעבודת מליקה מופיע בברייתא מנחות דף יח:.. משנה זבחים סח. "כל הפסולין שמלקו מליקתן פסולה". ובגמרא עמוד ב, "תנן כל הפסולין שמלקו מליקתן פסולה, בשלמא לר' יוחנן "כל" לאתויי זר, אלא לרב "כל" לאתויי מאי?". לכאורה קיים מחלוקת רב ור' יוחנן במליקת זר. תורת כהנים פרשתא ה הלכה ה "עוף שקבע לו כהן" ומפרש בית הלל (פירוש קדום מתקופת הראשונים על הספרא) "במליקה דכתיב 'והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו' (ויקרא א:טו)". להלכה הרמב"ם הלכות פסולי המוקדשין א:כב פסל מליקת זר ובפסולי המוקדשין פרק ז הלכה א פוסק "כל הפסולין לעבודה שמלקו מליקתן פסולה" מהר"י קורקוס מפרש שהרמב"ם פוסק כמו ר' יוחנן נגד רב לפסול מליקה בזר. קרית ספר למבי"ט מפרש שלמרות ששחיטה כשירה בזר, מליקה, המקביל לשחיטה בעוף, פסול בזר משום שנעשה במזבח עצמו ורק כהן מותר להגיש למזבח.

## **סעיף ז - בעבודת המנחות קיים מצות הכהונה בקמיצה, הולכה והקטרה. בעבודת הגשה ותנופה לפי הרמב"ם מצות כהונה הוא רק לכתחילה ולפי תוספות אפילו בדיעבד.**

**בעבודת המנחות** - הברייתא במנחות דף יח: שהובא לעיל הוא אליבא דר' שמעון עבור עבודה ששייכים למנחות שיש בהם מצות כהונה ב"יציקות, בלילות והפתיתות והמליחות והתנופות והגשות". הגמרא מביא את בריית ר' שמעון כשיטה שמנוגד למשנה בעמוד א' "לא יצק לא בלל ולא פתת ולא מלח ולא הניף ולא הגיש ... כשירה". והגמרא שואלת "לימא מתניתין דלא כר' שמעון". רש"י ד"ה מתניתין "דמכשיר יציקה בזר דלא כר' שמעון". רמב"ם בפירוש המשניות על אתר "לא יצק ולא בלל רוצה לומר לא יצק כהן ולא מלח כהן, אלא זר, הרי זו כשרה". למסקנת הגמרא בסוף עמוד ב' אליבא דרבנן ביציקה ובלילה אין מצות כהונה "מאי טעמא דרבנן דאמר קרא 'ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ' (ויקרא ב:א-ב) מקמיצה ואילך מצות כהונה לימד על יציקה ובלילה שכשירה בזר". אותו לימוד מובא בגמרא במנחות דף ט., פסחים דף לו. בתורת כהנים ויקרא דנדה פרק י הלכה י' "ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה" מלמד שיציקה ובלילה כשרים לכל אדם, שיציקה ובלילה אין בהם מצות כהונה. תורת כהנים אמר פרשתא ג הלכה ד' "מנין הקומץ והלבונה והקטרת ומנחת כהנים ומנחת כהן משוח ומנחת נסכים תלמוד לומר לא יגש להקריב מנין היציקות והבלילות והתנופות וההגשות והקמיצות והקטרת והמליקות והקבלות וההזיות ת"ל לא יגש להקריב יכול יהיו חייבים על כולם תלמוד לומר לחם מה לחם מיוחד שהוא משום עבודה יצאו אילו שאינו משום עבודה". לפי לשון הספרא באמור יציקה ובלילה יש בהם מצות כהנים אבל משום שלא נחשב כ"עבודה" אין חובה בזר שעושה אותם. אלא ר"ש משאנץ מסביר שהברייתא לא הלכה וז"ל "ויש לומר דהכא ר' שמעון הוא, דחשוב להו להני בהדי עבודות המסורות לבני אהרן בפרשת צו את אהרן, אבל לרבנן הכי נמי כשר זר". לפי הר"ש משאנץ הלכה כמו רבנן שאומרים שיציקה ובלילה כשרה לכתחילה בזר.

**קמיצה** – באופן כללי, קמיצה במנחות נחשב כמקביל לקבלת הדם בקרבן בהמה. כמו שבקבלת דם קיים מצות כהונה, גם בקמיצה יש מצות כהונה. שני העבודות נחשבות כהתחלת העבודה בגופא עצמה (דם הבהמה או קמיצת המנחה) שחייבת בכהן.

**הולכה** – הולכת מנחות דומה להולכת הדם, שהכרחיות קיומו חייב דיון נפרד במקומו. בכל מצב שישנו הולכה אז חייב להיות שנעשה בכהן הכשר לעבודה.

**הקטרה** - הקטרת המנחה נחשבת כמקביל לזריקת הדם בקרבן, ושניהם קיימת מצות כהונה לעיכובא.

**הגשה ותנופה** – הסוגיא במנחות דף יח: לא מביא שיש מחלוקת בהגשה ותנופה. מצד שני המשנה בעמוד א' מביא עבודת הגשה ותנופה שהם לא לעיכובא, וכפי שראינו הגמרא הבינה בשאלה שזה לפי ר' שמעון, שהעבודה כשרה בזר. מחלוקת בנושא מופיע בפרשנות התורה, רש"י על ויקרא ב:ב "מקמיצה ואילך מצות כהונה". לכאורה שהגשות ותנופות אין בהם מצות כהונה. הרמב"ן על אתר מחייב כהן בהגשה וז"ל "שהרי הגשה קודמת לקמיצה והיא פסולה בזר כמו שאמר 'והקריבה אל הכהן והגשה אל המזבח' ואחר כך 'והרים הכהן את אזכרתה' (פסוקים ח-ט) שהוא הקומץ... וכך שנינו (קידושין לו.) 'הסמיכה והתנופה וההגשה והקמיצות נוהגות באנשים ואין נוהגות בנשים' ואמר הגשות, דכתיב 'וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן' (ויקרא ו:ז) ולא בנות אהרן, אם כן הגשה בבני אהרן היא. אבל מה שאמרו מקמיצה ואילך מצות כהונה כונתם כי מקמיצה זו הכתובה בפסוק הזה (פסוק ב) ואילך מצות כהונה". הרמב"ם הבין שהגשה ותנופה צריך כהן רק לכתחילה, במידה שנעשה בזר המנחה כשר בדיעבד. ז"ל הרמב"ם הלכות פסולי המוקדשין פרק יא הלכה ז' "כל מנחות שיצק השמן עליהן פסול לעבודה כגון הזר וכיוצא בו או שבלן או פתתן או מלחן כשרות. הגישן או הניפן חוזר הכהן ומגיש או מניף. ואם לא הגיש ולא הניף הכהן כשרות. שנאמר 'והביאה אל בני אהרן וקמץ' מקמיצה ואילך מצות כהונה, למד על יציקה ובלילה שכשרה בזר". תוספת מנחות דף ט. ד"ה מקמיצה ואילך "הגשה ותנופה נמי בעי כהונה שאין זר קרב אצל המזבח, אלא הכא בד' עבודות שבמנחה איירי שמתחילין משעת קמיצה". לפי תוספות הגשה חייב בכהן בגין היותו נחשב כעבודה במזבח ורק כהן ניגש למזבח. לפי הרמב"ן על התורה, חובת כהן בהגשה הוא מלימוד של הפסוקים, יותר מאפיין של העבודה. ראוי לציין שתוספות במגילה דף כ: ד"ה לקמיצה מביא גישה דומה לרש"י שחובת כהונה הוא

מקמיצה ואילך, וזה לשונו "וכן תנופה והגשה אין צריך בהו כהן במנחה לפני קמיצה". הרמב"ן והריטב"א בקידושין דף לו. אומרים בשם ר"ת שיש מצות כהנה בהגשה לפי הסבר של הרמב"ן על התורה.

**סעיף ח – שאר מעשים במקדש שנחשבים כעבודה יש בו מצות כהונה וכן מעשה מזבח או תוך ההיכל חייב להיעשות על ידי כהן. לכן תרומת הדשן, סידור המערכה, הבאת שתי גזרי עצים, הצתת אש במזבח, סידור לחם הפנים או הביזיכין, הטבת נרות המנורה, ניסוך היין והמים, השקאת סוטה וברכת כהנים במקדש. מליחה, לפי תוספות חייב כהן ולפי הרמב"ן לא חייב כהן.**

**שאר מעשים** – תוספות על הברייתא במנחות דף יח: מעלה שחסר עבודות שקיים בהם מצות כהונה וזה לשונו בד"ה מנין לרבות ט"ו עבודות "איכא עבודות טובא כגון תרומת הדשן, וסידור המערכה, ושני גיזרי עצים ודישון מזבח הפנימי והמנורה ולחם הפנים ובזיכוי לבונה". לימוד של עבודות שקיים בהם פסול זר בסוגיא של זר שחייב מיתה שנמצא ביומא דף כד. גם מקום שלא חייב מיתה הנחה היא שעדיין הזר פסול לאותו עבודה. וזה לשון הגמרא "אמר רב ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה זריקה והקטרה וניסוך המים וניסוך היין. ולוי אמר אף תרומת הדשן... (עמוד ב) ... אלא מעתה זר שסידר את השלחן ליחייב? איכא סידור בזיכין, סידר בזיכין ליחייב? איכא סילוק והקטרה. זר שסידר את המנורה ליחייב? איכא נתינת פתילה, נתן פתילה לחייב? איכא נתינת שמן, נתן שמן לחייב? איכא הדלקה, ליחייב הדלקה? הדלקה לאו עבודה היא, ולא? והתניא, ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש' (ויקרא א:ז) לימד על הצתת אליתא שלא תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת, הצתת אליתא עבודה היא הדלקה לאו עבודה היא. אלא מעתה זר שסידר את המערכה ליחייב? איכא סידור שני גזרי עצים, סידר שני גזירין ליחייב? איכא סידור איברים". עבור כל המעשים האלו קיים מצות כהונה חוץ מהדלקת המנורה שאינו עבודה וקיים אפשרות לזר לעשותו מחוץ להיכל. על חלק מהמעשים זר העובד חייב מיתה. כל המעשים המפורטים שזר פסול בהם נעשה במזבח או נעשה בהיכל או נחשב כעבודה. מקור מקביל נמצא בזבחים דף קיב: "היוצק והפנות והבולל והמולח והמניף והמגיש והמסדר את השולחן והמטיב את הנרות והקומץ והמקבל דמים בחוץ פטור ואין חייבין עליו לא משום זרות" וכפי שמפרש רש"י ד"ה אין בהן משום זרות "חיוב מיתה ... וכל הנך עבודות", כלומר לכאורה המעשים האלו נחשבים כעבודה ופסול בזה. רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה ו' "והמסדר שני גזרע עצים על המערכה הרי הוא כמקטיר איברים וחייב מיתה שהעצים קרבת הם. אבל היוצק<sup>4</sup> והבולל והפנות והמולח והמניף והמגיש והמסדר את לחם הפנים או את הביזיכין על השלחן והמטיב את הנרות והמצית אש במזבח והקומץ והמקבל דמים אע"פ שפסל" הלכה ז' "הרמת הדשן צריכה כהן שנאמר 'ולבש הכהן מדו בד וגו' (ויקרא ו:ג)" מהפסוק לומדים שתורמת הדשן נחשב כעבודה. הלכה ט' "סידר את המערכה פורקה וחוזר הכהן וסודרה מפני שסידורה פסול".

**השקאת סוטה** – מפורש בפרשת סוטה במדבר פרק ה שנעשה על ידי כהן ומופיע בברייתא של מנחות דף יח:.

**נשיאת כפים במקדש** – אמר קרא "דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו" במדבר פרק ו פסוק כג. וכתוב "כי בם בחר ה' א-להיך לשרתו ולברך בשם ה'" (דברים כא:ה). נשיאת כפים בין במקדש בין במדינה חוץ למקדש מופיע כעבודת כהנים בברייתא של מנחות דף יח:.

**מליחה** – גמרא מנחות דף כ. "אמר ליה אביי אי הכי לא יצק נמי לא יצק כלל אלא לא יצק כהן אלא זר הכא נמי לא מלח כהן אלא זר, אמר ליה וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח, ואי בעית אימא כיון דכתיבא ביה ברית כמאן דתנא ביה קרא דמיא." לפי התירוצו הראשון זר פסול למליחה מטעם שמתקרב למזבח. לפי תירוץ השני אין הוכחה מאותו סוגיא לפסול זר במליחה. **תוספות מנחות יח: ד"ה בני אהרן נדרש לפניו ולאחריו פוסל זר למליחה משום התירוצו הראשון ומוסיף שמליחה נעשה אחרי קמיצה ויהיה חייב כמו כל עבודה מקמיצה והילך וז"ל "מליחה ... ותיפוק ליה דבעינן כהן כדאמרין יוכי תעלה על דעתך**

<sup>4</sup> האחרונים מעלים שמה שכתוב כאן סותר פסולי המוקדשין יא:ז. לרובם הרמב"ם אכן מכשיר יציקת ובלילת זר.

שזר קרב אצל המזבח ובלאו האי טעמא בעי דקמיצה ואילך מצות כהונה ומליחה אחר קמיצה". **הרמב"ן** על התורה (ויקרא ב:יא) חולק ומכשיר זר למליחה וז"ל "ואמר הכתוב בשאור ודבש לשון רבים כי עם אהרן ובניו ידבר. וחזר ואמר 'וכל קרבן מנחתך במלח תמלח' (פסוק יג) כי יחזור אל מביא המנחה שאמר בו בתחלת הפרשה, ואם מנחת מרחשת קרבנך. והטעם כי המליחה כשרה בזר כמו יציקה ובלילה".

מהר"י קורקוס שואל על הרמב"ם פסולי המוקדשין יא:ז למה מליחה אינו חייב כהן, הרי מליחה נעשה במזבח ורק כהן מותר להגיש למזבח. הוא מציע שלש תשובות להסביר איך מליחה לא מחייב כהן.

## **סעיף ט - עבודות מחוץ למקדש שחייבים כהן הם עריפת עגלה ערופה, טהרת מצורע, נשיאת כפים במדינה, ראיית נגעים, משוח מלחמה ושרפת פרה אדומה.**

**עבודות מחוץ למקדש** ברשימת עבודות שכהן חייב בהם שמופיע בברייתא של ר' שמעון במנחות דף יח: וחולין דף קלב: קיים גם מספר עבודות שמחוץ למקדש, "עריפת עגלה ערופה, טהרת מצורע ... נשיאת כפים במדינה". כפי שהוסבר, הברייתא אומר שכהן שלא מודה באחד מחמש עשרה העבודות של כהנים פסול לכל העבודות. לפי פשט לשון הברייתא, הכוונה היא גם לפסול כהן לעבודות מחוץ למקדש במידה שלא מודה באחד העבודות האחרות שמופיע בברייתא וגם לפסול כהן לכל העבודות במידה שלא מודה באחד העבודות מחוץ למקדש. עבור עבודות שלא מופיע ברשימת הברייתא, והובא לא מעט בסימן הנוכחי, לא ברור אם כהן שלא מודה באחד מהם פוסל אותו לכל העבודות ולא ברור אם כהן שלא מודה באחד מהחמש עשרה עבודות פסול לכל עבודות האחרות ואיזה מהם. כפי הובא בסעיף הקודם, תוספות ד"ה מנין לרבות ט"ו עבודות אומר שרשימת חמש עשרה עבודות הוא לאו דוקא ויש עבודות אחרות. יכול להיות שהלאו דוקא של תוספות הוא לענין פסול זר, ולא לענין פסול כהן שאינו מודה בעבודה. כפי שהובא לעיל הרמב"ם בהלכות ביכורים א:א מביא את ענין כהן שאינו מודה בעבודה לשלול ממנו קבלת מתנות כהונה ולא לפוסלו לעבודה.

**עריפת עגלה ערופה** מפורש בפסוק בפרשת עגלה ערופה "ונגשו הכהנים בני לוי כי בם בחר ה' א-להיך לשרתו ולברך בשם ה' ועל פיהם יהיה כל ריב ונגע" (דברים כא:ה). מופיע בפרק האחרון של מסכת סוטה.

**טהרת המצורע** שגם נקרא טהרת הציפורים. מפורש בתורה במספר פסוקים ויקרא פרק יד. מופיע בסוף מסכת נגעים וברמב"ם הלכות טומאת צרעת פרק יא הלכה א "ואחר כך מגלח הכהן את המצורע".

**נשיאת כפים במדינה** כלומר, נשיאת כפים שנעשה היום מחוץ למקדש. מקורו מהפסוקים שהובא בסעיף הקודם. יתר הלכות נמצאים רמב"ם הלכות תפלה וברכת כהנים פרקים יד-טו ובטור ושלחן ערוך אורח חיים סימן קכח.

**ראיית נגעים** מפורש בפסוק בפרשת שופטים שהובא לעיל ומופיע הרבה בפרשת תזריע מצורע ובמסכת נגעים.

**משוח מלחמה** מפורש בתורה בפרשת שופטים "והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם" (דברים כ:ב). סוגיית עגלה ערופה מופיע במסכת סוטה פרק ח'.

**שרפת פרה אדומה** "ונתתם אתה אל אלעזר הכהן" (במדבר יט:ג). יש דיון בנושא אם צריך כהן גדול או כשר ככהן הדיוט במסכת פרה פרק ד משנה א ובמסכת יומא דף מב, ונפסק ברמב"ם הלכות פרה אדומה פרק א הלכה יא "אף כהן הדיוט כשר לשרפת הפרה, שנאמר 'ונתתם אתה אל אלעזר הכהן' ועדיין אהרן היה קיים".

## סימן ב כהן בעל עבירה

סעיף א כל הפסולין לעבודה שמונה עשר ואלו הן: העובד ע"ז, הזר, בעל מום, הערל, הטמא, טבול יום, מחוסר כפורים, האונן, השכור, מחוסר בגדים, יתר בגדים, פרום בגדים, פרוע ראש, שלא רחץ ידים ורגלים, היושב, מי שיש בין ידו ובין הכלי דבר חוצץ, מי שיש בין רגלו ובין הארץ דבר חוצץ, מי שעבד בשמאלו. לשון הרמב"ם בהלכות ביאת מקדש פרק ט הלכה טו. הוא מסיים את הלכה שבאלו מצבים מחללים את העבודה ובאיזה לא מחללים " כל אלו פסולין לעבודה ואם עבדו חללו, חוץ מפרוע ראש וקרוע בגדים והשוחרט לעי"ז בשוגג, שאם עבדו עבודתן כשירה." פירוט הפסולים יהיה בסימנים הבאים בע"ה.

## סעיף ב כהן שעבד עבודה זרה פסול לעבודה.

**כהן שעבד עבודה זרה** סוגיא נמצאת במסכת מנחות דף קט ע"א-ע"ב. "משנה. הכהנים ששמשו בבית חונוני לא ישמשו במקדש שבירושלים, ואין צריך לומר לדבר אחר, שנאמר: (מלכים ב' כ"ג) 'אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם', הרי אלו כבעלי מומין, חולקין ואוכלין ולא מקריבין. **גמרא.** אמר רב יהודה: כהן ששחט לעבודת כוכבים, קרבנו ריח ניחות. אמר רב יצחק בר אבדימי: מאי קראה? (יחזקאל מ"ד פסוקים יב-יג) 'יען אשר ישרתו אותם לפני גילוליהם והיו לבית ישראל למכשול עון על כן נשאתי ידי עליהם נאום ה' אלהים ונשאו עונם', וכתוב בתריה: 'ולא יגשו אלי לכהן לה', אי עבד שירות אין, שחיטה לאו שירות הוא. איתמר: שגג בזריקה - רב נחמן אמר: קרבנו ריח ניחות, רב ששת אמר: אין קרבנו ריח ניחות. אמר רב ששת: מנא אמינא לה? דכתיב: והיו לבית ישראל למכשול עון, [מאי] לאו או מכשול או עון, ומכשול - שוגג, ועון - מזיד. ורב נחמן? מכשול דעון. אמר רב נחמן: מנא אמינא לה? דתניא (במדבר ט"ו) 'וכפר הכהן על הנפש השוגגת בחטאה בשגגה' - מלמד שכהן מתכפר על ידי עצמו; במאי? אילימא בשחיטה, מאי איריא שוגג? אפילו מזיד נמי! אלא לאו בזריקה. ורב ששת? אמר לך: לעולם בשחיטה, ובמזיד לא נעשה משרת לעבודת כוכבים. ואזידו לטעמייהו, דאתמר: הזיד בשחיטה - רב נחמן אמר: קרבנו ריח ניחות, ורב ששת אמר: אין קרבנו ריח ניחות. רב נחמן אמר קרבנו ריח ניחות, דלא עבד שירות; רב ששת אמר אין קרבנו ריח ניחות, נעשה משרת לעבודת כוכבים. אמר רב נחמן: מנא אמינא לה? דתניא: כהן שעבד עבודת כוכבים ושב, קרבנו ריח ניחות; במאי? אילימא בשוגג, מאי ושב? שב ועומד הוא! אלא פשיטא במזיד, ואי בזריקה, כי שב מאי הוי? הא עבד לה שירות! אלא לאו בשחיטה. ורב ששת? אמר לך: לעולם בשוגג, והכי קאמר: אם שב מעיקרו, דכי עבד בשוגג עבד - קרבנו ריח ניחות, ואם לאו - אין קרבנו ריח ניחות. " **רש"י** פירש ד"ה ואין צריך לומר לדבר אחר - אם שמשו לעבודת כוכבים לא ישמשו עוד בירושלים. ד"ה אי עביד שירות - בעבודת כוכבים מיתסר במקדש ושחיטה לא איקרי שירות דהא במקדש כשרה בזר. ד"ה שגג בזריקה - זרק דם לעבודת כוכבים בשוגג דהשתא עבד ליה שירות אלא ששוגג היה. ד"ה מאי לאו או מכשול או עון - כלומר או שוגג או מזיד עשו שירות לעבודת כוכבים וכתוב לא יגשו אלי לכהן לי. ד"ה בחטאה בשגגה - משמע אפי' נפש כהן בחטאה בשגגה יכול להקריב קרבנו ולהקריב על עצמו ובההיא פרשתא בעבודת כוכבים מישתעי כדכתיב (במדבר טו) וכי תשגו ולא תעשו וגו' זו עבודת כוכבים ששקולה כנגד כל התורה כולה. ד"ה נעשה משרת - והא דאמרין לעיל בשחיטה לא מיפסלא מוקי לה רב ששת בשוגג.

לפי המשנה נלמד הפסול מפסוק בספר מלכים, שאותו כהן פסול לעבודה במזבח ה', אבל מותר באכילת מתנות כהונה, כמו בעל מום. הגמרא מביאה פסוק מספר יחזקאל שאותו כהן נפסל מלגשת אל הקודש. בגמרא יש דיון במחלוקת בין רב נחמן ורב ששת אם הפסול הוא רק עבור עובד במזיד, לפי רב נחמן, או הפסול גם עבור עובד בשוגג, לפי רב ששת. בנוסף קיים קולא מסוימת עבור השוחט לעבודה זרה, לפי ששחיטה הוא עבודה אבל אינה שירות.

**רמב"ם** הלכות ביאת מקדש פרק ט הלכה יג "כל כהן שעבד עבודה זרה בין במזיד בין בשוגג אע"פ שחזר בתשובה גמורה הרי זה לא ישמש במקדש לעולם שנאמר ולא יגשו אלי לכהן לי, אחד העובד אותה בשירות כגון שנעשה כומר לעי"ז או המשתחוה לה או המודה בה וקבלה עליו באלוה הרי זה פסול לעולם, עבר והקריב אין קרבנו ריח ניחות אע"פ שהיה שוגג בעת ששרת או שהשתחוה או שהודה, אבל השוחט לעבודה

זרה בשוגג אם עבר והקריב קרבנו ריח ניחוח ונתקבל שהרי לא שרת ולא נעשה כומר אלא שחט בלבד והוא שוגג ואע"פ כן לכתחלה לא יעבוד."

## **סעיף ג כהן נפסל לעבודה במקדש ועבודתו פסולה, בין שעבד עבודה זרה במזיד ובין שעבד ששגגה. כהן ששחט לעבודה זרה בשוגג כשר לעבודה במקדש, לפי רש"י לכתחילה עובד במקדש ולפי הרמב"ם עבודתו כשר בדיעבד.**

**כהן נפסל** אחרי שהמשנה פוסלת כהן שעבד עבודה זרה, הדיון בסוגיא של מנחות דף קט שהובא בסעיף הקודם מתחיל עם המימרא של רב יהודה כהן ששחט לעבודה זרה כשר לעבודה משום ששחיטה אינה עבודת שירות. לפי **רש"י** שחיטה אינו עבודת שירות משום ששחיטה כשרה בזר. **הרמב"ם** מוסיף שבשחיטה הכהן איננו נעשה כומר לעבודה זרה. האמירה של רב יהודה מכניס הסוגיא למחלוקת מרכזי בין רב נחמן ורב ששת. לפי רב נחמן, כהן ששחט לעבודה זרה כשרה לעבודה וכהן שעבד בשוגג עבודה זרה בעבודת שירות, כמו זריקה, גם יהיה כשר לעבודה במקדש. לפי רב ששת רק נכשר כהן שחט בשוגג לע"ז, וכהן שזרק לע"ז בשוגג עדיין נפסל. **הרמב"ם** פוסק בהלכות ביאת המקדש ט:יג שמובא בסעיף הקודם כמו רב ששת, כהן ששחט בשוגג כשר לעבודה וכהן שעבד אפילו בשוגג עבודת שירות לעבודה זרה נפסל. הרמב"ם פוסק כמו רב ששת נגד רב נחמן. בתוספות עירובין מ ע"א מובא שפוסקים כמו רב ששת נגד רב נחמן ככלל פסיקה. הרמב"ם מביא כמקור הפסוק ביחזקאל ולא הפסוק בספר מלכים. הרמב"ם מסביר שבעבודת שירות העובד נעשה כומר לעבודה זרה. רבינו גרשום מסביר קצת אחרת, שגם בשחיטה נעשה כומר לעבודה זרה, למרות שאיננו עובדת שירות.<sup>5</sup>

**כהן ששחט** כפי שהוסבר, פוסקים כרב ששת, וכהן ששחט בשוגג כשר לעבודת קודש. **הרמב"ם** כותב שעבד במקדש עבודתו כשר רק בדיעבד. ניתן לדייק ש**רש"י** מכשיר אותו כהן לעבודה במקדש אפילו לכתחילה. בהסבר הברייתא שדורש הפסוק "וכפר הכהן" נוכל להבין ש**רש"י** בד"ה בחטאת בשגגה מכשיר אותו כהן לעבודה לכתחילה. לפי רב ששת, ונפסק הלכה כמוהו, אותו ברייתא דן בכהן ששחט לע"ז. לפי המהלך של **רש"י** כנראה כהן ששחט בשוגג לע"ז יהיה כשר לכתחילה לעובדת המקדש.

## **סעיף ד כהן שהשתחוה לעבודה זרה או קבל עליו עבודה זרה בלי לעבוד אותו גם נפסל לעבודה למקדש. לפי הרמב"ם נפסל כהן שהשתחוה בשוגג ולפי רש"י רק נפסל כהן שהשתחוה במזיד.**

**כהן שהשתחוה** המשך הסוגיא בסוף מסכת מנחות (קט ע"ב) מביא מצב שכהן לא עבד או שירת עבודה זרה אלא השתחוה "השתחוה לעבודת כוכבים - רב נחמן אמר: קרבנו ריח ניחוח, ורב ששת אמר: אין קרבנו ריח ניחוח. הודה לעבודת כוכבים - רב נחמן אמר: קרבנו ריח ניחוח, ורב ששת אמר: אין קרבנו ריח ניחוח. וצריכא, דאי אשמעינן הך קמייתא, בההיא קאמר רב ששת, משום דעבד ליה שירות, אבל שחיטה דלא עבד ליה שירות, אימא מודה ליה לרב נחמן; ואי אשמעינן שחיטה, משום דעבד ליה עבודה, אבל השתחוה דלא עבד ליה עבודה אימא לא, צריכא; ואי אשמעינן השתחוה, משום דעבד ליה מעשה, אבל הודה דדיבורא בעלמא אימא לא, צריכא". ממשיך המחלוקת בין רב נחמן שמכשיר אותו כהן ומכשיר עבודתו בקודש ולפי רב ששת אותו כהן פסול לעבודה ועבודתו במקדש נפסל. כמו בסעיף הקודם, פוסקים כרב ששת נגד רב נחמן. פירש **רש"י** ד"ה אבל שחיטה אימא מודה ליה לרב נחמן "ואפילו הזיד". ניתן להבין לפי הסברתו של **רש"י** שהוצרך להביא משתחוה שמחלוקת רב נחמן ורב ששת הוא עבור העובר במזיד. לפי **רש"י** גם שפוסקים כמו רב ששת, המשתחוה לעבודה זרה בשוגג יהיה כשר לעבודה בקודש.<sup>6</sup> בסעיף ב' הובא הלכה של **הרמב"ם** מהלכות ביאת מקדש (ט:יג) ומפורש שמה שכהן שהשתחוה לעבודה זרה, אפילו בשוגג, נפסל

<sup>5</sup> יש מפרשים שגרסת הגמרא המקורי לפני הצנוורה היתה "נעשה כומר לעבודה זרה".

<sup>6</sup> לפי הלחם משנה בהלכות תפילה ונשיאת כפים טו:ג לפי פשט הסוגיא במנחות המשתחוה בשוגג אמור להיות כשר כמו השוחט לע"ז

לעבודה במקדש ועבודתו בקודש אינו נחשב כריח ניחוח, כלומר נפסל. וככה מסביר כסף משנה על אתר "גם זה שם פלוגתא דרב נחמן ורב ששת בהיה שוגג ופסק כרב ששת".

### סעיף ה כהן שעבד עבודה זרה וחזר בתשובה פסול לעבודה.

**וחזר בתשובה** כתוב מפורש **ברמב"ם** הלכות ביאת המקדש ט"ג שכהן שעבד עבודה זרה פסול לעבודה גם אחרי שחזר בתשובה וז"ל "אף על שחזר בתשובה גמורה הרי זה לא ימשמש במקדש לעולם שנאמר 'לא יגשו אלי לכהן לי' (יחזקאל מד)".

קיימת סוגיא מקבילה שפוסל כהן עבריין משום "ערלות לב" ונלמד מאותו פרק ביחזקאל שנלמד ממנו במנחות. **גמרא** זבחים כב ע"ב "ערל. מנלן? אמר רב חסדא: דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו, מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו. (יחזקאל מד:ט) 'כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי'. ומנלן דמחלי עבודה? דכתיב: (יחזקאל מד:ז) 'בהביאכם בני נכר ערלי לב וערלי בשר להיות במקדשי לחלל את ביתי'. תנו רבנן: בן נכר - יכול בן נכר ממש? תלמוד לומר: ערל לב; אם כן, מה תלמוד לומר בן נכר? שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים; ואין לי אלא ערל לב, ערל בשר מניין? תלמוד לומר: וערל בשר. וצריכי, דאי כתב רחמנא ערל בשר, משום דמאיס, אבל ערל לב דלא מאיס אימא לא; ואי אשמעינן ערל לב, משום דאין לבו לשמים, אבל ערל בשר דלבו לשמים אימא לא, צריכי". הגמרא לומדת שכהן עבריין שעבד עבודתו במקדש מחוללת, כלומר פסולה. תוספות שם לומדת מסוגיא בסוף מנחות אפילו אם חזר בתשובה שאותו הכהן נפסל לעבודה ועבודתו פסולה. **תוספות** ד"ה משום דאין לבו לשמים "אפילו שב בשעת עבודה אמרינן בסוף מנחות (דף קט.) דאין קרבנו ריח ניחוח ואע"ג דהשתא לבו לשמים מתחילה לא היה לבו לשמים."

### סעיף ו כהן שהמיר את דתו במזיד פסול לעבודה. אם חזר בתשובה, לפי הרמב"ם וספר הזהיר עדיין נפסל לעבודה, ולפי רש"י כשר לנשיאת כפים אבל קשה להכשירו לעבודה.

**המיר את דתו** בגין המציאות בתקופת הראשונים הפך לשאלה למעשה לפחות לענין נשיאת כפים. **תוספות** על אתר (מנחות קט ע"א) מביא שתי דעות בהכשרתו לנשיאת כפים. ד"ה לא ימשמשו במקדש בירושלים – "בספר הזהיר כתוב כהן שהמיר דתו לא ישא את כפיו ולא יקרא ראשון דכתיב וקדשתו והוא אחליה לקדושתיה ועבדו ליה רבנן מעלה מפני דרכי שלום והאי כיון דאידיחי אידחי כדתנן הכהנים שמשו בבית חונו לא ימשמשו במקדש בירושלים ורש"י פירש דכשר וזה לשונו הרי אלו כבעלי מומין כו' מהכא נפקא לן דכהן שהמיר דתו וחזר בתשובה כשר לדוכן שהרי לא מצינו כהן בעל מום שיהא פסול לדוכן אלא אם היה לו מום בידיו". לפי ספר הזהיר כהן שהמיר את דתו נפסל לנשיאת כפים משום שחילל את קדושתו. ברור שאותו כהן נפסל בגין חילול קדושתו.<sup>7</sup> שיטתו דומה לשיטת **הרמב"ם** שפוסל כהן שחזר בתשובה (ביאת המקדש ט:ג). **תוספות** גם מביא דעתו של רש"י שמכשירין לנשיאת כפים על סמך משנתנו במנחות שאותו כהן חזר בתשובה הוא נחשב כבעל מום, וחזר קדושתו. אלא, מבחינת עבודה במקדש, אותו כהן עדיין נחשב כבעל מום, ולא יעבוד.

דעתו של **רש"י** נמצא בכמה מקורות. כנראה המקור של תוספות בשיטת רש"י נמצא בתשובתו ס' קע וז"ל "הרי אלו כבעלי מומין כו'. מהכא נפקא לו דכהן שהמיר דתו וחזר בתשובה כשר לדוכן. שהרי לא מצינו כהן בעל מום שיהא פסול לדוכן אלא אם היה לו מום בידיו, כדאמרינן במגילה מפני שהעם מסתכלין בו. ותו הא דקתני לא ימשמשו במקדש בירושלים, ולהכי איצטריך בירושלים, לאשמועינן דבנוב וגבעון היו מותרין לשמש. כל שכן בזמן הזה שאין שירות ואין מקדש, דודאי כשר לדוכן ולקרות בתורה תחילה. ותו אמרינן (תענית כ"ז ע"א) אי מה משרת בעל מום לא, אף מברך בעל מום לא, ת"ל לעמוד לשרת, לעמידה הקשתית ולא לדבר אחר". לפי הטענה השניה של רש"י, מכשירים כהן לנשיאת כפים משום שמשנתנו פוסל כהן עבריין רק לעבודה במקדש. לפי אותו טענה של רש"י יש לפסול כהן שהמיר את דתו מעבודה במקדש. שיטה דומה לרש"י נמצא במחזור ויטרי סימן קכה. עוד טענה להכשיר כהן מומר שחזר בתשובה נמצא **בתוספות** סוטה דף לט ע"א

<sup>7</sup> ככלל, כהן שנפסל לנשיאות כפים יפסל לעבודה. כהן רוצח יחשב כיוצא מן הכלל.

בשם **בעל השאלות**<sup>8</sup> שיש לחזק בעלי תשובה. וז"ל בד"ה וכי מהדר אפיה מצבורא מאי אמר " בשאלות פרשת ויקח קרח כהן שעבד עבודת כוכבים לא ישא את כפיו ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובותיו דנושא כפיו (ברכות לב:) כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובותיו דנושא כפיו וקורא ראשון בתורה דכיון דחזר בתשובה חוזר לקדושתו דתנן בסוף מסכת מנחות (דף קט.) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם והרי הן כבעלי מומין שחולקין ואוכלין וכשם שבעלי מומין נושאים את כפיהם וקורא ראשון בתורה ואף זה שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו אוי לאותה בושא אוי לאותה כלימה וימנעו מעשות תשובה". לפי הטענה לחזק בעלי תשובה קיים אפשרות להכשיר כהן מומר שחזר בתשובה לעבודה במקדש.

**סעיף ז כהן שעבר עבירה באונס, לפי הרמב"ם פסול לעבודה ויש מכשירים.**

**סעיף ח כהן שעבד מחוץ לירושלים לשם שמים נפסל לעבודה במקדש בירושלים, אבל עבודה של אותו כהן במקדש יהיה כשרה בדיעבד. כלי שנשתמש לעבודה מחוץ לירושלים נפסל לעבודה במקדש, אבל אם נשתמש בו במקדש לא נפסל אותו עבודה.**

בסוף תקופת בית שני כהן שנדחה בשם חונוי הקים מקדש בארץ מצרים. לפי מסקנת הגמרא מקדש חונוי היה עבור עבודה לה' ולא עבודה זרה. לפי דין המשנה כהן שעבד בבית חונוי נפסל לעבודה במקדש בירושלים ונחשב כבעל מום, שיכול לחלק באכילת הקדשים. מנחות קט ע"א-ב "משנה הכהנים ששמשו בבית חונוי לא ישמשו במקדש בירושלים **גמרא** : ואין צריך לומר דבר אחר : מדקאמר אין צריך לומר דבר אחר מכלל דבית חונוי לאו עבודת כוכבים הוא תניא כמאן דאמר בית חונוי לאו עבודת כוכבים הוא". המשך הגמרא מביא תוספתא (סוטה פרק יג) שישנו מחלוקת בין רבי מאיר שטוען שבית חונוי היה של עבודה זרה ובין רבי יהודה שלא היה עבודה זרה. כאמור, הגמרא מדייק שהמשנה שלנו הוא לפי שיטת רבי יהודה, ועבודה בבית חונוי היה עבודת חוץ, אבל לא היה עבודה זרה. יש שמדייקים לפי פירוש **רש"י** ד"ה ואין צריך לומר לדבר אחר, שאותו כהן נפסל רק לעבודה בירושלים, אילו היה לפני זמן בית העולמים אותו כהן לא היה נפסל. כפי שנראה, לפי הרבה דעות מדובר בפסול דרבנן.

**כלי - גמרא** עבודה זרה נב ע"ב מתעסק בדין של כלים שהשתמשו בבית חונוי "בעא מיניה ר' יוסי בן שאול מרבי כלים ששימשו בהן בבית חונוי מהו שישתמשו בהן בבית המקדש וקא מיבעיא ליה אליבא דמאן דאמר בית חונוי לאו בית עבודת כוכבים היא דתנן כהנים ששימשו בבית חונוי לא ישמשו במקדש בירושלים ואינו צריך לומר לדבר אחר כהנים הוא דקנסינהו רבנן משום דבני דעה נינהו אבל כלים לא או דלמא לא שנא אי"ל אסורים הן ומקרא היה בידינו ושכחנוהו".

**עבודה של אותו כהן יהיה כשרה בדיעבד** הלכה נמצא ברמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה יד "מי שעבר, ועשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנות לה', אינו כבית עבודה זרה; ואף על פי כן, כל כוהן ששימש בבית כזה, לא ישמש במקדש לעולם. וכן כלים שנשתמשו בהן שם, לא ישמשו בהן במקדש לעולם, אלא ייגזזו. וייראה לי שאם עבד כוהן ששימש שם, במקדש, לא פסל". הרמב"ם מסיים שנראה לו להכשיר עבודתו של אותו כהן, בדיעבד. נמצא על אחר שלשה הסברים לפי מפרשי הרמב"ם מימי הבית יוסף. ראשון, הסבר הכסף משנה " ומה שכתוב ויראה לי שאם עבד כהן ששימש שם במקדש לא פסל טעמא דמסתבר הוא דכיון דמשום קנסא הוא דמיפסלי כדאמרין בפי' רבי ישמעאל (עבודה זרה נב) בדיעבד אין לקנסם". דהיינו, שאותו כהן נפסל בקנס מדרבנן. הסבר שני נמצא במהר"י קורקוס "ולמד רבנו דדוקא לכתחילה אסור אבל עבודה זרה לא חלל ... אלא ודאי אין לנו אלא מה שפירשו דהא לאו עבודה זרה גמורה היא ואיסור תורה אין כאן לחלל עבודה ולמאי דלא איתמר לא איתמר". כלומר, משום שכהן שעבד בבית חונוי נפסל מדרבנן, בדיעבד עבודתו כשרה. בנוסף, לא נמצא מקור לפסול עבודתו בדיעבד. הסבר שלישי נמצא ברדב"ז "מדאפליגו בהך סוגיא בכל הנך דלעיל אי הוי קרבנו לריח ניחוח ובהך דכהנים ששימשו בבית חונוי לא פליג משמע דלכולי עלמא קרבנו ריח ניחוח בדיעבד ". כלומר, מחלוקת רב ששת רב נחמן האם להכשיר

<sup>8</sup> לא נמצא בבעל השאלות שנמצא בידנו

עבודתו הוא רק עבור העובד עבודה זרה. אותו מחלוקת לא קיימת עבור העובד בבית חוניו, פשיטא שרש ששת לא חולק משום שאותו עבודה כשרה בדיעבד.

### **סעיף ט כהן שהרג את הנפש כשר לעבודה במקדש<sup>9</sup>.**

כהן שהרג את הנפש נפסל לנשיאת כפים כפי שמופיע בגמרא ברכות לב ע"ב "א"ר יוחנן כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר 'ידיכם דמים מלאו' (ישעיה א:טו)". פסול אותו כהן נפסק ברמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים טו:ג ושלחן ערוך אורח חיים קכח:לה-לו. עבור עבודה במקדש לכאורה קיים סוגיות שמתירות. משנה בכורות מה ע"ב "אלו כשרים באדם ופסולים בבהמה ... (ושהמית את האדם)". במידה שגורסים ש"המית את האדם" כפי שמופיע בדפוס ווילנא, אז הכהן כשר לעבודה. לפי גירסא שמשמית את הפיסקא, כמו בכתב יד של הרמב"ם, אין מקור מהמשנה להכשירו<sup>10</sup>. מזבחי תקחנו למות' (שמות כא:יד) שבת שנדחת מפני עבודה אינו דין שתהא רציחה דוחה אותה. "תוספות על אתר ד"ה שנאמר מעם מזבחי "וא"ת ודלמא התם לאו משום דרציחה דחיא עבודה אלא משום דגברא הוא דלא חזי כדאמרין (ברכות דף לב:) כהן שהרג נפש לא ישא את כפיו שנאמר 'ידיכם דמים מלאו' וכל שכן עבודה וי"ל דעד כאן חזי דאין מחלל עבודה דמעם מזבחי ולא מעל מזבחי ולא ישא את כפיו חומרא בעלמא הוא ועוד דוקא לא ישא את כפיו לפי שהרגו בידו ואין קטיגור נעשה סניגור וכדכתיב בההוא קרא 'ובפרישכם כפיכם'". תוספות מסביר שכהן שהרג את הנפש נפסל לברכת כהנים ולא נפסל לעבודה במקדש. הסבר אחד הוא שכהן רוצה נפסל לנשיאת כפים כחומרה, חומרה לא נוהגת עבור עבודה. הסבר שני, שנפסל לנשיאת כפים לימוד מיוחד, שקטגור, ידיים שרצחו, לא יעשה סניגור, נשיאת כפים. ברשימת דברים שפוסלים עבודה של הרמב"ם שהובא בסעיף א' מופיע כהן שעבד עבודה זרה ולא מופיע פסול של כהן שהרג את הנפש.

### **סעיף י כהן שנשא אשה שאסורה לו נפסל לעבודה. עבודת אותו כהן במקדש כשרה בדיעבד. אותו כהן יהיה כשר לעבודה כשידור נדר שלא ניתן להתיר לגרש את אשתו.**

**כהן שנשא אשה שאסורה לו** כפי שכתוב בהתחלת פרשת אמור. מדאורייתא אסור לכהן לשאת גרושה חללה וזונה, ומדרבנן כהן אסור לשאת חלוצה. פרטי האיסור נמצאים בטור ושלחן ערוך אבן העזר סימנים ו' וז'. למרות שאותו כהן נפסל לעבודה, אין לו דין של חלל קבוע, כמו שהילדים שלהם היו נחשבים. פרטים של הגדרת חלל נמצא באבן העזר סימן ז.

**נפסל לעבודה** המשך המשנה במסכת בכורות מה ע"ב "והנושא נשים בעבירה פסול עד שידירנה הנאה והמטמא למתים פסול עד שיקבל עליו שלא יהא מטמא למתים". כהן שנשא אשה אסורה נפסל עד שנודר הנאה ממנה בצורה שאי אפשר לחזור ממנה. מקור נוסף נמצא בתורת כהנים פרשת אמור פרשתא א הלכה טז "להחלו, נהג מנהג כזה הרי הוא חולים יחול חולים לעולם תלמוד לומר בעמיו בזמן שהוא עמו הרי הוא חולים, פירש הרי הוא בקדושתו". לפי הספרא אותו כהן נחלל וירד מקדושתו. הרמב"ם בפירוש המשניות סוטה פרק ג משנה ז מביא את הספרא שהכהן נחלל וז"ל "שהוא פסול כל זמן שהוא נשאר עם אותה האשה שעשאה חללה, כגון שנשא כהן גרושה ... ואותו הכהן כל זמן שהוא עמה הרי הוא פסול לעבודה. ואם גרשה ונדר שלא ישא נשים בעבירה כמו שיתבאר בשביעי דבכורות חזר לכשרותו. ולשון ספרא להחלו, בזמן שהוא נהג מנהג זה הרי הוא חולין". יש שמסבירים לשון הרמב"ם שאותו כהן נפסל מדאורייתא. גם רש"י על התורה בהתחלת פרשה אמור (ויקרא כא) מסביר שהכהן מאבד את קדושתו. על

<sup>9</sup> יש באחרונים שפוסלים, עיין הערה הבא.

<sup>10</sup> תוספות יום טוב לא גורס אותו פיסקה ולמעשה פוסל כהן שהרג את הנפש.

פסוק ד' "לא יטמא בעל בעמיו להחלו - לא יטמא לאשתו פסולה שהוא מחולל בה בעודה עמו... ובאיזה שאר אמרתי, באותו שהוא להחלו, להתחלל הוא מכהונתו". **רבי אליהו מזרחי** שו"ת נט מרחיב הסברתו של רש"י וכותב שמחולל קרייה רחמנא, כלומר, נפסל מן התורה "אלמא כל זמן שעודה עמו אין בו קדושת כהונה כלל אלא הרי הוא פסול כחלל גמור ותניא נמי בתורת כהנים מניין שאם אינו רוצה וכו' תלמוד לומר וקדשתו על כרחו פירש רש"י בפירוש החומש שאם נשא אשה פסולה הלכה ויסרה עד שיגרש והיינו דקתני בביתא דיבמות וכופין אותו להוציא משמע דכל עוד שלא יגרש אינו מקודש בקדושתו של אהרן דאם לא כן מאי וקדשתו מקודש ועומד הוא, ותניא נמי בתורת כהנים לא יטמא בעל בעמיו להחלו נהג כמנהג זה הרי הוא חולין יכול יהא חולין לעולם תלמוד לומר בעמיו להחלו בזמן שהיא עמו הרי הוא חולין פירש הרי הוא בקדושתו ומזה כתב רש"י ז"ל להחלו באשתו פסולה שהוא מחולל בה בעודה עמו אלמא כל זמן שלא פירש ממנה ועודה עמו מחולל קרייה רחמנא וכיון שהוא מחולל בעודה עמו אין בו קדושת כהונה כלל". בניגוד לכך, דעת הריטב"א ביבמות פה ע"א שאינו נעשה חלל ונפסל מדרבנן וז"ל "ויש שגורסים מפני שהוא כשר והיא פסולה, פי' שאינו נעשה חלל, ופסול עבודה [נ"א: עבירה] מדרבנן בעלמא הוא וכל שמדירה הנאה על דעת רבים חוזר לכשרותו ולא חשיב פסול".<sup>11</sup>

**רמב"ם** הלכות ביאת מקדש פרק ו' הלכה ט' כהן שהיה נושא נשים בעבירה אינו עובד עד שידירוהו ב"ד על דעת רבים כדי שלא יהיה לו הפרה שלא יוסיף לחטוא ועובד ויורד ומגרש, וכן אם היה מטמא למתים פסול עד שיקבל עליו בב"ד שלא יטמא, ואם עבר ועבד קודם שידיר או שיקבל אע"פ שהוא נשוי בעבירה לא חילל עבודה.

**עבודת אותו כהן במקדש כשרה בדיעבד** לפי האומרים שנפסל מדרבנן, כמו הריטב"א, אז חז"ל לא פסלו עבודתו בדיעבד. הריטב"א עצמו מוכיח שפסול הכהן מדרבנן לפי שעבודתו כשר בדיעבד. לפי האומרים בעקבות הספרא שהכהן נפסל מדאורייתא ונעשה חלל זמני, בכל זאת עבודתו כשר בדיעבד, משום שלפי הגמרא בקידושין סו ע"ב עבודת חלל קבוע כשר בדיעבד.

**יהיה כשר לעבודה כשידור נדר** כפי שכתוב ברמב"ם מתירים הכהן כשידור בבית דין נדר שאי אפשר להפר. קיים דיון בטיב הנדר שאי אפשר להתיר. הכהן כשר לעבודה גם לפני שמגרש אשתו בפועל.

בענין נשיאת כפים עבור כהן שנשא אשה שאסורה לו עיין בית יוסף ושלחן ערוך אורח חיים סימן קכח סעיף מ.

## סעיף יא כהן המטמא למתים נפסל לעבודה עד שמקבל על עצמו להפסיק. יש אומרים אסור לכהנים לטמא רק לטומאה שנזיר מגלח עליו ויש אומרים שאסור לכהנים לטמא לכל טומאת מת.

**כהן המטמא למתים** כהן נאסר לטמא למתים כפי שכתוב בהתחלת פרשת אמור "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן וְאֶמְרָתְ אֲלֵהֶם לֵנֶפֶשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמִּי". (ויקרא כא:א). פרטי האיסור נמצא ברמב"ם הלכות אבילות פרק ג' וטור שלחן ערוך יורה דעה סימנים שסט – שעד. לדעת הראב"ד בהשגות להלכות נזירות ה:טו איסור טמא מת לכהנים נוהג רק בזמן המקדש, ולא נפסק כמוהו בטור שלחן ערוך. פרטי דיני טומאת מת נמצא ברמב"ם בהלכות תחת אותו שם, ובע"ה יכתב בחיבור זה בהלכות טומאה וטהרה.

**נפסל לעבודה כפי שכתוב במשנה בכורות מה ע"ב.**

**עד שמקבל על עצמו** כפי שכתוב באותו משנה. **הגמרא** מו ע"א מסביר למה מספיק למטמא לקבל על עצמו להפסיק, בניגוד לנשא אשה אסורה שצריך לנדור בבית דין "והמטמא למתים כו'. מאי שנא הכא דסגי ליה בקבלה, ומאי שנא התם דמדרינן ליה? התם - יצרו תקפו."

**אסור לכהנים לטמא** "כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה סופג את הארבעים, ושאינן הנזיר מגלח עליה אין סופג את הארבעים" (**מסכת שמחות** פרק ד הלכה כא). כלומר, שכהן נלקה רק אם מטמא לטומאה שנזיר מגלח עליה. יש אומרים שטומאה שאין נזיר מגלח עליו לא רק שאין מלקות אין איסור בכלל. דעה זאת מופיע ב**שו"ת הרשב"א** חלק א' ס' תעו בשם הראב"ד "דבר זה כבר עמד עליו הראב"ד ז"ל. ותיירך שכל

<sup>11</sup> המגן אברהם אורח חיים סימן קכח סעיף קטן נד כותב שנפסל מדרבנן

הטמאות שאין הנזיר מגלח עליהן אין כהן מוזהר עליהן. ונזיר אינו מגלח לא על אהל גולל ודופי ולא על מגען כמו ששנינו בנזיר פרק כהן גדול ונזיר (דף מ"ט ב'). על אלו טמאות הנזיר מגלח על המת ועל כזית מן המת וכו' ועל משאן ועל אהלן וכו'. אבל הסככות והפרעות ובית הפרס וארץ העמים והגולל והדופק ורביעית דם וכלים הנוגעים במת על אלו אין הנזיר מגלח. הא למדת שאין הכהן מוזהר על אהלן ועל מגען של גולל ודופק". לכאורה, הרא"ש בהתחלת הלכות טומאה (אחרי מנחות) גם מקבל את הברייתא במסכת שמחות לפי פשוטו וז"ל "ותניא במסכת שמחות (פרק ד הלכה כא) כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה כהן לוקה עליה את הארבעים ותנן במסכת נזיר פרק כ"ג. (דף מט ב) על אלו הטומאות הנזיר מגלח (עליה) על המת ועל כזית מן המת [ועל כזית נצל] ועל מלא תרוד וקב ועל השדרה ועל הגולגולת ועל אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי ועל חצי קב עצמות ועל חצי לוג דם על מגען ועל משאן ועל אהלן. ועל עצם כשעורה על מגעו ועל משאו על אלו הנזיר מגלח. אבל הסככות והפרעות ובית הפרס וארץ העמים והגולל והדופק ורביעית דם ואהל ורובע עצמות וכלים הנוגעים [במת] על אלו אין הנזיר מגלח". כנגד, **הבית יוסף** בהתחלת סימן רסט סובר שאסור לכהן לטמא גם בטומאה שאין הנזיר מגלח עליו למרות שאין מלקות "כל אלו הדברים מבוארים בפרק כהן גדול (נזיר מט: נד.) במשנה שהם מטמאים מהם שהנזיר מגלח עליהם ומהם שאינו מגלח עליהם ותניא במסכת שמחות (פ"ד הכ"א) כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה כהן לוקה עליה את הארבעים משמע דטומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן לוקה עליה את הארבעים ומכל מקום משמע דנהי דמילקי לא לקי אבל איסורא מיהא איכא". **תוספות** שבת קנב ע"ב ד"ה עד סובר שיש לנו גירסא מוטעית לאותו ברייתא במסכת שמחות ואסור לכהן לטמא גם בטומאה שהנזיר לא מגלח עליו.

## סימן ג פסול זר

### סעיף א זר שעבד במקדש עבודתו פסולה

זר שעבד במקדש עבודתו פסולה משנה זבחים בהתחלת פרק שני טו ע"ב מונה דברים שפוסלים עבודה. הפסול הראשון שנמנה הוא פסול זר וז"ל המשנה "כל הזבחים שקבלו דמן זר אונן טבול יום ומחוסר כפורים ומחוסר בגדים שלא רחץ ידיים ורגלים ערל טמא יושב עומד על גבי כלים על גבי בהמה על גבי רגלי חברו פסל קבל בשמאל פסל רבי שמעון מכשיר". הגמרא מביא שתי לימודים שעבודת זר חולל, כלומר נפסל "זר מנלן דתני לוי (ויקרא כב:ב) דבר אל אהרן ואל בניו לאמר וינזרו מקדשי בני ישראל וגו' בני ישראל למעוטי ... אלא הכי קאמר וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו, דבי רבי ישמעאל תנא אתיא בקל וחומר מבעל מום מה בעל מום שאוכל אם עבד חילל (יז ע"א) זר שאינו אוכל אינו דין שאם עבד חילל מה לבעל מום שכן עשה בו קרב כמקריב טמא יוכיח מה לטמא שכן מטמא בעל מום יוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השווה שבהן שמוזהרין ואם עבדו חיללו אף אני אביא זר שהוא מוזהר ואם עבד חילל, מנלן דמוזהר אי מוינזרו חילול בגופיה כתיב ביה אלא (במדבר יח:ד) מוזהר לא יקרב אליכם'. פירש רש"י ד"ה בני ישראל לא יחללו "והזרים אף הם ינזרו כדי שלא יחללו לימד על זר שעבד שחילל את הקדשים ופסלם" לפי דעת האמורא לוי הפסול נלמד מדרשת פסוק בפרשת אמור. לפי דעת רבי ישמעאל עבודת זר נפסל קל וחומר מעבודת בעל מום. הגמרא לומד אזהרתו מפסוק בפרשת קרח. הלימוד גם נמצא בספרי פיסקא קטז. **רמב"ם** ספר המצוות לא תעשה עד " והמצוה הע"ד היא שהזהיר הזר מעבוד במקדש. רצוני באמרי זר כל מי שאינו מזרע אהרן. והוא אמרו יתעלה (קרח יח ד) וזר לא יקרב אליכם. ובאר הכתוב שהעובר על לאו זה חייב מיתה בידי שמים והוא אמרו יתעלה (שם ז) והזר הקרב יומת. ולשון ספרי והזר הקרב יומת לעבודה עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר וזר לא יקרב אליכם. וכבר נכפלו האזהרה והעונש בזה הענין והוא אמרו (שם) ולא יקרב עוד בני ישראל לשאת חטא למות. **רמב"ם** הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה א " זר שעבד במקדש, עבודתו פסולה, וחייב מיתה בידי שמים: שנאמר *והזר הקרב, יומת* (במדבר יח, ז) מפי השמועה למדו שאין חיוב זה, אלא לקרב לעבודה. והיכן הזהיר עליו, *וזה, לא יקרב אליכם* (פסוק ד) ". ספר החינוך מצוה שצ " שלא יעבוד זר במקדש שלא יעבוד זר במקדש, כלומר כל מי שאינו מזרע אהרן, שנאמר [במדבר י"ח, ד'], וזר לא יקרב אליכם. ונכפלה המניעה בזה בלשון אחר בכתוב והוא שנאמר (שם, כ"ב) ולא יקרב עוד בני ישראל אל אהל מועד לשאת חטא למות. "

### סעיף ב מי שאינו זכר בן זכר עד אהרן הכהן נחשב לזר.

**במשנה** קידושין סו ע"ב "כל מקום שיש קידושין ואין עבירה - הולד הולך אחר הזכר, ואיזה זו? זו כהנת לויא וישראלית שנשאו לכהן לוי וישראל ". פרטי דיני ייחוס גם נמצאים בטור ושלחן ערוך אבן העזר סימן ח סעיף א.

פסול בת כהן גם מדין פסול אשה לעבוד כפי שמופיע **במשנה** קידושין לו ע"א "הסמיכות, והתנופות, וההגשות, והקמיצות, והקטרות, והמליקות, והקבלות, והזאות - נוהגים באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות. ". לשון **הרמב"ם** בהמשך הלכה א בפרק ט בהלכות ביאת המקדש "אי זהו זר כל שאינו מזרע אהרן הזכרים שנאמר *ויערכו בני אהרן, והקטירו בני אהרן*, בני אהרן ולא בנות אהרן. "

### סעיף ג זר שעבד במקדש חייב מיתה בידי שמים.

זר שעבד במדבר פרק יח פסוק ז "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהנתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבדת מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת. " **משנה** סנהדרין פא ע"ב "זר ששמש במקדש רבי עקיבא אומר בחנק וחכמים אומרים בידי שמים". המשנה מתארת מחלוקת שלפי דעת רבי עקיבא זר שעבד במקדש מקבל מיתת בית דין של חנק ולפי דעת החכמים אין מיתת בית דין אלא מיתה בידי שמים. **הגמרא** בדף פד ע"א מביא מקור מפסוק ומביא ברייתא שמרחיב הבנת המחלוקת. "תניא רבי ישמעאל אומר נאמר כאן (במדבר יח:ז) *והזר הקרב יומת* ונאמר להלן (במדבר יז:כח) *כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות* מה להלן בידי שמים אף כאן בידי שמים, ר"ע אומר נאמר כאן והזר הקרב יומת ונאמר להלן (דברים יג:ו) *והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת* מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה רבי יוחנן בן נורי אומר מה להלן בחנק אף כאן בחנק ... הא אנו תנן רבי עקיבא אומר בחנק תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא מתניתין ר' שמעון ואליבא דר' עקיבא ברייתא רבנן ואליבא דרבי עקיבא. לפי הברייתא רבי עקיבא מחייב

זר שעבד סקילה, רבי יוחנן בן נורי מחייב סקילה ורבי ישמעאל מחייב מיתה בידי שמים. בגירסת הירושלמי סנהדרין פרק ט הלכה ז כתוב רבנן במקום רבי ישמעאל. ברייתא הנמצא בספרי קרח פרשה קטז מביא בסופו מחלוקת קצת שונה, לפי רבי ישמעאל חייב סקילה ולפי ר' יוחנן בן נורי חייב חנק. הברייתא ברישא לומד שזר חייב דוקא כשעובד, ואפילו אם עובד בטהרה<sup>12</sup>. וז"ל הספרי "והזר הקרב יומת". לעבודה אתה אומר או לעבודה ושלא לעבודה אמרת ומה בעל מום (שלא ענש בו מיתה לא ענש בו אלא לעבודה זר שענש בו מיתה דין הוא שיענש בה לעבודה ושלא לעבודה) הא מה ת"ל "והזר הקרב יומת" לעבודה. והזר הקרב יומת אפי' עובד בטהרה או אפי' (עובד בטומאה אמרת אם הנכנס בטומאה שלא לעבודה חייב קל וחומר לעבודה ומה ת"ל "והזר הקרב יומת" אפי' עובד בטהרה יומת. ר' ישמעאל אומר נאמר כאן יומת ונאמר להלן (יומת מה יומת האמור להלן סקילה אף יומת האמור כאן סקילה. ר' יוחנן בן נורי אומר נאמר כאן יומת ונאמר להלן יומת מה יומת האמור) להלן בחנק אף יומת האמור כאן בחנק: והזר הקרב יומת. עונש שמענו אזהרה לא שמענו ת"ל "והזר לא יקרב אליכם"

כפי שמצוטט בסעיף א הרמב"ם הלכות ביאת המקדש ט: א מחייב זר שעבד מיתה בידי שמים. הכסף משנה מביא מחלוקת במשנה בין חכמים ור' עקיבא ומסביר שהרמב"ם פוסק כמו הרוב, החכמים, וחייב מיתה בידי שמים.

## סעיף ד זר שעבד חייב מיתה רק עבור זריקת הדם, הקטרה, ניסוך המים בשיעור של שלשה לוגים, וניסוך היין בשיעור של שלשה לוגים<sup>13</sup>. על שאר העבודות זר חייב מלקות.

**חייב מיתה** אין חיוב מיתה בידי שמים על כל עבודה אלא על חלק. לפי דעת רב חייב מיתה רק על עבודה המסיימת סידרה של עבודות עבור אותו ישות, שנקרא עבודה תמה, ואותו עבודה צריך להיות פעולה שנותן או משים ולא עבודה שמסיר. יוצא שחייב מיתה עבור ארבע עבודות זריקה, הקטרה, ניסוך היין וניסוך המים. לפי דעת לוי עבודה שמחייב מיתה רק צריך להיות עבודה תמה, וחייב עבור ארבע עבודות שרב מחייב וגם עבור תרומת הדשן. הסוגיא העיקרי נמצא בגמרא יומא כד ע"א "מר רב: ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה: זריקה, והקטרה, וניסוך המים, וניסוך היין. ולוי אמר: אף תרומת הדשן. וכן תני לוי במתניתיה: אף תרומת הדשן. מאי טעמא דרב - דכתיב (במדבר יח: ז) "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהנתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבדת מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת". עבדת מתנה - ולא עבודת סילוק, ועבדתם - עבודה תמה, ולא עבודה שיש אחריה עבודה. - ולוי: רבי רחמנא לכל דבר המזבח. - ורב: ההוא לאתויי שבע הזאות שבפנים, ושבמצורע. ולוי נפקא ליה מדבר וכל דבר. - ורב דבר וכל דבר לא דריש. "פירש רש"י ד"ה ארבע עבודות" אף על פי שכולן מוזהר עליהן זר, אין חיוב מיתה אלא בארבע האלו, כדמפרש ואזיל. ד"ה ואתה ובניך אתך "סיפיה דקרא והזר הקרב יומת". ד"ה עבודת מתנה "שאתה נותן על המזבח, ולא עבודת סילוק שאתה מסלק וסר מעל המזבח, כגון תרומת הדשן". ד"ה עבודה תמה "עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר, ולא שיש אחריה עבודה, כגון שחיטה וקבלה והולכה שיש אחריה זריקה, אבל זריקה - עבודה אחרונה שבדם, וכן הקטרה בקומץ מנחה ובאברים ופדרים, וכן ניסוך היין בכל השנה, וכן המים בחג". ד"ה לכל דבר המזבח "לרבות עבודת סילוק אם עבודה תמה היא, כגון תרומת הדשן". **הריטב"א** מסביר איך תרומת הדשן נחשב כעבודה תמה בד"ה לוי אמר אף תרומת הדשן. "פי' שאף היא עבודה שאין אחריה עבודה בענינה, דאילו הוצאת הדשן מילתא אחריתי היא דלא חשיבא עבודה כולי האי, והיינו דלא פליגי רב ולוי בתרומת הדשן אלא משום דהויא עבודת סילוק, הא לאו הכי דכולי עלמא עבודה תמה היא וכן פרש"י ז"ל". סוגיא מצומצמת נמצא בסוף זבחים קיב ע"ב שפוסט עבוד עבודה שהיא לא תמה בענין עבודה מחוץ למקדש ועבור עבודת זר ועבור פסולים אחרים. וז"ל **הגמרא** "המעלה מבשר חטאת, מבשר אשם, מבשר קדשי קדשים, מבשר קדשים קלים, ומותר העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, ושירי מנחות, והיוצק, והפותר, והבולל, והמולח, והמניף, והמגיש, והמסדר את השולחן, והמטיב את הנרות, והקומץ, והמקבל דמים, בחוץ - פטור, ואין חייבין עליו לא משום זרות, ולא משום טומאה, ולא משום מחוסר בגדים, ולא משום [שלא] רחוץ ידיים ורגלים" **פירש רש"י** ד"ה אין בהן משום זרות "חיוב מיתה כל הנך הקטרות בדבר שדרכן לאכול לאו הקטרה נינהו וכל הנך עבודות הואיל ויש אחריהן עבודה אין זר חייב עליה מיתה כדאמרין בפרק בראשונה (יומא דף כד א) עבודת מתנה ולא עבודת סילוק עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה."

<sup>12</sup> גירסאת הגר"א בספרי הוא לפי הברייתא שמובא בבבלי סנהדרין פד ע"א

<sup>13</sup> יש אחרונים שטוענים שגם זר שתרתם את הדשן חייב מיתה בידי שמים

**ירושלמי** יומא פרק ב הלכה א "זר שתירם רבי יוחנן אמר חייב רבי שמעון בן לקיש אמר פטור מה טע' דרבי שמעון בן לקיש עבודת מתנה יצא זה שהוא בהרמה מה טעמא דרבי יוחנן לכל דבר המזבח". תרומת הדשן שנעשה על ידי זר לפי רבי יוחנן חייב עליו מיתה בידי שמים ולפי ריש לקיש פטור ממיתה. **הרמב"ם** בהלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה ב פסק כמו רב<sup>14</sup> שאין חיוב מיתה עבור זר שעשה תרומת הדשן וז"ל "אף על פי שהזרים מוזהרין שלא יתעסקו בעבודה מעבודות הקרבנות אין חייבין מיתה אלא על עבודה תמה לא על עבודה שיש אחריה עבודה, ואין הזר חייב מיתה אלא על ארבע עבודות בלבד, על הזריקה ועל ההקטרה ועל ניסוך המים בחג ועל ניסוך היין תמיד".

## סעיף ה זר חייב מיתה על זריקה אחד בין זריקה על מזבח העולה בין זריקה בהיכל או קדש קדשים וגם עבור זריקת שמן מצורע.

זר חייב מיתה על זריקה גמרא תוך הסוגיא שהובא בסעיף הקודם יומא כד ע"א מובא פרטים על טיב זריקת הדם שחייבים עבורו מיתה "ורב: ההוא לאתויי שבע הזאות שבפנים, ושבמצורע". פירש רש"י בד"ה שבע הזאות שבפנים איך לומדים חיוב עבור עבודה שאינו על המזבח וז"ל "שמזה על הפרוכת מפר העלם דבר ופר משיח ושל יום הכפורים, ושבמצורע שמזה מלוג שמן בהיכל, כדכתיב (ויקרא פרק יד) והזה מן השמן באצבעו וגו' דסלקא דעתך אמינא לאו דבר המזבח הוא, להכי רבי לכל". המשך הסוגיא דף כד ע"ב "תניא כוותיה דרב, תניא כוותיה דלוי. תניא כוותיה דרב: עבודות שזר חייב עליהם מיתה: זריקת דם בין לפני בין לפני ולפנים, והמזה בחטאת העוף, והממצה והמקטיר בעולת העוף, והמנסך שלשה לוגין מים ושלשה לוגין יין. תניא כוותיה דלוי: עבודות שזר חייב עליהן מיתה: המרים את הדשן, ושבע הזאות שבפנים ושבמצורע, והמעלה על גבי המזבח בין דבר כשר בין דבר פסול". רש"י פירש ד"ה זריקת דם "המזבח בחוץ". ד"ה בין לפני ולפנים "הזאה שעל הפרוכת". ד"ה בין לפני ולפנים "שעל בין הבדים דיום הכפורים". ד"ה בחטאת העוף "כתיב הזאה 'וזהה מדם החטאת על קיר המזבח' (ויקרא ה:ט)". ד"ה בעולת העוף "כתיב מיצוי, זמלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח" (ויקרא א:טו)". הריטב"א מסביר את רש"י שחייבים עבור זריקה במזבח העולה, בהיכל או בקדש קדשים וז"ל ד"ה תניא כוותיה דרב "עבודות שזר חייב עליהם מיתה אלו הן זריקת דם בין לפני ובין לפני לפני. זריקת דם בחוץ, או לפני בהיכל, או לפני ולפנים על הכפורת, וכן פרש"י ז"ל, ותדע דהא מודה רב בהזאות שבפנים כדאיתא לעיל (ע"א)". בנוסף חייב גם עבור עבודת הדם שמתאימה לכל סוג של לקרבת העוף, מיצוי במקרה של עולת העוף והזאה במקרה של חטאת העוף. במסכת מעילה קיים מחלוקת אם חטאת העוף גם חייב במיצוי, ולפי הדעה שמיצוי מעכב, זר יהיה חייב גם עבורו, כפי שמובא בריטב"א ד"ה והמזה בחטאת "בחטאת העוף איכא הזאה ומיצוי, והא דלא קתני בהדיא המזה והממצה בחטאת העוף, משום דפלוגתא היא בפרק שני דמעילה (ח' ע"ב) אם מיצוי מעכב בחטאת העוף אם לאו, הלכך שדייה הכא לממצה בנתים שיהא נדרש או לשניהם או לעולת העוף בלבד, לפום פלוגתא דתנאי דהתם". לפי הברייתא שתומך בשיטת לוי זר חייב עבור שבעת הזאות בפנים והזאות שמן של טהרת המצורע.

**רמב"ם** הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה ג "כיצד על הזריקה, בין שזרק בפנים בין שזרק בחוץ בין שהזה הזאה אחת מכל הזיות הדם, בין שהזה הזאה אחת מכל הזיות קרבנות המצורע הרי זה חייב מיתה". **הכסף משנה** מפרש על אתר "לאו בחוץ קאמר דהיאך יתחייב על זריקה בחוץ משום זר שעבד אלא בפנים היינו לפני לפני ובחוץ היינו בהיכל והכי תניא התם (יומא כד ע"ב) עבודות שזר חייב עליהם מיתה זריקת דם בין לפני ובין לפני לפני ופירש"י בין לפני הזאות שעל הפרוכת בין לפני לפני שעל בין הבדים דיוה"כ. ומה שכתוב בין שהזה הזאה אחת מכל הזיות הדם בין שהזה הזאה אחת מכל קרבנות המצורע. שם בברייתא ואין לתמוה על רבינו שכתב בין שהזה אחת מכל הזיות הדם למה חזר ופרט הזיות קרבנות המצורע דהתם דריש מדכתיב בההוא קרא לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת לכל דבר המזבח לאתויי שבע הזיות שבפנים ושבמצורע ופירש"י שבע הזיות שבפנים שמזה על הפרוכת מפר העלם דבר ופר משיח ושל יוה"כ. ושבמצורע שמזה מלוג שמן בהיכל וכו' דסלקא דעתך אמינא לאו דבר המזבח הוא להכי רבי לכל. ודע ששנו עוד שם בברייתא המזה בחטאת העוף והממצה ויש לתמוה למה השמיט רבינו ממצה ואפשר דמשמע ליה דבכלל אחת מכל הזיות הדם היא". **הרדב"ז** מפרש בצורה קצת שונה, אלא שכנראה אינו מחלק על הכסף משנה וז"ל "היינו זריקה בין הבדים וזריקה לפני הפרוכת דהכל נקרא בפנים בהיכל. בין זריקת חוץ היינו על מזבח החיצון, והכי אמרינן (יומא כד ע"ב)..."

<sup>14</sup> המשנה למלך כותב שהרמב"ם היה צריך לפסוק כמו ר' יוחנן בירושלמי ולחייב מיתה עבור תרומת הדשן

זריקה אחת אפשר ללמוד<sup>15</sup> חייב עבור הזאות שאינן מעכבות, כמו בשלשה הזאות האחרונות בחטאת מגמרא בזבחים לח ע"ב "אמר רבי יוחנן: שלש מתנות שבחטאות ... אמר רב פפא: יש מהן כתחלתו, ויש מהן כסופו; חוץ ולילה, זרות וכלי שרת, קרן ואצבע, כיבוס ושירים - כתחלתן". כתחילתן, כלומר שחייב עבור זרות כמו הזאה הראשונה.

**סעיף ו מעשה הקטרה שזר חייב עליו מיתה הם הקטרת איברים, קומץ או לבונה או הפיכת איברים שמקרב שריפתן במזבח העולה או הקטרת קטורת במזבח העולה, ובכולם חייבים עבור הקטרת כזית. גם חייב עבור סידור שני גזרי עצים על המערכה במזבח העולה. לפי הרמב"ם חייב גם עבור הקטרת קטורת יום כפור בקדש קדשים בשיעור של מלא חפניו.**

**מעשה הקטרה** כפי שראינו, חייבים מיתה רק עבור עבודה תמה ובעבודת הקטרה, שרפה על מזבח, קיים כמה מעשים כפי שמפורש ברש"י יומא כד ע"א ד"ה עבודה תמה "עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר, ולא שיש אחריה עבודה ... וכן הקטרה בקומץ מנחה ובאברים ופדרים".

**גמרא** יומא כד ע"ב מכניס סידור שתי גזרי עצים על המערכה והעלה על המזבח "אלא מעתה זר שסידר את המערכה ליחייב! - איכא סידור שני גזרי עצים. - סידר שני גזירין ליחייב! - איכא סידור אברים. - והא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: זר שסידר שני גזרי עצים חייב! - בהא פליגי; מר סבר: עבודה תמה היא, ומר סבר: לאו עבודה תמה היא. תניא כוותיה דרב, תניא כוותיה דלוי. תניא כוותיה דרב: עבודות שזר חייב עליהם מיתה: זריקת דם בין לפניו לבין לפניו, והמזה בחטאת העוף, והממצה והמקטיר בעולת העוף, והמנסך שלשה לוגין מים ושלשה לוגין יין. תניא כוותיה דלוי: עבודות שזר חייב עליהן מיתה: המרים את הדשן, ושבע הזאות שבפנים ושבעמזרע, והמעלה על גבי המזבח בין דבר כשר בין דבר פסול. "פירש רש"י ד"ה הצתת אליתא "הצתת קיסמים דקים, אם הוצרך להצית על המזבח באחת מן המערכות..." ד"ה שסידר המערכה "עצים". ד"ה בהא פליגי "רב ור' יוחנן, ר' יוחנן סבר: סידור שני גזירין עבודה תמה היא, שסידור מערכת עצים תמה וגומרת היא בה, וסידור האברים תחילת סידור אחר הוא, ורב סבר: לאו עבודה תמה, דשם סידור אחד הוא". **המשנה** בזבחים קיב ע"ב רושם מספר פעולות שלא חייבים עליהם עבור הקרבת חוץ ולא משום זר. מעשה הקטרה שלא קיימים ברשימה לא יחייב עליהם וז"ל המשנה "המעלה מבשר חטאת, מבשר אשם, מבשר קדשי קדשים, מבשר קדשים קלים, ומותר העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, ושירי מנחות, והיוצק, והפזות, והבולל, והמולח, והמניף, והמגיש, והמסדר את השולחן, והמטיב את הנרות, והקומץ, והמקבל דמים, בחוץ - פטור, ואין חייבין עליו לא משום זרות". **פירש רש"י** למה הפעולות האלו פטור ד"ה אין בהן משום זרות "חייב מיתה כל הנך הקטרות בדבר שדרכן לאכול לאו הקטרה נינהו וכל הנך עבודות הואיל ויש אחריהן עבודה אין זר חייב עליה מיתה כדאמרין בפרק בראשונה (יומא דף כד א) עבודת מתנה ולא עבודת סילוק עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה". **הגמרא** בדף קטו ע"ב מסביר את טעם פטור במעשים האלו "המעלה מבשר חטאת [וכו.]. ת"ר: מנין למעלה מבשר חטאת, ומבשר אשם, ומבשר קדשי קדשים, ומבשר קדשים קלים, וממותר העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, ושירי מנחות, שפטור? ת"ל: עולה, מה עולה שהיא ראויה להעלה, אף כל שראויה להעלה; מנין שאף היוצק, והבולל, והפזות, והמולח, והמניף, והמגיש, והמסדר השולחן, והמטיב את הנרות, והקומץ, והמקבל בחוץ, שפטור? ת"ל: אשר יעלה עולה או זבח, מה העלה שהיא גמר עבודה, אף כל שהוא גמר עבודה". **רש"י** ד"ה גמר עבודה "שאין אחריה עבודה ואיתרבו להו באף כל כגון המנסך ומקטיר קטרת ומקטיר קמצים ומקטיר מנחת כהנים".

**רמב"ם** הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכות ד -ה "כיצד על הקטרה, הקטיר איברים או קומץ או לבונה על המזבח אפי' הפך באיברים שלא נתעכלו וקרב שריפתן חייב מיתה והוא שהקטיר כזית, וכן אם הקטיר קטרת על מזבח הזהב משיקטיר כזית חייב, אבל המקטיר קטורת ביום הכפורים בקדש הקדשים אינו חייב מיתה עליה עד שיקטיר מלא חפניו שיעור המפורש בתורה. המסדר שני גזרי עצים על המערכה הרי הוא כמקטיר איברים וחייב מיתה שהעצים קרוב הוא ..."

**הפיכת איברים גמרא** שבועות יז ע"ב מסביר שזר שמקצר זמן שריפת אבר על המזבח חייב מיתה "אלא אי אמרת דוקא גמירי, היכי משכחת לה? אמר אביי: מאי קושיא? משכחת לה כגון שבא בקצרה והפך בצינורא,

<sup>15</sup> הלימוד נמצא בקרן אורה זבחים לח והר המוריה על הרמב"ם

וכדבר הונא, דאמר רב הונא: זר שהפך בצינורא - חייב מיתה. גופא, אמר רב הונא: זר שהפך בצינורא - חייב מיתה. היכי דמי? אי דלא הפך לה לא מיעכלי, פשיטא! ואי דלא הפך בהו נמי מיעכלי, מאי קא עביד? לא צריכא, דאי לא הפך בהו מיעכלי בתרתי שעי, והשתא מיעכלי בחד שעתא, והא קמ"ל, דכל קרובי עבודה - עבודה היא". פירש רש"י ד"ה משכחת לה "... היה אותו מזלג בידו והכה בו באחד מן האברים שעל המערכה והפך מה שלמעלה למטה". ד"ה כדבר הונא דאמר "זר שהפך בצינורא עבודה היא שמקרב עיכולו ויש כאן עבודה בלא שהייה". ד"ה חייב מיתה "משום *זהו הקרב יומת*" (במדבר יח). לפי רש"י הוא אותו במזלג, רבנו חננאל והר"י מייגש מפרשים שהוא הופך את העצים וז"ל ר"ח פ"י צינורא עצי נורא. כגון שהפך בעצי המערכה שהחלבים נתונים בהם וגרם להם להתעכל מהרה. ואשמעינן רב הונא דכל קרובי עבודה עבודה גמורה היא וחייבין עליה"

הקטרת כזית לומדים החיוב ומחלוקת בשיעור המחייב משחוטי חוץ מהמשנה בזבחים קט ע"ב "הקומץ, והלבונה, והקטרת, ומנחת כהנים, ומנחת כהן משיח, ומנחת נסכים, שהקריב מאחת מהן כזית בחוץ - חייב, רבי אליעזר פוטר, עד שיקריב את כולו". באופן כללי מוסבר במהר"י קורקוס והרדב"ז על הרמב"ם על אתר "ומשמע דבכל מקום דחייב עלה בחוץ זר מחייב עלה דשיון הם". שיעור הקטרה של כזית מובא בפסחים מד ע"א, נזיר לו ע"א ומנחות נח ע"ב. במנחות נח ע"ב מובא מחלוקת בין ר' יהושע בן לוי ור' יוחנן אם יש הקטרה פחות מכזית.

**סידור שני גזרי עצים** מובא לעיל בבבלי יומא כד ע"ב כמחלוקת בין ר' יוחנן ורב סביב אם נחשב כעבודה תמה. הירושלמי יומא פרק ב הלכה א מסביר לפי לימוד מיוחד שלכל הדעות זר חייב עבור סידור שני גזרי עצים וז"ל הירושלמי "הכל מודין בזר שסידר מערכה של עצים שהוא חייב אמר ר' זעירא ובלבד שני גזרי עצים שהכתוב מזהיר עליהן לעבודת כהונה (ויקרא א: ז) *ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים*". כפי שמובא לעיל רש"י ביומא מסביר שסידור העצים נחשב כעבודה תמה. לשון הרמב"ם בביאת המקדש ט:ה יכול להיות מובן כמו הסברתו של רש"י או כהסבר אחרת ברוח של הירושלמי.

**קטורת ביום כפור** המשך הגמרא בזבחים קט ע"ב מסביר שיש מחלוקת אמוראים איך להבין את מחלוקת במשנה, לפי רבה המחלוקת בשיעור הקטרה בקדש קדשים ביום כפור ע"י זר ולפי אב"י קיים מחלוקת גם בשיעור הקטרת במזבח הקטרת. וז"ל הגמרא "אמר רבה: בהקטרה דהיכל דכולי עלמא לא פליגי, כי פליגי - בהקטרה דפנים, דמר סבר: מלא חפניו דוקא, ומ"ס: מלא חפניו לאו דוקא. א"ל אב"י: והא כי קא כתיבא חוקה, בהקטרה דפנים הוא דכתיב! אלא אמר אב"י: בהקטרה בפנים כ"ע לא פליגי, כי פליגי - בהקטרה דחוץ, מ"ס: ילפינן פנים מחוץ, ומ"ס: לא ילפינן. אמר רבא: השתא חוץ מחוץ לא ילפי רבנן, פנים מחוץ מיבעי? מה היא? דתניא: יכול המעלה פחות מכזית קומץ ופחות מכזית אימורין, והמנסך פחות משלשת לוגין יין [פחות] מג' לוגין מים, יהא חייב? תלמוד לומר: לעשות, על השלם חייב ואינו חייב על החסר". כפי שראינו, הרמב"ם בהל' ביאת המקדש ט:ד פוסק שקטרת יום כפור חייבים באותו יום בקדש קדשים רק לפי שיעור מלא חפניו. הכסף משנה משאיר הדין ברמב"ם בצריך עיון בלי לפרט קושייתו<sup>16</sup>.

**סעיף ז עבודות שזר חייב עליהם מלקות ולא מיתה בידי שמים – קבלת הדם, הליכת הדם, סידור המערכה על המזבח, הצתת האש על המזבח, סידור לחם הפנים על השלחן, סידור בזיכין, סידור המנורה, הסרת נרות המנורה, נתינת פתילים או שמן המנורה, תרומת הדשן, הסרת הדשן שנשאר מתרומת הדשן, דישון המזבח הקטורת והוצאת כף והמחתה מקדש קדשים.**

זר חייב עליהן מלקות ולא מיתה כפי שהוסבר בסעיף ד' פוסקים כרב ביומא כד ע"א שזר חייב מיתה רק עבור עבודה תמה, כלומר עבודה המשלים, ועבודת נתינה ולא עבודה סילוק. הגמרא בע"ב מעלה מספר עבודות שלא חייבים עליהם מיתה משום שהם עבודה תמה וז"ל הגמרא "בעי רבא: עבודת סילוק בהיכל מהו? לפניו מדמינן ליה, או לחוץ מדמינן ליה? הדר פשטא: מבית ולמבית. - אלא מעתה, זר שסידר את השלחן ליחייב! - איכא סידור בזיכין. - סידר בזיכין ליחייב! - איכא סילוק והקטרה. - זר שסידר את

<sup>16</sup> המשנה למלך ועוד האחרונים מסבירים את סתירת הרמב"ם כאן עם הלכות מעשה הקרבנות יט:יא שמחייב הקטרת חוץ של קטורת יום כפור לפי שיעור כזית. החזון איש מסביר שבדין הנוכחי יהיה הבדל בין עבודת חוץ ועבודת זר.

המנורה ליחייב! - איכא נתינת פתילה. - נתן פתילה ליחייב! - איכא נתינת שמן. - נתן שמן ליחייב! - איכא הדלקה. - הדליק ליחייב! - הדלקה לאו עבודה היא. - ולא? והתניא: *ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש* (ויקרא א: 1) - לימד על הצתת אליתא שלא תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת! - הצתת אליתא - עבודה היא, הדלקה - לאו עבודה היא. - אלא מעתה זר שסידר את המערכה ליחייב! - איכא סידור שני גזירי עצים". **פירש רש"י** (בעמוד א) ד"ה עבודה תמה "עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר, ולא שיש אחריה עבודה, כגון שחיטה וקבלה והולכה שיש אחריה זריקה" (בעמוד ב) ד"ה זר שסידר "לחם, ליחייב מיתה, ואמאי אמרין לעיל ארבע עבודות ותו לא?". ד"ה איכא סידור בזיכין "בתריה, כדכתיב ויקרא (פרק כד) ונתת על המערכת לבונה זכה ולא עבודה תמה היא". ד"ה איכא סילוק והקטרה "עדיין לא נגמרה עבודתה עד שבת הבאה, שיסלקנה ויקטיר הבזיכין". ד"ה שסידר את המנורה "בבוקר היו מסלקין את הנרות של זהב מן המנורה לקנח אפרן יפה, וחוזרין וקובעין אותם בה, והרי עבודה תמה". ד"ה הצתת אליתא "הצתת קיסמים דקים, אם הוצרך להצית על המזבח באחת מן המערכות, כגון שקרבה מערכה לכלות, שנשרפה כל המדורה". **פירש הריטב"א** ד"ה עבודת סלוק בהיכל "כגון דישון מזבח הפנימי ודישון המנורה ללוי מהו, לפניו מדמינן ליה ופטור או לחוץ מדמינן ליה וחייב. [בכתב יד כתוב: פ"י הוצאת כף ומחתה ללוי מהו כו']". ד"ה איכא סידור בזיכין "דאע"ג דעבודת לחם הפנים עצמה כבר גמרה, מ"מ סידור הבזיכין הכשר הלחם הוא". ד"ה סידר הבזיכין ליחייב "ופרקין דאכתי איכא אחריה סילוק והקטרה דבזיכין דלשבת הבאה".

**רמב"ם** הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה "אבל היוצק והבולל והפותת והמולח והמניף והמגיש ומסדר את לחם הפנים או את הבזיכין על השלחן והמטיב את הנרות והמצית אש במזבח והקומץ והמקבל דמים, אף על פי שנפסלו והרי הוא מוזהר על כל אלו ולוקה אינו חייב מיתה, מפני שכל אחת מהן עבודה שאחריה עבודה ואינה גמר עבודה".

תרומת הדשן והוצאת הדשן ודישון מזבח הקטורת והמנורה הובא בסעיף ד' מחלוקת רב ולוי לגבי חיוב מיתה בתרומת הדשן ופסיקה כרב שחייבים מלקות. **הירושלמי** יומא פרק ב הלכה א אומר שקיים אותו מחלוקת, שלפי הירושלמי קיים בין ר' יוחנן וריש לקיש, עבור הוצאת הדשן שנשאר לאחר תרומת הדשן וז"ל "הוציא שאר הדשן תפלוגתא דר' יוחנן ודריש לקיש". **רמב"ם** הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה ח "הרמת הדשן צריכה כהן שנאמר ולבש הכהן מדו בד וגו', ואם הרים ישראל לוקה ואינו חייב מיתה אף על פי שאין אחריה עבודה שנאמר עבודת מתנה עבודת מתנה הוא שתהיה בכהן לבדו ואם קרב לה הזר חייב מיתה, אבל עבודת סלוק אין חייבין עליה מיתה, וכן אם דישן מזבח הפנימי והמנורה אינו חייב מיתה".

**סעיף ח העבודות שנפסלו בדיעבד בגין עבודת זר הן קבלת הדם, הולכת הדם, זריקה או הזאה או מתן דמים, מליקת העוף, קמיצה או הקטרת קומץ מנחות, הקטרת קטורת, סידור המערכה והגזירים על מזבח העולה, סידור לחם הפנים או בזיכין בשלחן והקטרתם על מזבח העולה, והטבת נרות המנורה. זר שהגיש או הניף, העבודה פסולה והמנחה לא נפסלה.**

**העבודות שנפסלו** עבודה שחייבת בו כהן שנעשה על ידי זר נפסל. לא משנה אם זר חייב מיתה על העבודה או חייב מלקות, העבודה נפסלה. כמו שהובא בסעיפים לעיל בסימן הזה עיקר הסוגיא ביומא דף כד וברמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ט התחלת הלכה א' "זר שעבד במקדש עבודתו פסולה" ובהלכה ה' "והמסדר שני גזירי עצים על המערכה הרי הוא כמקטיר איברים וחייב מיתה שהעצים קרוב הוא, אבל היוצק והבולל והפותת והמולח והמניף והמגיש ומסדר את לחם הפנים או את הבזיכין על השלחן והמטיב את הנרות והמצית אש במזבח והקומץ והמקבל דמים, אף על פי שנפסלו...".<sup>17</sup> חיוב כהן ופסול זר עבור עבודת הדם, כלומר קבלה, הליכה וזריקה נמצא בהתחלת פרק שני של זבחים דפים טו-טז. דיון בעבודות שחייבים בהם כהן נמצא בסימן א.<sup>18</sup>

<sup>17</sup> בסימן א סעיף ז קיים מו"מ בחובת כהן עבור יציאת ובלילת מנחה ע"ש.

<sup>18</sup> בנושא הקטרת אימורים ע"י זר קיים מחלוקת אחרונים אם נפסלו האימורים. לפי בעל התיבות (מהר"י מליסא) לא נפסלו האימורים. לפי החזו"א זבחים יט:לא,מב האימורים נפסלו.

## סעיף ט הפעולות שכשרות בזר הן שחיטה, הפשט, ניתוח, הולכת עצים למזבח, הדלקת נרות המנורה מחוץ להיכל, יציקה ובלילה<sup>19</sup>. מליחה, לפי תוספות פסול בזר ולפי הרמב"ן כשר בזר.

הפעולות שכשרות בזר חלק מדיני הסעיף נמצאים בסימן א. באופן כללי זר כשר במעשה במקדש שאין בו לימוד שנדרש כהן וגם אינו נעשה במזבח, משום שאסור לזר ליגש למזבח (עיין סעיף הבא).

**שחיטה משנה** כפי שהובא בסימן א סעיף ו זבחים לא ע"ב " כל הפסולין ששחטו - שחיטתן כשרה, שהשחיטה כשרה בזרים". **גמרא** לב ע"א " שחטו - דיעבד אין, לכתחלה לא; ורמינהו: ושחט - שחיטה בזר כשרה, שהשחיטה כשרה בזרים ובנשים ובעבדים ובטמאים, ואפילו בקדשי קדשים; או אינו אלא בכהנים? אמרת? וכי מאין באתה? מכלל שנאמר: *וְאֵתָהּ וּבִנְיָךְ אֶתְךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֹנָתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ* (במדבר יח:ז), יכול אף בשחיטה? ת"ל: *וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה'* וְהִקְרִיבוּ וְגו' (ויקרא א:ה), מקבלה ואילך מצות כהונה, לימד על השחיטה שכשרה בכל אדם! הוא הדין דאפי' לכתחילה נמי, ומשום דקא בעי למיתנא טמאים דלכתחילה לא, גזירה שמא יגעו בבשר, תנא ששחטו. " הלימוד הובא בצורות אחרות ביומא כז ובתורת כהנים ויקרא נדבה ד:ב. לפי פשט הלימוד שחיטת זר כשר לכתחילה. ככה פוסק הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה ו " שחיטת הקדשים כשירה בזרים אפילו קדשי קדשים, בין קדשי יחיד בין קדשי צבור שנאמר *וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד* מקבלה ואילך מצות כהונה, וכן ההפשט והניתוח והולכת עצים למזבח כשירה בזרים שנאמר באיברים והקטיר הכהן את הכל המזבחה זו הולכת איברים לכבש, הולכת איברים היא שצריכה כהונה ולא הולכת עצים". מפרש הכסף משנה "בריש פרק כל הפסולים (זבחים ל"א ע"ב). ומה שכתב וכן ההפשט והניתוח והולכת עצים למזבח כשירה בזרים שנאמר באיברים *וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמְּזַבֵּחַ וְכו'*, בסוף פרק שני דיומא (דף כ"ו כ"ז) " לפי הכסף משנה לכאורה זר מותר לכתחילה לשחוט ולהדליק את הנרות (מחוץ להיכל). **הרדב"ז** כותב מפורש שהרמב"ם מכשיר שחיטת זר לכתחילה. **רב עובדיה מברטנורא** על המשנה בזבחים ג:א מכשיר זר לשחיטה לכתחילה וז"ל " כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשרה - והוא הדין דאפילו לכתחילה שוחטין". **זוהר** בח"ג קכד ע"א כתוב "ושחט אחרא ולא כהנא בגין דלא יפגם ההוא אתר דאחיד ביה" שיש עדיפות לשחיטת זר ולא של כהן, משום ששחיטה הפך ממדתם. **הריקאנטי** (שמות כט:ב) שואל שרואים בפרק שני של יומא שכהנים פייסו עבור שחיטה<sup>20</sup>.

**הפשט ניתוח והולכת עצים למזבח משנה** יומא כו ע"ב "הפשיטן וניתוחן של אלו ואלו שוין" והגמרא "מפרש תנא: הפשיטן וניתוחן שוין - בזר. אמר חזקיה: מניין להפשט וניתוח שווה בזר - שנאמר ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח, נתינת אש בעיא כהונה, הפשט וניתוח - לא בעיא כהונה". המשך בדף כז ע"א " אלא מהכא *וְעִרְכוּ בְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד הַכֹּהֲנִים אֶת הַנֶּחֱסִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפֶּדֶר* (ויקרא א:ח), מכדי, מקבלה ואילך מצות כהונה *וְעִרְכוּ* למה לזי? למעוטי הפשט וניתוח. - ואימא למעוטי סידור שני גזירי עצים! - מסתברא: דיבא דכותיה ממעט. - אדרבה, סדור דכותיה ממעט! - לא סלקא דעתך; דאמר מר *וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמְּזַבֵּחַ* (ויקרא א:יג) - זו הולכת אברים לכבש. הולכת אברים לכבש - הוא דבעיא כהונה, הולכת עצים - לא בעיא כהונה, הא סידור שני גזירי עצים - בעיא כהונה. " **פירש רש"י** ד"ה למעוטי הפשט וניתוח "דלא כתיב בה כהן". ד"ה הולכת עצים לא בעי כהונה "דהאי כהן דכתיב בהולכת אברים על כרחך למעוטי הולכה אחרת בעי, דאי לגופיה - לא איצטריך, דהא אשמעינן: מקבלה ואילך מצות כהונה". לכאורה, קיימת עוד ראייה להכשרת שחיטה בזר מפסוקים שבפועל לוי' ולא כהנים הפשיטו קרבנות במקרים מסויימים "רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשיט את כל העלות ויחזקום אחיהם הלויים עד כלות המלאכה ועד יתקדשו הכהנים כי הלויים ישרי לבב להתקדש מהכהנים" (דברי הימים ב כט:לד) "וישחטו הפסח ויזרקו הכהנים מידם והלויים מפשיטים" (דברי הימים ב לה:יא). **הרד"ק** על הפסוק בפרק כט מסביר שהלויים הפשיטו רק בשעת הדחק ולא לכתחילה, משום שזה עבודה אחרי קבלת הדם והתורה מחייב כהונה מקבלה ואילך. וז"ל "ועזרום להפשיט ובזה חזקו אותם וזרזו אותם למהר להתקדש ואף על פי

<sup>19</sup> כפי שהובא בהרחבה קיים סתירה מסויימת ברמב"ם לגבי כשרות זר עבור מליחה, יציקה ובלילה. למסקנת הרבה מהאחרונים מסקנת הגמרא והרמב"ם שזר אכן כשר למעשים האלו.

<sup>20</sup> יעב"ץ ח"ב ס' קיב אומר שיש להקדים כהן לשחיטה

שמקבלת הדם ואילך מצות כהונה שעת הדחוק היה זה ועזרו הלויים את הכהנים להפשיט כי הם התקדשו כמו שאומר כי הלויים ישרי לבב להתקדש מהכהנים<sup>21</sup>

**הדלקת נרות המנורה גמרא** יומא כד ע"ב "איכא הדלקה - הדליק ליחייב! - הדלקה לאו עבודה היא". **הרמב"ם** פוסק שזר יכול לכתחילה להדליק את המנורה, במידה שהמנורה מחוץ להיכל כדי שהזר לא יכנס למקום שאסור לו. ז"ל בהלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה ז "וכן הדלקת הנרות כשירה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן". **הראב"ד** משיג שהדלקת זר כשר רק בדיעבד וז"ל "הפליג כשאמר מותר לזר להדליקן אלא שאם הדליקן כשירות". **הריטב"א** מסכים עם הראב"ד שהדלקת זר כשר רק בדיעבד וז"ל ד"ה הדלקה לאו עבודה היא "תמיהא מילתא דהא כתיב בה אהרן ובניו דבר אל אהרן ואל בניו לאמר בהעלותך את הנרות וכתביב ובהעלותך אהרן את הנרות, וי"ל דלהכי לא אפקיה בלשון חיוב, ואמר בהעלותך או בהעלותך לומר דלאו עבודה היא לחייב עליה מיתה בזר, כשם שאין חיוב מיתה בעבודה שאינה תמה". **הכסף משנה** מסביר את שיטת הרמב"ם שמכשיר הדלקת זר לכתחילה "וטעמו של רבינו דכיון דלאו עבודה היא מישרא נמי שרי כמו שחיטה שהיא כשירה בזרים". **הרדב"ז** מפרש "וכיון שאינה עבודה למה לא יהא מותר לזר להדלקה לכתחילה דומיא דשחיטה".

**יציקה, בלילה ומליחה** מקורות בענין יציקה ובלילה מהסוגיא במנחות יח מובא בסימן א סעיף ז. מקורות בענין מליחה מהסוגיא במנחות כ ע"א ומחלוקת **רמב"ן** שמכשיר זר ו**תוספות** שפוסל זר נמצאים בסימן א סעיף ח. **הרמב"ן** ויקרא ב:יא גם מכשיר יציקת ובלילת זר. **הרמב"ם** מכשיר זר למעשים אלו בהלכות פסולי המוקדשין פרק יא הלכה ז "כל המנחות שיצק עליהן השמן פסול לעבודה כגון הזר וכיוצא בו, או שבללן או פתתם או מלחן כשירות, הגישן או הניפן, חוזר הכהן ומגיש או מניף ואם לא הגיש ולא הניף הכהן כשירות, שנאמר **והביאה אל בני אהרן וקמץ**, מקמיצה ואילך מצות כהונה למד על יציקה ובלילה שכשירה בזר". **הרמב"ם** גם מכשיר זר לעבודות אלו בפירוש המשניות מנחות פרק ג משנה ב "אמרו כאן לא יצק לא בלל וכו' רוצה לומר לא יצק כהן ולא מלח כהן אלא זר הרי זו כשרה, לפי שהכלל אצלנו מקמיצה ואילך מצות כהונה, וכבר קדם לך בסוף מסכת זבחים שהדברים הללו אין חייבין עליהן משום זרות". בפרק ט הלכה ה לכאורה הרמב"ם סותר את עצמו ופוסל עבודות אלו שנעשה ע"י זר וז"ל "אבל היוצק והבולל והפותת והמולח ... אף על פי שנפסלו והרי הוא מוזהר על כל אלו ולוקה אינו חייב מיתה, מפני שכל אחת מהן עבודה שאחריה עבודה ואינה גמר עבודה"<sup>22</sup>. לפי לשון המשנה במנחות יח ע"א "לא יצק, לא בלל...כשרה" אפשר להבין שזר כשר בדיעבד<sup>23</sup>.

## סעיף י זר אסור להכנס לעזרת כהנים אלא לצורך, כמו עבור סמיכה, שחיטה, ותנופה.

**זר אסור מדרבנן להיכנס לעזרת כהנים אלא לצורך משנה** כלים פרק א משנה ח "עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה לתנופה". פירש **ר"ש משאנץ** על אתר מסביר את מיקום עזרת כהנים וגם את רמת הצורך שדוקא בעל הקרבן יעשה סמיכה, שחיטה ותנופה, וז"ל ד"ה עזרת כהנים מקודשת "במס' מדות (פרק ב) עזרת ישראל היה אורך מאה ושלשים וחמש על רוחב אחת עשרה וכן עזרת כהנים היתה אורך מאה ושלשים וחמש על רוחב אחת עשרה וראשי פספסין מבדילין בין עזרת ישראל לעזרת כהנים ר' אליעזר בן יעקב אומר מעלה היתה גבוה אמה והדוכן נתון עליה וכן שלש מעלות של חצי אמה נמצאת עזרת כהנים גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה". ד"ה לסמיכה "סמיכה אי אפשר אלא בבעלים כדאמרינן בס"פ שתי מדות (דף צג ב) ידו ולא יד שלוחו וכן תנופה אמרינן מנחות סא ע"ב כהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף ואף על גב דאפשר בעזרת ישראל לא אסרו ליכנס. וכן שחיטה ואף על גב דאפשר בעזרת ישראל ואפשר נמי בכהנים". עוד מקור אפשרי נמצא **בגמרא** מנחות כז ע"ב "וטהורים שנכנסו לפניו ממחיצתן להיכל כולו - בארבעים, מבית לפרכת אל פני הכפרת - במיתה; רבי יהודה אומר: כל היכל כולו ומבית לפרכת - בארבעים, ואל פני הכפרת - במיתה". פירש **רש"י** ד"ה וטהורים

<sup>21</sup> לפי הבית דוד זר לכתחילה עושה הפשטה וניתוח

<sup>22</sup> לא מעט אחרונים דנים בסתירת הרמב"ם, עיין ליקוט מפרשים ומפתחות ברמב"ם פרנקל להל' ביאת המקדש ט:ה

<sup>23</sup> השפת אמת טוען שיציקת ובלילת זר כשרים מדאורייתא לכתחילה, והכשרתם רק בדיעבד מגזרה דרבנן

שנכנסו לפניו ממחיצתו "י"א אמה מקום דריסת רגלי ישראל". ד"ה להיכל כו' "אם נכנסו שם". ד"ה בארבעים "מכות משום דכתיב ואל יבא בכל עת אל הקדש וגו' (ויקרא טז)". ד"ה מבית לפרכת "לפני ולפנים ששם ארון ואל פני הכפרת נמי היינו מבית לפרכת אלא שהלך עד לפני הארון בארבעים". ד"ה אל פני הכפרת "שהלך עד לפני הארון במיתה". **רמב"ם** הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה יט מוסיף היתר כניסת זר עבור כפרה וז"ל "עזרת הכהנים מקודשת ממנה, שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה ולכפרה ולשחיטה ולתנופה". **מהר"י קורקוס** משמיט את 'כפרה' וז"ל "ולא הזכיר שם (במשנה) אלא סמיכה, ושחיטה ותנופה לבד. וכפרה הכתוב כאן בספרים שלנו נראה שהוא טעות. וטעם סמיכה ותנופה משום דבעינן בעלים דוקא ולא שליח"<sup>24</sup>.

קיים מחלוקת ראשונים אם כניסת זר לעזרת כהנים אסור מן התורה או מדרבנן. יש שהבינו רש"י מנחות כז שקיים שתי איסורים מן התורה – עזרת כהנים בלי מלקות, וכניסה להיכל שחייב מלקות<sup>25</sup>. ככה הבין רש"י וחולק עליו בשיטה מקובצת מנחות כז ע"ב אות ו' פירש הקונטרס מקום דריסת רגלי ישראל דהיינו י"א אמה, ולא נהירא דהא לא הוי אלא מעלה דרבנן, שהרי בשחיטת הפסח מתמלאת כל העזרה כלה אנשים וכן זקני ירושלים סובבים את המזבח ולולביהם בידיהם... ואמר ר' שמשון מקוצי דפרושי קא מפרש טהורים שנכנסו לפניו ממחיצתו דהיינו ההיכל". לפי ר' שמשון מקוצי, זר אסור מדאורייתא רק בהיכל וקדש קדשים, וכל מקום חוצה ממנו איסור דרבנן גרידא, ומתירים לצורך. פירוש המיוחס לרשב"א למנחות נוטה לאותו כיוון וז"ל "ועל מה שפירש רש"י לפניו ממחיצתו י"א אמה דריסת רגלי ישראל קשיא משום דלא הויא אלא מעלה מדרבנן בעלמא שהרי בשחיטת הפסח מתמלאת כל העזרה כולה אנשים וכן זקני ירושלים סובבים המזבח ולולביהם בידיהם וכן אמרי' לקמן [כט, א] מגביהין השלחן ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום. לכן נראה לפרש טהורין שנכנסו לפניו ממחיצתו דר"ל שנכנסו להיכל" **קרית ספר** למב"ט על הרמב"ם על אתר גם אומר שאיסור כניסת זר בעזרת כהנים מדרבנן וז"ל "עזרת כהנים נראה דהויא מדרבנן דאי מדאורייתא הא איפשר לזר לשחוט בעזרת ישראל ולא היה צריך ליכנס בעזרת כהנים".

## סעיף יא זר אסור ליגש למזבח ואסור להיכנס בין אולם ומזבח.

זר אסור ליגש למזבח מובא בגמרא בשלוש מקומות כמובן מאליו שזר לא קרב למזבח "וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח?" (יומא מה ע"א, זבחים סה ע"א, מנחות כ ע"א). רש"י ביומא מבסס האיסור מהפסוק וז"ל בד"ה וכי תעלה על דעתך "... וכי תעלה על לב שזר קרב לגבי מזבח, והלא נאמר (במדבר יח: א) 'אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו'". מקור אפשרי אחר הוא לימוד מבעל מוס שנאסר, כפי שכתוב "אך אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש כי מוס בו ולא יחלל את מקדשי כי אני ה' מקדשם" (ויקרא כא: כג). כמו אצל זר, אי אפשר להכשיר זר להגיע למקום שאסור בעל מוס. השוואה בענין זו בין זר ובעל מוס מובא בתוספות יומא כג ע"ב ד"ה וכי "ויש לומר משום דבעל מוס חשיב כמו זר דסייד אמינא וכי תעלה על דעתך שזר ובעל מוס קריבים לגבי המזבח".

אסור להיכנס בין אולם למזבח משנה כלים פרק א משנה ט "בין האולם ולמזבח מקדש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם". המשנה מובא ברמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה כ' "בין האולם ולמזבח מקדש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים נכנסין לשם". כפי שהובא לעיל מקום שבעל מוס אסור להיכנס בו, גם לזר אסור.

קיים דיון ביומא מד ע"ב אם מעלת הרחקה במשנה בכלים הוא דאורייתא, הלכה למשה מסיני, או דרבנן.. לפי השיטה מקובצת שהובא לעיל גם בין אולם למזבח האיסור מדרבנן. אפשר להגיד<sup>26</sup> שרמת האיסור של זר יהיה כמו בעל מוס, לפי הסוברים שאיסור בעל מוס מדאורייתא, כמו הרמב"ם, גם איסור זר

<sup>24</sup> עיין קרית מלך להרב חיים קנייבסקי שנותן מקור אפשרי להיתר כניסה עבור כפרה מסוטה ח ע"א. הרב ממשיך שבכתבי יד הרמב"ם מושמט 'כפרה' וככה כותב בדרך חכמה.

<sup>25</sup> יש אחרונים שלא הבינו לפי רש"י שאסור מן התורה לזר להכנס לעזרת ישראל

<sup>26</sup> משנה למלך ביאת מקדש ט:טו

מדאורייתא. כפי הסוברים שאיסור בעל מום מדרבנן, כמו השיטה מקובצת, גם איסור זר מדרבנן. הריטב"א סוכה מד ע"א אומר שלמרות שאיסור בעל מום מדרבנן, איסור כניסת זר מדאורייתא וז"ל "אמר ריש לקיש כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה. איכא דקשיא ליה הא דאמרין במסכת כלים י' קדושות הן והאחת מהן בין האולם ולמזבח שאין כהנים בעלי מומין ופרועי ראש נכנסין לשם, ולא קשיא דההיא לאו מדאורייתא היא אלא מעלה היא דרבנן והכא אוקמוה אדין תורה משום הקפת מצות ערבה של תורה, אבל זרים שאסורים ליכנס שם מן התורה אין נכנסים שם אף להקפה". בסוגית זקיפת ערבה ליד המזבח בסוכה מג ע"ב שנעשה ע"י כהנים רש"י מסביר ש"אבל ישראל לא היה נכנס בין האולם ולמזבח". **תוספות** על ע"א אומרים שזר לא נכנס בין אולם ומזבח עבור הקפות (הושענות) בין אם איסור כניסתם דאורייתא או דרבנן וז"ל בד"ה אמר ליה ר' יומנן "דלמא אין הלכה למשה מסיני אלא בתמימין הראוין לעבודה כמו שאין הלכה למשה מסיני בזרים אלא בכהנים דבהא מודית מדלא אמרת זרים נכנסין ולפי שיטה זו דפרי' דמעלה דרבנן היא קשה לאבא שאול דיליף (לעיל דף לד.) ערבה של מזבח מדכתיב ערבי אמאי בכהנים דלמא אפי' בישראל כמו ערבה דלולב וי"ל דשמא הקפת מזבח בכהנים ושאר ישראל בעזרה בלא הקפה". לפי **הרמב"ם** זר יהיה כבעל מום והנכנס מהמזבח פנימה, גם בלי לעבוד, חייב מלקות מדאורייתא וז"ל הלכות ביאת המקדש פרק ו' הלכה א' "כל כהן שיש בו מום בין מום קבוע בין מום עובר לא יכנס למקדש מן המזבח ולפנים שנאמר אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא יגש, ואם עבר ונכנס לוקה אף ע"פ שלא עבד".

קיים דיון אם האיסור הוא בעצם הגשה למקום אסור, כלומר למזבח או בין האולם ומזבח, או שהאיסור הוא חלק של איסור עבודת זר. עיקר המחלוקת מופיע בספר המצוות לא תעשה סט, לפי **הרמב"ם** ישנו איסור עצמאי להגיע למקום שאסור בו, מזבח ובין אולם ומזבח וז"ל "והמצוה הס"ט - היא שהזהיר כהן בעל מום מהכנס להיכל בכללו. רוצה לומר המזבח ובין האולם והמזבח והאולם וההיכל. והוא אמרו יתעלה (אמור כא כג) *אך אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש*. וכבר התבאר בראש טהרות (כלים א: ט) ... וכבר התבאר גם כן בספרא (אמור פ"ג ה"י) ששני לאוין אלו והם אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש לא יספיק אחד מהם בלתי האחר וששניהם יחד להשלמת הדין בענין אחד והוא הגבלת המקום האסור עליהם להכנס בו. וכל זמן שיכנס אחד מהם מן המזבח ולפנים שלא לעבודה לוקה". **הרמב"ן** על אתר משיג על הרמב"ם (ומשמיט את המצוה) שהאיסור הוא איסור עבודה ולא הגשה גרידא וז"ל "וכל זה איננו נכון. שלא ימנע אל המזבח לא יגש אלא שלא יעבוד עבודה והוא אמרו (שם) *'ולא יחלל את מקדשי'* לומר שאם עבד חלל ומה טעם לא יגש משום לא יחלל. וכן בכל מקום שכתוב גישת המזבח הוא לעבודה"

## סעיף יב זר אסור להיכנס להיכל.

זר אסור להיכנס להיכל המשך משנה כלים פרק א משנה ט "ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוק ידים ורגלים קדש הקדשים מקודש מהם שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה אמר רבי יוסי בחמשה דברים בין האולם ולמזבח שוה להיכל שאין בעלי מומין ופרועי ראש ושתויי יין ושלא רחוק ידים ורגלים נכנסים לשם ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה". מקור שני שיותר מפורש ויש בו מקור נמצא בגמרא מנחות כז ע"ב שהובא בסעיף יב. הגמרא לומד את האיסור מהפסוק *"ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות"* (ויקרא טז:ב). הובא ברמב"ם בשתי מקומות, הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה כא שמבוסס על המשנה בכלים "ההיכל מקודש מבין האולם ולמזבח, שאין נכנס לשם אלא רחוק ידים ורגלים" ובהלכות ביאת המקדש פרק ב הלכה ד שמבוסס על הגמרא במנחות "והנכנס לקדש חוץ לקדש הקדשים שלא לעבודה או להשתחוות בין הדייט בין גדול לוקה, ואינו חייב מיתה שנאמר אל פני הכפורת ולא ימות, על קדש הקדשים במיתה ועל שאר הבית בלאו ולוקה".

קיים אותו מחלוקת כמו בסעיף הקודם בין הרמב"ם והרמב"ן אם חייב על עצם כניסה להיכל או רק כניסה לצורך עבודה<sup>27</sup>. **תוספות** סנהדרין פג ע"א ד"ה ולא טוען שאין חיוב עצמאי של ביאה ריקנית<sup>28</sup> אלא חייב

<sup>27</sup> מובא בשם החזו"א במנחות שהאיסור מהפסוק באחרי מות הוא רק עבור כהן וקיים ספק אם זר יהיה חייב מן התורה עבור ביאה ריקנית להיכל.

<sup>28</sup> כלומר, כניסה להיכל לא לשם עבודה. מו"מ על ביאה ריקנית של כהן יהיה בסימן אחר

רק בשעת עבודה, סוגיא במנחות, והמשנה בכלים הוא מעלה דרבנן. התוספתא מביא דעה אחרת שמחייב מיתה מדאורייתא וז"ל "אלמא אפי' אביאה ריקנית בלא עבודה מחייב דאע"ג דכתיב בסיפיה דקרא או בגשתם אל המזבח וגו' אלמא לשרת בעינן ה"מ בעזרה אבל בהיכל אפילו אביאה ריקנית מחייב וצריך לומר דלעולם לא מחייב אביאה ריקנית אפי' אהיכל דלשרת אבבואם נמי קאי וכן מוכח בפרק ב' דזבחים (יט:). דאמר אי כתב בבואם ולא כתב בגשתם ה"א אפי' אביאה ריקנית ופריך לשרת כתיב והא דתנן במס' כלים (א: ט:) ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוק ידים ורגלים ורבי יוסי פליג ואמר דבין האולם ולמזבח שוה לו התם מעלה בעלמא מיהו בתוספתא משמע דאיכא מיתה דתניא בתוספתא דכלים (בבא קמא א: ו:) 'אמר שמעון הצנוע לפני רבי אליעזר אני נכנסתי בין האולם ולמזבח שלא רחוק ידים וכו' אמר ליה העבודה אפילו כהן גדול פוצעים את מוחו בגזירין ... מה מעלה בין האולם ולמזבח ולהיכל אלא של בין האולם ולמזבח נכנסין לעבודה ושלא לעבודה ולהיכל אין נכנסין אלא לעבודה בלבד' ואי ליכא מיתה לא היו פרחי כהונה פוצעים את מוחו כדאמי' לעיל (פב ע"ב) 'מי איכא מידי דרחמנא פטריה ואנן קטלינן ליה' ושמא ההיא פליגא". הר"ש משאנץ על משנה כלים גם מסביר שהמשנה הוא מעלה דרבנן "ותימה דבסנהדרין (פב ע"ב) תניא גבי מסדר את השולחן ומטיב נרות דאין חייבין עליהן לא משום זרות ולא משום טומאה ולא משום שלא רחוק ידים ורגלים. והשתא תיפוק לי דאביאה ריקנית נמי מחייב ... ומתניתין דהכא מעלה בעלמא דרבנן". לגבי התוספתא שהרגו הנכנס להיכל שלא לצורך, יהיה משום שנראה כמי שנכנס לצורך עבודה, ולא הרגו אותו מן הדין "מחזי כלצורך עבודה".

לפי הגמרא במנחות, זר הנכנס להיכל חייב מלקות. כפי שנראה בתוספות הרא"ש ותוספות ישנים יומא כד ע"א זר יחייב מיתה עבור ביאה ריקנית וז"ל ד"ה לאתויי שבע הזאות שבפנים. "ואי"ת פשיטא דזר חייב עליהן מיתה משום ביאה ריקנית". יש שמביאים מקור לחיוב מיתה מהפסוק "ואמרה האיש כמוני יברח ומי כמוני אשר יבוא אל ההיכל וחי לא אבוא" (נחמיה ו: יא) וכפי שמשתמע מפירושו רש"י על אתר ד"ה לא אבוא "לא אכנס שם מפני פחד המיתה ולא אעבור על המצוה של הקדוש ברוך הוא שלא יבוא ויכנס זר בהיכלו". כפי שהובא לעיל, בנוסף קיים הסבר בתוספתא כלים שמחייב מיתה עבור ביאה ריקנית להיכל.

## סעיף יג קרבנות או חלקים של קרבנות שמותר לאכול מהם רק כהן, זר האוכל עובר על איסור מן התורה וחייב מלקות. לדוגמא, קרבנות כאלו הם קדשי קדשים או בכור תם וחלקי קרבנות הם חזה ושוק של קדשים קלים.

זר האוכל עובר על איסור מן התורה כתוב בתורה "ואכלו אתם אשר כפר בהם למלא את ידם לקדש אתם וזר לא יאכל כי קדש הם" (שמות כט: לג). גמרא מכות יח ע"א מסביר שאכילת קרבן לא ראויה לאכילת כהן פטור משום איסור זרות "גופא, אמר רבא: זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לרבי שמעון לוקה חמש. ולילקי נמי משום זר לא יאכל כי קדש הם! הני מילי היכא דלכהנים חזי, הכא דלכהנים נמי לא חזי ... (ע"ב) ... אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב גידל אמר רב: זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה - פטור; מאי טעמא? דאמר קרא: ואכלו אותם אשר כופר בהם, כל היכא דקרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם - קרינן ביה וזר לא יאכל קדש, וכל היכא דלא קרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם - לא קרינן ביה וזר לא יאכל". ספר המצוות להרמב"ם לא תעשה קמח "והמצוה הקמ"ח היא שהזהיר הזר מאכול בשר קדשי הקדשים והוא אמרו יתעלה וזר לא יאכל כי קדש הם'. ואינו חייב מלקות עד שיאכל בעזרה אחר זריקת דמים". רמב"ם כותרת להלכות מעשה הקרבנות "מצוה) ט- שלא יאכל זר מקדשי קדשים". רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק יא הלכה ח "זר שאכל כזית מבשר קדשי קדשים בעזרה אחר זריקת דמים לוקה, שנאמר 'ואכלו אותם אשר כופר בהם וגו' וזר לא יאכל וגו', במקום שהכהן אוכל ובעת שראוי לאכול אם אכלו שם הזר לוקה, אבל אם אכל הזר בשר קדשי קדשים בחוץ לוקה משום אוכל בחוץ לא משום זר שאכל קדש, שהרי אינם ראויין שם לכהנים, וכן אם אכלו בעזרה קודם זריקה לוקה משום אוכל קודם זריקה בלבד לא משום זרות". הלאו מופיע בסמ"ג לא תעשה שכו "שלא יאכל זר כזית מבשר קדשי קדשים בעזרה אחר זריקת דמים שנאמר 'ואכלו אותם אשר כופר בהם וגו' וזר לא יאכל כי קדש הם', אבל אם אכלו בחוץ או בעזרה קודם זריקת דמים אינו לוקה משום לאו זה אלא מפני הלאוין המבוארים למעלה". הלאו לא מופיע כאחד המצוות בספר החינוך. לפי מה שכתוב בגמרא הלאו של זרות הוא באכילת קרבן קדשי קדשים, חטאת ואשם, במקום שראוי לאכילת כהן, העזרה, ואחרי בכשרה, כלומר זריקה. רק אכילת שמכפרת בכהנים, כשנעשה ע"י זר חייב משום זרות. קדשים לא ראויים לאכילה גם עבור כהן, זר שאוכל מאותו קרבן יתחייב משום אותו סיבת פסול. בהלכה ט הרמב"ם מחייב זר שאכל מחטאת העוף פעמיים, משום זרות באכילת קדשי קדשים ומשום אכילת נבלה בגין מליקת העוף.

**בכור** נלמד מהתחלת הסוגיא **בגמרא** מכות יז ע"א **"לכבודות"** (דברים יב:ו) - זה הבכור; אמר ר' שמעון: מה בא זה ללמדנו? אם לאוכלן חוץ לחומה, ק"י ממעשר; אם לפני זריקה, ק"י מתודה ושלמים! הא לא בא הכתוב, אלא לאוכל מן הבכור אפי' לאחר זריקה שהוא לוקה". פירש **רש"י** ד"ה אפילו לאחר זריקה שהוא לוקה "אם זר הוא שאין הבכור נאכל אלא לכהנים וזו היא אזהרתו ובמקום אחר עשה הוא דאשכחן בה **'אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לריח ניחח לה'** (במדבר יח:יז)". האיסור ועונש נפסק **ברמב"ם** הלכות בכורות פרק א הלכה טז "זר שאכל כזית מבכור בין לפני זריקה בין לאחר זריקה לוקה, מפי השמועה למדו שזו אזהרה אף לזר שאכל בכור בין לפני זריקה בין לאחר זריקה". יש הטוענים שלפי **רש"י** קיים הבדל בין לפני זריקה ואחרי זריקה. עבור בכור שיש בו מום מובא **במשנה** בכורות לב ע"ב "בית שמאי אומרים: לא ימנה ישראל עם הכהן לבכור, ובית הלל מתירין, ואפי' עובד כוכבים". נפסק כמו בית הלל שזר מותר בבכור בעל מום ברמב"ם הל' בכורות א:ג ושולחן ערוך יורה דעה שו:ה.

**חזה ושוק** נלמד מבת כהן הנשואה לזר שאסורה מן התורה בחזה ושוק, קל וחומר שזר עצמו אסור בהם. האיסור עבור כוהנת נלמד ביבמות סח ע"ב "דא"ר יוסי ברבי חנינא: **'וכל זר'** (ויקרא כב:ל) - זרות אמרתי לך ולא אנינות! דרבי יוסי ברבי חנינא מן זר וכל זר נפקא. ואכתי מיבעי ליה לכדתניא: כשהיא חוזרת - חוזרת לתרומה, ואינה חוזרת לחזה ושוק; ואמר רב חסדא אמר רבינא בר רב שילא: מאי קרא? דכתיב: **'ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל'** (ויקרא כב:לב), לא תאכל במורם מן הקדשים!". נפסק **ברמב"ם** "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל, שני ענינים נכללו בלאו זה...., ואם תנשא לישראל הרי היא אסורה לאכול במורם מן הקדשים שהוא חזה ושוק לעולם אף על פי שגירשה או מת".<sup>29</sup>

## סימן ד פסול חלל

**סעיף א חלל אסור לעבוד במקדש. לפי רש"י חלל נחשב כזר ולפי הרמב"ן חלל לא כמו זר שחייב מיתה.**

**חלל אסור לעבוד במקדש** הגדרתו ופרטי דינים של מי נחשב כחלל נמצא בטור ושולחן ערוך אבן העזר סימנים ו.ז. איסור עבודת חלל נלמד **בתורת כהנים** פרשת ויקרא דיבורא דנדבה פרשתא ד הלכה ו "בני אהרן" (ויקרא א:ה) יכול חללים תלמוד לומר **הכהנים** יצאו חללים". הלימוד גם נמצא בזבחים יג ע"א **"בני אהרן הכהנים** שתהא בכהן כשר ובכלי שרת. אמר רבי עקיבא: מנין לקבלה שלא תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת? נאמר כאן **בני אהרן**, ונאמר להלן **אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים'** (במדבר ג:ג), מה להלן בכהן כשר ובכלי שרת, אף כאן בכהן כשר ובכלי שרת " **ופירש רש"י** ד"ה בכהן כשר "לאפוקי חללים ובעלי מומין". לפי החכמים כל מקום שכתוב בני אהרן הכהנים מדובר על כשרים, כלומר אלו שלא חללים. לפי רבי עקיבא חללים גם היו יכולים ליחשב כבני אהרן הכהנים אלא התורה מוציא אותם משום שלא נמנים תחת **'המשוחים'**.

**חלל כזר רש"י** פסחים עב ע"ב ד"ה בן גרושה "כהן חלל זר גמור הוא, דכתיב בכהן הנושא גרושה (ויקרא כא:טו) **'לא יחלל זרעו'**, שמחללו מדין כהונה". ורש"י קידושין סו ע"ב ד"ה והיתה לו ולזרעו אחריו וגו' "בין זרע פסול חלל ולכתחילה לא קאמר דהא מחולל קרייה רחמנא שנתחלל מקדושת כהן". לפי רש"י חלל נאבד לו קדושתו ונחשב כזר. גם רש"י על התורה מפרש שחלל מפסיד קדושתו **'לא יחלל זרעו'** (ויקרא כא:טו) רש"י "הא אם נשא אחת מן הפסולות, זרעו הימנה חלל מדין קדושת כהונה"<sup>30 31</sup>. לעומת זאת,

<sup>29</sup> מוסבר במהרי"ט אלגזי פ"ה אות מ ובמנחת חינוך רפג שאין פה גדר של אין עונשין מן הדין אלא גילוי מילתא. המנחת חינוך מרחיב את איסור זרות גם לאכילת לחמי תודה וניזיר וזרוע בשלה של ניזיר.

<sup>30</sup> עיין פרי מגדים או"ח סוף סימן קכח ומרכבת המשנה ביאת מקדש ו:י שמסבירים הרמב"ם שחלל נחשב כזר ומשום זה נשמט מרשימת הפסולים שמצוות אצלנו בסימן ג סעיף א.

**הרמב"ן** על ספר המצות לא תעשה עג אומר במפורש שחלל לא חייב מיתה, כל שכן מבעל מום. כנראה שדעתו שחלל לא נחשב כזר אלא פסול עבודה עבור כהן כמו בעל מום וז"ל *"אתה ובניך אתך"* מה אתה כשר אף בניך כשרים יצאו חללים ובעלי מומין בא להוציא מכלל אזהרה זו חללים ובעלי מומין שתויי יין שאין בהם חיוב מיתה מחמת היין מפני שעבודה מחוללת היא ועל העבודה מפני המום אינו במיתה וכל שכן חלל".

## **סעיף ב כהן העובד והודע לו שהוא חלל, עבודתו כשרה. יש אומרים שמכשירים רק עבודתו שנעשה לפני שהודע לו על חללתו, ויש אומרים שמכשירים בדיעבד גם עבודתו שנעשה אחרי שהודע לו על חללתו.**

**כהן העובד והודע לו שהוא חלל משנה** תרומות פרק ח משנה א מביא מחלוקת אם מכשירים עבודתו שנעשה ע"י חלל שחשב שהוא כהן "כהן שהיה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה רבי אליעזר מחייב קרן וחומש ורבי יהושע פוטר, היה עומד ומקריב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר' אליעזר אומר כל הקרבנות שהקריב על גבי המזבח פסולים ור' יהושע מכשיר". **גמרא** קידושין סו ע"ב מביא דיון בין ר' עקיבא ור' טרפון, דיון שנמצא גם בתוספתא מקואות א:יח ומשמע שדעת שניהם שהעבודה כשרה כמו ר' יהושע. בהמשך הגמרא נותן שלשה לימודים שמכשירים העבודה וז"ל "ובן גרושה ובן חלוצה דעבודתו כשירה מנלן? אמר רב יהודה אמר שמואל, דאמר קרא: *"והיתה לו ולזרעו אחרייו"* (במדבר כה:יג), בין זרע כשר ובין זרע פסול. אבוא דשמואל אמר, מהכא: *"ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה"* (דברים לג:יא), אפילו חולין שבו תרצה. רבי ינאי אמר, מהכא: *"ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם"* (דברים כו:ג), וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל כהן שלא היה בימיו? אלא, זה כשר ונתחלל. בעל מום דעבודתו פסולה מנלן? אמר רב יהודה אמר שמואל, דאמר קרא: לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, כשהוא שלם ולא כשהוא חסר". פירש רש"י ד"ה שעבודתו "שעבד כבר כשירה לקמן יליף לה", כלומר שמכשירין עבודתו לשעבר של חלל. **ירושלמי** תרומות ח:א נותן שתי לימודים ולא שלשה. בנוסף, הירושלמי מביא דעות שאותו חלל יכול להמשיך לעבוד באותו קרבן אחרי שהודע לו<sup>31</sup> ובהמשך מביא דעה שמדובר בכהן שנפסל כחלל לפי החלטת בית דין. ז"ל הירושלמי "ר' יוחנן בשם ר' ינאי זה אחד מן ג' מקראות שהן מחוורין בתורה *"ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם"* וכי יש כהן עכשיו ואין כהן לאחר זמן ואיזה זה שהיה עומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה שעבודתו כשירה. אמר רב *"פועל ידיו תרצה"* כל שהוא מזרעו של לוי עבודתו כשירה על דעתיה דרב ובלבד כהן מקריב ועל דעתיה דר' יוחנן ואפי' כל כהן על דעתיה דרב ובלבד בקדשי מקדש על דעתיה דר' יוחנן ואפילו בקדשי הגבול על דעתיה דרב ובלבד בשעת מקדש על דעתיה דרבי יוחנן ואפילו בזמן הזה רבי ירמיה בעי ואף לשאר הדברים כן מקבל ואח"כ זורק קומץ ואח"כ מקטיר שורף ואחר כך מזה ... א"ר חנינא זאת אומרת פסול משפחה צריך בית דין". **הרמב"ן** מפרש שהסוגיא מדבר על ספק חלל "והשתא לא קשיא, דכיון דכתיב ולזרעו אחריו משמע כל זמן שהוא מתיחס אחריו דהיינו ספק פסול", בהמשך הרמב"ן אומר שהירושלמי בתרומות סותר פירושו. הסוגיא גם נמצא בפסחים עב ע"ב.

**י"א שמכשירים רק עבודתו שנעשה לפני שהודע לו ר"ש משאנן** על התורת כהנים ויקרא פרשת ד:א "הכא אפילו בדיעבד ובמסכת קידושין סו ע"ב ואם עבד עבודתו כשרה' כשלא נודע שהוא חלל". כלומר הגמרא קידושין שהכשיר עבודתו של חלל, זה רק במצב של לפני שהוא ידע על חללתו, ואם עבד אחרי שהודע לו על חללתו העבודה פסולה. וכן גם משמע ברש"י שהובא על קידושין. לעומת זאת **הרמב"ם** מכשיר בדיעבד עבודתו של חלל, גם במצב שידוע לו על חללתו, למרות שאסור לו לעבוד וז"ל "כהן שעבד ונבדק ונמצא חלל עבודתו כשירה לשעבר ואינו עובד להבא, ואם עבד לא חילל שנאמר *"ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה"* אף חולין שבו תרצה". הכסף משנה מסביר איך הרמב"ם מכשיר עבודתו מה שנראה כנגד הגמרא בקידושין, שהגמרא לא מלמד שמחלל את העבודה וז"ל "ולכאורה הוה משמע דלא מכשירין אלא

<sup>31</sup> יש אחרונים שעומדים בזה שמשום שחלל נחשב כזר גם יחייב מיתה על עבודתו כמו זר. בין היתר עיין מרכה"מ בהערה הקודמת, מנ"ח מצוה רעה ושצ וערוך לנר מכות ב ע"א.

<sup>32</sup> קיים גירסאות בירושלמי שחלל לא ממשיך לעבוד באותו קרבן אחרי שכבר יודע.

מה שעבד קודם שנודע אבל אם עבד אחר שנודע חלל ורבינו משמע ליה דכיון דלא אשכחן בקרא דמחלל עבודתו אדרבה אשכחן בהדיא דלא מחלל<sup>33</sup>.

### סעיף ג חלל וחללה אסורים לאכול תרומה, קדשים ושאר מתנות כהונה.

**אסורים לאכול תרומה** משמע מהמשנה בפרק ח בתרומות שבן גרושה וחלוצה, דהיינו חלל ואפילו מדרבנן, אסורים באכילת תרומה. ומפורש בגמרא יבמות עד ע"ב שחללה לא אוכלת תרומה "תרומה נמי אינה בחללה" ומשמע מאותו סוגיא שחללה אינה נכללת מזרעו של אהרן. ומשמע בקידושין עז ע"ב "הוא לא חללה, מיגו דאיתוסף איסורא למיכל בתרומה". **ברמב"ם** מביא את הדין בהלכות תרומות פרק ו הלכה ז ומוסיף שחלל כזר לכל דבר וז"ל "הוא לא חללה, מיגו דאיתוסף איסורא למיכל בתרומה". לדעת החינן מצוה רפ חלל או חללה מלידה שאוכלים תרומה חייב מיתה כזר וז"ל "ועובר על זה ואכל תרומה והוא זר, כגון ישראל שהוא זר, או אפילו כהן או כהנת שנתחללו מן הכהונה באחד ממניי החילול הידועים שהורו חכמים זכרונם לברכה, חייב מיתה בידי שמים, כמו שבא בסנהדרין פג ע"ב מדכתיב *ומתו בו כי יחללהו* (ויקרא כב:ט), ואחריו וכל זר לא יאכל קדש". לפי הסבר הרדב"ז ברמב"ם חלל או חללה שאכל תרומה חייב מלקות ולא מיתה כמו זר, וכאשר הרמב"ם אמר שחלל כמו זר הוא לא התכוון גם לעונש מיתה וז"ל "וכן זונה וחללה אם אכלה בתרומה אף על פי שהיא במלקות אינה במיתה, וכן כתב רבינו בהלכות סנהדרין שמנה כהנת שנשאת לישראל שאכלה חזה ושוק אפילו לאחר מיתה בעלה, וחללה שאכלה בתרומה בכלל הלאוין שהם במלקות ואין בהם מיתת בית דין ולא כרת, ... ומשמע נמי דחלל שאכל בתרומה אינו במיתה דומיא דחללה שאכלה בתרומה, ומה שכתב רבינו שהחלל כזר לכל דבר לאו דוקא אלא הרי הוא זר לכל שאר הדברים אבל לא לענין חיוב מיתה בידי שמים, דאילו זר שאכל בתרומה במיתה בידי שמים וחלל שאכל תרומה בלאו גרידא".

**קדשים תוספות** תענית יז ע"ב ד"ה דבר תוך דיון על פסולו של ערל מסביר שמצב שיש מי שפסול לאכול קדשים ועבודתו כשרה בדיעבד, חלל וז"ל "דחלל יוכיח שאינו אוכל בקדשים ואפילו הכי כשר לעבודה וכדאמר קדושין סו ע"ב מדכתיב *ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה* דמשמע אפילו חולין שבו הוא רוצה בעבודתו". אותו טיעון נמצא בתוספות הרא"ש סנהדרין כב ע"ב ד"ה בענין כהן "דחלל יוכיח שאינו אוכל ואין עבודתו מחוללת כדדרשין בקדושין סו ע"ב *ברך יי חילו* אפילו חולין שבו פועל ידיו תרצה".

**ושאר מתנות כהונה ספרי זוטא** במדבר יח:יא *לך נתתם ולבניך ולבנותיך אתך לדורות עולם*, בניך פרט לבני חללה בנותיך פרט לבנות חללה, חללה הנשואה לכהן הוא בניה חללים ובנותיה חללות. **רמב"ם** הלכות ביכורים ושאר מתנות כהונה פרק ט הלכה כ' "הכהנת אוכלת המתנות ..., אבל חללה אינה אוכלת, שאין חללים בכלל כהנים".

**סעיף ד** כהן שהיה אוכל בתרומה ונודע לו שהוא חלל לפי הרמב"ם חייב לשלם עבור הקרן בלבד ויש אומרים שמשלם קרן וחומש ויש אומרים שפטור ללא כלום במידה שאכל תרומה בבעלותו. אם אכל תרומת חמץ בערב פסח לפי הרמב"ם פטור גם על הקרן ויש אומרים שחייב על הקרן. אם אכל תרומה אחרי שנודע לו שהוא חלל חייב לשלם קרן וחומש כזר.

**כהן שהיה אוכל בתרומה ונודע לו שהוא חלל** הובאנו בסעיף ב המשנה בתרומות פרק ח משנה א שלשית רבי אליעזר משלם קרן וחומש כזר ולשיטת רבי יהושע פטור. לפי המשנה לא ברור אם לפי רבי יהושע פטור מהכל או פטור מקנס חומש. מובא בגמרא פסחים עב ע"ב שתי הסברים למשנה "ואלא כרבי יהושע דתרומה - דתנן: *היה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה, רבי אליעזר מחייב קרן וחומש, רבי יהושע פטור* (תרומות ח:א). דילמא כדרב ביבי בר

<sup>33</sup> יש אחרונים שמסבירים שפסול עבודת חלל אחרי שדוע לו על חללתו תלוי באיזה לימוד מתוך שלשה הלימודים בגמרא נחשב כעיקר.

אביי. דאמר רב ביבי בר אביי: בתרומה בערב הפסח, דזמנה בהול. אי נמי: שאני תרומה דאיקרי עבודה, ועבודה רחמנא אכשר". פירש רש"י ד"ה קרן וחומש "שהרי אכלה שוגג". ד"ה ור' יהושע פוטר "שטעה בדבר מצוה". ד"ה דאיקרי עבודה "אכילתה". גם ביבמות לד ע"א מובא שיטת רב ביבי שפוטר מתשלום רק בזמן שהוא בהול לאכלו.

**י"א שחייב לשלם עבור הקרן בלבד רמב"ם** פירוש המשניות מסביר המשנה בתרומות כרב ביבי בר אביי וז"ל "ומה שאמר ר' יהושע שהוא פטור, העמידו דבריו בתרומה חמץ ערב הפסח שזמנה בהול, כלומר שהזמן דחוק מאד". פוסק הרמב"ם בהלכות תרומות פרק י הלכה יב שפטור מחומש ומשלם הקרן ובערב פסח פטור ללא כלום וז"ל "האשה שהיתה אוכלת בתרומה ואמרו לה מת בעליך או גירשך, וכן העבד שהיה אוכל ואמרו לו מת רבך והניח יורש שאינו מאכיל או שמכרך לישראל או נתנך לו או שחררך, וכן כהן שהיה אוכל ונודע לו שהוא בן גרושה או בן חלוצה הרי אלו משלמין הקרן בלבד, ואם היתה תרומת חמץ והיה ערב הפסח הרי אלו פטורין מלשלם מפני שזמנה בהול נחפזו לאכול ולא בדקו, וכולן שהיתה להן תרומה בתוך פיהן כשידעו שהן אסורין לאכול הרי אלו פלוטין". **הכסף משנה** מסביר שלפי הרמב"ם שתי הדעות בפסחים לא חולקים, ונחשב כעבודה. אלא רק זר גמור חייב בחומש אבל ליפטר מהקרן צריך להיות כהן גמור וז"ל "ותמיהא לי אם כן מאי דוחקיה דגמרא לאוקמי בערב פסח לימא דלא פטר ר' יהושע אלא מחומש משום דהוה כמו אנוסים ובפסחים עב ע"ב בתר האי תירוצא דבערב פסח קאמר אי נמי שאני תרומה דאיקרי עבודה ועבודה רחמנא אכשר וכו' דכתיב ברכ' ה' חילו [ופי' רש"י אפילו] חללים שבו, וסובר רבינו דלא פליגי הני לישני דבתרומה בע"פ פטור לגמרי מטעם דזמנה בהול ושאר הימים כיון דאכילת תרומה איקרי עבודה ורחמנא אכשרה בדיעבד קודם שנודע אינם כזרים לה, ולכך פטור מן החומש מידי דהוה אבת כהן שהיתה נשואה לישראל או שנפסלה דפטרי לה מחומש מטעם דאינה כזר, ומכל מקום חייבת היא בקרן דחומש הוא דתלה רחמנא בזר גמור אבל הקרן חייב כל היכא דאינו כהן גמור ואינו ראוי לאכלו"<sup>34</sup>.

**ויש אומרים שמשלם קרן וחומש המאירי** בפסחים על אתר מביא שיטה שאלביא רבי יהושע כהן שאכל תרומה ונודע לו שהוא חלל משלם קרן וחומש ובערב פסח פטור רק מחומש וז"ל המאירי "בן גרושה וחלוצה פסול לתרומה כזר אלא שמ"מ אם היה בחזקת כהן והיה אוכל בתרומה ונודע לו שהוא בן גרושה וחלוצה אם היתה התרומה עדיין לתוך פיו יפלוט ואם כבר בלעה שנמצא זה אוכל תרומה בשוגג יש פוסקים שבשאר ימות השנה משלם קרן וחומש ובערב הפסח מתוך שזמנם בהול לאכלה משלם את הקרן אבל לא את החומש וגדולי המחברים פסקו שבשאר ימות השנה משלם קרן לבד ובערב הפסח אינו משלם כלום".

**ויש אומרים שפטור ללא כלום מהר"י קורקוס** על הרמב"ם בהלכות תרומות טוען שהרמב"ם פוסק לא כמו ר' אליעזר ולא כר' יהושע, שלשיטת ר' יהושע אמור להיות פטור לגמרי "שכן יש כאן מקום עיון בדברי רבינו שנראה דפסק דלא כרבי אליעזר ודלא כרבי יהושע דכיון דאוקימנא לדרי' יהושע בערב הפסח דזמנו בהול משמע דבשאר ימים לא פליג וא"כ סבר כרבי אליעזר וחייב קרן וחומש כיון דאין זמנה בהול ורבינו פסק שחייב קרן ופטור מן החומש כמאן". בתירוץ ראשון המהר"י קורקוס מסביר כמו הכסף משנה. בתירוץ שני הוא מסביר שחייב קרן הוא עבור אכילת תרומה שהוא לא שלו, אבל עבור אכילת תרומה בבעלותו פטור מתשלום הקרן וז"ל "עוד יש לפרש אפילו אם נאמר דלתירוץ שני פטורים לגמרי אפשר שסובר רבינו ז"ל שאין פטור בשאר ימים לגמרי אפילו מן הקרן אלא כשהתרומה שלו שאין עליו חיוב כיון דאיקרי עבודה ורחמנא אכשר וכמו שפטור מחומש הוא הדין מהקרן, אבל כשהתרומה של חברו חייב לשלם את הקרן מדין ממון כדן גוזל ורבינו בתרומת חבירו מיירי".

<sup>34</sup> יש אחרונים שמסבירים שחייב בקרן בגין גזל השבט. עיין באר יצחק יו"ד כה, ומרחשת.

אם אכל תרומה אחרי שנודע לו ירושלמי תרומות פרק ז הלכה ב מסביר שגם לפי רבי יהושע, אם אכל תרומה אחרי שנודע שהוא חלל יהיה חייב בתשלום "והא תנינן רבי אליעזר מחייב קרן וחומש ור' יהושע פוטר הוון בעיי מימר מה פליגין בחומש אבל בקרן אף ר' יהושע מודה מה פליגין לשעבר אבל לבא אף ר' יהושע מודה". מובא בפירוש הרימב"ץ על המשנה בתרומות שמכאן ולהבא יחייב בתשלום "אבל מיכן ולהבא אפילו ר' יהושע מודה דחייבין לשלם קרן וחומש אם אכלו בשוגג" <sup>35</sup>.

## סימן ה יחוס כהנים

**סעיף א** לא היו נותנים כהן לעבוד בבית המקדש עד שבית דין הגדול היה מברר את יחושו. יש אומרים מדין דאורייתא ויש אומרים מדין דרבנן.

לא היו נותנים לכהן לעבוד כפי שנראה בסעיפים הבאים, קיים בייחוס הכהנים שתי מרכיבים, שמבורר באופן מוחלט להיות בן מבן מזרעו של אהרן הכהן וגם שלא היה באותו שלשלת אמא שפוסלת לכהונה מדין גרושה, חללה, זונה או גויה. מבואר במשנה מדות פרק ה משנה ד שהסנהדרין לא היה נותן לכהן לעבוד במקדש עד שבררו שהוא כשר " לשכת הגזית שם היתה סנהדרי גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא והולך לו ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים ויום טוב היו עושים שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן הכהן וכך היו אומרים ברוך המקום ברוך הוא שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן וברוך הוא שבחר באהרן ובבניו לעמוד לשרת לפני ה' בבית קדשי קדשים ". במשנה לא ברור באופן מוחלט איזה פסולין היו בודקים, חוץ מעניני ייחוס גם קיים ענין של פסולי מומין שצריך בירור. התוספתא בסנהדרין פרק א הלכה ז אכן מבאר שעיקר בירור כהנים שנעשה ע"י בית דין הגדול היה בייחוסין וז"ל "בלשכת הגזית ושם יושבין ובודקין את יחוסי כהונה ואת יחוסי לוייה כהן שנמצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים והולך לו ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומשמש עם אחיו הכהנים ". לפי הרמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ו הלכה יא עיקר העיסוק של הסנהדרין היה לברר יחוסי ומומים של כהנים וז"ל "בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית, ועיקר מעשיהם התדיר שהיו יושבין ודנין את הכהונה ובודקין הכהנים בייחוסין ובמומין, כל כהן שנמצא פסול בייחוסו לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה, וכל מי שנמצא שלם וכשר לובש לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים". כפי שנראה בתשובת הרמב"ם ס' תמ ישנו הרחבת הסברו בנושא. הגירסא בספרי מביא בנבדק ע"י בית דין של כהנים במקום בית דין הגדול.

י"א מדין דאורייתא וי"א מדין דרבנן במדבר יח ז "אתה ובניך אתך תשמרו את כהנתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבדת מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת ". על אותו פסוק הספרי ס' קטז לומדת את הצורך לבדוק את יחוס הכהנים וז"ל " ואתה ובניך אתך תשמרו את כהנתכם לכל דבר המזבח מיכן היה ר' אלעזר הקפר ברבי אומר כל דבר המזבח אל יהיה אלא בך ובבניך : ולמבית לפרכת, מיכן אמרו מקום היה אחורי בית לפרכת ששם בודקים יחוסי כהונה ". מפרש רבינו הלל<sup>36</sup> על אותו ספרי שיש לימוד דאורייתא לגמרי וז"ל "אתך ובניך אתך תשמרו את כהנתכם" משמע תשמרו את כהנתכם ליחוס". יש שלומדים הצורך בבירור ע"י עדות מדאורייתא בספרי בפרשת שופטים " לא יקום עד אחד באיש (ויקרא יט:טו), ... לקרבנות מנין תלמוד לומר ולכל חטאת למכות מנין תלמוד לומר בכל חטא אשר יחטא, להעלות לכהונה ולהוריד מן הכהונה מנין תלמוד לומר לכל עון ולכל חטאת". <sup>37</sup> קרית ספר של המבי"ט בהתחלת פרק כ' הלכות איסורי ביאה של הרמב"ם מסביר שמין התורה חזקת כהונה

<sup>35</sup> שער המלך ביאת מקדש ו:י שלפי הרמב"ם שמכשיר בדיעבד עבודתו של חלל אחרי שנודע לו על חללתו, יהיה פטור מחומש עבור אכילת תרומה אחרי שנודע לו.

<sup>36</sup> ראשון מארץ יון מפרש מדרש אגדה

<sup>37</sup> יש אחרונים, כמו צפנת פענח, שלומדים חובת יחוס מדאורייתא מהפסוק " והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהנת עולם" (במדבר כה:יג).

מספיקה, גם עבור עבודה במזבח. הצורך בייחוס מוחלט הוא חובה מדרבנן וז"ל "מן התורה כל שהוא מוחזק בבני אהרן הכהנים הוא כהן לכל דבריהם דהא סוקלין ושורפין על החזקות דחזקה מדאורייתא כדילפינן מבית הסנוגע ואוכל תרומה וחלה של תורה, ומשמש על גבי המזבח בזמן בית המקדש כיון דהוחזק שהוא מזרע אהרן כדאמר מהניא ליה חזקתיה לכל הדברים אף על גב דאכתי לא שמש ובהאי חזקה היו ב"ד הגדול מניחין אותו לעבוד, ונראה דאפילו בזמן הזה כל מי שהוחזק משפחתו בכהונה ולא קרא עליו ערעור הוי כהן לכל הדברים דמהניא ליה חזקתו מן התורה, ומדרבנן הוא דצריך בדיקה עד כהן ששימש על גב המזבח אף על נב דאית ליה חזקה דמדאורייתא בחזקה לחודה סגי".<sup>38</sup> גם לדעות שהצורך בכהן מיוחס מדרבנן, כפי שנראה בסעיפים הבאים, החובה היה קיים בהתחלת בית שני, לפי הפסוקים בספר עזרא.

**סעיף ב** הקמת כהן מיוחס נעשה באופן מבורר עבור כל אבותיו לדורותיהם עד כהן שידוע שתפקד במצב שמחייב יחוס. פירושו של אופן מבורר הוא על פי שתי עדים בעל פה או בכתב. פירושו של כהן שידוע שתפקד במצב שמחייב יחוס הוא שאותו אב קדמון עבד על המזבח ולפי הרמב"ם גם כהן שישב בסנהדרין נחשב.

**הקמת כהן מיוחס** מקור מרכזי בהבנת יחוס כהנים בכלל ושיטת הרמב"ם בפרט נמצא בשו"ת הרמב"ם ס' תמ שנביא במלואו "שאלה אם מעלין לכהונה על פי עד אחד? תשובה ושאלתם מה הם המיוחסים. דעו שכל הכהנים שבזמן הזה בחזקה הם כהנים ואינם מיוחסים, והמיוחסים הוא שיעידו עליו שני עדים שהוא בנו של פלוני הכהן ושהוא כשר. וכן צריך שני עדים על אביו שהוא בן פלוני הכהן ושהיה כשר וכן על אביו הכל בעדים עד איש שאינו צריך בדיקה כגון שהעידו שני עדים שאביו של זה או זה ראינוהו משמש על גבי המזבח או ראינוהו בסנהדרין גדולה לפי שאין בודקין מן המזבח ולמעלה ולא מן הסנהדרין ולמעלה, שביט דין הגדול היו בודקין עליהם ואחר כך ממנים אותם בסנהדרין או מניחים אותם לעבוד במקדש, ובוזה היו הסנהדרין עוסקין תמיד בבדיקת הכהנים כמו שנתברר בסוף מסכת נדה אפי' בא כהן מיוחס ואמר בני הוא זה וכהן הוא אין מעלין אותו ליוחסין על פיו עד שיהיו שם שני עדים שהוא בנו ושהוא כשר שמא בן גרושה הוא, ולפום הא אמרינן שכהן מיוחס שנשא אשה כשירה בפנינו ויצא הוא ואשתו ובא הוא ואשתו ובנים כרוכין אחריה ואמר אשה שיצתה עמי הרי היא זו ואלו בניה אינו צריך להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים ואם מתה צריך להביא ראיה על האשה אמם שהיא כשירה. שהרי הוחזק לפנינו באשה כשירה ואחר כך יהיו בניה הכרוכין אחריה מיוחסין וכל הראיות האלו בשני עדים וההפך שבין כהן המיוחס והכהן המוחזק שהמיוחס משמש במקדש ואוכל בקדשי קדשים ובקדשי הגבול שהם מן התורה. ואלו הכהנים שאינם מיוחסים אלא מוחזקים בלבד אינם אוכלים אלא בחלה ובתרומה בזמן שהם מדברי סופרים כמו שנתברר בגמ' יבמות ואינם אוכלים בחלה דאורייתא ולא בתרומה דאורייתא ואין צריך לומר שאין אוכלים בקדשי המקדש וכל שכן שאינם עובדים שנאמר "ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים" (עזרה ב:סג). וצריך אתה לידע שאפילו בימי עזרא עליו השלום לא היתה החלה ולא התרומה מדברי תורה ואפי' בארץ ישראל שני כי תבואו ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם וביאת עזרא ע"ה ביאת מקצת היתה ולפיכך היו הכהנים שבקשו כתבם המתיחסים ולא נמצאו אוכלין בתרומה ובחלה בימי עזרא ע"ה. משה ב"ר מימון הספרדי זצ"ל. הרמב"ם מתחיל שכהנים בזמן הזה נחשבים כלא מיוחסים אלא כמוחזקים (נרחיב בנושא בסעיפים הבאים) ולכל כהן בשלשלת אבותיו צריך שתי עדים, עבור האב, הסב, הסבא רבה וכו' עד שמגיעים לכהן שתפקד בפועל במצב שמחייב כהן מיוחס, כהן שעבד על המזבח או ישב בסנהדרין. העדות הוא שאותו איש הוא בן של כהן ושהוא כשר, כלומר שלא נולד מפסולי חיתון של כהנים, גיורת גרושה חללה או זונה ואולי חלוצה. אותו עדות נעשה מבן לאב עבור כל דור עד שמגיעים למישהו שעבד על המזבח. במילים אחרות, שתי עדים מקימים לעובדה מוחלטת עבור כל דור שהאיש הזה הוא בן של כהן ושהוא לא נפסל לכהונה ע"י פסולי חיתון עד שמגיעים לאב שידוע כעובדה מוחלטת ככהן מיוחס, כי רק כהן מיוחס יכול לעבוד על המזבח. בלשונו, כהן מיוחס הוא מצב שיש הסתברות של מאה אחוז שהוא מצאצאו של אהרן ואף פעם לא נפסל. הרמב"ם גם מוסיף שכהן לא מיוחס לא עובד במקדש, דבר שלא נכתב באופן מפורש במשנה תורה ספר העבודה. תמצית הרמב"ם נמצא בהלכות איסורי ביאה פרק כ הלכות א-ב "כל כהנים בזמן הזה בחזקה הם כהנים ואין אוכלין אלא בקדשי הגבול, והוא שתהיה תרומה

<sup>38</sup> חזו"א אבן העזר ב:ז אומר שמדאורייתא עד אחד מספיק להכשיר כהן לעבודה והצורך בשתי עדים, כלומר יחוס, מדרבנן.

של דבריהם אבל תרומה של תורה וחלה של תורה אין אוכל אותה אלא כהן מיוחס. אי זהו כהן מיוחס כל שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן עד איש שאינו צריך בדיקה והוא הכהן ששימש על גבי המזבח, שאילו לא בדקו בית דין הגדול אחריו לא היו מניחין אותו לעבוד, לפיכך אין בודקין מהמזבח ומעלה ולא מן הסנהדרין ומעלה שאין ממנין בסנהדרין אלא כהנים לויים וישראלים מיוחסין".

מקור בגמרא נמצא בפרק האחרון של מסכת קידושין סט ע"ב "חללי גירי וחרורי. חללי מנלן? דתניא, ר' יוסי אומר: גדולה חזקה, שנא': 'ומבני הכהנים בני חביה בני הקוץ בני ברזילי אשר לקח מבנות ברזילי הגלעדי אשה ויקרא על שמם, אלה בקשו כתבם המתייחסים ולא נמצאו ויגאלו מן הכהונה, ויאמר התרשאת להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים' (עזרה ב: סא-סג), ואמר להם: הרי אתם בחזקתכם, במה הייתם אוכלים בגולה? בקדשי הגבול, אף כאן נמי בקדשי הגבול. ולמאן דאמר: מעלים מתרומה ליוחסין, הני דאכול בתרומה אתו לאסוקינהו! שאני התם, דריע חזקתייהו. ואלא מאי גדולה חזקה? מעיקרא אכול בתרומה דרבנן, ולבסוף אכול בתרומה דאורייתא. ואיבעית אימא: לעולם השתא נמי בדרבנן אכול, בדאורייתא לא אכול, וכי מסקינן מתרומה ליוחסין - מדאורייתא, מדרבנן לא מסקינן. אי הכי, מאי גדולה חזקה? דמעיקרא ליכא למיגזר משום תרומה דאורייתא, לבסוף אף ע"ג דאיכא למיגזר משום תרומה דאורייתא, בדרבנן אכול, בדאורייתא לא אכול. והכתיב: 'ויאמר התרשאת להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים', בקדש הקדשים הוא דלא יאכל, הא כל מידי ניכול! הכי קאמר: לא מידי דמיקרי קדש, ולא מידי דמיקרי קדשים; לא מידי דמיקרי קדש, דכתיב: וכל זר לא יאכל קדש, ולא מידי דמיקרי קדשים, דאמר קרא: ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל, ואמר מר: במורם מן הקדשים (ע"א) לא תאכל". פירש רש"י ד"ה גדולה חזקה "יש לסמוך עליה יפה". ד"ה בקשו כתבם המתייחסים "כתב יחוסם". ד"ה התרשאת "נחמיה ...". ד"ה עד עמוד הכהן לאורים ותומים "כאדם שאומר לחבירו עד שיבא משיח דאורים ותומים לא היו בבית שני". ד"ה ואמר להם כו' "מדכתיב מקדש הקדשים שמענין דלא אסירי בתרומה אלא מקדשי המקדש". ד"ה אמר להם "תרומה אני יכול לאסור עליכם מפני חזקתכם שהוחזקתם בבבל לאכלה". ד"ה קדשי הגבול "תרומה הנאכלת בכל מקום". ד"ה אף כאן "אלמא מדכתיב ויגאלו שמע מינה נתחללו מן הכהונה והיינו חללים". ד"ה מעלין מתרומה ליוחסין "הרואה כהן אוכל בתרומה במקומו אין צריך לבדוק אחריו ביוחסין ונושא כהן בתו הני כיון דאכלי בתרומה אתי לאסוקינהו ואמאי לא חש לה נחמיה דלא לאסוקינהו". ד"ה שאני התם דריע חזקתייהו "לא איצטרך למיחש להאי דכיון דשאר כהנים אוכלים בקדשי המקדש והם נגואלו מהם הורע חזקתם ויש בהם היכר ולא אתי לאסוקינהו". ד"ה ואלא "כיון דליכא למגזר מידי מאי גדולה חזקה דאמר רבי יוסי מאי רבותא לא היה לו לומר אלא מנין לחזקה כו' מדקאמר גדולה רבותא אשמועינן דאע"ג דאיכא צד איסור השתא טפי מעיקרא סמכינן עלה". ד"ה בתרומה דרבנן "תרומת חוץ לארץ". ד"ה תרומה דאורייתא "משבאו לארץ". עיקר הסוגיא ומקבילה בכתובות כד-כה דנים בכוהני חזקה, כפי שנרא בסעיפים הבאים, אלא הגמרא מציגה את הצורך בכוהנים מיוחסים לפי פשט הפסוקים שמובאים מספר עזרא. בהתחלת בית שני הגיעו כהנים ממשפחה שאין להם כתב יחוס, אינן כהנים מיוחסים, והוצאו מעבודה במקדש ומאכילת קדשים ותרומה דאורייתא.

על פי שתי עדים בעל פה או בכתב כפי שהוסבר למעלה יחוס עבור כהנים בנוי על שתי עדים. מעבר לדור או שתיים לא מציאותי לשמוע עדות בעל פה. בניית יחוס עבור שלשלת אבות נעשה על ידי שטר שיש בו דין של עדות לכל דבר. אפשרות של שטר כעדות ממש נמצא בחצי הראשון של פרק שני של כתובות. על פניו, שטר כשר לייחס, צריך להיות לפי כללי שטרות שנחשב כעדות לכל דבר, כולל חתימת שתי עדים. שטר כזה נקרא 'כתב יחוס' ונמצא כבר בפסוק המצות מספר עזרא.

כהן שידוע שתפקד במצב שמחייב יחוס משנה קידושין עו ע"א "הנושא אשה כהנת, צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות שהן שמנה: אמה ואם אמה, ואם אבי אמה ואמה, ואם אבי אמה ואמה, ואם אבי אמה ואמה; לוי וישראלית - מוסיפין עליהן עוד אחת. אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה, ולא מן הדוכן ולמעלה, ולא מן הסנהדרין ולמעלה". גמרא עו ע"ב "אמר רב יהודה א"ר: זו דברי ר' מאיר, אבל חכמים אומרים: כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות. איני? והאמר רב חמא בר גוריא אמר רב: משנתינו - כשקורא עליו ערער! מאן דמתני הא לא מתני הא. איכא דאמר, אמר רב יהודה אמר רב: זו דברי ר' מאיר, אבל חכמים אומרים: כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות. אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: אם קורא עליו ערער - צריך לבדוק אחריה" פירש רש"י ד"ה ארבע אמהות שהן שמנה "... בודקין, שלא היו ממזרות או אחת מן הפסולות לקהל". ד"ה אין בודקין מן המזבח ולמעלה "התחיל לבדוק באמהות ומצא שאבי אביה שימש על המזבח בידוע שמיוחס הוא". ד"ה ולא מן הדוכן ולמעלה "אם הועד עליו שעמד אצל הלויים בדוכן לשורר שיר". ד"ה ולא מן הסנהדרין ולמעלה "אם נמנה בסנהדרין א"צ לבדוק אותו". ד"ה כשקרא עליו ערער "אין צריך בדיקה אלא אם קראו עליה שני עדים שמץ של פסול ולא שמעידים עדות גמורה אלא יציאת קול

וכיון דקרא עליה ערער אמאי פליגי רבנן". לפי רש"י נושא המשנה הוא עבור יחוס בנישואין עבור כל עם ישראל והחשש במשנה הוא של ממזרות, ולפי חכמים ולהלכה רק חוששים עבור יחוס בנישואין אם יש ערעור על ייחוס. לעומת זאת לפי **תוספות** חשש המשנה הוא של חללות וז"ל בד"ה צריך שיבדוק "פי בקונטרס בודקין משום חשש דממזרות ולא נהירא ... לכך צריך לומר דחששא דמתני' הוא משום חללות אבל משום ממזרות לא שייך חששא כלל דמכירין ישראל ממזרים שביניהם". לפי תוספות אפשר שדין המשנה בנושא של יחוס נשואים, אם מי יש להתחתן ולא חזיתי עבור יחוס כהנים למזבח. על הגמרא ע"ב תוספות בד"ה אין בודקין מן המזבח ולמעלה, הדין עבור כל יהודי שתפקד במקדש, כמו שחיטה, צריך להיות יהודי מיוחס וז"ל " אבל הא דתנן אין בודקין מן המזבח ולמעלה רבותא הוא דמיירי אפילו בעבודות הכשרות בזרים כגון שחיטה או הפשט אף על גב דשחיטה כשרה בנשים ובעבדים היינו דיעבד אבל לכתחילה לא עבדי כי אם כשרים מיוחסין ". **תוספות הרא"ש** ד"ה אין בודקין מן המזבח ולמעלה שמדובר על הקמת כהנים מיוחס שרק צריך להיות עד אב שעבד על המזבח וז"ל " אלא ודאי בכהני איירי והא דלא חשיב תרומה ונשיאות כפים משום דפלוגתא היא בפ"ב דכתובות". כנראה, הרמב"ם בשו"ת ומשנה תורה הוסיף שכהן שישב בסנהדרין, שנחשב כאב קדמון מיוחס ולא צריך לייחס יותר מזה.

## סעיף ג הצורך בייחוס הוא כדי לברר מעל כל ספק שאינו חלל. קיים דעות שונות לגבי איזה סיבה נחשב כעיקרי.

**הצורך בייחוס** סוגיא מרכזי בנושא ייחוס כהנים נמצא בכתובות כג ע"ב עד כה ע"ב. **המשנה** בדף כג ע"ב "וכן שני אנשים, זה אומר כהן אני וזה אומר כהן אני - אינן נאמנין, ובזמן שהן מעידין זה את זה - הרי אלו נאמנין; רבי יהודה אומר: אין מעלין לכהונה על פי עד אחד; אמר רבי אלעזר: אימתי? במקום שיש עוררין, אבל במקום שאין עוררין - מעלין לכהונה על פי עד אחד; רשב"ג אומר משום רבי שמעון בן הסגן: מעלין לכהונה על פי עד אחד". **גמרא** כד ע"ב מתאר מחלוקת אם אפשר לייחס כהן על סמך זה שהוא נושא את כפיו. חלק של המו"מ הוא סביב הכהנים שנדחו על ידי נחמיה בגין חוסר כתב ייחוס. הבנת טיב הצורך בייחוס יהיה קשור בהבנת הבעיה עם אותם כהני בני ברזילי. וז"ל הגמרא "איבעיא להו: מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין? תיבעי למייד מעלין מתרומה ליוחסין, ותיבעי למייד אין מעלין; תיבעי למייד מעלין, הני מילי תרומה דעון מיתה היא, אבל נשיאות כפים דאיסור עשה - לא, או דלמא לא שניא? תיבעי למייד אין מעלין, הני מילי תרומה דמיתאכלא בצנעא, אבל נשיאות כפים דבפרהסיא, אי לאו כהן הוא כולי האי לא מחציף אינש נפשיה, או דלמא לא שניא? רב חסדא ורבי אביןא, חד אמר: מעלין, וחד אמר: אין מעלין. אי"ל רב נחמן בר יצחק לרבא: מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין? אי"ל: פלוגתא דרב חסדא ורבי אביןא. הלכתא מאי? אי"ל: אנא מתניתא ידענא; דתניא, ר' יוסי אומר: גדולה חזקה, שנאמר: *ומבני הכהנים בני חביה בני הקוץ בני ברזילי אשר לקח מבנות ברזילי הגלעדי אשה ויקרא על שמם, אלה בקשו כתבם המתיחשים ולא נמצאו ויגאלו מן הכהונה, ויאמר התרשאת להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים* (עזרה ב: סא-סג), אמר להם: הרי אתם בחזקתכם, במה הייתם אוכלים בגולה? בקדשי הגבול, אף כאן בקדשי הגבול; ואי סלקא דעתך מעלין מנשיאות כפים ליוחסין, הני כיון דפרסי ידיהו אתי לאסוקינהו! שאני הכא, דריע חזקיהו, דאי לא תימא הכי, למאן דאמר, מעלין מתרומה ליוחסין, כיון דאכלי בתרומה אתי לאסוקינהו! אלא לאו משום דריע חזקיהו". **רש"י** כותב באופן מפורש שחוששין שנכנס חללות, וכך פירושו ד"ה גדולה חזקה "שאין ב"ד יכולין להוציא דבר מחזקתו". ד"ה בקשו כתבם המתיחשים "שיהו כהנים כשרים לפי שהתחתנו כהנים בגולה בגויי הארץ וילדו להם בנים כדכתיב בספר עזרא והם חללים הוצרכו הנולדים בגולה להתייחס כשעלו מן הגולה לשרת בבנין שני". ד"ה ויגאלו "נפסלו ...". התרשאת "הוא נחמיה בן חכליה ...". ד"ה עד עמוד כהן לאורים "כאדם שאומר לחבירו עד שיבא המשיח דאורים ותומים לא הוו במקדש שני ...". ד"ה מקדשי הקדשים "דוקא מקדשי המקדש פסלינהו אבל תרומה שהיו רגילין בה בגולה לא אסר עליהו משום דהוחזקו בה". ד"ה קדשי הגבול "תרומה שהיא נוהגת בגבולין חוץ למקדש ולירושלים". ד"ה אף כאן בקדשי הגבול "ומדאמר רבי יוסי גדולה חזקה שיימ נשיאות כפים נמי לא אסר עליהו שהרי הוחזקו בה בגבולין". ד"ה ואי סלקא דעתך כו' אתו לאסוקינהו "ומה הועילו בתקנתם". ד"ה שאני הכא "דליכא למיחש דליסוקינהו דהא ריע חזקיהו שהרי הכל רואין שאר כהנים אוכלין קדשי המקדש והם אינן אוכלין יש כאן היכר גדול שיש בהן צד פסול אבל שאר בני אדם כגון בזמן הזה לעולם מעלין מנשיאות כפים ליוחסין". ראוי לציין שאפשר להבין את רש"י על ספר עזרא שהצורך בכתב יחוס הוא בגין חשש של זרות ד"ה אלה "כהנים הללו המתייחסים שהיה להם להתייחס באותו כתב ולא נמצא כתב יחוס". אפשר להגיד בדומה לרש"י שיותר קל להבין שבראשית בית שני היה פחות חשש עבור זרות משום שהפסקת העבודה בסוף בית ראשון היה רק לפני שבעים שנה, והיה קיים יותר חשש של חללות משום הבעיות של נשואי תערובת באותו תקופה. **תוספות** בכתובות כד ע"ב

כותב שעבור בני ברזילי משום שחסר כתב ייחוסם או משום שנקראו על שם ישראל, קיים פגם בחזקתם ככהנים וחוששים לזרות. וז"ל בד"ה שאני הכא "ונראה לר"ת דריע חזקיהו היינו שהיו מיחסים אותם אחר בני ברזילי שהיה ישראל ועוד שלא מצאו כתבם והיכא דאיתרע חזקה אין מעלין לכוליה עלמא"

שיטת הרמב"ם, לפי הלשון בהלכות איסורי ביאה כ:ב הוא לברר "שהוא כהן בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן עד איש שאינו צריך בדיקה". לפי הלשון בשו"ת הרמב"ם תמ החשש הוא משום זרות וגם משום חללות וז"ל "והמיוחסים הוא שיעידו עליו שני עדים שהוא בנו של פלוני הכהן ושהוא כשר". בהמשכו של קרית ספר של המב"ט שהובא בסעיף א, בסיום הסברתו שחובת יחוס כהנים הוא מדברן מסביר שעיקר החשש מדברנן הוא זרות שחייב מיתה וז"ל "אלא בתרומה וחלה של תורה דאית בהו חיוב מיתה לזר חשו רבנן טפי לאצרכי בדיקה".

לפי מקורות חז"ל שהובאו בסעיף א' אפשר לדייק לגבי החשש העיקרי שמצריך יחוס. לשון של המשנה בסוף מסכת מדות "וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא והולך לו ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים", נוטה יותר שבדקים הכהנים כדי לברר שאין בהם פסול, כלומר חשש חללות. לפי הלשון בתוספתא סנהדרין א:ז ותוספתא חגיגה ב:ט "ובודקין את יחוסי כהונה ואת יחוסי לוייה כהן שנמצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים והולך לו ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומשמש עם אחי הכהנים". לפי הלשון, בודקין יחוס כהנים ויחוס לויים, עבור לויים, לכאורה, קיים בעיקר חשש זרות, אז אפשר להגיד שהתוספתא נוטה יותר לחשש זרות לגבי כהנים. אפשר להגיד ש"פסול" הוא פסול זרות ולא דוקא פסול חללות.<sup>39</sup>

**סעיף ד כהן שאינו מיוחס שמתפקד וידוע ככהן נחשב ככהן חזקה.** לפי רוב הדעות ופסק השלחן ערוך מי שאינו ידוע ככהן נעשה מוחזק על ידי עד אחד, כולל פסול לעדות, ואינו נאמן על פי עצמו.

**כהן חזקה** פירוש 'חזקה' הוא אחיזה, שהוא נאחז ככהן, או שהתנהג ככהן או משפחתו ידוע ככהנים או הועלה ע"י הוכחה לא חד משמע לכהן, כלומר ע"י עדות פסולה לדוגמא עד אחד או קרוב משפחה. בהלכה חזקה נחשב כדבר שבדרך כלל סומכים עליו אלא אם יש סיבה לא להסתמך עליו, שנקרא ריעותא. חזקה כל כך בר סמכא שכתוב בגמרא קידושין פ ע"א שבית דין מענישין על פי חזקה, כמו חזקת קרוב משפחה, גם אם אין ידיעה מוחלטת. וז"ל הגמרא "דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: מלקין על החזקות, סוקלין ושורפין על החזקות, ואין שורפין תרומה על החזקות". בהלכה קיימת לא מעט סוגי חזקות, כנראה חזקת כהונה הוא מסוג מה שהוזק ככה אצל בני אדם, כלומר מוסכם אצל אנשי מקומו ככהן<sup>40</sup>. עבור כהנים ראינו בסעיפים הקודמים שיש דרישה מסוימת לידיעה מוחלטת ע"י שתי עדים, אלא גם יש חשיבות ומשמעות לכהונה שבנויה על חזקה ולא על יחוס.

**גמרא כתובות כד ב "דתניא, ר' יוסי אומר: גדולה חזקה, שנאמר: 'ומבני הכהנים בני חביה בני הקוץ בני ברזילי אשר לקח מבנות ברזילי הגלעדי אשה ויקרא על שמם, אלה בקשו כתבם המתחשים ולא נמצאו ויגאלו מן הכהונה, ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים' (עזרה ב:סא-סג), אמר להם: הרי אתם בחזקתכם, במה הייתם אוכלים בגולה? בקדשי הגבול, אף כאן**

<sup>39</sup> דעת האחרונים, שו"ת חתם סופר יורה דעה ס' רלו' שעיקר הצורך ביחוס הוא חשש חללות. חזון איש אבן העזר ב:ז שעיקר החשש הוא זרות שמצריך כתב יחוס וגם חללות שמצריך בדיקת האשה שכהן נושא (ע"י תוספות קידושין עו ע"א ד"ה צריך). דעת רק וואזנר בשבט הלוי ג:קס שעבור עבודה ישנו דין דאורייתא או גזירת הכתוב שצריך כהנים מבוררין שאין שום ספק זרות.

<sup>40</sup> לפי רוב האחרונים חזקה כזו בנויה על רוב, שלפי הרוב מי שמתנהג ככהן הוא באמת כהן. קרית ספר בהל' איסורי ביאה פ"א גם מביא סברא כמו בבית המנוגע, שיש כמין חזקה כמעיקרא, כלומר שככה הוקם באיזה זמן בעבר אז ככה נחשב להיות כעת. רב משה פיינשטיין זצ"ל מסביר את החזקה אבה"ע ח"ד ס' יז שכל מי שמוחזק ככהן נאמן מהתורה על בניו וגם בניו יחשב ככהן מוחזק.

בקדשי הגבול". לפי פשט הגמרא לפי כח החזקה, כהן שאינו מיוחס עדיין מתפקד בעניני כהונה שכבר הוחזק לתפקד בהם. הגמרא ממשיך בדף כה ע"א "ואלא מאי גדולה חזקה? מעיקרא אכול בתרומה דרבנן, השתא אכול בתרומה דאורייתא. ואי בעית אימא: השתא נמי בתרומה דרבנן אכול, בתרומה דאורייתא לא אכול, וכי מסקינן מתרומה ליוחסין - בתרומה דאורייתא, בתרומה דרבנן לא מסקינן. ואלא מאי גדולה חזקה? דאע"ג דאיכא למיגזר משום תרומה דאורייתא - לא גזרינן. ובתרומה דאורייתא לא אכול! והא כתיב: אשר לא יאכלו מקדש הקדשים, מקדש הקדשים הוא דלא אכול, הא בתרומה דאורייתא אכול! הכי קאמר: לא במידי דאיכרי קדש, דכתיב: וכל זר לא יאכל קדש, ולא במידי דאיכרי קדשים, דכתיב: ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל, ואמר מר: במורס מן הקדשים לא תאכל. ת"ש: חזקה לכהונה - נשיאות כפים בבבל, ואכילת חלה בסוריא, וחילוק מתנות בכרכין; קתני מיהת נשיאות כפים, מאי לאו ליוחסין! לא, לתרומה. והא דומיא דאכילת חלה קתני, מה אכילת חלה ליוחסין, אף נשיאות כפים ליוחסין! לא, אכילת חלה גופה לתרומה; קסבר: חלה בזמן הזה דרבנן, ותרומה דאורייתא, ומסקינן מחלה דרבנן לתרומה דאורייתא, וכדאפיך להו רב הונא בריה דרב יהושע לרבנן. ת"ש: חזקה לכהונה - נשיאות כפים וחילוק גרנות בארץ ישראל, ובסוריא ובכל מקום ששלוחי ראש חודש מגיעין - נשיאות כפים ראייה אבל לא חילוק גרנות, ובבל כסוריא; רשב"ג אומר: אף אלכסנדריא של מצרים בראשונה, מפני שבית דין קבועין שם". פירש רש"י ד"ה חזקה לכהונה "להעיד עליו שהוא כהן". ד"ה נשיאות כפים בבבל "הרואהו נושא כפיו בבבל מעיד עליו בכל מקום שהוא כהן ומקבלין הימנו לפי שיש שם ישיבה וב"ד קבוע בודקין אחר נושאי כפים אבל אכילת חלה ותרומה אינה חזקה דחוצה לארץ לאו דאורייתא תרומה דיליה ולא קפדי כולי האי". לפי מה שפירש נעשה מוחזק ואפשר להעיד עליו עבור לתפקיד מסוימת, כמו נשיאת כפים, כאשר נישא את כפיו במקום שיש בו בית דין קבוע שבדוק את הדברים.

כהן אינו נאמן על עצמו כפי שהובא **במשנה** כתובות כג ע"ב שהובא בסעיף ג. כדי להעלות כהן לחזקה צריך עדות של עד אחד. לפי פשט לשון הגמרא כהן מוחזק, פירושו שמותר לכהן לתפקד באותו מעשה כהונה שכבר מוחזק בו, גם במקום אחר. לדוגמא, כהן שמוחזק בנשיאת כפים במקום אחד יהיה מותר לנשיאת כפים במקום אחר וגם יכול להעביר לבנים שלו מוחזקות בנשיאת כפים. העברת המוחזקות הוא על ידי עד אחד, כלומר שבעצם האבא המוחזק "מעיד" על בניו שהוא בן של כהן מוחזק. כבר נתבאר שעד אחד יכול להיות אפילו עד פסול, אפילו אביו. לכאורה, זה הדרך הרגיל שהועבר במשך הדורות שלשלות של כהני חזקה.

**רמב"ם** הלכות איסורי ביאה פרק כ' הלכה י' "וכן כל כהן שאמר בני זה כהן נאמן להאכילו בתרומה ולהיותו בחזקת כהן ואינו צריך להביא ראיה לא על הבנים ולא על האשה". הלכה יג-יד "מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני אינו נאמן ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו ולא יקרא בתורה ראשון ולא ישא את כפיו ולא יאכל בקדשי הגבול עד שיהיה לו עד אחד, אבל אוסר עצמו בגרושה וזונה וחללה ואינו מטמא למתים ואם נשא או נטמא לוקה, והנבעלת (לו) ספק חללה. ואם היה מסיח לפי תומו נאמן, כיצד מעשה באחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר זכור אני כשהייתי תינוק והייתי מורכב על כתיפו של אבי הוציאני מבית הספר והפשיטוני כתנתי והטבילוני לאכול תרומה לערב וחבירי בודלין ממני והיו קוראין אותי יוחנן אוכל חלות והעלהו רבינו הקדוש לכהונה ע"פ עצמו".

הלכה למעשה על חזקת כהונה בור תפקידי כהנים בזמן הזה, נשיאת כפים, קבלת תרומה דרבנן ועליית התורה נמצאים בטור ושלחן ערוך אבן העזר סימן ג.

**סעיף ה** כהני חזקה נושאים כפיהם, נקראים ראשון לתורה ואוכלים תרומה וחלה דרבנן ולא אוכלים תרומה וחלה דאורייתא, אינו משמש במקדש, ויש אומרים שאינו מטמא מצורע ויתכן שיש חולקים.

**כהני חזקה** פרטי הדין נמצא באבן העזר טור שולחן ערוך סימן ג.

**אינו משמש במקדש** כפי שהובא לעיל שו"ת הרמב"ם ס' תמ. כבר הוסבר שקיים מחלוקת אם מדובר על דין דאורייתא או דין דרבנן. האם נפסל עבודה שנעשה ע"י כהן חזקה והאם כהן חזקה ישמש במקדש בהעדר כהני ייחוס יובא בסוף הסימן.

**משמא מצורע רמב"ם** הלכות תרומות פרק ז הלכה ט "והמצורע הרי הוא כמי שטומאה יוצאה עליו מגופו והוא שיטמא אותו כהן מיוחס אבל קודם שיטמאנו הכהן טהור הוא". רק כהן מיוחס יכול להגיד למצורע אפשרי "טמא אתה", ולא כהן חזקה. **ראב"ה** מועד קטן סוף סימן תתמ "הלכות מצורע לא הזקקתו לפרש דכיון דכהן לא חזי ליה ולא בקיאיין למיחזי, ולא נהגי ביה בזמן הזה כל דיני מצורע". יש שמבינים לפי שיטת הראב"ה שמעיקר הדין בזמן הזה כהן חזקה יכול לראות נגעים, אבל למעשה לא עושים זאת משום חוסר בקיאות.

**סעיף ו** כהן שמוחזק לעליית התורה, נשיאת כפים או תרומה דרבנן לא מאושר לאכול תרומה דאורייתא, לאכול קדשים או לעבוד במקדש. ויש מי שמתיר אותו כהן לאכול תרומה דאורייתא ויתכן לאכול קדשים ולעבוד במקדש.

**לא מאשרים** כפי שמובא בגמרא כתובות כד ע"ב – כה ע"ב וקידושין סט ע"ב בשאלה האם מעלין מנשיאת כפים ליוחסין וז"ל הגמרא בקידושין "ואלא מאי גדולה חזקה? מעיקרא אכול בתרומה דרבנן, ולבסוף אכול בתרומה דאורייתא. ואיבעית אימא: לעולם השתא נמי בדרבנן אכול, בדאורייתא לא אכול, וכי מסקינן מתרומה ליוחסין – מדאורייתא, מדרבנן לא מסקינן. אי הכי, מאי גדולה חזקה? דמעיקרא ליכא למיגזר משום תרומה דאורייתא, לבסוף אף ע"ג דאיכא למיגזר משום תרומה דאורייתא, בדרבנן אכול, בדאורייתא לא אכול". לפי התשובה הראשונה, כהן שמוחזק לאכול תרומה דרבנן יכול על סמך חזקתו לאכול תרומה דאורייתא, ועל זה אמר ר' יוסי "גדולה חזקה". ראוי לציין, שלפי שיטה זו, משום שאפשר להעלות מתרומה דרבנן לתרומה דאורייתא, היינו דורשים שתי עדות כדי לייחסו לתרומה דרבנן. כמו שכתב **הרמב"ן** בכתובות כד ע"ב ד"ה מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין "הך בעיא הכי פירושא אם תמצא לומר מעלין צריכין שנים להעיד עליו לנשיאות כפים ואם תמצא לומר אין מעלין בעד אחד סגי כדאמרין במעלין מתרומה ליוחסין קא מפלגי, דבכל שאר איסורין עד אחד במילתא דעבידא לאיגלויי מהימן אבל ליוחסין בדוקין כגון מזבח ודוכן שנים בעינן דבעד אחד אינה בדיקה". לפי התשובה השנייה של הגמרא, כהן שמוחזק לתרומה דרבנן אינו רשאי לאכול תרומה דאורייתא. לפי דעה זו, פירוש "גדולה חזקה" שלא אוסרים אותו כהן מלאכול תרומה דרבנן במקום שקיים תרומה דאורייתא.<sup>41</sup> **הרשב"א** כתובות כה ע"א ד"ה אלא מאי מפרש חזקתם של שתי האפשרויות "דהא אין בלשון הזה אלא בזמן שאנו מעלין אותן ממה שהיו מתוך חזקתם, או שאנו מחזיקים אותן במה שהיו אף על פי שיש בהן לחוש עכשיו לדבר שלא היה לנו לחוש למפרע, ואלו לא העלינו אותן אלא למה שהיו מוחזקין בהן בבבל דהיינו תרומה דרבנן". לפי תשובה שאין מעלין מחזקה לתרומה מדאורייתא, הרשב"א מפרש שכהן מוחזק זה שהוא רשאי לתפקד לפי מה שהוא כבר מוחזק ולא מעבר לזה.

**רמב"ם** הלכות איסורי ביאה פרק כ הלכה ג-ד "חלה בזמן הזה ואפילו בארץ ישראל אינה של תורה שנאמר בבואכם אל הארץ ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם, וכשעלו בימי עזרא לא עלו כולם וכן תרומה בזמן הזה של דברי סופרים ולפיכך אוכלים אותה הכהנים שבזמננו שהן בחזקה. מי שהעידו עליו [שני] עדים שראוהו שהיה אוכל בתרומה של תורה הרי זה מיוחס, ואין מעלין ליוחסין לא מנשיאת כפים ולא מקריאה בתורה ראשון ולא מחילוק תרומה בבית הגרנות ולא על פי עד אחד". כהן מוחזק לתרומה דרבנן לא מעלין תרומה דאורייתא ושתי עדות על אכילת תרומה דאורייתא יעלה אותו כהן למיוחס. עיקר הפסק נמצא בשלחן ערוך ומפרשיו אבן העזר ס' ג.

**ויש מי שמתיר מאירי** קידושין סט ע"ב מביא דעה שאכן מתיר כהן מוחזק לתפקד ככהן במעשים מדאורייתא. המאירי עצמו חולק על שיטה זו וגם טוען שבזמן הזה אותו שיטה לא היה מתיר אכילה או עבודה דאורייתא. וז"ל במלואו "זמן שבית המקדש קיים לא היה כהן אוכל בתרומה של תורה ובקדשים

<sup>41</sup> קיים שלש דעות בהסבר למה לא מעלין לתרומה דאורייתא (1) מהרי"ט ח"א ס' פה, ב"ח אבהע"ז ס' ב, חת"ס כתובות כה ע"ב – שישנו גזירה דרבנן כדי לא להעלות ליוחסין. (2) שבות יעקב ח"א ס' צג, בית אפרים – מעיקר הדין לא אוכלים משום שבהעדר כתב יחוס הורע חזקתם. (3) גם בשבות יעקב ובית אפרים – בני ברזילי הורע חזקתם מן התורה משום ייחוסם לברזילי, אבל כהן חזקה שאין לחזקתו ריעותא, מועיל החזקה לדיני תורה אלא שחז"ל החמירו משום שתרומה דאורייתא חייב מיתה.

וכל שכן שלא היה עובד ומקריב אלא אם כן היה כהן מיוחס בודאי והוא הכהן שהעידו עליו שאביו היה עובד במקדש או אבי אביו עד כמה דורות שכל שהיו מוצאין אותן בחזקת כהן ונודע בשלשלתו מי שאינו צריך בדיקה והוא כהן ששימש על גבי המזבח מחזיקין אותו בכהן מיוחס לאכול קדשים ולעבוד אבל כהן של חזקה אינו אוכל אלא בקדשי הגבול ר"ל תרומה דרבנן ואף זו דוקא כשהחזק בה ואוכל אותה אף במקום שיש תרומה של תורה ואין גוזרין מזו על זו ואף על פי שלא החזק בה אלא במקום שאין שם תרומה של תורה אבל אינו אוכל תרומה של תורה וכל שכן קדשים וכל שכן שאינו עובד עד שידוע בשלשלת יחוסו אחד שאינו צריך בדיקה אחריו וכל שהעידו עליו עדים באכילת תרומה של תורה מעלין ממנה ליחוסין ומחזיקין אותו בכהן מיוחס כך היא שיטתנו וכן יראה מסוגיא זו שמתוך שלא מצאו כתב היחס לא רצו להאכילם אלא בתרומה דרבנן וכן נראה דעת גדולי המחברים, ומכל מקום גדולי המפרשים נראה שדעתם נוטה לומר שכל שהוא בחזקת כהן אין מהרהרין אחריו ואף על פי שלא נמצא כתב יחוסו ושלא נתבררה שלשלתו ולא נאמר באלו אלא שלא יאכלו עד שיתברר יחוסם וכמו שאמר עד עמוד כהן לאורים ותמים ואף על פי שלא היו אורים ותמים בבית שני פירשו בתלמוד המערב שאין זה אלא כאומר עד שיחיו מתים או עד שיבא בן דוד וסוף הענין לומר עד שיתברר יחוסם אינו אלא מפני שיצא עליהם קול בחללות ושמא תאמר אם כן היאך האכילום בתרומה והרי אמרו בכתבות דנפק עליה קלא ואחתיניה פירשו ואחתיניה ממה שלא היה מוחזק בו מתחלה ור"ל ואחתיניה מחזקת אביו אבל במה שהחזק בו אין מורידין אותו משום קול ואף הענין מוכיח שלזו רמז אשר לקח לו מבני ברזלי הגלעדי וברזלי היה גר וכהן אסור בגיורת עד שיתערב בה זרע ישראל ר"ל שכל גר שנשא גיורת בתו פסולה לכהנה הא גר שנשא בת ישראל או ישראל שנשא גיורת בתו כשרה לכהנה ונסתפק הדבר אם היה עירובם גר בגיורת שנמצא בתו פסולה ובניה חללים אם שמא נתערב בהם זרע ישראל ולא הספיקו לברר את הדבר והעמידם על חזקתם בתרומת סופרים ומכל מקום אף לדבריהם דוקא בגלות בבל שהיה גלות מועט ועדין חזקת אבות קיימת הא לעתיד לבא אין מחזיקין אותם עד שיתברר יחוסם על פי נביא"

## סעיף ז כהן חזקה שבא מחו"ל ורוצה ליהנות מתרומה דרבנן בארץ ישראל.

**כהן חזקה שבא מחו"ל** כפי שראינו בסוגיא בכתובות, בזמן שיבת ציון, בני ברזלי הגלעדי כשעלו לארץ שמרו על חזקתם מחוץ לארץ, והמשיכו לאכול תרומה דרבנן. בזמן הזה, אין תרומה בחוץ לארץ, אז כהן שבא מחו"ל מוחזק רק לנשיאת כפים ועליה לתורה ולא לתרומה דרבנן. עולה השאלה, בזמן הזה, האם כהן שעולה לארץ מורשה ליהנות מתרומה דרבנן? אין אפשרות של אכילת תרומה, משום שאי אפשר לטהר ממת, אבל שימוש שיש בו הנאה אפשרי כמו הדלקת שמן שריפה, כלומר תרומה שנטמאה, או האכלת תרומה לבהמתו של כהן. במידה שפוסקים לפי הרמב"ם שבזמן הזה כל תרומה דרבנן, אז גם תרומת שמן זית נחשב כדרבנן.

התחלת פענוח הנושא תלוי בחקירה על הבנת "גדול חזקה" – האם החזקה טובה רק לדבר עצמו שכבר מוחזק בו, וכהן שמוחזק רק לנשיאת כפים לא מקבל מוחזקות לתרומה דרבנן או שמה שחשוב הוא רמת המוחזקות, דהיינו כהני חוץ לארץ מוחזקים לכל תפקידי כהן דרבנן כמו עליה לתורה ותרומה דרבנן וגם מוחזק לנשיאת כפים שהוא דאורייתא. מנגד, קיים סברא נוספת שכהן מרוויח בקבלת תרומה, ובנשיאת כפים אין רווח. לפי סברא זו, כהן מוחזק לנשיאת כפים לא יהיה מוחזק לתרומה דרבנן.

מקור אפשרי נוסף נמצא ב"ר"ן כתובות י ע"ב (דפי הר"ף) "מכאן נראה שמי שבא ואמר אני כהן או לוי אין נותנין לו רשות לקרות בתורה כדינו שהרי מעלין מקריאת התורה לתרומה וכן כתב הרמב"ם בפ"כ מהלכות איסורי ביאה והרב ר' משה כהן ז"ל כתב עליו תימה דמנהגנו להאמינו לקרות בתורה ראשון וכן הדין נותן דלא איכפת לן אם יקרא ראשון מאי אמרת שמא יעלו אותו מקריאת התורה לתרומה כולי האי לא חיישינן לתרומה דרבנן ע"כ ואפשר שמנהגנו הוא עכשיו לפי שאין תרומה מצויה עכשיו בינינו ואעפ"כ דברי הרמב"ם ז"ל עיקר". כלומר, מעיקר הדין, כפי שמופיע ברמב"ם והמחבר בשלחן ערוך אבן העזר סימן ג סעיף א לא סומכים על כהן שמעיד על עצמו שהוא כהן, אלא סומכים על עד אחד או על אביו שמוחזק לכהונה. במצב כזה, על סמך מוחזקות לעליה לתורה מעלין אותו כהן לתרומה דרבנן. אלא לפי דעת ר' משה כהן, ושיטתו מובא בהרמ"א באותו סעיף, אכן מאמינים ליהודי שאומר על עצמו שהוא כהן כדי להעלותו לתורה, ומאמינים לו משום תרומה בזמן הזה. נראה פשוט שאותו איש שעולה לתורה ככהן לא יחשב כמוחזק ולא יהיה נאמן לתרומה דרבנן. לפי מה שהובא בר"ן, כהן שיחשב ככהן חזקה אכן מורשה

לקבל וליהנות מתרומה דרבנן וכהן שלא נחשב כמוחזק יהיה נבצר מהנאת תרומה דרבנן (עיי' סעיף הבא)

42.

## סעיף ח כהנים בזמן הזה, יש אומרים שנחשבים ככהני חזקה ויש אומרים שנחשבים כסופק כהנים.

י"א שנחשבים ככהני חזקה וי"א שנחשבים כספק כהנים רמב"ם כפי שכבר הובא משו"ת ס' תמ וגם בהלכות איסורי ביאה פרק כ הלכה א שכהנים בזמן הזה נחשבים כמוחזקים וז"ל "כל כהנים בזמן הזה בחזקה הם כהנים ואין אוכלין אלא בקדשי הגבול, והוא שתהיה תרומה של דבריהם אבל תרומה של תורה וחלה של תורה אין אוכל אותה אלא כהן מיוחד". קרית ספר למב"ט על אתר, שמובא בסעיף א, גם אומר שכהנים בזמן הזה מוחזקים לכהונה. שו"ת מהר"ט חלק א ס' פה גם אומר שכהני זמן הזה מוחזקים לכהונה בלי ספק, ורק לא מעלין לתרומה דאורייתא כדי שלא יעלו אותם גם ליוחס. וז"ל "ומרגלא בפי ההמון שאומרים לכהן הבא ראה שאתה כהן וטול וכן ללוי וזה טעות שהכהן והלוי בחזקתן הן עומדי' כדאמרין בפרק שני דכתובות גדולה חזקה שנאמר 'ומבני הכהנים בני אביה בני הקוץ וכולי' ויאמר התרשאת להם אשר לא יאכל מקדשי הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים' אמר להם הרי אתם בחזקתכם דמה הייתם אוכלים בגולה בקדשי גבול אף כאן בקדשי הגבול ועוד תניא התם חזקיה לכהונה נשיאות כפים וחילוק גרנות בא"י ובסוריא וכולי ואוקימנא מאי חזקה לכהוני' לחלה דמסקינן מנשיאות כפים ומתרומה דרבנן לחלה דאורייתא דמוקמינן ליה אחזקתיה ואם לחלה דאורייתא שהיא בעון מיתה סמכינן אחזקתיה שהוא בחזקת כהן שנושא את כפיו כל שכן לענין מעשרותיו שראוי ליתן שאנו מחוייבין ליתנם משום גזל השבט ואף על פי שהרמב"ם ז"ל פסק בפרק עשרים מהלכות איסורי ביאה דלא מסקינן אלא לתרומה דרבנן משמע דלתרומה דאורייתא לא היינו לפי שהוא ז"ל פוסק כמאן דאמר תרומה וחלה בזמן הזה דרבנן אבל הוא הדין דלמאן דאמר אין מעלין מתרומה ליוחסין אפילו תימא דתרומה וחלה בזמן הזה דאורייתא היו אוכלין בחזקה אלא שגם בזה פוסק הרב ז"ל כמאן דאמר מעלין מתרומה וחלה דאורייתא ליוחסין לכך כתב שלא היו אוכלין אלא בתרומה דרבנן אבל בתרומה דאורייתא אם היתה בזמן הזה מן התורה לא היו אוכלין ולא משום חשש ספק אלא כדי שלא יעלו ממנה ליוחסין דמעלה גדולה עשו בהם שיהיה צריך בדיקה גדולה שיהא בהן כהן מיוחד ראוי לגבי מזבח ותו בפרק עשרה יוחסין אמרינן זו דברי רבי מאיר אבל חכמים אומרים כל המשפחות בחזקת כשרות הם עומדות ותנן בסוף עדיות אין אליהו בא לא לקרב ולא לרחק אלא להשוות את המחלוקת כלומי' שכל המשפחות בחזקתן הן עומדות והכהן והלוי בחזקתו הוא עומד. ותימא על עצמם היאך הם נותנים חמש סלעים לכהן בפדיון הבן והיאך נותנים המתנות הזרוע והלחיים והקבה לכהן ואין אנו מצריכין אותו להביא ראה על יחושו אלא הך מילתא בורכא (בורות) היא".

רמ"א יורה דעה ס' שכב סעיף יט גם פוסק שנותנים לכהן תרומה דרבנן בזמן הזה על סמך חזקתם "ונותן בזמן הזה לכל כהן שירצה, בין חבר בין עם הארץ, ואפילו אינו מיוחד רק שמוחזק בכהן". הרמ"א אורח חיים ס' תנז סעיף ב מביא שתי שיטות לגבי נתינת חלה לכהן קטן בזמן הזה על סמך חזקתו וז"ל "ואם יש כהן קטן שלא ראה קרי, או גדול שטבל לקריו, מותרים לאפות החלה בשבילו. ויש אומרים שאין מאכילין חלה בזמן הזה לשום כהן". היש אומרים הוא שיטת המהר"י ווייל ס' קצג שבזמן הזה לא נותנים חלה לכהן קטן משום שאנו מסופקים לגבי כהונתם.

שו"ת הריב"ש ס' צד בענין חוסר כבוד שנותנים לכהנים מצרף את הטענה שכהני זמן הזה לא מיוחדים אלא נוהגים לעלות ראשון לתורה על סמך חזקה. יש שמסבירים שהריב"ש מפקפק בחזקתן, שאיננו נחשב כודאי, וז"ל "כל שכן כהנים שבדורנו, שאין להם כתב היחס, אלא מפני חזקתן נהגו היום לקרוא ראשון בתורת כהן". המהרשד"ם התיר על סמך הריב"ש כהן להינשא לאשה ספק איסור דרבנן וז"ל בשו"ת אבן העזר ס' רלה "אלא שאני אומר שאני סומך בזה על מה שכתב הריב"ש בסימן צ"ד ... הרי שכהנים בזמננו

42 כתוב בבית שמואל אבן העזר ס' ג ס"ק ב שבארץ ישראל לא נותנים לכהן להעלות לתורה על פי עצמו, כדי לא יעלה גם לתרומה דרבנן. חזו"א שביעית ס' ה למרות שמדינא מעלין כהן מנשיאת כפים לתרומה דרבנן, הוא מפקפק ביכולת לתת לכהננו תרומה דרבנן להסקה משום שכמה מאות שנה נותנים לכהנים להעלות לתורה ולנשיאת כפים על פי עצמם ולא דוקא בגין חזקה.

אינם כהנים ודאי בתשובה שהכהנים בזמן הזה שעולים א' לקרא בתורה אינו אלא מנהג בעלמא שהרי אין להם ספר היחס שמעת מינה שאינם כהנים ודאי אלא ספק". המהרש"ל בים של שלמה טוען שלא נותנים חרמים לכהנים בזמן הזה משום שקרוב לרוב או יותר מרוב של אלו שאומרים שהם כהנים לא באמת מצאציו של אהרן, כלומר שבזמן הזה כהן נחשב כספק כהן ולא כמוחזק וז"ל "ועוד נראה, שראוי להחמיר ולאסור חרמים בזמן הזה, אפי' פירש לכהן, והכהן כבר קיבל. מאחר שבעונותנו הרבים אין לנו היחוס, כמו שהיה בזמן הבית. או אפילו אחר החורבן, בימי התנאים והאמוראים. שהיו עדיין נוהגים בתרומות ובטהרות, והיה קרוב מימי הבית. ועדיין היה יחוסיהם בידיהם. ובעונותינו מרוב אריכות הגלות וגזירות וגירושים נתבלבלו. והלואי שלא יהא נתבלבל זרע קדש בחול. אבל זרע כהנים ולוים קרוב לודאי שנתבלבלו. ואם לא כולו, הרוב נתבלבל, כמעשה דאליהו ז"ל עם הלויים, הידוע בדברי רז"ל. ואם לא הרוב, בודאי קרוב למחצה נתבלבלו". המהרש"ל מוסיף בחולין פרק ח סימן ד מסביר למה לא נותנים חלה לכהן בזמן הזה "לפי שאין אנו נוהגין ליתנה אפילו לכהן קטן, וכ"ש לגדול שטבל לקריו, דאין לנו היחס, ואין אנו יודעים אם הוא כהן אמיתי". ראוי לציין שהמהרש"ל בכתובות פרק ב סימן מ פוסק שכהני חזקה מותרים אפילו בתרומה דאורייתא. צריך להסביר שיטתו שבמשך הדורות הכהנים איבדו את חזקתם.<sup>43 44</sup>

**סעיף ט לפי דעת הרמב"ם צריך נביא כדי לייחס כהנים כדי שיעבדו במקדש בזמן הזה, לפי דעות אחרות ניתן לכהן לעבוד גם בהיעדרות נבואה.**

לפי הנקודות שהועלו בסימן הזה וסימן הקודם אפשר להתחיל ניתוח ראשוני עבור האפשרות לחדש עבודת הכהנים בזמן הזה, כאשר אין בנמצא כהנים מיוחסים. בין היתר דרוש הכרעה על השאלות דלהלן - האם החובה של יחוס מדאורייתא או מדרבנן? אם מדרבנן, האם החובה הוא מעיקר הדין ולעיקובא או חומרא בעלמא? האם חובת יחוס הוא עבור כל כהן או רק עבור כהן שיש בו חשש? האם חובת יחוס הוא משום חשש זרות או חשש חללות או שניהם? אם החשש החללות, האם מכשירים חללות שנשכח אחרי כמה דורות, כמו אצל ממזרות? אם החשש הוא זרות, האם החשש הוא משום שזר חייב מיתה עבור עבודות מסוימות או משום שזר פוסל את העבודה? האם כהן יכול לעבוד גם שיתכן שעובר על איסור? האם יש הבדל בין קרבנות, כלומר בין קרבן פסח שביטולו מחייב כרת ובין קרבן התמיד משום חשיבותו ובים קרבנות אחרות? יתכן השאלה המרכזי הוא מה המצב הלכתי של כהנים בזמן הזה, הם כהני חזקה או ספק כהנים או דרגה בין שתיים?

**לפי דעת הרמב"ם צריך נביא כפי שראינו לעיל לפי מה שהרמב"ם כתב בהל' איסורי ביאה כ:א-ב ובשר"ט ס' תמ, מייחסים כהן על פי שתי עדים<sup>45</sup> ובזמן הזה כל הכהנים מוגדרים כמוחזקים, כלומר**

<sup>43</sup> באותו שאלה קיים ויכוח מתמשך באחרונים אם כהנים בזמן הזה נחשבים כמוחזקים או כספק. חלק מהספרות בנושא הוא בקשר להתרת כהנים להינשא לאשה שאסורה לכהנים, דיון הפוך מאפשרות לשרת במקדש. כלומר, סביר שדעה שמחמיר על כהן בענייני חיתון נוטה יותר להקל בענייני עבודה. רשימה חלקית של הדעות: לשיטת אלו שכהני זמן הזה ספק עיין ש"ל יו"ד שכב:ט, מג"א או"ח תנז:ט, שבות יעקב ח"א ס' צג, יעב"ץ ח"א ס' קנה, שבט הלוי ג:קס. לשיטת אלו שכהני זמן הזה מוחזקים לכהונה עיין חת"ס כתובות כה:; שו"ת חת"ס יו"ד רלו, חוט השני ס' יז, והערוך השלחן במספר מקומות שצועק שחס וחלילה לפקפק בכהני זמננו. שיטת רעק"א מציג מצב ביניים בשו"ת ח"ה ס' מ שכהנים נחשבים כמוחזקים אבל מכלל ספק לא יצאו. החזון אי"ש באבה"ע ס' ג ושביעית ס' ה טוען שלא מעט דורות יהודים מגיעים למקום חדש שהם לא מוכרים ומכריזים על עצמם ככהנים ועל סמך עצמם עולים לתורה ככהן. התופעה כבר שראינו באבה"ע ג:א ברמ"א, ולמען האמת נהוג בפועל בבתי כנסת שמעלים כהן על פי עצמו לעליה ולנשיאת כפים. החזו"א טוען שחסר בדיקת בית דין, בדיקה שחיוני כדי להגדיר כהן כמוחזק, כפי שמשמע בהגמרא בכתובות כה ע"א מסביר שכהני בכל ואלכסנדריה נחשבים כמוחזקים משום שיש שמה בית דין קבוע. כמה מאות שנה בית דין לא בודק יוחסים בכלל, כולל לכהונה, עיין אבה"ע סין א סעיף ג ברמ"א. מה שמעניין הוא שהחזו"א כותב שהמצב הפיך, כלומר שאם היינו מפסיקים לקבל כהן על סמך עצמו, והיינו מצריכים בדיקה ואישור של בית דין, כהנים היו חוזרים לחזקתן המלאה.

<sup>44</sup> אם המחלוקת על כהני זמן הזה מוחזק או ספק מוגדר כמחלוקת במציאות, יתכן שאפשר להכריע את הנושא לפי מודל סטטיסטי ו/או בדיקה גנטית לכלל הכהנים. לא בהכרח קיים מחלוקת במציאות אלא מחלוקת בהגדרת הדין.

<sup>45</sup> כלומר, לפי הרמב"ם הדרישה לשתי עדים הוא מעיקר הדין ולא מטעם חומרא. מסביר רב זלמן נחמיה גולדברג שהרמב"ם מצריך שתי עדים מדין דבר שבערוה, שבאופן כללי צריך שתי עדים. עיין מאמרו במעלין בקודש ז.



לחזור לעבודה. בנוסף, רש"י בכתובות כה ע"א מסביר מספר פעמים שעולים למוחזק לכהונה דוקא במקום שיש בית דין קבוע.

כפי שראינו בסעיף א בקרית ספר למבי"ט בהל' איסורי ביאה פרק כ, מעיקר הדין כהן חזקה יכולים לעבוד במקדש, אלא מדרבנן החמירו להשתמש בפועל רק בכהנים מיוחדים משום שזר העובד חייב מיתה. לכאורה, לפי המבי"ט קיים אפשרות של עבודה ע"י כהני חזקה<sup>48</sup>, אבל עדיין צריך להתייחס לחשש של עונש מיתה עבור מי שעבד ולפי האמת לא היה כהן<sup>49</sup>.

## משמרות כהונה

### סימן ו משמרות הכהנים

סעיף א לפי ספר החינוך קיים מצוה מן התורה לעבוד לפי משמרות. לפי הרמב"ן אין מצוה מפורשת מן התורה לעבוד לפי משמרות, אלא יתכן שישנו הלכה למשה מסיני. עבודה לפי משמרות מבטיח שמספיק כהנים יגיעו כדי לעבוד.

מצוה לעבוד לפי משמרות כתוב בתורה דברים יח:ו-ח "וכי יבא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם ובא בכל אות נפשו אל המקום אשר יבחר ה'. ושרת בשם ה' אלהיו ככל אחיו הלויים העמדים שם לפני ה'. חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות." תרגום אונקלוס על לבד ממכריו על האבות' שהתקינו האבות וז"ל "חולק כחולק ייכלון בר ממטרתא דיתה שבתא דכין אתקינו אבהתא". רש"י מפרש שהפסוקים מדברים על כהנים שרשאים בזמן הרגל לקריב ולחלק בקרבנות מסויימים, גם אם איננו זמן משמרתו. ד"ה וכי יבא הלוי "יכול בבן לוי ודאי הכתוב מדבר, תלמוד לומר ושרת, יצאו לויים שאין ראויין לשירות". ד"ה ובא בכל אות נפשו וגו' ושרת "למד על הכהן שבא ומקריב קרבנות נדבתו או חובתו ואפילו במשמר שאינו שלו. דבר אחר עוד

---

<sup>48</sup> כפי שראינו, חזקה בנויה על עד אחד שגם יכול להיות עד פסול. הבסיס הלכתי שהחזקה בנויה על עד אחד הוא הכלל שעד אחד נאמן באיסורים.

<sup>49</sup> יש המון דיונים ושיטות באחרונים בנושא של אפשרות של כוהני זמננו להקריב קרבנות. בין המפורסמות הוא המחלוקת בין החתם סופר בשו"ת יו"ד ס' רלו ורעק"א ח"ה ס' מ-מד. החת"ס מכשיר כוהני זמננו על סמך הטענה שהחשש היחיד הוא חללות, והכהנים שלנו מוחזקים אז אין שום חשש זרות, ואפשר לצאת מספק חללות על ידי בדיקת כמה סבתות וממילא כהן שמקריב ונמצא שהיה חלל הקרבן כשר. לעומת זאת, רעק"א טוען שאכן כוהננו מוחזקים אבל עדיין קיים ספק מסוימת משום זרות ואפילו יש לא מעט שיטות שנחשבים כספק כוהנים ואי אפשר להתעלם מדעות האלו. מה שיוצא הוא שגם החת"ס וגם רעק"א לא פוסקים כמו הרמב"ם שרק אפשר לשחזר כהן שיהיה מוכשר לעבודה ע"י רוח הקודש. לדעת שתיהם, אפשר לכהן חזקה לעבוד במזבח, אלא חולקים אם באמת קיים אצלנו כהנים שנחשבים כמוחזקים. כפי שראינו בסעיף הקודם, יש הבנה דומה לפי שיטת החזון אי"ש באבה"ע"ז ס' ב-ג ושביעית ס' ה, שהוא מסביר שהחסרון בזמננו הוא לא שהכהנים נחשבים כספק, אלא קיים פגם במוחזקות הכהנים משום שבמשך הדורות כהנים עלו על פי עצמם ולא לפי עד אחד לפני בית דין. הדגש על לפני בית דין נראה כחידוש שלו. עוד חידוש של החזון אי"ש שהמצב אכן הפך ואפשר להחזיר המוחזקות של הכהנים עם בדיקה של ארבע אמהות להוציא חשש חללות, יתכן שיהיה אפשר להקריב קרבן פסח עם אותם כהנים, כלומר שאם הנקבל רשות השלטון להקריב חסרון של כהנים מיוחדים לא יעכב את העבודה. עוד פעם, הציר העיקרי הוא בירור המוחזקות של כהני זמננו. עבור כהנים שקיים רישום הדורות של שלשלת האבות, גם שאינם נחשבים כמיוחדים, לכאורה, יהיה יותר קל להגדיר אותם ככהנים כמוחזקים ולא כספק כהנים. עיין המאמרים הבאים, במאמר הראשון בהערה האחרון רב יעקב אריאל, רבו של רמת גן אכן נותן עדיפות לכהנים שיש רישום הדורות.

למד על הכהנים הבאים לרגל שמקריבין במשמר ועובדין בקרבנות הבאות מחמת הרגל, כגון מוספי הרגל, ואף על פי שאין המשמר שלהם. "ד"ה חלק כחלק יאכלו" מלמד שחולקין בעורות ובבשר שעירי חטאות. יכול אף בדברים הבאים שלא מחמת הרגל, כגון תמידין ומוספי שבת ונדרי ונדבות, תלמוד לומר לבד ממכריו על האבות חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושמואל, שנקבעו המשמרות ומכרו זה לזה טול אתה שבתך ואני אטול שבתך. רש"י מבוסס על הספרי ס' קסח-קסט "מנין אתה אומר כל המשמרות שוים בקרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל תלמוד לומר 'ובא בכל אות נפשו יכול' לעולם תלמוד לומר 'מאחד שעריך', בשעה שישראל מכוונים בשער אחד בשלש רגלים... מנין אתה אומר כל המשמרות שוים באימורי רגלים ובחלוק לחם הפנים תלמוד לומר 'חלק כחלק יאכלו', חלק לאכול חלק לעבוד חלק לאכילה כחלק לעבודה. יכול כל המשמרות שוים בקרבנות הרגל הבאים שלא מחמת הרגל תלמוד לומר לבד ממכריו על האבות' מה מכרו אבות זה לזה אתה שבתך ואני שבתך". עיקר הסוגיא בגמרא סוכה נה ע"ב – נו ע"ב. בע"ה נלמד בסעיפים וסימנים הבאים פרטי הדינים של חלוקת העבודה והמתנות בזמן הרגל ובשאר השנה.

קיים מחלוקת עקרוני בין הראשונים אם יש מצוה מן התורה לעבוד במשמרות. אפשר להציע שהמחלוקת הוא סביב השאלה אם המשמרות הוא ענין של נוחות או ענין מהותי בהגדרת העבודה. חלק של המחלוקת הוא סביב שיטת הרמב"ם שאפשר להבינו בצורה שונה בכמה מוקומות. בספר המצוות עשה לו כותב הרמב"ם "היא שצונו שיהיו הכהנים עובדים למשמרות, תעבוד משמרה בכל שבוע ולא תהיה יד הכל מתעסקת יחד אלא ברגלים לבד שיעבדו אז המשמרות כלן בשוה וכל מי שבא יקריב. וכבר התבאר בדברי הימים (א כד א - כ) איך חלקום דוד ושמואל ושומו אותם עשרים וארבעה משמר. והתבאר בסוכה (נה ע"ב) שברגלים יד כולם שוה. ולשון מצוה זו הוא אמרו יתברך (דברים יח: ו-ז) 'וכי יבא הלוי וכו' ובא בכל אות נפשו ושרת בשם יי' אלהיו ככל אחיו הלויים העומדים שם וכו' חלק כחלק יאכלו'. ולשון ספרי (קסח-קסט) ובא בכל אות נפשו יכול לעולם תלמוד לומר באחד שעריך בשעה שישראל מכוונים בשער אחד בשלשה רגלים וכו' יכול כל המשמרות שוות בקרבנות הרגל הבאים שלא מחמת הרגל תלמוד לומר לבד ממכריו על האבות' מה מכרו האבות זה לזה אתה שבתך ואני שבתך. כלומר הסכמתם בסדר משמרות העבודה משמרה בכל שבוע. וכן פירשו התרגום בר ממסרתא דיייתי בשבתא דכן אתקינא אבהתא. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בסוף גמר סוכה (נה ב - נו ב). לפי לשון הרמב"ם בספר המצוות, המצוה הוא שיעבדו הכהנים מסודר לפי משמרות. במשנה תורה בכותרת להלכות כלי המקדש והעובדים בו הרמב"ם מונה את המצוה "שהיו כל המשמרות שוות ברגלים" ולא מצוה כללי של משמרות. ובפרק ד הלכה ד הרמב"ם חוזר שהמצוה הוא לאפשר לכל כהן כשר לשרת בזמן הרגל "ומצות עשה להיות כל המשמרות שוים ברגלים, וכל שיבא מן הכהנים ברגל ורצה לעבוד עובד וחולק עמהם, ואין אומרים לו לך עד שיגיע משמרך שנאמר 'וכי יבא הלוי מאחד שעריך וגו'".

**הרמב"ן** בהשגותיו על ספר המצוות טוען שאין מצוה מן התורה לחלק ולעבוד לפי משמרות אלא שהמצוה הוא שברגל לא מחלקים את העבודה לפי משמרות. זאת ועוד, שהרמב"ם במשנה תורה חזר בו ממה שכתב בספר המצוות, ומסכים עם שיטתו של הרמב"ן. הוא מתחיל להוכיח לפי הספרי שלא התקינו משמרות בגין מצוה ואפילו יש כהנים שעובדים לא לפי משמרת וז"ל "וראיתי לרב (רמב"ם) שכתב כן בחבורו הגדול (כלי המקדש פ"ד ה"ג - ד) 'משה רבינו חלק לשמונה משמרות ובימי שמואל חלקם הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר ומצות עשה להיות כל המשמרות שוין ברגלים וכל שיבא מן הכהנים ברגל ורצה לעבוד עובד וחולק עמהם ואין אומרים לו לך עד שיגיע משמרך שנאמר וכו' יבא הלוי מאחד שעריך וכו'". וזה הלשון הוא מדוקדק יותר ממה שכתב כאן במאמר. ונראה הדברים עוד שאף המדרש הזה אסמכתא בעלמא הוא שרצו לקיים הפרשה אף לאחר תקון המשמרות. והנראה במשמרות שהוא תיקון נביאים לא חובה. כמו שאמרו (תענית כז א) משה רבינו ע"ה תיקן (ארבע) [שמונה] משמרות ויסדו דוד ושמואל הרואה באמונתם עשרים וארבע. מפני שיש בתקון המשמרות זרז, שאילו היו הכל עובדים כל השנה ואי אפשר שלא יחזרו לעריהם ולבתיהם כשלא יהיה עליהם זמן קבוע בחזרתם לעבוד יארע להם בזה עצלה ויאוש ולכן קבעו להם זמן שיבאו בתיקון המשמרות ובתי האבות גם כן. אבל כוונת הכתוב שהכהנים כל זמן שיבואו למקדש יזכו בעבודה ויחלקו עם הכהנים הנמצאים במקדש לא שידחו

אותם או שיאמרו להם כבר באו אלה בעלי הקרבנות לעזרה ויהיה בזה רפיון לביאת הכהנים למקדש. ואמר לבד ממכריו שאם מכרו האבות זה לזה אתה בשבתך ואני בשבתי או אתה בחדשך ואני בחדשי אין הבא במשמר שאינו שלו זוכה בקרבנות ואינו חולק עמהן. ומכאן נתקנו המשמרות. לא שיהיה עליהן מניעה שלא יעבדו כלם. אבל העניין כולו סדור במשפט הכהנים. ולשון ספרי (קסח) יכול בבן לוי הכתוב מדבר תלמוד לומר מאחד שעריך מי שלא נטלו שעריהם במקום אחד [יצאו לויים שנטלו שעריהם במקום אחד] ושרת בראוי לשרת יצאו לויים שאינם ראויים לשרת. והנה זה ראיה שלא מן המצוה הזו הותקנו המשמרות. וראיה עוד על זה שלא היו הכהנים כולם נחלקים לאלו המשמרות אבל יש מהם שאין להם משמר קבוע כמו שאמרו בגמר תענית (ז' ע"א) ויודע שבתי אבותיו קבועין ואינו יודע שבתי אבותיו קבועין. ומבואר בתוספתא (תענית פ"ב) ... וענין ההגדלה הוא שלא קבעו לעצמם משמר אלא באים ומסייעים לעובדים שם ומגדילין המשמר ואין להם זמן אלא כרצונם פעם אחת בשבוע ויש בכל משמר ומשמר ביום שיחפצו בו. שהם לא מכרו שבתם לאחרים ולא קנו מהם שאין ממכריו מצוה". הרמב"ן ממשיך שלא ראינו שום ציווי על הקמת משמרות. ובנוסף, קיים שתי מישורים בסידור עבודה, במישור התפקידי, כלומר שהתורה מצווה לחלק בין כהנים ולוויים ובתוך הלוויים, וגם קיים חלוקה למשמרות בתוך הכהנים, וזה נהגו מזמן משה רבנו בלי ציווי. וז"ל "אבל לא שמענו שצוה אהרן את בניו להיות ארבע ועשרים משמרות והיכן שמענו [דה"א כד יט] אלה פקודתם לעבודתם לבוא לבית י"י כמשפטם ביד אהרן אביהם וגו' למדנו שמצוה זו מימי משה ואהרן. נוסחא אחרת מצאתי בה אבל לא שמענו שצוה הקדוש ברוך הוא את אהרן שיעשה את בניו ארבעה ועשרים משמרות למדנו שהיתה מצוה זו ביד משה ואהרן. והעיקר הנראה מכל מה שהזכירו במשמרות שהיא מצוה מקובלת ממש מסיני ולא נכתבה בתורה. אבל הסדר הוא במשמרות בשני עניינים. שיעבדו כולם למשמרות חלוקות בין לויים בין כהנים תהיה כל משמרה ממנה על מקום מיוחד ועל עבודה מיוחדת ככל הענין שצוה בהם במשכן (נשא ד מט) איש איש על עבודתו ועל משאו. והוזהרו במיתה לשעה ולדורות שלא יקרב אחד למלאכת חבירו ... והענין השני במשמרות הוא שימכרו שבתם זה לזה ויעבדו משפחה פלונית שבת אחת ומשפחה פלונית שבת אחרת וזה לא נצטוו בו בתורה ולא נהג במשכן אבל היתה בידם ממש. ואיפשר שמפני מיעוטם לא נהגה בהם. ומשה רבינו ע"ה שתיקן שמונה משמרות צוה בהן לימי שילה ונוב וגבעון וצוה בהשלמת עשרים וארבע משמרות לבית המקדש והוא לפי שיצטרכו לצאת לערי ישראל כדי שיהיו זריזין לבא ליום קבוע ולא יעבירו המועד ודוד ושמואל עשו המצוה אשר היתה קבלה בידם". הרמב"ן בסיום חוזר על זה שיש הלכה למשה מסיני לתקן משמרות וזה חלק של מצוה כללית של סידור עבודת הכהנים וז"ל "לפיכך יבינו עוד רז"ל בזה כי אהרן נצטוה בזה התיקון של המשמרות מפי משה רבינו מפי הקודש ולא חדשו הכהנים והלוויים מעצמם אלא ששמרו הקבלה שהיתה בידם מבית אבי אביהם. וזה הוא שאמרו שהיא מצות קבלה הלכה למשה מסיני. והנה ראוי במנין המצות שנמנה מצות עשה שיעבדו הכהנים במקדש בכל אות נפשם מלבד מה שישכימו במשמרות ונמנה מצות עשה שיהיו כולם בין לויים בין כהנים ממונים איש איש על עבודה ידועה לו ונמנה מצות עשה מהלכה למשה מסיני שימכרו את שבתותיהם זה לזה אתה בשבתך ואני בשבתי. ושמא יהיה כל הסדר כתקונו נמנה מצוה אחת שהכל תשלום ענין".

לעומת זאת, המגילת אסתר על אותו מצוה טוען שלפי הרמב"ם יש מצוה מן התורה לעבוד לפי משמרות מסודרות ולא מעורב, למרות שאין פסוק מפורש המצווה בענין. הוא מדגיש שאין מצוה לחלק למשמרות. משום שהוא עונה על קושיותיו של הרמב"ן נביא את דברי המגילת אסתר במלואו "נראה לי שהנכון כדברי הרב שהעבודה דרך משמרות נצטוונו בה בתורה שנאמר ובא בכל אות נפשו, ודרשו בספרי יכול לעולם וכו' כאשר הביא במצותו. ומה שאמר הרמב"ן כי לבד ממכריו על האבות הוא שלילות ולא מניעה, גם זה דעת הרב שהרי לא הוכיח חלוק המשמרות ממנו רק מרישיה דקרא שאמר ובא הלוי בכל אות נפשו ושרת ובא בקבלה יכול לעולם ת"ל באחד שעריך לא אמרתי אלא בזמן שכל ישראל נכנסים בשער אחד דמשמע מכאן שבשאר ימות השנה אינו יכול לעבוד בכל עת שירצה וא"כ צריך לעבוד דרך משמרות. והרי זאת המצוה דומה בקצת למצות לא אכלתי באוני ממנו שמנאה הרב גם שלא בא בה צווי מפורש, מכל מקום אמר שמאחר שנתחייב להודות בפיו שלא עשה כך וכך מכלל שהוא מוזהר ממנו כאשר כתב בסוף שורש ח', ובכאן ג"כ נאמר שמאחר שהתורה אמרה וכי יבא הלוי מאחד שעריך משמע דוקא בשעת הרגלים ולא בימים

אחרים כי אז יצטרך לעבוד דרך משמרות, וא"כ ממדרש דספרי וגם דסוכה משמע שיש מצוה לעבוד בשאר הימים מלבד הרגלים דרך משמרות. ומה שאמר עוד כי הרב חזר בו בחבורו הגדול, נ"ל שאין שם חזרה מעבודתם דרך משמרות, שהרי כתב בתחלת הפרק וז"ל, הכהנים הובדלו וכו' עד אמרו ומצות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכניסם לקרבן שנאמר וקדשתו כי את לחם אלהיך וגו', וכתב אחר כך שם וז"ל צריך כל אדם מישראל לנהוג בהן כבוד וכתב עוד וז"ל משה רבינו חלק הכהנים לח' משמרות וכו'. ונ"ל כי פירוש דבריו כך הוא, בראשונה אמר שמצות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם, רצונו כמו שמפרש אח"כ שינהגו בהן כבוד, וכשאמר עוד ולהכניסם לקרבן רצונו לחלקם למשמרות שיעבדו בהם, וזהו שכתב אח"כ שם משה רבינו חלק הכהנים לח' משמרות וכו', אבל אמת הוא שלא הביאו מפסוק וכי יבא הלוי כאשר עשה כאן רק מפסוק וקדשתו ושם כי הוא מבורר יותר ולכך סמך עליו. ומה שאמר עוד כי המדרש דסוכה היא אסמכתא, אני אומר שהיא דרשה גמורה ועליו להביא ראיה. ומה שאמר עוד כי מההיא דתענית שאמר משה תקן להם לישראל ח' משמרות יש ראיה שהם תקון הנביאים, אני אומר כי משם ראיה ממש היותה מצוה מן התורה, שהרי מאותו מאמר משמע שמשה תקן מנין המשמרות שיהיו ח' שאם דעתם היה שמשה תקן להם גם מצות המשמרות היה להם לומר משה תקן להם לישראל משמרות וחלקם לשמונה, ומדלא קאמר הכי ש"מ שכבר היה מצווה על מצות המשמרות אך לא על מניינם והוא חלקם לח' כפי רצונו, או לפי שהיו מועטים ומה שאמר עוד שגם הלוי חלקו לכ"ד משמרות ולא בא בזה פסוק, הנה זה לא יזיק לאותם שבא בהם פסוק, ומה שחלקום לפי דעתי היה כי הם היו צריכים לשרת לכהנים ולהקל מעליהם חלקו אותם גם כן. ומה שאמר עוד שיש מהכהנים שלא היו קבועים שאם כן נראה לו שאינה מצוה, נ"ל שאין זו קושיא שהרי הרב לא אמר שחלוק המשמרות יהיה מצוה רק העבודה דרך משמרות, ואם כן אינו מן ההכרח שכלם יחלקו למשמרות רק אותם הבאים לעבוד כדי שלא יעבדו בערבוביא, וזהו שאמר בזה המאמר שכל מי שאינו יודע שבתו אבותיו קבועים מותר לשתות יין בזמן הזה לפי שמאחר שהוא מסופק אם אבותיו היו מן הקבועים אינו ראוי להקריב. ומה שהביא עוד מן התוספתא שנראה שיש מהם שהיו באים להקריב במשמרות של אחרים לפי שלא היו קבועים, נ"ל דמאחר שכבר יש שם משמרה קבועה אף אם יבאו אחרים להקריב עמהם אין זה דרך ערבוביא, כי הבאים הם טפלים לגבי המשמרה הקבועה. ומה שאמר עוד למנות בזה הענין שלשה מצות, אינו נכון בעיני, אמנם בסוף הסכים אל האמת למנות הכל למצוה אחת, אבל תהיה מן התורה". אפשר להשלים הבנת הרמב"ן שיש תקנת משמרות מהתורה בפירושו על התורה על הפסוק *והלויים יחנו סביב למשכן העדות ולא יהיה קצף* (במדבר א:נג) "אף על פי שנאמר זה במשכן בהיותו בין הדגלים במדבר, הוא מצוה לדורות גם במקדש, כי מכאן תקנו המשמרות".

**החינוך** במצוה תקט מצדד שיש מצוה מן התורה שהכהנים יעבדו דרך משמרות כדי להבטיח שיהיו מניין הנצרך של כהנים וז"ל "מצוה להיות הכהנים עובדים במקדש משמרות משמרות ובמועדים עובדים כאחד. שיהיו הכהנים והלויים עובדים במקדש למשמרות, כלומר לכתות ידועות, ולא תהיה יד הכל מתעסקת יחד בעבודה, חוץ מן הימים טובים בלבד שהיו הכל עובדים יחד, כל הבא ימלא את ידו לשמחת הרגל, ובספר דברי הימים [א' כ"ד - כ"ו] מבואר איך חלקו אותם דוד ושמואל שעשו מהן עשרים וארבעה משמרות כהנים ועשרים וארבעה משמרות לויים, כדי שתעבוד כל משמרה מהם שתי שבתות בשנה ... משרשי מצות המשמרות ידועות וקבועות, לפי שכל המלאכות המוטלות על מספר אנשים ידועים נעשות כראוי ואין העצלה והיאוש והקפדנות מצויה בהן, אבל המוטלות על הרבים מבלי שיהיה בהם אנשים ידועים לעשותה פעמים יטילו אותה קצתן על קצתן, ופעמים יקפידו אלו על אלו בענין".

**רב סעדיה גאון** בספר המצוות שלו מביא שתי מצוות עשה קכה-קכו. לומדים מל'בד ממכריו' מצוה שבמשך השנה עובדים לפי משמרות ולומדים מל'חלק כחלק' מצוה נוסף שברגלים כל המשמרות שוות<sup>50</sup>.

<sup>50</sup> הסבר של הרב פערלא על ספר המצוות לרס"ג

**ריטב"א** תענית כז ע"א הולך בכיוון הרמב"ם שעבודה לפי משמרות הוא מצוה מן התורה, ומוסיף סברא לצורך הענין. המשמרות הוקמו כדי להבטיח שכהנים יגיעו לעבודה ולא יהיה מצב שכל אחד יסמכו על הכהנים האחרים ולא יגיעו מספיק וז"ל הריטב"א "נמצא שחילוק משמרות לשמירת המקדש מן התורה וכיון שכן הוא הדין לשאר עבודת הקרבנות, וכן הדעת נותנת שאילו אינן חלוקין למשמרות ויהיו כולם עובדים בערבוביא ויבא הדבר לידי פגיעה שלא ישמור כל אחד עתו והוא ליה קדרה דבי שותפי".

## סעיף ב משה רבינו התקין שמונה משמרות ושמואל ודוד הרחיבו לעשרים וארבע משמרות.

**גמרא** תענית כז ע"א "אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות. ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר. בא שמואל והעמידן על שש עשרה, בא דוד והעמידן על עשרים וארבעה, שנאמר: *'בשנת הארבעים למלכות דוד נדרשו וימצא בהם גבורי חיל ביעזר גלעד'* (דברי הימים א כו: לא). מיתיבי: משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות, ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר. בא דוד ושמואל והעמידן על עשרים וארבע, שנאמר: *'המה יסד דוד ושמואל הראה באמונתם!'* (דברי הימים א ט: כב) - הכי קאמר: מיסודו של דוד ושמואל הרמתי העמידום על עשרים וארבע. תניא אידך: משה תיקן להם לישראל שש עשרה משמרות, שמונה מאלעזר ושמונה מאיתמר, וכשרבו בני אלעזר על בני איתמר חלקום והעמידום על עשרים וארבע, שנאמר: *'וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מן בני איתמר ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר ולבני איתמר לבית אבותם שמונה'* (דברי הימים א כד: ד), ואומר: *'בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר'* (דברי הימים א כד: ו). מאי ואומר? - וכי תימא: כי היכי דנפישו בני אלעזר, הכא נמי דנפישו בני איתמר - שמונה מעיקרא ארבעה הוו? תא שמע: בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר. תיובתא דרב חמא בר גוריא! - אמר לך רב חמא בר גוריא: תנאי היא, ואנא דאמרי כי האי תנא דאמר שמונה. תנו רבנן: ארבעה משמרות עלו מן הגולה, ואלו הן: ידעיה, חרים, פשחור, ואימר. עמדו נביאים שביניהם (ע"ב) וחלקום והעמידום על עשרים וארבעה. בללום ונתנום בקלפי, בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו - שש. בא חרים ונטל חלקו וחלק חבריו - שש, וכן פשחור, וכן אימר. וכן התנו נביאים שביניהם, שאפילו יהויריב ראש משמרת עולה - לא ידחה ידעיה ממקומו, אלא ידעיה עיקר ויהויריב טפל לו". פירש רש"י ד"ה ארבעה מאלעזר "מבניו של אלעזר, שעשה מהן ארבעה משמרות, וגמרא גמר לה". ד"ה המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם "ותיובתא דרב חמא, דאמר: שמואל העמידם על ששה עשר, ודוד העמידן על עשרים וארבעה, דהא שמעינן מינה דתרווייהו בהדי הדדי תקנינהו". ד"ה מיסודו של שמואל הרמתי "שהעמידן על ששה עשר, בא דוד והעמידן על עשרים וארבעה, אית ספרים שכתוב בהן, מיסודו של שמואל ודוד העמידום על עשרים וארבעה, כלומר: שניהם הועילו בדבר, ושמואל העמידם על ששה עשר ודוד על עשרים וארבע". ד"ה וימצאו בני אלעזר וכו' "וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים כלומר, ראשי הגברים של בני אלעזר היו רבים מאיתמר, והאי וימצאו - משמע דקודם לכן היו קבועים, ועכשיו הוסיפו עליהן, ויחלקום לששה עשר בית אב, אחד אחוז שהיה מתחילה לאלעזר דהיינו שמונה, אחוז אחד בגורל דהיינו נמי שמונה, והוו להו ששה עשר". ד"ה ואחוז אחוז לאיתמר "מה שהיה מתחילה אחוז לאיתמר אחוזים עתה כבתחילה, שלא הרבו עליהם שום בית אב". ד"ה וכי היכי דנפישו בני אלעזר הכי נמי נפישו בני איתמר "ומיהו, בני אלעזר נפישו טפי דהא לאיתמר לא אוקמינהו אלא על שמונה, ודאלעזר על ששה עשר". ד"ה תא שמע ואחוז אחוז לאיתמר "אלמא כדקיימי קיימי, ושמע מינה דמשה תיקן להם ששה עשר, שמונה מזה ושמונה מזה, וקשיא לרב חמא דאמר ארבעה וארבעה, והא דכתב לעיל ובשנת הארבעים וגו' המה יסד - במה שהוסיפו עליהן עד עשרים וארבעה משתעי, [אבל] משה תיקן להם ששה עשר משמרות". ד"ה תנאי היא "דהא איכא תנא דלעיל דקתני משה תיקן להן שמונה משמרות משניהן, ואנא קאימנא כוותיה". ד"ה עלו מן הגולה "בבית שני, והשאר לא עלו, שהרבה מישראל נשתיירו, ולא רצו לעלות". ד"ה וחלקום "לעשרים וארבעה, וכתבו כנוי של כל אחד ואחד בחלק".

ראוי לציין שלפי הגמרא בהתחלת בית שני חזרו רק כהנים של ארבע משמרות ומתוכם בנו עשרים וארבע משמרות.

**רמב"ם** הלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק ד הלכה ג פוסק שמשנה רבינו הקים שמונה משמרות ושמואל ודוד חלקו לעשרים וארבע משמרות. וז"ל "משה רבינו חלק הכהנים לח' משמרות, ארבעה מאלעזר, וארבעה מאיתמר, וכן היו עד שמואל הנביא, ובימי שמואל חלקם הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר, ועל כל משמר ומשמר ראש אחד ממונה, ועולין לירושלים לעבודה משמר לכל שבת, ומיום השבת ליום השבת הן מתחלפין משמר יוצא והאחר שהוא אחריו נכנס, עד שיגמרו וחוזרין חלילה".

### **סעיף ג ישנו חשיבות ומשמעות למספר המשמרות.**

**ישנו משמעות למספר המשמרות ירושלמי** סוכה פרק ה הלכה ח מסביר שלא הורידו את משמרות בלגה משום שחשוב שישמור על המספר עשרים וארבע משמרות. הסיבה של חשיבות של מספר המשמרות הוא כדי שכל משמרת יזכה לפחות פעם במתנת כהונה של שדה אחוזה, שחל ביום כפור של יובל. מבוסס על פסוק למדו ששמואל ודוד קבעו מסיבה זאת את מספר המשמרות באופן מתוכחמת. וז"ל הירושלמי "ויעשו אותן עשרים ושלש. לית יכיל דכתיב 'המה יסד דוד ושמואל הראה באמונתם' (דברי הימים א ט כב). באומנותם אומנות גדולה היתה שם שאין משמר נוטל ושונה בשדה אחוזה עד שיטול חברו. א"ר אבהו חישבתים שאין משמר נוטל ושונה בשדה אחוזה עד שיטול חברו". **תוספתא** תענית פרק ב הלכה א מלמד שבזמן שיבת ציון בפועל חזרו רק ארבע משמרות, ובכל זאת הנביאים באותו זמן קבעו ביניהם עשרים וארבע משמרות "ארבע משמרות עלו מן הגולה ידעיה חרים פשחור ואמר, עמדו נביאים שבירושלם ועשאו עשרים וארבע משמרות".

**רבינו בחיי** דברים יח:ח נותן פן מחשבתי בענין חלוקה לעשרים וארבע יחידות וז"ל "ואם תשכיל בחלוק המשמרות אז תשיג ענין נפלא, כי כיון שהיו הכהנים כלן כאחד זוכין בכל הנתון להם ואוכלין חלק כחלק, האבות וגדולי עולם שהיו בימי דוד ושלמה מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם שהסכימו לחלק אותן למשמרות, ושיהיו מתחלפין בכל שבוע ושבוע ואומר: טול אתה שבתך ואני שבתך, ועוד מה טעם קראו לכל כת וכת העובדים בכל שבוע ושבוע בשם "משמר", ועוד מה טעם חלקו אותם לכ"ד משמרות קבועות והיו המשמרות אי אפשר להעביר לשום משמרה בשום צד וענין, והוא שאמר בסוף מסכת סוכה (נו ב) במרים בת בלגא שסתמו חלונה, אבל לא העבירו אותה. אבל דע והבן כי הכהנים משרתי המקדש עבודתם למטה דוגמת העבודה של מעלה, וכשם שיש למעלה משמרות של מלאכי השרת עובדין ומקלסין להקב"ה, כן חלקו האבות את הכהנים למשמרות לעבוד עבודתם, ותקנו כ"ד משמרות כנגד שלש כתות של מעלה שכל אחת מהן כ"ד, כנרמז בספר הבהיר (אות קז), והיו המשמרות קבועות, כי כן של מעלה קבועין כל ימי היות הרצון בהם, והיו מתחלפין וחוזרין חלילה כי כן למעלה, הקדוש ברוך הוא בורא כל יום כת של מלאכים ואומרים שירה והולכים להם, והיו מברכין כל משמרת ומשמרת היוצא: מי ששכן שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם שלום ורעות, כי כן של מעלה: אין ביניהם קנאה ושנאה אלא אהבה שלום ורעות. והנה הענין בחלוק המשמרות עצה יעוצה היתה מן האבות שבימי דוד ושלמה נעשה בכונה יעודה וחכמה נפלאה".

**רמ"ע מפאנו** מסביר דרך הסוד מאמר שביתת ה' חלק ו (מכתבי יד) "וזה מן הדברים שבין שילה לירושלים, כי משכן שילה היה בסוד בריאה ... הואיל ואין מלך בישראל. אבל המקדש נאמר עליו **מכון לשבתך עולמים** כי הוא בסוד אצילות ... והנה 'דוד' מלא בגימטריא כ"ד צרופים של שם אל"ף דל"ת, שכנגדן כ"ד צרופים לשם אהי"ה, וכ"ד צרופים לשם הגדול. זה וזה בהבחן ה' עלאה לחוד וה' תתאה לחוד. וכנגדן יהיה מספר השם כ"ד אלף ... וכנגדן כ"ד משמרות כהונה, דכתיב בהו **ויחלקם דוד וצדוק** (דברי הימים א' כד:ג), פועל מורכב, כי המ"ם באחרונה מחייבת היותו מן הקל, וצורת היו"ד מורה הנפעל. ועוד, "ויחלקום" מבעי ליה! אך רמז הכתוב בלשון יחיד מה

שכיון המלך החסיד בחלוק המשמרות לעומת צרופי השם שהוא מדתו, כי היא החולקת ונחלקת לענפיה המיוחדים בתכלית האחדות כנודע. לפיכך לא בא הפועל בלשון רבים אע"פ שצדוק הכהן היה עמו במלאכתו, כי כפל ההוראה יצדק בדוד לבדו... ולעומתם של כ"ד צרופי השם, שזכרנו

אמר המלך החכם כ"ד רננות, בגי' תש"ל תמידים הקריבים בכל שנה, שזכות רננות אלה שקול כנגד כולם. והם כ"ד לשונות של רינה תפלה ובקשה<sup>51</sup>.

**סעיף ד** יש אומרים שלכל משמרת היתה זמנים קבועים פעמיים בשנה, שבוע ימים כל פעם. יש דעות מנגד שהמשמרות לא היו בזמנים קבועים בלוח השנה.

יש אומרים שלכל משמרת היתה זמנים קבועים פעמיים בשנה חישוב פשוט, היו עשרים וארבע משמרות, כל אחד עבד פעמיים ועוד שבועיים של פסח וסוכות שכל המשמרות עובדות, מגיע לחמישים שבועות, שזה מספר השבועות שישנו בשנה לא מעוברת. יוצא שמעגל המשמרות מתאימה ללוח השנה, שלכל משמרת יש שבוע קבוע פעמיים בשנה. ככה משתמע באופן חזק מגמרא תענית יז ע"א "מכאן אמרו: כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו, ויודע שבת אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל אותו היום. במכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבת אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל אותה שבת. אינו מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו, ויודע שבת אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל השנה". הרי הגמרא מתארת מצב שכהן יודע את משמרתו ואסור לו לשתות יין כל אותו השבוע. דבר כזה רק יכול להיות אם זמן המשמרת ידוע מראש, ש'מכיר משמרתו' זה אומר שיודע את משמרתו ואת התאריכים הקבועים של משמרתו בלוח השנה. ואם תטעון שזמן המשמרת לא היה קבוע, אבל התקדם בלוח השנה לפי סדר מסודר, זה יכול להסתדר בזמן הבית כאשר סדר המשמרות היה חי ומשמעותי. אבל אחרי החורבן, דחוק להגיד שכהנים 'יכירו משמרתו' ויוכלו לחשב לאורך השנים את התאריכים שלו. ואכן רש"י מסביר בד"ה כהן שהגמרא מתאר המצב אחרי החורבן וגם בתוספתא המקביל תענית פרק ב הלכה ג אומר באופן מפורש שמדובר על זמן הגלות. רב האי גאון תשובת גאונים קדמונים שבגנזי ירושלים סימן לח מביא באופן מפורש שהמשמרות עבדו פעמיים בשנה לפי החישוב שהובא לעיל, ולאורה בתאריכים קבועים. ידוע שהיו בתי כנסת שהיו מציינים כל שבת את המשמרת שהיה אמור להיכנס באותו שבוע. בהנחה שהיו מציינים המשמרת שבאמת היה אמור לעבוד באותו שבת, הדבר רק יתכן אם המשמרות פעלו בזמן קבוע.

יש שאומרים שהקימו עשרים וארבע משמרות כדי שכל משמרת תוכל לעבוד פעמיים בשנה, לכאורה בזמן קבוע. בשנה מעוברת יוצא שארבע משמרות יעבדו שלשה פעמים באותו שנה. הדעה הזאת נכתב ע"י הרמ"א בתורת העולה חלק ב פרק לט "ונראה טעם היות המשמרות ארבע ועשרים ולא חמשה ועשרים או ששה ועשרים, שאז היה המנין מכוון שני פעמים בשנה, אבל עכשיו היו ארבע שבועות עודפות שהוצרכו מקצת המשמרות לחזור ואז היו משמשים שלשה פעמים בשנה, כמוזכר סוף סוכה (נו ע"ב), לרמז כי גם גלילי השמש נעשה שלשה פעמים בשנה, והוא השנה שמעברים בו השנה, והיה שלשה עשר חדשי לבנה, והוא נוסף ארבע שבועות, ואז החמה חוזרת במקצת הגלגלים שעברה בהן בתחילה, ועדיין לא נשלם השנה שישראל מונים בו והוא שנת הלבנה".

יש דעות מנגד שהמשמרות לא היו בזמנים קבועים בלוח השנה כפי שהובא לעיל, החישוב של זמן קבוע פעמיים בשנה לוקחת בחשבון שכל המשמרות עבדו בזמן החגים. אלא, שבנוסף היה משמרת קבוע בזמן החגים כפי שמובא במשנה וגמרא סוכה נה ע"ב - נו ע"א כדי להקריב קרבנות מסויימות. כלומר, לפי אותו משנה, סדר המשמרות עבדו ברצף, ולא יוצא עבודה בשבוע קבוע. זאת ועוד, הירושלמי בסוף סוכה שהובא בהתחלת הסעיף הקודם אמר שהקמת עשרים וארבע משמרות נעשה באופן מכוון כדי שלכל משמרת יצא פעם שזמנו בהתחלת היובל, כלומר שזמן המשמרות בלוח השנה דוקא לא יהיה קבוע לפי לוח השנה.

**סעיף ה** שמות של עשרים וארבע משמרות בזמן בית ראשון נקרא על שם ראש המשמרת בזמן שמואל ודוד. סדר המשמרות נעשה לפי גורל.

שמות של עשרים וארבע משמרות בזמן בית ראשון חלוקת המשמרות וסדרן לפי גורל שנעשה בימי דוד המלך עבור עבודה בבית המקדש כשיבנה, מתואר במקרא דברי הימים א פרק כד פסוקים

<sup>51</sup> מנחת חינוך בהתחלת מצוה תקט מסביר שאפשר לשנות את מספר המשמרות לפי הצורך וז"ל "ובזמן מן הזמנים יכולים או לעשות יותר לחלקם ד"מ על נ' ויותר או למעט כפי ריבוי הכהנים"

א-יט" (א) ולבני אהרן מחלקותם בני אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר: (ב) וימת נדב ואביהוא לפני אביהם ובנים לא היו להם ויכהנו אלעזר ואיתמר: (ג) ויחלקם דוד וצדוק מן בני אלעזר ואחיהם מן בני איתמר לפקדתם בעבדתם: (ד) וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מן בני איתמר ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר ולבני איתמר לבית אבותם שמונה: (ה) ויחלקום בגורלות אלה עם אלה כי היו שרי קדש ושרי האלהים מבני אלעזר ובבני איתמר: (ו) ויכתבם שמעיה בן נתנאל הסופר מן הלוי לפני המלך והשרים וצדוק הכהן ואחיהם מן בני איתמר וראשי האבות לכהנים וללויים בית אב אחד אחז אלעזר ואחז אחז לאיתמר: (ז) ויצא הגורל הראשון ליהויריב לידעיה השני: (ח) לחרם השלישי לשערים הרבעי: (ט) למלכיה החמישי למימן הששי: (י) להקוץ השביעי לאביה השמיני: (יא) לישוע התשעי לשכניהו העשרי: (יב) לאלישיב העשתי עשר ליקים שנים עשר: (יג) לחפה שלשה עשר לישבאב ארבעה עשר: (יד) לבלגה חמשה עשר לאמר ששה עשר: (טו) לחזיר שבעה עשר להפצץ שמונה עשר: (טז) לפתחיה תשעה עשר ליחזקאל העשרים: (יז) ליכין אחד ועשרים לגמול שנים ועשרים: (יח) לדליהו שלשה ועשרים למעזיהו ארבעה ועשרים: (יט) אלה פקדתם לעבדתם לבוא לבית ה' כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוהו ה' א-להי ישראל: ". בפסוק ד' המשמרות נקראות בית אבות, כלומר על בסיס משפחתי. פירש רש"י במקום ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר "מתחלה במשכן שילה לא היו כי אם י"ו משמרות" ח' מאלעזר וח' מאיתמר כמפורש במסכת תענית וכשראה דוד שהיו ראשי הגבורים לאלעזר רבים חלקם לכל משמר ומשמר של אלעזר לשנים והעמידם על י"ו משמרות ומשמרת בני איתמר העמיד על מעמד משמר כבראשונה על שמנה משמרות וכן מוכיח בסמוך בית אב אחז אלעזר ואחז לאיתמר, כלומר כאחז למעמד למשמרת שבמשכן כמו כן העמיד דוד עתה בבית המקדש. ויחלקום בגורלות אלה עם אלה - למי יפול הגורל להיות ראשון או שני או שלישי או רביעי וכן כולם. ויכתבם שמעיה "להיות להם לזכרון מי ראשון ומי שני וכן כולם". אלה פקדתם לעבדתם "אלו שכתובין כאן ראשי משמרות פקודתם על משמרות היו". רש"י מחדד שבמשכן שילה היו שש עשרה משמרות, שמנה לאלעזר ושמנה לאיתמר, ומשום שכהני בני אלעזר היו מרובים מבני איתמר, הוסף להם עוד שמנה משמרות עבור עבודה בבית המקדש שנבנה ע"י בנו שלמה. נוסף, שם המשמרת הוא לפי שם ראש המשמרת וגם שסדר המשמרות נקבע בגורל. הרד"ק במקום מסביר החלוקה לעשרים וארבע משמרות לפי המחלוקת בתענית כז ע"א. גם מוסבר שסדר המשמרות נקבע ע"י גורל משום שכולם קדושים ולא היה עדיפות ביניהם. וז"ל ויחלקם דוד וצדוק וגו' "...פי' לפי ששנה דוד המשמרות ממה שהיו כי מתחילה היו שמונה מאלעזר ושמונה מאיתמר, וראה דוד רבים לראשי גבורים מן בני איתמר ולקח עמו אחד מבני איתמר ואחד מבני אלעזר והוסיף עוד שמונה משמרות ותקן עשרים וארבעה משמרות השש עשרה מאלעזר והשמונה מאיתמר, וזהו שאמר בית אב אחד אחז לאלעזר כלומר יותר על מה שהיה בתחילה, ואחז אחז לאיתמר, כלומר מה שהיה אחז לאיתמר היה גם עתה כן אחז כי לא הוסיפו לו משמרה, ונחלקו רבותינו יש מי שאומר כי משה תקן שמונה משמרות ד' מאלעזר וד' מאיתמר בא שמואל והעמידן על שש עשרה שמונה מאלעזר ושמונה מאיתמר בא דוד והעמידן על עשרים וארבע, ויש מהם מי שאומר כי משה תקן שש עשרה שמונה מאלעזר ושמונה מאיתמר באו שמואל ודוד והעמידו על עשרים וארבע שנאמר יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם. ויחלקם בגורלות אלה עם אלה וגו' "ר"ל כי לא נתן מעלה לאחד מהם על חברו כי כלם היו שרי קדש ושרי האלהים מבני אלעזר ומבני איתמר לפיכך לא נתן להם מעלה זה על זה להיות זה קודם לזה אלא כמו שעלה הגורל להם כן היו לבד הכהונה הגדולה שהיתה מבני אלעזר". ויכתבם שמעיה בן נתנאל הסופר "עשרים וארבעה משמרות ובית ראשי הגבורים ונתנם בקלפי ויצא הגורל הראשון ליהויריב וגו'".

**סעיף ו** בהתחלת תקופת בית שני שבו לארץ רק ארבע משמרות. הם חילקו ביניהם לפי גורל את כל העשרים וארבע משמרות. סדר המשמרות שונה שזה שהיה בבית ראשון.

**בהתחלת תקופת בית שני** מצב של המשמרות בהתחלת תקופת בית שני, המכונה שיבת ציון, מתואר בתוספתא תענית פרק ב הלכה א "ארבע משמרות עלו מן הגולה ידעיה חרים פשחור ואמר, עמדו נביאים שבירושלם ועשאו עשרים וארבע משמרות ובללום והטילום לתוך קלפי בא ידעיה

ונטל חמש והוא הרי כן שש בא חרים ונטל חמש והוא הרי שש בא פשחור ונטל חמש והוא הרי שש בא אמר ונטל חמש והוא הרי שש וכך התנו עמהן הנביאים שאפלו יהויריב עולה מן הגולה לא יהא אחד מכם נדחה מפניו אלא יעשה טפילה לו ...". כל העשרים וארבע משמרות יצאו לגולה בסוף בית ראשון, ומתוכם רק ארבע חזרו בהתחלת בית שני ידעיה, חרים, פשחור ואמר. הנביאים באותו זמן חילקו את כל משמרות ביניהם, שכל משמרת יחלק לששה, כדי שיהיו בפועל עשרים וארבע משמרות. בנוסף, התנו שאם וכאשר משמרת יעלה ארצה מהגלות, אותו משמרת לא יתפוס את מקומו בסדר המקורי כפי שהיתה בזמן בית ראשון<sup>52</sup>. העובדה שעלו רק ארבע משמרות נמצא גם במקרא **עזרה** פרק ב פסוקים לו-לט ("לו) הכהנים בני ידעיה לבית ישוע תשע מאות שבעים ושלושה: (לו) בני אמר אלף חמשים ושנים: (לח) בני פשחור אלף מאתים ארבעים ושבעה: (לט) בני חרם אלף ושבעה עשר". ובנחמיה פרק ז פסוקים לט-מב ("לט) הכהנים בני ידעיה לבית ישוע תשע מאות שבעים ושלושה: (מ) בני אמר אלף חמשים ושנים: (מא) בני פשחור אלף מאתים ארבעים ושבעה: (מב) בני חרם אלף שבעה עשר").

**חילקו ביניהם לפי גורל הנביאים** התנו שכאשר יעלו בהמשך עוד משמרות הם גם יעלו למשמרות כהונה כדי שיעבדו במקדש אבל לא באותו סדר שהיה בבית ראשון. רשימת עשרים ושתיים משמרות שלכאורה מופיע לפי הסדר, כולל ראש המשמרת, נמצא **בנחמיה** פרק יב פסוקים יב-כא. לא ברור אם הרשימה הוא לפי החלוקה המקורי של בית שני, כלומר של ארבע משמרות העולים שפיצלו לעשרים וארבע, או שהרשימה הוא אחרי שכבר עלו יותר או כל המשמרות. "יב) ובימי יויקים היו כהנים ראשי האבות לשריה מריה לירמיה חנניה: (יג) לעזרא משלם לאמריה יהוחנן: (יד) למלוכי למליכו יונתן לשבניה יוסף: (טו) לחרם עדנא למריות חלקי: (טז) לעדיא לעדוא זכריה לגנתון משלם: (יז) לאביה זכרי למנימין למועדיה פלטי: (יח) לבלגה שמוע לשמעיה יהונתן: (יט) וליויריב מתני לידעיה עזי: (כ) לסלי קלי לעמוק עבר: (כא) לחלקיה חשביה לידעיה נתנאל". פירש **רש"י** ובימי יויקים "שהיה כהן גדול היו כהנים הללו הם היו ראשים ראשי בית אב למשמרותם". **לשריה מריה** "למשמרת של שריה היה מריה ראש בית אב ולמשמרת של ירמיה היה חנניה ראש בית אב וכן כולם, ואת אשר לא פירש כל העשרים וארבע משמרות לא דקדק המקרא בכך למנותם כולם". **האבן עזרה** כותב שלא ברור איזה מהשמות הוא שם של המשמרת ואיזה הוא שם של ראש המשמרת "הלמ"ד מורה כי שריה ראש למריה או הדבר הפוך". תמיהתו לא ברור, משום שאכן ברור מהרשימה מבית ראשון את שם המשמרת, ולא מעט מהשמות חוזרים בספר נחמיה. גירסת הוספתא שנמצא **בבלי** תענית כז "תנו רבנן: ארבעה משמרות עלו מן הגולה, ואלו הן: ידעיה, [חרים], פשחור, ואימר. עמדו נביאים שביניהם (ע"ב) וחלקום והעמידום על עשרים וארבעה. בללום ונתנום בקלפי, בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו - שש. בא [חרים] ונטל חלקו וחלק חבריו - שש, וכן פשחור, וכן אימר. וכן התנו נביאים שביניהם, שאפילו יהויריב ראש משמרת עולה - לא ידחה ידעיה ממקומו, אלא ידעיה עיקר ויהויריב טפל לו". הגירסה המובא ב**ירושלמי** תענית פרק ד הלכה ב ד' משמרות עלו מן הגולה ידעיה חרים פשחור ואימר והתנו עמהן הנביאים שביניהן שאפי' יהויריב עולה מן הגולה שלא ידחה את המשמר שלפניו אלא יעשה טפילה לו. ועמדו הנביאים שביניהן ועשו כ"ד גורלות והטילום בקלפי ובא ידעיה ונטל ה' והוא הרי ו' ובא חרים ונטל ה' והוא הרי ו' ובא פשחור ונטל ה' והוא הרי ו' ובא אימר ונטל ה' והוא הרי ו'. והתנו עמהן הנביאים שביניהן שאפילו יהויריב עולה מן הגולה שלא ידחה את המשמר שלפניו אלא ייעשה טפילה לו ". לפי התוספתא כל משמר קבל על פי גורל עוד חמשה משמרות, כלומר שהיה עשרים פתקאות בהגרלה, ואכן יש גרסא בבלי שאומרת ככה. אלא הירושלמי אומרת שהיו

<sup>52</sup> שאלה מעניינת עולה מתוך דיון ההיסטורי. אכן ברור שלא הקימו משמרות עבור הכהנים שנשארו בגולה בבבל, ולכאורה לא הורשו לעבוד במקדש, לפחות באופן מסודר. האם זה משום חסימה טכני, כלומר שלא הצטרפו כהני חו"ל כי לא היה להם אפשרות סבירה להגיע לירושלים פעמיים בשנה, כפי שדרוש עבור עבודה שמסודרת לפי משמרות? או יתכן שיש חסימה יותר מהותי, שרק כהני ארץ ישראל מורשים לעבוד במקדש באופן מסודר כחלק של משמרת? בזמננו, לא קיים מחסום טכני להגיע מחו"ל לירושלים פעמיים בשנה, אז יתכן שהחקירה שהועלה פה יהפוך לשאלה בעל משמעות גבוהה.

עשרים וארבע פתקאות בגורל, כולל הארבע משמרות שעלו. גם ברש"י בערכין יב ע"ב מובא שהוגרלו בין כל כ"ד משמרות כדי לקבוע את סדרן.<sup>53</sup>

משתמע מהתוספתא שאם וכאשר עלו כוהני משמרת יהויריב מימי בית ראשון לא קבלו לעצמם משמרת משלהם, אלא נעשו טפלים, התבגרו, תוך המשמרות הקיימות. ככה גם משתמע מהסוגיא בגמרא ערכין יב ע"ב-יג ע"א על סמך התוספתא בתענית "משמרתו של יהויריב בשניה מי הוא? והתניא: ארבע משמרות עלו מן הגולה, ידעיה וחרים פשחור ואימר, עמדו נביאים שביניהם וחלקום לכ"ד משמרות, בללום ונתנום בקלפי, בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חביריו שש, (יג ע"א) בא חרים ונטל חלקו וחלק חביריו שש, וכן פשחור, וכן אימר, התקינו נביאים שביניהם שאפי' יהויריב ראש משמרות עולה לא ידחה ידעיה ממקומו, אלא ידעיה עיקר ויהויריב טפל לו!". פירש רש"י שיהויריב לא עלו ואכן לא עבדו במקדש שני. ד"ה עלו מן הגולה "בימי עזרא". ד"ה ידעיה חרים פשחור ואימר "שבמקדש ראשון היתה משמרת ידעיה קודם לחרים ומשמרת חרים קודם לפשחור ושל פשחור לאימר". ד"ה חלקום לארבע ועשרים משמרות "ולא היו יודעין כיצד יסדרן מי יעבוד אחר מי". ד"ה בללום "שכתבו שם הכ"ד משמרות בכ"ד פתקין". ד"ה ונתנום בקלפי "וכוון ידעיה ברוח הקודש ועלתה איגרתו בידו וחזר והכניס ידו ונטל איגרת וכן עד שש פעמים ובאותו סדר שעלו האיגרות בידו כך עשו אחריו אותן הכתובין באיגרות זו אחר זו". ד"ה כן חרים וכן פשחור וכן אימר "ויהויריב שוב לא עלה". **תוספות** ד"ה משמרתו של יהויריב בשניה מי הוא שואל ממשנה בבבא קמא שמתייחס למשמרת יהויריב, ולכאורה מדובר בתקופת בית שני. תוספות נותן שתי תשובות, שהמשנה מתאר בית ראשון או שהמשנה מתאר את המשמרת בשם יהויריב ולא אנשייהויריב מבית ראשון. וז"ל "הקשה רבינו אלחנן דהא אמרי' בבא קמא (קי ע"א) נתן הכסף לידעיה ואת האשם ליהויריב אלמא שהיה בבית שני ויש לומר דהא מתני' מיתניא סמוך לבית ראשון אי נמי לא יהויריב דווקא אלא המשמר תחת יהויריב"<sup>54</sup>. לשון יותר חריף נמצא אצל הר"ד בפירוש על מסכת תענית בספר המכריע, שהמשמרות שעלו אחר כל מהגולה התברגו על תקן כהנים אורחים, ולא היו חלק של הפיס ולכאורה לא עבדו בקרבנות וז"ל "ויהויריב טפל לו, ומתחברים עמם במשמרותם ככהנים אכסנאים, ולא שיפסו עמהם בקרבנות ... והוא הדין אם עלו עוד משמרות ... שכיון שלא עלו בימי עזרא קנסום ששוב לא יהיו ממנין כ"ד משמרות."<sup>55</sup> לא ברור אם הרי"ד התכוון שלא עבדו באופן מסודר או שלא עבדו בכלל.

**סעיף ז סביבת זמן חורבן בית שני המשמרות היו ידועות לפי שם המקורי וגם לפי מקום מגוריהם.**

המשמרות היו ידועות גם לפי מקום מגוריהם לומדים מירושלמי תענית פרק ד הלכה ה שחורבן הבתים היה במשמרת יהויריב, כלומר היו ידועות לפי השמות שהיו מאורגנות על בסיס משפחתיות.<sup>56</sup> וז"ל הירושלמי "תני ר' יוסי אומר יום שחרב הבית היה מוצאי שבת ומוצאי שמיטה ומשמרתו של יהויריב". הירושלמי ממשיך ומתאר, באופן חלקי, את מיקום הגלותם של המשמרות בגליל "א"ר לוי יהויריב גברה מירון קרתה מסרביי מסר בייתא לשנאייא. א"ר ברכיה יהויריב יה הריב עם בניו על שמרו וסרבו בו. ידעיה עמוק ציפורים ידע יה עצה עמוקה שבלבם

<sup>53</sup> יתכן, שסדר הסופי של המשמרות בהתחלת בית שני נמצא בנחמיה פרק יב מפסוק יב.

<sup>54</sup> קיים קושי מסויימת עם שתי התשובות של תוספות. תקופת המשנה היה קצת אחרי חרבן בית שני, לא סביר שמתארים לפי בית ראשון. התשובה השניה גם קשה, משום שהתיאור במשנה הוא שיהויריב הוא משמרת הראשונה וידעיה הוא השני, שמתאים לרשימה בספר דברי הימים עבור בית ראשון אבל הסדר לא מתאים לפי התוספתא בתענית. יש שטוענים שהחזירו את יהויריב להיות המשמרת הראשונה לכבד את החשמונאים שהיו ממשמרת יהויריב (ספר חשמונאים א:ב). שוב, אפשר שמדובר במשמרת בשם יהויריב, ולא הכהנים המקוריים מאותו משמרת.

<sup>55</sup> נראה יותר פשוט לפרש התוספתא שהכהנים שעלו אחר כך התברגו למשמרות קיימות כתף אל כתף, ואכן נטלו חלק בעבודה. בכל זאת, שוב עולה השאלה לגבי זמנו, אם רצוי או האם יש חובה להקפיד את המשמרות לפי מה שקיים בזמן איתחול העבודה במהרה בימנו, והכהנים העולים ארצה אחר כך יתברגו למשמרות הקיימות או יקימו משמרות מעצמם או חילוק המשמרות הראשוני יכלול כוהני חו"ל? האם יאפשרו הכהנים העולים לעבוד כפי משמרות כמו כולם או יחמירו כמו הבנת ברי"ד שלא עבדו?

<sup>56</sup> לא ברור שמשמרת יהויריב היו צאציהם של המשמרת המקורי, כפי שמתואר בסעיף הקודם.

והגלם לציפורין". כלומר, שכוהני יהויריב הוגלה למירון, וידעיה לציפורין. ידוע שמה שהובא בירושלמי הוא חלק קטן ממאמר מלא על גילגול המשמרות אחרי החורבן, שנקרא "ברייתא של כ"ד משמרות". למרות שהברייתא במלואו נאבד במשך הדורות, עלו נסיונות שיחזור של הברייתא לפי מה שמצאו, בין היתר, בכתבי חז"ל, כתבים שמצאו בבתי כנסת עתיקים ובגניזת קהיר. לפי רשימת השיחזור<sup>57</sup> המפוי של המשמרות למקומות הוא:

1. יהויריב – מירון
2. ידעיה – ציפורי
3. חרים – מפשטה
4. שעורים – עיתה לו
5. מלכיה – בית לחם הגלילית
6. מימין – יודפת
7. הקוץ – עילבו. שים לב, שמשמרת הקוץ או חלק ממנו נידח מהכהונה בהתחלת בית שני, לפי עזרא ב:סא-סב.
8. אביה – כפר עוזיאל
9. ישוע – ארבל
10. שכניה – כבול
11. אלישיב – כפר כנא
12. יקים – צפת
13. חופה – בית מעון
14. ישאבאב – שיחין
15. בלגה – מעריה
16. אימר – יבנית
17. חזיר – ממלח
18. הפצץ – נצרת
19. פתחיה – ערבא
20. יחזקאל – נוניא
21. יכין – כפר חנניה או כפר יוחנה

---

<sup>57</sup> הרשימה מובא מהמאמרים "משמרות הכהונה בבית המקדש" הרב צבי סלושץ בשמעתין 113 תשנ"ג עמודים 65-77 ו"קינה איכה ישבה חבצלת השרון הרב יחזקאל סולומון אור ישראל ד תשנ"ו עמודים קעא-קפב. שתי המאמרים נמצאים בכתבי עת של פרוייקט השו"ת (במקור, כותר).

22. גמול – בית חוביא

23. דליה – צלמין

24. מעזיה – חמת אריח

רשימת המקומות בלי שמות המקורות של המשמרות נמצא בקינה המפורסמת "איכה ישבה חבצלת השרון" שנכתב בתקופה קדומה ע"י רב אלעזר הקליר. משתמע מהקינה שחלק מהמשמרות כבר היו בגליל לפני החרבן ומסתבר שכבר היו ידועין לפי שם המקום. בנוסף, חלק מהמקומות כובשו והושמדו ע"י הרומאים במרד הגדול<sup>58</sup>.

**סעיף ח** גם אחרי החרבן היו הכהנים שידעו ושמרו את המשמרת ובית אב שלהם. בהתחדשות העבודה, עדיף שאותם כהנים יעבדו בשבוע של משמרתם וביום בית אבותם. בכל זאת, כהנים שלא יודעים את משמרת משפחתם מותרים להקריב בהתחדשות העבודה.

**גם אחרי החרבן היו הכהנים שידעו ושמרו את המשמרת ובית אב שלהם גמרא תענית יז ע"א** "תנו רבנן: מפני מה אמרו אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים - שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו ויסייעו להם. מפני מה אמרו אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה - מפני שהן עסוקין תמיד בעבודה. מכאן אמרו: כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו, ויודע שבת אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל אותו היום. במכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבת אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל אותה שבת. אינו מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו, ויודע שבת אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל השנה. רבי אומר, אומר אני: אסור לשתות יין לעולם, אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו. אמר אביי: כמאן שתו האידנא כהני חמרא - כרבי". פירש רש"י שמדובר על כהנים בזמן הזה, אחרי החרבן, שיש כהנים שיודעים את משמרתם ויש אלו שגם יודעים את בית אבותם. אותם כהנים אסור בשתיית יין לפרק זמן שעלול לפסול אותם לעבודה שמא יאפשר להקריב. כהנים שלא יודעים משמרתם, מותרים לשתות יין, שתקנתו קלקלתו. מעיקר הדין היו אמורים להיות אסורים ביין, כלומר שגם הכהנים האלו יכולים לעבוד בזמן חידוש העבודה. וז"ל רש"י ד"ה מכאן אמרו "מדקתני הכא, דאפילו אנשי משמר שלא היו עובדין באותו היום כלל - אפילו הכי אסורין לשתות יין". ד"ה כהן "בזמן הזה". ד"ה המכיר משמרתו "היודע מאיזו משמרת הוא, מיהויריב או מידעיה, או אחת מעשרים וארבעה משמרות, שידע שמות אבותיו ואבות אבותיו עד יהויריב, ויודע איזה יום ואיזה שבת היו עובדים". ד"ה קבועין "שיודע ודאי שבת אב שלו עובד במקדש, לפי שהרבה היו מבתי אבות הכהנים שלא הוקבעו, שוב אמר לי רבי: קבועין - שלא נתחלל בית אב שלו להיות מגואל מן הכהונה, ויודע שראוי בית אב שלו לעבוד". ד"ה אסור לשתות יין כל אותו היום "ותו לא, שמא יבנה בית המקדש ותכבד העבודה, ויהיה זה צריך לעבוד". ד"ה מכיר משמרתו "שיודע איזה שבת בשנה עובדין". ד"ה ואינו יודע מאיזה בית אב "דעכשו אינו מכיר באיזה יום בשבת עובדין, ויודע שבת אבותיו קבועין - אסור כל אותה שבת מספיקא, בכולהו גרסינן: ויודע שבת אבותיו קבועין הן דאם אינו יודע שבת אבותיו קבועין לעבוד - מותר הוא לשתות יין כל השנה, ולא חיישינן שמא יבנה, ושמא בית אב שלו יעבדו היום". ד"ה רבי אומר אומר אני כהן אסור כו' "כלומר, אי חיישינן לשמא יבנה - יהא אסור לעולם, אפילו המכיר משמרתו ומשמרת בית אבותיו, דחיישינן שמא ישתנה סדר משמרות, ושמא יעבדו כולם לחנוכת הבית בבת אחת, ונמצא זה צריך לעבוד, אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו, דהוי כמה שנים שלא חזרה בירה, וקלקלה זו תקנתו לשתות יין בהדיא, ולשמא יבנה לא חיישינן". **ריטב"א** על אתר ד"ה מכאן אמרו כל כהן שהוא מכיר משמרתו ...

<sup>58</sup> בסיכום הסיקור ההיסטורי, עולה השאלה בהקמת משמרות מחדש האם עדיף חלוקה על בסיס משפחתי או על בסיס מיקומי? מצד אחד, במקור המשמרות היו על בסיס משפחתי ואכן רשום בתנ"ך. מצד שני, יתכן שבזמננו יותר נוח ומתאים אירגון המשמרות על בסיס מיקומי. בנוסף, מקביל למשמרות הכהנים היה מעמדות הישראלים, שאכן היה מאורגן על בסיס מיקומי. יתכן, שהמכלול של משמרות ומעמדות יהיה יותר קל ביחד על בסיס מקומי. לגבי שמות המשמרות, נראה פשוט וגם מרגש להשתמש בשמות המקוריים של המשמרות, שהיו בשימוש גם בסוף בית שני וגם אחריו.

שמה מהרה יבנה בית המקדש באותו יום ויצטרך לעבוד עבודה". מקור הברייתא בתענית בתוספתא תענית פרק ב הלכה ב ונמצא גם בירושלמי פרק ב הלכה יב. **התוספתא** בהלכה ג מוסיף התייחסות לכהני שידוע להם המשמרת ובית אב שלהם "אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהן תדירין בעבודה אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס בין משחרב הבית ובין עד שלא חרב הבית ר' יוסה או' משחרב הבית מותרין מפני שאבל הוא להם".

יתכן שקיים דעה שרק כהן של אותו משמרת יכול להקריב, תלוי בפירוש המחלוקת בין רב ורבי יוחנן **ירושלמי** תרומות פרק ח הלכה א "אמר רב 'זוועל ידיו תרצה' (דברים לג יא) כל שהוא מזרעו של לוי עבודתו כשירה, על דעתיה דרב ובלבד כהן מקריב ועל דעתיה דר' יוחנן ואפילו כל כהן". לפי הר"ש מסירלו מפרשים את שיטת רב שאותו עבודה כשר רק במשמרת שלו. מכמה סיבות לומדים שבאופן כללי עבודה של כהן לא מאותו משמרת יהיה כשר. ראשון, רב מתאר כהן חלל אם עבודה כשר בדיעבד. שנית, מחלוקת רב ור' יוחנן באופן כללי הלכה כמו ר' יוחנן. שלישי, שמשמע בהמשך הסוגיא ופסק הרמב"ם בנושא המדובר בכל אורך הסוגיא בירושלמי פוסקים כר' יוחנן לא כרב.

ידוע שהיו בתי כנסת שציינו המשמרת שהיה אמור לעבוד אותו שבוע, מידע שלא ידוע לנו. יתכן שעיקר האיזכור היה זכר למקדש וצפייה להתחדשות העבודה<sup>59</sup>.

### **סעיף ט לכל משמרת היה כהן אחראי שנקרא ראש משמרת.**

**ראש משמרת** הובא בסעיף ה את הפסוקים בדברי הימים א פרק כד שמתאר את הקמת העשרים וארבע משמרות בזמן דוד המלך. **רש"י** על פסוק יט ד"ה אלה פקדתם לעבדתם מפרש "אלו שכתובין כאן ראשי משמרות פקודתם על משמרות היו". כלומר, ששם כל משמרת הוא לפי שם ראש המשמרת שהיה באותו זמן. כפי שראינו, אותם שמות של המשמרות נשמרו לאורך תקופת בית ראשון, בית שני ואחרי החורבן. **תוספתא** הוריות פרק ב מתאר את קדימת יהודים בענין לחיותו ולהצילו, ונמצא את הראשי משמרות במקום מכובד מאד "משוח בשמן המשחה קודם למרובה בגדים ומרובה בגדים קודם למשוח מלחמה ומשוח מלחמה קודם לסגן וסגן קודם לראש המשמר וראש המשמר קודם לראש בית אב וראש בית אב קודם לאמרכל ואמרכל קודם לגיזבר וגיזבר קודם לכהן הדיוט וכהן הדיוט קודם ללוי ולוי קודם לישראל". התוספתא מובא כלשונו בירושלמי הוריות פרק ג הלכה ה. התוספתא גם מובא בבלי הוריות יג ע"א, אלא להאמרכל וגזבר יש קדימה על ראשי המשמרות. **רמב"ם** הלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק ד הלכה ג "ועל כל משמר ומשמר ראש אחד ממונה".

אחריות הראשי המשמרות היה כדי לארגן את הכהנים במשמרת למטרת עבודתם. **תוספתא** תענית פרק ב הלכה א "עמדו ראשי משמרות וקבעו את עצמן בבתי אבות". התוספתא מובא בירושלמי פרק ד הלכה ה "ועמדו ראשי משמרות ועשו עצמן בתי אבות". כלומר, בזמן הקמת המשמרות הראש היה אחראי כדי לארגן את החלוקה הפנימי עבור המשמרת. לא רק בזמן הקמת המשמרות היו ראשי משמרות, אלא היו בתפקיד לכל אורך היסטוריה. הובא **ברמב"ם** הלכות כלי מקדש פרק ד הלכה יא "כל ראש משמר ומשמר מחלק משמרו לבתי אבות". סביר להניח, שהמשיכו להיות אחראים על החלוקה הפנימי של משמרות שימשיך להיות מאימה לצרכי עבודה. מינוי ראשי משמרות גם מופיע בספר **החינוך** מצוה תקט כחלק מדיני המצוה למנות משמרות וז"ל "מדיני המצוה מה שאמרו חז"ל שבכל משמר ומשמר היה ממונה איש אחד והוא ראש לכל אנשי המשמר". בנוסף, **התפארת ישראל** פרק ג הלכה יא מסביר שראש המשמרת היה גם אחראי על חלוקת אפר פרה אדומה עבור טהרת הכהנים, ולא רק, באזור המיקום המשמרת. לומדים שראש המשמרת היה אחראי לאפשר לכהני משמרתו לעבוד. וז"ל "אמנם חלק הג' של האפר שולחין אותו לכל ראש משמר של כ"ד ראשי משמרות כהונה שדרין בכל גבול ישראל בארץ ישראל. וכל אחד ואחד ישמרוהו בטהרה ליתן לכל מי מישראל לכשירצה להטהר".

<sup>59</sup> למרות שאין לנו שום אפשרות לשחזר את המשמרות ובתי אב המקוריים על בסיס המשפחות המיוחסים להם, עצם התחדשות הקמת המשמרות גם מבשר על צפייה של חידוש העבודה.

## סימן ז חלוקת משמרות לבתי אבות

סעיף א כל משמרת היה מחולק למספר בתי אב. כל כהן במשמרת היה משוייך לאחד מבתי האבות.

כל משמרת היה מחולק למספר בתי אב כפי שראינו בסימן הקודם, המשמרות נתחלקות לבתי אב. הבית אב הוא זה דבר זה מפורש בתוספתא תענית פרק ב הלכה ב "ועמדו ראשי משמרות וקבעו את עצמן בבתי אבות". הדין מצותת בירושלמי תענית פרק ד הלכה ב "ועמדו ראשי משמרות ועשו עצמן בתי אבות". ראוי לציין שלמרות שהפסוקים בדברי הימים א פרק כד מביאים הביטוי 'בית אב', ברור לפי ההקשר שמדובר על משמרות ולא התת-קבוצות שנקראים בתי אב. זאת ועוד, לפי התיאור בתוספתא החלוקה לבתי אב היה חלוקה פנימי שנעשה בתוך כל משמרת. רמב"ם הלכות כלי מקדש והעובדים בו פרק ד הלכה יא "כל ראש משמר ומשמר מחלק משמרו לבתי אבות, עד שיהיה כל בית אב ואנשיו עובד ביום אחד מימות השבת, והאחר ביום של אחריו, והאחר ביום של אחריו". לפי הסברו של הרמב"ם, בית אב היה יחידה האטומי, כלומר קבוצה שלא מחלקים אותו. עם אותו יחידה נעשה את העבודה על בסיס יומי. אפשר להגיד שהחילוק לבתי אב הוא קיום יותר מדוייק של סידור עבודה, כלומר שכל כהן יודע בדיוק באיזה יום הוא יכול לעבוד. זאת ועוד, חלוקה לבתי אב הבטיח שיגיעו לעבודה מספר הכהנים המתאימה לעבודה. לא ברור את רמת החיוב ומתי התחילה לעבוד על בסיס בתי אבות.

סעיף ב יש אומרים שכל משמר מחולק לששה בתי אבות, ויש אומרים שכל משמר מחולק לשבעה בתי אבות ויש אומרים שמשמר אם מיעוט כהנים יוכל לחלק לארבעה או חמשה בתי אבות ומשמר עם ריבוי כהנים יוכל לחלק לשמנה או תשעה בתי אבות.

י"א שכל משמר נחלק לששה בתי אבות י"א שנחלק לשבעה בתי אבות תוספתא תענית פרק ב הלכה ב "כל משמר שיש בו ארבעה חמשה ששה שבעה שמונה תשעה". ולפי הגירסא שמוכא בירושלמי תענית פרק ד הלכה ב "ועמדו ראשי משמרות ועשו עצמן בתי אבות ויש משמר שהיה בו ה' ו' ח' ט". לפי התוספתא כל משמר היה מחולק לבין ארבעה ותשעה בתי אב ולפי הגירסא בירושלמי כל משמר היה מחולק לבין חמישה ותשעה בתי אבות<sup>60</sup>.

לעומת זאת, מופיע בגמרא מנחות קז ע"ב דעתו של חזקיה שהיו ששה משמרות "תנן התם: ששה לנדבה, כנגד מי? אמר חזקיה: כנגד ששה בתי אבות הכהנים שתקנו להם חכמים שיהא שלום זה עם זה"<sup>61</sup>. פירש רש"י ד"ה כנגד ששה בתי אבות "שכל משמר חלוק לששה בתי אבות כנגד ששה ימי שבוע זה עובד יומו וזה עובד יומו ובשבת כולן שוין". דעה זו שהמשמרות חולקו לששה בתי אב גם מופיע ברש"י פסחים נז ע"א ד"ה ולערב "שכל יום היו מחלקין אותן לאנשי בית אב שעבדו היום, שהמשמר היה חלוק לששה בתי אבות לששה ימים, ומה שהגיע ליומן, הן מרובה הן מועט - הוא נוטל, אף על פי שיש יום שמרבים היחידים להביא ביום זה מחבירו", ויבמות קא ע"א ד"ה כל משמר "חלוק לששה בתי אבות וכל אחד עובד את יומו ונוטל עורות קדשים הבאים ביומו".

מנגד, מופיע לא מאט ראשונים שאומרים שבפועל היו שבעה בתי אב לכל משמרת, בית אב אחד לכל ימי השבוע, כולל שבת. רש"י עצמו אומר שהיו שבעה בתי אבות למשמרת בתענית טו ע"ב ד"ה אנשי בית אב "המשמרה מתחלקת לשבעה בתי אבות, כנגד שבעת ימי השבוע, בית אב ליום"<sup>62</sup>. וכן משתמע ברבינו חננאל תענית יז ע"א. וגם הריטב"א על המשנה תענית טו ע"א "וכל משמרה מתחלקת לז' בתי אבות כל אחד מהם עובד יומו". וכן בפירוש ברטנורא בתענית פרק ב משנה ו "אנשי בית אב - המשמר מתחלק לשבעה בתי אבות כמנין ימות השבוע, כל אחד עובד יומו". וכן משתמע ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ט שהקרבה בשבת נעשה ע"י בית אב של אותו יום, דבר שמחייב שבעה בתי אב וז"ל "בשבת שיש שם תמידין ומוספין ושני

<sup>60</sup> הגר"א בהתחלת תמיד כותב שלפי הירושלמי אפשר אפילו שתיים או שלשה בתי אב. לא נמצא בידנו ירושלמי עם גירסא כזאת.

<sup>61</sup> לפי רש"י ד"ה כדי, "משום דרכי שלום" הוא הסיבה ששמים ששה תיבות, זאת אומרת שדרכי שלום לא קשור להקמת הבתי אבות. מהחת"ס או"ח ס' ר' משתמע שמשום דרכי שלום עבדו כל הבתי אב לאותו משמרת בשבת כאשר אין הרבה קרבנות ומתנות.<sup>2</sup>

<sup>62</sup> הדעה הנרחבת שפירוש רש"י על מסכת תענית ברובו אינו של רש"י, ואפשר להשיג מזה שהוא לא סותר את עצמו במה שכתב במנחות.

בזיכי לבונה כיצד הם עובדין, מפיסין בשחר אנשי אותו בית אב של משמר היוצא ומקריבין תמיד של שחר ושני כבשי עולה של מוספין". וכן כסף משנה בהל' כלי מקדש פרק ה הלכה ט "וי"ל שראש המשמר מחלק אנשי משמר שלו לשבעה בתי אבות ואף על פי שיהיו במשמר אנשים רבים אינו מחלקם אלא לשבעה חלקים כל חלק נקרא בית אב"<sup>63</sup>.

## סעיף ג לכל בית אב היה כהן אחראי על העבודה או נציג של העובדים שנקרא ראש בית אב.

**ראש בית אב תוספתא** הוריות פרק ב שהובא בסימן הקודם גם מביא את ראש בית אב כאישיות שצריך לכבדו ולהקדימו ברמה קצת פחותה מזה של ראש המשמרת "משוח בשמן המשחה קודם למרובה בגדים ומרובה בגדים קודם למשוח מלחמה ומשוח מלחמה קודם לסגן וסגן קודם לראש המשמר וראש המשמר קודם לראש בית אב וראש בית אב קודם לאמרכל ואמרכל קודם לגיזבר וגיזבר קודם לכהן הדיוט וכהן הדיוט קודם ללוי ולוי קודם לישראל". התוספתא מובא כלשונו בירושלמי הוריות פרק ג הלכה ה. התוספתא גם מובא בבלי הוריות יג ע"א עם סדר קצת אחרת. **רמב"ם** הלכות כלי מקדש והעובדים בו פרק ד הלכה יא מביא דבר פשוט שישנו ראש לכל בית אב "ולכל בית אב ואב ראש אחד ממנוה עליו". בנוסף, הראש בית אב מופיע בעבודת יום כפור כמי שעומד בצד שמאל של הכהן גדול בזמן הגרלת השעירים. כפי שמופיע **במשנה** יומא פרק ג משנה ט "בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו ושם שני שעירים וקלפי היתה שם ובה שני גורלות של אשכרוע היו". ובפרק ד משנה א "טרף בקלפי והעלה שני גורלות אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל הסגן בימינו וראש בית אב משמאלו אם של שם עלה בימינו הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך ואם של שם עלה בשמאלו ראש בית אב אומר לו אישי כהן גדול הגבה שמאלך". **המאירי** מסביר שראש בית אב הוא הראש של הבית אב שהיה אמור לעבוד באותו יום, אילו לא היה יום כפור. וז"ל "וראש בית אב משמאלו והוא אותו שהיה ראוי לעבוד באותו היום לחשבון בתי אבות שבמשמר אלמלא שהוא יום הכפורים". ראש בית אב גם מופיע כמי שעמד לשמאל הכהן גדול בניחום אבלים, כפי שמופיע **בגמרא** סנהדרין יט ע"א "תנו רבנן: כשהוא עובר בשורה לנחם את אחרים, סגן ומשוח שעבר בימינו, וראש בית אב ואבלים וכל העם משמאלו. וכשהוא עומד בשורה ומתנחם מאחרים - סגן מימינו, וראש בית אב וכל העם משמאלו". ומופיע **ברמב"ם** הלכות כלי מקדש ועובדים בו פרק ה הלכות ד-ה.

לפי התיאורים בש"ס רואים את הראש בית אב כנציג של הכהנים שעובדים באותו יום. לא ברור איזה אחריות או מסימות היה בו בפועל. לפי ספר **החינוך** מצוה תקט ראש בית אב היה אחראי על זה שרק כהנים מתאימים לעבודה אכן יעבדו וז"ל "מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שבכל משמר ומשמר היה ממנוה איש אחד והוא ראש לכל אנשי המשמר, והוא מחלק אותן לבתי אבות, ובכל יום ויום מימי השבוע מחלקים ראשי האבות ביניהם אנשים ידועים לעבודה, איש איש על עבודתו ..."<sup>64</sup>.

חלוקה תוך הבית אב היה לטובת עבודה בפועל, והיו כהנים אחרים אחראים על כל עבודה<sup>65</sup>.

---

<sup>63</sup> באחרונים נמצא שתי גישות להסתירה בין התוספתא בתענית והגמרא במנחות קז בענין מספר בתי אב. לפי הערוך לנר על יבמות קא חזקיה בגמרא חולק על התוספתא, וכמעט כל הראשונים חולקים כמו חזקיה של חלוקה לששה או שבעה. החסדי דוד בפירושו על התוספתא מסביר שחלוקת המשמרת היה לבין ארבעה לתשעה בתי אבות, לפי מספר הכהנים במשמרת. חלוקת העבודה היה על בסיס ששה או שבעה משמרות בשבוע לפי הגמרא במנחות. מיפוי העבודה לכל בית אב מתואר בהמשך התוספתא כפי שנראה בסימן הבא. החסדי דוד מעלה כלל חשוב, שמטרת החלוקה הוא להגיע למספר הכהנים הנצרכים לעבודה ביום רגיל.

<sup>64</sup> הגהה"ח קנייבסקי כותב בדרך חכמה הל' כלי מקדש ד:יא ס"ק נט שהראש בית אב דואג לכל מה שצריך עבור הבית אב.

<sup>65</sup> במסכת תמיד כתוב שלוקני הבית אב החזיקו את מפתחות העזרה, לא ברור את הקשר של ראש

**סעיף ד מספר הכהנים הנדרשים עבור הקמת משמרת ובתי אבות של המשמרת הוא כדי להבטיח מספיק כהנים עבור עבודה ביום לא עמוסה. לא נקוב מספר מדויק של כהנים שנדרש, אלא לפי חישובים מכמה מקורות משתמע המספר המינימלי הוא סביב עשרים וארבע כהנים כשרים ופעילים.**

מספר הכהנים לא כתוב באופן מפורש כמה כהנים נדרשים עבור הקמת משמרת ובתי אבות. אלא, משום שהרעיון מאחרי הקמת משמרות ובתי אבות הוא כדי שלא יגיעו בערבוביא וגם לאבטח מספיק כהנים עובדים, מספר הכהנים במשמרת ובתי אבות אמור למלא את הדרישות האלו. עבודה יומית נעשה על בסיס של בית אב, אז לכל בית אב צריך מספיק כהנים לבצע את העבודה הנדרשת. העבודה הנדרשת לכל יום הוא העולת תמיד קטרת, מנורה, נסך ומנחה<sup>66</sup>. בחירת כהנים עבור ביצוע עבודה ספיקי נעשה ע"י פייס, שנתאר במקום אחר. אלא, מתוך תיאור הפייס אפשר להבין את מימד הגודל של כהנים הנדרשים. הפייס מתואר רמב"ם הלכות תמידים ומוספים פרק ד, ומשתמע שלעבודה יומי מינימלי נדרש בין עשרים ושנים ועשרים כהנים, תלוי בהבנה של כמה פרטים. גם עבור הקרבת נדרים ונדבות, עבור הקרבן הכי גדולה, פר, נדרש מספר דומה של עשרים וארבע כהנים. בהנחה שמדובר ביום רגוע, שמקריבים רק קרבן אחד בו זמנית, הצורך המינימלי הוא של בית אב סביב עשרים וארבע כהנים פעילים<sup>67</sup>. במצב של פחות כהנים הבית אב לא תוכל לתפקד. כפי שראינו בסעיף ב' משמרת חייבת לפחות ארבע בתי אב, יוצא שעבור משמרת דרוש לפחות סביב מאה כהנים עובדים. לפי שיטת חזקיה בגמרא צריך ששה בתי אב, כלומר סביב מאה חמישים כהנים. ראינו ראשונים שמחייבים הקמת שבעה בתי אב, שיעלה למשמרת של סביב מאה שבעים וחמש כהנים. בנוסף, ישנו לא מאט פעולות שהם לא עבודה בעצמם אלא תומך בעבודה, לדוגמא להביא או להחזיק כלים למינהם, בין היתר. סביר להניח שרוב הפעולות התומכות נעשה ע"י כהנים מבתי אב, ולא ידוע המספר הדרוש. מנגד, לפי תיאור הרמב"ם בהתחלת פרק ד של הל' תמידין ומוספין, כהני הבית אב שלא נבחרו היו מורידים את בגדי הכהונה ולכאורה לא היו עובדים. בכל זאת, חישוב קצר מוציא צורך של לפחות מאה חמישים כהנים עד מאה שבעים וחמש כשרים ופעילים למשמרת. הענין של כשרים ופעילים חשובה, משום שהיה צורך שמאגר הכהנים במשמרת צריך להיות יותר מהמספרים שהעלנו. לדוגמא, אם נגיד שרק חצי מהכהנים כשרים ופעילים, אז צריך שלש מאות כהנים במשמרת. מקור נוסף אפשרי נמצא ברמב"ם בפירוש המשניות יומא פרק ב הלכה א "אחרי שמעמידם בשורה ומסכימים ממי יתחיל המספר ואיזה מספר, כגון שהסכימו שיהא המספר שלשים או ארבעים או חמשים או איזה מספר שירצו". לפני שפייסו, הוקבע מאיזה כהן מתחילים ובאיזה מספר יספרו, לא יתכן שהשתמשו במספר של הפייס שהוא פחות ממספר הכהנים הפעילים מאותו בית אב שעמדו שם. והרמב"ם נותן דוגמא למספר פייס של שלושים, שמשתמע שיכול להיות מצב של בית אב שיש בו פחות משלושים כהנים. מקור אפשרי נמצא בפירוש הרד"ק על דברי הימים א פרק ט פסוק כב "כלם הברורים לשערים בספים מאתים ושנים עשר המה בחצריהם התיחשם המה יסד דוד ושמואל הראה באמונתם - דוד ושמואל תקנו משמרות כהונה ולויה ותקנו שלא להיות פחות ממאתים ושנים עשר ופיי באמונתם בקיומם שיסדו וקיימו זה על דרך ומאמר אסתר קיים, וכן אמר כי הם יסדו וקיימו הדבר שהיה כן כל הימים". כפשוטו, עבור משמרת של כהנים ושל לויים נדרש לפחות מאתיים ושנים עשר חברים, מספרים קצת מעל מה שהצענו. ראוי לציין שהקשר של הפסוקים מדובר על שוערים של לויים.

בסימן ו ציינו מתוך ספרי עזרא ונחמיה את מספר הכהנים שעלו לפי משמרות בהתחלת בית שני. לפי עזרא פרק ב פסוק לו למשמרת ידעיה היו 973 כהנים. חלוקה לשש משמרות, כפי

<sup>66</sup> מה שנכתב מבוסס על חסדי דוד על תוספתא תענית ב:א מסביר שנדרש לבית אב מספר כהנים עבור הקרבת התמידין בלי רבוי נדרים ונדבות.

<sup>67</sup> משך חכמה ויקרא ה:יא כותב שצריך עשרים וארבע כהנים עבור חלוקת הלחם הפנים, וזה גודל המינימלי הדרוש למשמרת. אמנם, הרב מתאר משמרת ולא בית אב, אלא רואים שהצורך בלפחות עשרים וארבע כהנים עולה במספר הקשרים.

שראינו בתוספתא תענית ב:א יצא לכל משמרת כ262 כהנים. חלוקה כל משמרת לששה או שבעה בתי אב מביא למספר של כעשרים ושלוש כהנים לבית אב, דומה למה שהצענו. מצב של הרבה כהנים היה בסוף בית שני, ונמחיש חישוב גסה כדלהלן. מספר הגבוהה האפשרי של יהודים בעולם באותו זמן היה עשרה מיליון. אחוז הכהנים מתוך האוכלוסיה נאמד במשך הדורות על כ-5%. ניקח שחצי העם היו בחו"ל, וכפי שראינו כהני חו"ל לא צורפו למשמרות. היו 250,000 כהנים בארץ ישראל. חצי מהם היו נשים, ולצורך החישוב נגיד שחצי מהגברים היו פסולים לעבודה, מטעמי קטנות או זקנות, חללות או מום. אומדנא גסה מאד, היו סך הכל 62,500 כהנים כשרים לעבודה בא"י. מחולק למשמרות, יוצא כ2600 כהנים לכל משמרת. לפי חלוקה לששה בתי אב יוצא כ433 כהנים לבית אב, ולפי חלוקה לשבעה בתי אב יוצא כ371 כהנים לבית אב. לעיל ציינו את מספר הפייס שהיה יותר ממספר הכהנים. הרמב"ם בהל' תמידין ומוספין פרק ד הלכה ג משתמש בדוגמא יותר מתאים לחישוב של סוף בית שני "כיצד מפיסין עומדין בהיקף ומסכימין על מניין שמונים מאה או אלף או כל מניין שיסכימו עליו". ראוי לציין, שלפי בירושלמי תענית פרק ד הלכה ה היו הרבה יותר כהנים בסוף בית שני מהחישוב שנעשה וז"ל הירושלמי "רבי זעירה בשם רב חונא אומר היא היתה קטנה שבמשמרות והיא היתה מוציאה שמונים וחמשה אלף פירחי כהונה".

## סימן ח עבודה לפי משמרות ובתי אבות

**סעיף א עבודה של משמרת נעשה על בסיס שבועי מיום שבת ליום שבת. כל המשמרת היה משהה בירושלים לכל השבוע.**

**עבודה במשמרות נעשה על בסיס שבועי** בהתחלת עניני משמרות בסימן ו סעיף א הבאנו את תרגום אונקלוס על דברים יח: שמכניס את הבסיס השבועי והתחלתו בשבת "דיתה שבתא דכין אתקינא אבהתא". וגם הבאנו שמה את הספרי על אותו פסוק "מכרו אבות זה לזה אתה שבתך ואני שבתך". לפי הספרי, החלוקה המקורית נעשה על בסיס שמשמר מגיע ועובד משבת למשך שבוע. **גמרא** תענית יז ע"א מסביר שהכהן גדול היה מתגלח כל ערב שבת לפני התחלת המשמרת החדשה "כהן גדול מערב שבת לערב שבת - מאי טעמא? אמר רב שמואל בר יצחק: הואיל ומשמרות מתחדשות". פירש רש"י ד"ה ומשמרות מתחדשות "בכל שבת ושבת, ומשמרה שלא ראתה עד עכשיו ובאה לראותה - הדבר נאה שתראה ביופיו". אותו סוגיא נמצאת בסנהדרין כב ע"ב ושם פירש רש"י ד"ה משמרות "מתחלפות ומתחדשות בשבת, זו יוצאה וזו נכנסת, וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה זו הנכנסת שיראוהו ביופי". **רמב"ם** הלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק ד הלכה ג "ועולין לירושלים לעבודה משמר לכל שבת, ומיום השבת ליום השבת הן מתחלפין משמר יוצא והאחר שהוא אחריו נכנס, עד שיגמרו וחוזרין חלילה". וכן בספר החינוך מצוה תקט "מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה ... ומיום שבת ליום שבת מתחלפין המשמרות וחוזרים חלילה".

**המשמרת היה משהה בירושלים לכל השבוע משנה תענית כו ע"א וגמרא כז ע"א** שהמשמרת היה נמצא בירושלים לכל השבוע לטובת עבודתם "התקינא נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות, על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים של ליום ושל ישראלים. הגיע זמן המשמר לעלות, כהנים ולוים - עולים לירושלים". פירש רש"י ד"ה כהנים ולוים "של משמר היו עולים בירושלים, כהנים לעבודה ולוים לשיר...". ראינו לעיל שכתב הרמב"ם בהל' כלי מקדש ד:ג שהכהנים "ועולין לירושלים לעבודה משמר לכל שבת"<sup>68</sup>.

<sup>68</sup> אבן האזל הל' כלי מקדש ד:ה שכל המשמרת עולין לירושלים לשבוע שלם למרות שהמשמרת מחולקת על בסיס עבודה יומי לבתי אב.

**סעיף ב החלפת המשמרות נעשה בשבת, המשמרת היוצא היתה מקריב התמיד של שחר ומוסף. המשמרת החדש היה מקריב את תמיד של בין הערביים. משמר הישן היה מברך את משמר החדש.**

**החלפת המשמרות נעשה בשבת** כפי שראינו בסעיף הקודם, המשמרות מתחלפות בשבת. מובא בגמרא סוכה נו ע"ב ברייתא שמשמר הישן והיוצא מקריב ומחלק את תמיד של שחר ואת המוספין ואילו המשמר החדש שנכנס מקריב את תמיד של בין הערביים. הגמרא דוחה דעת רב יהודה ששתי המשמרות היו מחלקות את המוסף. וז"ל הגמרא "אמר רב יהודה: ובמוספין חולקין. מיתבי: משמרה היוצאת עושה תמיד של שחר ומוספין. משמרה הנכנסת עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין. ואילו מוספין חולקין לא קתני! - האי תנא בחלוקה לא קא מיירי. - אמר רבא: והא תנא דבי שמואל, דמיירי בחלוקה, ובמוספין חולקין לא קתני, דתנא דבי שמואל: משמרה היוצאת - עושה תמיד של שחר ומוספין, משמרה הנכנסת - עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין. ארבעה כהנים היו נכנסין שם, שנים ממשמר זו ושנים ממשמר זו, וחולקין לחם הפנים. ואילו במוספין חולקין לא קתני, תיובתא דרב יהודה! תיובתא". פירש רש"י ד"ה ובמוספין חולקין "כי היכי דפלגי בלחם הפנים משמר הנכנס והיוצא - פלגי נמי בעורות המוספין של כל שבת". ד"ה האי תנא לא איירי בחלוקה כלל "ואם תאמר: מאחר שהמשמר היוצא עושה המוספין, היאך יחלקו בהם משמר הנכנס, אינהו נמי מהפכי בהו בצינורא על המזבח כל היום לאחר שיצא משמר היוצא, ומתניתין דאיירי בחלוקה, ולא תנא לחלוקה דמוספין ...". גמרא יומא כו ע"א מובא שבשבת היה פייס חדש עבור הקרבת תמיד של בין הערביים בגין הקרבתה ע"י משמרת החדש וז"ל "אמר רבי יוחנן: אין מפייסין על תמיד של בין הערבים; אלא כהן שזכה בו בשחרית - זוכה בו ערבית. מיתבי: כשם שמפייסין שחרית כך מפייסין בין הערבים! - כי תניא ההיא - בקטרת. - והתניא: כשם שמפייסין לו שחרית - כך מפייסין לו ערבית! - אימא: לה. - והתניא: כשם שמפייסין לו שחרית, כך מפייסין לו ערבית, וכשם שמפייסין לה שחרית כך מפייסין לה ערבית! - אמר רב שמואל בר רב יצחק: הכא בשבת עסקין, הואיל ומשמרות מתחדשות". פירש רש"י ד"ה הואיל ומשמרות מתחדשות "ומשמר שעבד שחרית אינו עובד בין הערבים". רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ט "בשבת שיש שם תמידין ומוספין ושני בזיכי לבונה כיצד הם עובדין, מפייסין בשחר אנשי אותו בית אב של משמר היוצא ומקריבין תמיד של שחר ושני כבשי עולה של מוספין, וכל שזכה בעבודה מעבודת התמיד של שחר הוא זוכה בה בשני כבשי מוסף, והמשמר האחר שנכנס בשבת מפייסין פייסות אחרות לתמיד של בין הערבים, ואלו ואלו חולקין בלחם הפנים". הרמב"ם גם מביא שפייס שנעשה בשבת היה עבור הבית אב, כלומר גם בשבת היו מקריבים לפי בית אב ולא ע"י כל המשמרות, ולשיטתו משתמע שלכל משמר היו שבעה בתי אב.

**משמר הישן היה מברך את משמר החדש משנה** תמיד פרק ה משנה א "ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא". גמרא ברכות יב ע"א מביא את נוסח הברכה "ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת? אמר רבי חלבו: משמר היוצא אומר למשמר הנכנס: מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלוש וריעות". רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה ד "ואחר שמעלין האיברים לכבש מתכנסין כולן ללשכת הגזית, והממונה אומר להם ... ובשבת מוסיפין ברכה אחת והיא שיאמרו אנשי משמר היוצא לאנשי משמר הנכנס, מי ששכן את שמו בבית הזה ישכין ביניכם אהבה ואחוה שלום וריעות".

**סעיף ג החלפת ואכילת הלחם הפנים בשבת נחלקה בין המשמרת החדש ומשמרת הישן. משמרת המקטיר בשבת את בזיכי לבונה, לפי ברייתא בגמרא הקטרת נעשה על ידי משמרת החדש, לפי תוספות ישנים תלוי במחלוקת אם הקטרת הבזיכין נעשה לפני מוסף או אחרי מוסף, ובדעת הרמב"ם קיים מחלוקת בין הנושא כלים.**

**החלפת, חלוקת ואכילת הלחם הפנים בשבת משנה** סוכה נו ע"א "ובשאר ימות השנה - הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש. רבי יהודה אומר: הנכנס נוטל שבע, והיוצא נוטל חמש. הנכנסין חולקין בצפון והיוצאין בדרום". מובן שהלכה אמור להיות כחכמים נגד רבי יהודה, כלומר חלוקה חצי

חצי. פירש רש"י ד"ה הנכנס נוטל שבע "מפרש בגמרא שהמשמרות מתחלפות בשבת: זו עובדת שחרית וזו עובדת ערבית - כדאמרינן בגמרא בברייתא". ד"ה הנכנסין חולקין ביניהם בצפון "את המגיע לחלקן, כדאמרינן בגמרא: כדי שיראו הנכנסין - שהצפון עיקר, שהרי קבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים". ד"ה והיוצאים חולקים בדרום "כדי שיראו שהן יוצאין והולכין להם, לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר". המשך בע"ב בברייתא שמובא בסעיף הקודם ובנוסף מובא תיאור איפה עמדו כהני המשמרות שהחליפו את הלחם "הנכנסין חולקין בצפון. תנו רבנן: הנכנסין חולקין בצפון - כדי שיראו שהן נכנסין, והיוצאין חולקין בדרום - כדי שיראו שהן יוצאין". **רמב"ם** הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ט "בשבת שיש שם תמידין ומוספין ושני בזיכי לבונה כיצד הם עובדין. מפיסין בשחר אנשי אותו בית אב של משמר היוצא ומקריבין תמיד של שחר ושני כבשי עולה של מוספין. וכל שזכה בעבודה מעבודת התמיד של שחר הוא זוכה בה בשני כבשי מוסף. והמשמר האחר שנכנס בשבת מפיסין פייסות אחרות לתמיד של בין הערבים. ואלו ואלו חולקין בלחם הפנים". ובפרק ה הלכה ג- ד "מיום השבת ליום השבת מוציאין את הלחם שהוא שם על השולחן משבת שעברה ומסדרין לחם אחר, וזה שמוציאין הוא שחולקין שתי המשמרות הנכנסת והיוצאת עם כהן גדול ואוכלין אותו. וכיצד מסדרין את הלחם ארבעה כהנים נכנסים, שנים בידן שני סדרין, ושנים בידם שני בזיכין, וארבעה מקדימין לפנייהם שנים ליטול שני סדרים ושנים ליטול שני בזיכין שהיו שם על השולחן, הנכנסין עומדין בצפון ופניהם לדרום, והיוצאין עומדים בדרום ופניהם לצפון, אלו מושכין ואלו מניחין וטפחו של זה בתוך טפחו של זה שנאמר לפני תמיד". חלוקת הלחמים בין המשמרות מתוארת בהל' תמידין ומוספין פרק ד הלכה יב "כיצד חולקין לחם הפנים בכל שבתות השנה, משמר הנכנס נוטל שש חלות, ומשמר היוצא נוטל שש, הנכנסין חולקין ביניהם בצפון שהרי הן מוכנים לעבודה, והיוצאין חולקין בדרום".

**הקטרת הבזיכים** הברייתא בסוכה נו ע"ב שהובא בסעיף הקודם שהבזיכין נעשה, מוקטר, ע"י המשמרת החדש שנכנס "משמרה הנכנסת - עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין". משום שאין מקור אחר בש"ס שסותר באופן חזיתי, להלכה אמור להיות שהקטרת הבזיכין נעשה ע"י המשמרת הנכנס. כמו שמופיע בתוספות ר"ד סוכה נו ע"ב "ומשמרה הנכנסת עושה תמיד שלבין הערבים ובזיכין. פי' שני בזיכי לבונה שמסדרין על השולחן בלחם הפנים ומסלקין אותן ומקטירן על גבי המזבח, כדכתי' והיתה לחם לאזכרה" וגם מובא במאירי על אתר.

מנגד, משמע **במשנה** יומא כו ע"ב שמקטירי הבזיכין היו נבחרין בפייס שני של תמיד של שחרית, כלומר, מהמשר היוצא. וז"ל המשנה "תמיד קרב בתשעה, בעשרה, באחד עשר, בשנים עשר, לא פחות ולא יותר. כיצד? עצמו בתשעה, ... בשבת באחד עשר; הוא עצמו בתשעה, ושנים בידם שני בזיכי לבונה של לחם הפנים. " **התוספות ישנים** יומא כו ע"ב מסביר שהדבר תלוי במחלוקת ידוע ביומא לד ע"א לגבי סדר הקרבת הבזיכין. אם מקריבים מוספים לפני הבזיכין לפי שיטת אב"י אליבא אבא שאול, אז הבזיכין נעשה ע"י המשמרת החדש. לחלופין, לפי השיטה שהקטרת הבזיכין לפני הקרבת המוסף, אז יעשה ע"י המשמרת חדש הנכנסת. ז"ל תוספות הישנים ד"ה ושנים בידם ב' בזיכי לבונה כו' "האי תנא סבר בזיכין קודמין למוספין דאי הוה מוספין קודמין לבזיכין לא הוה שייכי מידי בזיכין למילי דפייס השני ובגמרא חשיב ליה בהדי מילי דפייס השני דקתני פעמים ששה עשר ועוד דלמאן דאמר מוספין קודמין לבזיכין משמר היוצא מקריב תמיד של שחר ומוספין משמר הנכנס מקטיר בזיכין כדמוכח בסוף החליל וא"כ אין ענינם לתמיד של שחר כלום ואין יכולין להיות בפייס השני כלל אבל למאן דאמר בזיכין קודמין למוספין אתי שפיר דאע"ג דתמיד קרב בשחרית ובזיכין בחמש כדמוכח בריש תמיד נשחט משום דהוה בזיכין בפייס השני חשיב להו בתמיד של שחר".

**רמב"ם** לא אומר במפורש איזה משמרת מקטיר את הבזיכין. תיאור הקרבה הציבורי בשבת נמצא בהל' תמידין ומוספין פרק ד הלכה ט שהובא לעיל. בהלכה יא הרב מסביר שהקרבת המוסף קודם להקטרת הבזיכין וז"ל "ואחר קרבן המוספין מקטירין שני הבזיכין. ושני כהנים מקריבין את שני הבזיכין". עוד תיאור נמצא בפרק ו הלכה יא שהקטרת הבזיכין הוא חלק מהקרבת המוספין וז"ל "בשבת מקטירין את שני בזיכי לבונה עם המוספין. קודם ניסוך היין של מוספין, וכסדר שעושין בכל יום בבקר כך עושין בין הערבים". **כסף משנה** פרק ד הלכה ט מתאר את מקטירי הבזיכין כמשוייכים לפייס של שחרית, כלומר של המשמר היוצא וז"ל "בסוף סוכה נ"ו ע"ב משמרה היוצאה עושה תמיד של שחר ומוספין וכתב הריטב"א פ"ב דיומא כו ע"ב העומד אחר י"ג כהנים

הי"ד זוכה בבזך אחד והט"ו זוכה בבזך שני<sup>69</sup>. מנגד, הרדב"ז כתב על פרק ד הלכה יא שמשמר הנכנס מקטיר את הבזיכין, כמו הברייתא בסוכה נו ע"ב<sup>70</sup>.

## **סעיף ד במצב שמשמרת החדש לא הגיע למקדש לעבוד, המשמרת הישן ממשיך לעבוד.**

**במצב שמשמרת החדש לא הגיע** לומדים מהסיפור של משמרת בלגה שבמצב שמשמרת לא מגיע למקדש לעבודה, אז המשמרת שעבד עד אותו זמן ממשיך לעבוד. משמרת בילגה נקנסה בשלש קנסות, כפי שמופיע **במשנה** סוכה נו ע"א "בילגה לעולם חולקת בדרום, וטבעתה קבועה, וחלונה סתומה". הסבר נמצא **בגמרא** בע"ב "תנו רבנן: מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים. כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה: לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממון של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק! וכששמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה, וסתמו את חלונה. ויש אומרים: משמרתו שוהה לבא, ונכנס ישבב אחיו עמו, ושימש תחתיו. אף על פי ששכיני הרשעים לא נשתכרו - שכיני בילגה נשתכרו, שבילגה לעולם חולקת בדרום וישבב אחיו בצפון. בשלמא למאן דאמר משמרתו שוהה לבא - היינו דקנסינן לכולה משמר, אלא למאן דאמר מרים בת בילגה שהמירה דתה, משום ברתיה קנסינן ליה לדידיה? - אמר אביי: אין...". פירש **רש"י** ד"ה משמרתו של בילגה שוהה לבא "כשהגיע שבת שלה, לא היו באים, ומוכחא מילתא, שאין העבודה חביבה עליה". ד"ה ונכנס ישבב אחיו "סדר משמרות: בילגה אחר ישבב - וכשישבב יוצא בילגה נכנס, וכששהה משמרת בילגה לבא, עיכבן ישבב במשמרתו, ולא יצא, לפיכך קנסוה". ד"ה שכיני בילגה נשתכרו "היינו ישבב". הגמרא נותנת שתי טעמים שמשמרת בלגה נקנסה, טעם ראשונה משום שאחד הבנות של המשמרת המירה את דתה וטעם נוספת משום שאיחרו להגיע לעבודתם. כשהם איחרו לעבודתם המשמרת הקודם, בשם ישבב, המשיכו בעבודה במקום משמרת בילגה. בגין האיחור וזילזול, חז"ל קנסו המשמרת באופן קבוע. אפשר לראות בסין ו סעיף ז שמשמרת ישבב הוא משמרת ארבע עשרה ובילגה משמרת חמש עשרה. כפי שראינו בסימן ו, הירושלמי בסוף סוכה דוחה את האפשרות לדחות המשמרת לגמי משום החשיבות שיש דוקא עשרים וארבע משמרות. עולה מתוך הטעם השניה כדבר פשוט שבמידה המשמרת החדש לא מגיע לעבוד במקדש המשמרת הישן ממשיך לעבוד במקומו.

סעיף ה בית אב עובד ליום אחד ולמחרת בית אב הבא עובד וכן הלאה. משום שהמשמרת בתפקיד משבת לשבת, מספר הימים שעבדו לפי בתי אב ומספר הפעמים שהבית אב עבד באותו שבוע תלוי במספר הבתי אב שנחלקו בו אותו משמרת. לפי הדעה הכתוב בסימן ז שמשמרת מחולק לשבעה בתי אב, אז כל יום עבדו לפי משמרות, כולל שבת, וכל משמרת עבד פעם אחד. לפי הדעה שמשמרת מחולק לששה בתי אב, כל בית אב עבד פעם אחד במשך ימי החול ובשבת כל המשמרת עבד. לפי הדעות שהיו חולקים למספר אחרת של בתי אב, אז היו בתי אב שעבדו יותר מפעם אחת או שהיו בתי אב שלא עבדו בכלל.

בית אב עובד ליום אחד רמב"ם הלכות כלי מקדש והעובדים בו פרק ד הלכה יא "כל ראש משמר ומשמר מחלק משמרו לבתי אבות, עד שיהיה כל בית אב ואנשיו עובד ביום אחד

<sup>69</sup> למרות גירסת הריטב"א אצלו קצת שונה, קיים אותו משמעות.

<sup>70</sup> מהלך של הערוך לנר בסוכה נו ע"ב שמסביר שהרמב"ם פוסק שבזיכין נקטרים אחרי מוסף ובכל זאת נעשה ע"י המשמרת היוצא, כפי שמשמע בפרק ו הלכה יא משום שהמשנה ביומא כו ע"ב שמביא את מקטירי הבזיכין כמשוייכין לפייס של שחרית הוא סתם משנה וסותר את הברייתא בסוכה נו ע"ב.

מימות השבת, והאחר ביום של אחריו, והאחר ביום של אחריו, ולכל בית אב ואב ראש אחד ממונה עליו".

**מספר הימים שעבדו לפי בתי אב ומספר הפעמים שהבית אב עבד באותו שבוע תלוי במספר הבתי אב שנחלקו בו אותו משמרת מחלוקת והסברו עבור מספר הבתי אב שמחלקים בו משמרת נמצא בסימן ז סעיף ב. הרמב"ם לא אומר מפורש שישנו שבעה בתי אב, אלא המפרשים למדו כן משום שלשיטתו בשבת עובד בית אב אחד ולא כל המשמרת, כמו שראינו בהלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ט. וכן נמצא באופן מפורש ברש"י המיוחס תענית טו ע"ב ד"ה אנשי בית אב "המשמרה מתחלקת לשבעה בתי אבות, כנגד שבעת ימי השבוע, בית אב ליום" וכן בריטב"א על אתר. מנגד, רש"י מנחות קז ע"ב כותב שהיו ששה בתי אב שעבד כל אחד ליום אחד בימי חול, ובשבת עבדו כל המשמרות ביחד וז"ל בד"ה כנגד ששה בתי אבות "שכל משמר חלוק לששה בתי אבות כנגד ששה ימי שבוע זה עובד יומו וזה עובד יומו ובשבת כולן שוין".**

כפי שראינו בסימן ז, לפי התוספתא תענית פרק ב הלכה ב והירושלמי שמצטט אותו עובדים לפי בית אב כל שבעת ימי השבוע, אלא קיים חלוקה של בין ארבע ותשע בתי אב. משום שכל יום מחליפים את הבית אב שעובד, ובמידה שיש ששה בתי אב למשמרת, אחד מהם יעבוד יומיים, לכאורה לא בימים רצופים. משמרת שיש בו חמשה בתי אב, שתיים מהם יעבדו יומיים. משמרת שיש בו ארבע בתי אב, שלשה בתי אב יעבדו יומיים. משמרת עם שמנה בתי אב, יצטרך שתי בתי אב לעבוד ביחד ליום אחד. עבור משמרת עם תשעה בתי אב, יעבדו חמשה ימים שיש בו בית אב אחד, ויומיים עם שתי אב עובדות לכל אחד. וז"ל התוספתא "כל משמר שיש בו ארבעה חמשה ששה שבעה שמונה תשעה משמר שיש בו ארבעה שלשה מקריבין שני ימים ואחד מקריב אחד משמר שיש בו חמשה שלשה מקריבין שני ימים ושנים מקריבין יום אחד משמר שיש בו ששה חמשה מקריבין חמשי ימים ואחד מקריב שני ימים משמר שיש בו שבעה כל אחד ואחד מקריב יומו משמר שיש בו שמונה ששה מקריבין ששה ימים ושנים מקריבין יום אחד משמר שיש בו תשעה חמשה מקריבין חמשה ימים וארבעה מקריבין שני ימים".

### **סעיף ו לבתי אב היו יום קבוע בשבוע שהיו עובדים בו.**

**בית אב היה יום קבוע בשבוע תוספתא תענית פרק ב הלכה ב מביא שהיו בתי אב תמיד עבדו באותו יום קבוע בשבוע, לדוגמא, יום שבת או יום ראשון וכו'.** בית אב שעבד לפי יום קבוע נקרא "בית אב קבוע". וז"ל התוספתא "יש מהן שקבעו עצמן לעולם הבא בשבת בא בשבת לעולם לאחר שבת לאחר שבת לעולם ... כל שמכיר את משמרתו ואת בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אין אסור אלא אותו היום בלבד כל שמכיר את משמרתו ואין מכיר את בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אסור כל אותה שבת". מהתוספתא משמע שהיו אלו שלא עבדו לפי בתי אב קבועין. נראה בסימן הבא שמפרשים שמדובר בכהנים שלא עבדו באופן מסודר לפי משמרות ובתי אבות.

**סעיף ז לא ברור באיזה זמן במשך היום הבתי אב מתחלפים. האפשרות הכי סבירה היא שהבית אב החדש היה מתחיל עבודתה מוקדם בבקר עם פתיחת העזרה ופייס הראשון של תרומת הדשן. בנוסף, לא ברור איזה בית אב היה עובד בשבת כאשר עובדים רק חלק מהיום בהתחלת ובסוף של שבוע המשמרת.**

**לא ברור באיזה זמן במשך היום הבתי אב מתחלפים משום שלא ידוע על מקור חזיתי בנושא, צריך לבחון מספר אפשרויות.** אפשר שבתי האב התחלפו באמצע היום. היתרון באפשרות הזו הוא שכמו שהבית אב בשבת התחיל האמצע היום, אחרי מוסף, אז כל בית אב עבד יממה שלמה והתחלף עם בית אב הבא, עד שהשלימו שבעה בתי אב כאשר המשמרת יצאה ביום שבת הבא. החסרון שפוסל את האפשרות הזו, הוא שמשמע מהגמרא ונפסק ברמב"ם שכהן שזכה בפייס לעבוד בתמיד אל שחר זכה באותו עבודה בתמיד של בין הערביים. אז בהכרח שתי התמידין הקרבו ע"י אותו בית אב ולא היה חלופה באמצע היום. וז"ל הרמב"ם הל'

תמידין ומוספין פרק ד הלכה ח "תמיד של בין הערבים אין מפיסין לו פייס אחר, אלא כל כהן שזכה בעבודה מן העבודות שחרית יזכה בין הערבים, חוץ מן הקטורת". משמע שהבתי אב התחלפו בלילה, אלא שעדיין לא ברור אם הבית אב החדש התחיל עם העבודה בלילה, כמו הקטרת איברים ופדרים או שהתחילו עם העבודה בבקר, עם פתיחת העזרה ותרומת הדשן. יותר סביר שהבית אב היו מתחילים את עבודתם עם עבודת היום. הרי, עבודת הלילה של הכהנים, כמו הקטרת איברים ופדרים ואכילת קדשי קדשים, היו השלמה של עבודתו של היום הקודם ושייכים לבית אב הקודם. עוד סימן שהתחילו עבודתם בבקר, משום שהכהנים ישנו ליד המקדש בלילה והתחילו עבודתם בבקר, כמו שמתואר במשנה בהתחלת מסכת תמיד "בית המוקד כיפה ובית גדול היה מוקף רובדים של אבן וזקני בית אב ישנים שם ומפתחות העזרה בידם ופרחי כהונה איש כסתו בארץ לא היו ישנים בבגדי קדש אלא פושטין ומקפלין ומניחים אותן תחת ראשיהן ומתכסין בכסות עצמן ... מי שהוא רוצה לתרום את המזבח משכים וטובל עד שלא יבא הממונה וכי באיזו שעה הממונה בא לא כל העתים שוות פעמים שהוא בא מקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו הממונה בא ודופק עליהם והם פתחו לו אמר להן מי שטבל יבא ויפיס הפיסו זכה מי שזכה". יכול להיות שהמשנה מתאר את לוח זמנים של הבית אב באמצע זמן עבודתם, אם תגיד שהתחילו עבודתם בלילה לפני כן, אבל לא נראה סביר שהמסכת מתחילה באמצע עבודתם. זאת ועוד, אם היו מתחילים בלילה הקודם היה המשנה אמורה לתאר שהיו כהנים שישנים בבית המוקד והיו כהנים שעבדו באותו זמן בעזרה.

עדיין לא ברור בענין של עבודה בשבת, כלומר, האם הבית אב שהקריב את התמיד של בין הערביים בשבת שהתחילה בו המשמרת היה אותו בית אב שהקריבה את התמיד של שחרית והמוסף של שבת שהמשמרת מסיימת בו? יתכן, שענין הזה גם קשור למספר הבתי אב שמחלקין בו המשמרות<sup>71</sup>.

## סעיף ח כהנים המשוייכים למשמרת היו משהין בירושלים במשך כל השבוע שאותו משמרת עובדת. יש אומרים שרק חצי היו בירושלים והחצי השני היו משהים ביריחו והיו נותנים תמיכה לוגיסטי.

**כהנים המשוייכים למשמרת היו משהים בירושלים במשך כל השבוע משנה תענית כו ע"א** "התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות, על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים של לויים ושל ישראלים. הגיע זמן המשמר לעלות, כהנים ולויים - עולים לירושלים". פירש רש"י ד"ה על כל משמר "ארבעה ועשרים משמרות של כהנים היו, ושמואל ודוד תיקנום ...". ד"ה כהנים ולויים "של משמר היו עולים בירושלים, כהנים לעבודה ולויים לשיר". משמע מהמשנה שכוהני המשמרת היו משהין בירושלים לכל השבוע. בהמשך גמרא תענית כז ע"א "התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות. על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים ושל לויים ושל ישראלים. הגיע זמן משמר לעלות - כהנים ולויים עולין לירושלים. תנו רבנן: עשרים וארבעה משמרות בארץ ישראל, ושתיים עשרה ביריחו. שתיים עשרה ביריחו? נפישן להו טובא! - אלא: שתיים עשרה מהן ביריחו. הגיע זמן המשמר לעלות, חצי המשמר היה עולה מארץ ישראל לירושלים, וחצי המשמר היה עולה מיריחו כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבירושלים". פירש רש"י ד"ה הכי גרסינן: תנו רבנן עשרים וארבעה משמרות היו בארץ ישראל ושנים עשר ביריחו שנים עשר ביריחו בתמיה נפישן להו טובא, אלא אימא: ושנים עשר מהן ביריחו "ברישא משמע לבד העשרים וארבעה שבעירות ארץ ישראל היו שנים עשר ביריחו, דהו להו שלושים וששה, ושנים עשר מהן, משמע שמאותן העשרים וארבעה היו שנים עשר ביריחו". ד"ה הכי גרסינן: הגיע זמן המשמר חצי המשמר עולה לירושלים וחצי המשמר עולה ליריחו כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבירושלים "כלומר כיצד היו שנים עשר ביריחו כשהגיע זמן המשמר לעלות לירושלים בשבת,

<sup>71</sup> עיין תוספתא כפשוטה מסכת תענית עמוד 1078

מתחלקים אנשי המשמר, חציין הולכין לירושלים לעבודה וחציין הולכין ליריחו הסמוכה לירושלים, ומתקנין שם מים ומזון לאחיהם, וכך עושין כל העשרים וארבעה משמרות, נמצא שנים עשר ביריחו, לשון אחר נהירא לי". פירש רבינו חננאל ד"ה "כ"ד משמרות היו בא"י מהן י"ב ביריחו. הגיע זמן המשמר לעלות חצי המשמר עולה מא"י וחצי משמר מיריחו כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם. כלומר חצי המשמר הנותר מספיקין צורכי העולים. ובפעם אחרת מתחלפים. מי שלא עלה יעלה עכשיו. מי שעלה כבר ישב עתה בביתו ויספק צרכי העולים". קיים מחלוקת מסויימת בין רש"י ור"ח לגבי הגירסא, לדעת שניהם רק חצי מהמשמרת עובדת בירושלים וחצי השני נותן תכימה לוגיסטי, או בירושלים או ביריחו. לא ברור את היחס בין המשנה שכותב שהכהנים ולויים עולים לירושלים והברייתא שאומרת שחצי נשארו ביריחו.<sup>72</sup> ברמב"ם מופיע שהמשמר היה עולה לירושלים למשך השבוע. לא ברור אם מדובר על כל הכהנים של המשמרת, אבל משום שאין איזכור של שהיה של מחצית המשמרת עבור אספקה ולוגיסטיקה יותר סביר שהרמב"ם אכן התכוון שכל המשמרת עולה ושוהה בירושלים לכל השבוע.<sup>73</sup> וז"ל בהלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק ד הלכה ג "ועולין לירושלים לעבודה משמר לכל שבת, ומיום השבת ליום השבת הן מתחלפין משמר יוצא והאחר שהוא אחריו נכנס, עד שיגמרו וחוזרין חלילה". בע"ה נראה בסעיף הבא את החשיבות בזה שכל המשמרת היו בירושלים במשך כל השבוע.

### **סעיף ט במידה ואין מספיק כהנים של הבית אב כדי לבצע את העבודת היום, מצרפים כהנים מבתי אב אחרים של אותו משמרת כדי להספיק את כל העבודה.**

**במידה ואין מספיק כהנים של הבית אב כדי לבצע את העבודת היום גמרא תענית יז ע"א** "תנו רבנן: מפני מה אמרו אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים - שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו ויסייעו להם. מפני מה אמרו אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה - מפני שהן עסוקין תמיד בעבודה". פירש רש"י ד"ה מכאן אמרו "מדקתני הכא, דאפילו אנשי משמר שלא היו עובדין באותו היום כלל - אפילו הכי אסורין לשתות יין". לומדים מהגמרא שבית אב הפעיל נחשב באותו יום כ"עוסקין תמיד בעבודה". שאר הבתי אבות באותו משמרת צריכים להיות מוכנים להשתתף בעבודה ולסייע לבית אב הפעיל, במידה שהעבודה היה כבד מדי עבורם. העבודה יכול להיות כבד מדי במצב שהרבה יהודים הביאו באותו יום את קרבנם הפרטיים, ואין מספיק כהנים בבית אב היומי. הגמרא הביא ברייתא שנמצא בתוספתא תענית פרק ב הלכה ב-ג, ומצוטט בירושלמי פרק ב הלכה ד עם קצת שינוי גירסא וז"ל התוספתא "מפני מה אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים שאם תכבד העבודה על אנשי בית אב יסמכו עליהן. אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהן תדירין בעבודה".

כפי שנאמר בסימן ו', מטרה בסיסי בהקמת המשמרות, הוא להבטיח מספיק כהנים בעבודה. מילוי המטרה נעשה בשתי מעגלים. המעגל הפנימי הוא הכהנים של הבית אב, כפי שראינו, צריך להיות מספיק כהנים לפחות עבור הקרבת התמידין וכמה קרבנות של יחידים. מעגל השניה החיצוני הם כוהני שאר הבתי אב, שהיו מוכנים ברזרבה, ועבדו בפועל במידת הצורך. בנוסף, מובן למה היה צורך שהמשמרת משהה בירושלים לכל השבוע, משום שיום אחד עבדו בפועל, ושאר השבוע היו ממתנינים ברזרבה כדי שיכולים לעבוד אם היה צורך.

### **סעיף י חלוקת המתנות הוא לכהנים הרואים לעבודה ולבעלי מומים של הבית אב של אותו יום, גם לכהנים שעבדו בפועל וגם לכהנים שלא עבדו בפועל.**

**חלוקת המתנות** המתנות הם החלקים מהקרבנות ומנחות ודברים אחרים השייכים למקדש שנותנים לכהנים ונאכלים על ידם, בין קרבן יחיד ובין קרבן צבור. לכל קרבן ומנחה יש דין נפרד בענין מתנותיו ונדיין בכל אחד במקומו. הדיון הנוכחי הוא עבור איזה קבוצת כהנים

<sup>72</sup> גר"א תענית כז ע"א כותב כשהברייתא כותב שחצי המשמרת שוהים ביריחו מדובר רק על לויים ולא על כהנים.

<sup>73</sup> גר"ח קנייבסקי בדרך חכמה כותב שבהלכה ה האבן האזל מבין שלפי הרמב"ם כל המשמרת עולים לירושלים.

זכאים לקבל המתנות. לפי פשט הפסוק באכילת חטאת, הכהן המקריב את הקרבן זכאי למתנות מאותו קרבן כמו שכתוב *"הכהן המחטא אתה יאכלנה במקום קדש תאכל בחצר אהל מועד"* (ויקרא ו:ט). מנגד, פשט הפסוקים בענין חלוקת עולה אשם ומנחות, נותן תמונה מעורבת אם הכהן המקריב זכאי או כל הכהנים זכאים *"(ו) כל זכר בכהנים יאכלנו במקום קדוש יאכל קדש קדשים הוא: (א) כחטאת כאשם תורה אחת להם הכהן אשר יכפר בו לו יהיה: (ח) והכהן המקריב את עלת איש עור העלה אשר הקריב לכהן לו יהיה: (ט) וכל מנחה אשר תאפה בתנור וכל נעשה במרחשת ועל מחבת לכהן המקריב אתה לו תהיה: (י) וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו"* (ויקרא ז:ו-י).

**לכהנים הרואים לעבודה** מדברי חז"ל לומדים שזכאי לא רק הכהן המקריב, אלא כל הכהנים איתו שראויים לעבוד זכאין בחלוקת המתנות. ראויים לעבוד, זה אומר שלא נאסר לו מלעבוד באותו זמן, כמו טומאה או אונן וכד'. וז"ל **המשנה** זבחים צח ע"ב *"טבול יום ומחוסר כיפורים - אינן חולקין בקדשים לאכול לערב. אונן נוגע ואינו מקריב, ואינו חולק לאכול לערב. בעלי מומין, בין בעלי מומין עוברין בין בעלי מומין קבועין - חולקין ואוכלין אבל לא מקריבין. כל שאינו ראוי לעבודה אינו חולק בבשר, וכל שאין לו בבשר אין לו בעורות, אפילו טמא בשעת זריקת דמים וטהור בשעת הקטר חלבים - אינו חולק בבשר, שנא': המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה"*. (ויקרא ז:לג). **גמרא** זבחים צט ע"א *"מנא הני מילי? אמר ריש לקיש, דאמר קרא: 'הכהן המחטא אותה יאכלנה', כהן המחטא יאכל, שאינו מחטא אינו אוכל. וכלל הוא? והרי משמרה כולה, דאין מחטאין ואוכלין! ראוי לחיטוי קאמרינן. הרי קטן, דאינו ראוי לחיטוי ואוכל! אלא מאי יאכלנה? יחלקנה, ראוי לחיטוי חולק, שאינו ראוי לחיטוי אינו חולק... שמע מינה: ראוי לאכילה בעינן, שמע מינה"*. פירש רש"י ד"ה טבול יום ומחוסר כיפורים *"הואיל ואין ראוי לאכילה"*. ד"ה משמרה כולה *"לא זרקו את הדם אלא אחד זרק ע"י כולן וכולן חולקין ואוכלין"*.

**בעל מום** ראינו שלפי המשנה בזבחים שכהן בעל מום לא עובד אבל זכאי בחלוקת המתנות. **הגמרא** לומד את הדין מפסוק וז"ל **הגמרא** *"הרי בעל מום, דאינו ראוי לחיטוי וחולק! בעל מום רחמנא רבייה, 'כל זכר בכהנים' (ויקרא ו:כב) - לרבות בעל מום"*.

**של הבית אב של אותו יום** התחלת **הגמרא** זבחים צט כתב על חלוקה לכל המשמרת *"והרי משמרה כולה, דאין מחטאין ואוכלין"*. הברייתא **בתורת כהנים** צו פרק י הלכה ב לומד שחולקים את המתנות להבית אב שעבד באותו יום. וז"ל *"לכהן המקריב אותה לו תהיה"* יכול לו לבדו ת"ל *"לכל בני אהרן תהיה"*, יכול לכולן ת"ל *"לכהן המקריב אותה"*, הא כיצד זה בית אב המקריבים אותה". הר"ש משאנץ על אתר מוסיף *"זה בית אב - של אותו יום"*. **רש"י** מביא את הברייתא של הספרא שפירשו לויקרא ו:ט ד"ה לכהן המקריב אתה וגו' *"יכול לו לבדו, תלמוד לומר לכל בני אהרן תהיה. יכול לכולן, תלמוד לומר לכהן המקריב, הא כיצד לבית אב של אותו יום שמקריבין אותה"*. גם לפי **הרמב"ם** הלכות מעשה הקרבנות פרק י הלכה יד הכהנים הראויים לעבוד והבעלי מום מהבית אב של אותו יום זכאין לקבל מחלוקת המתנות ולהנות מהם. וז"ל *"אמר בעולה עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה"*, ונאמר בחטאת *"הכהן המחטא אותה יאכלנה"*, ונאמר באשם *"הכהן אשר יכפר בו לו יהיה"*, ונאמר בשלמים *"לכהן הזורק את דם השלמים לו יהיה"*, ונאמר במנחה *"הכהן המקריב אותה לו יהיה"*, אין הכתוב מדבר בכל אלו אלא בראוי, שהכהן הראוי לעבודה זהו שיש לו חלק לאכול, ומי שאינו ראוי בשעת הקרבן כגון שהיה טמא אין לו חלק לאכול אפילו כשיטהר לערב, אבל לענין חלוקה הכל לאנשי בית אב שמקריבין באותו היום, וכולם חולקים בכל קדשי המקדש איש כאחיו, בין זה שהקריב בין אחיו שעמו במקדש שלא הקריב". **הכסף משנה** מביא את המקור של הרמב"ם מהגמרא בזבחים צט, ולשון הגמרא *"משמרה"* הוא לא מדויק, אלא מתכוון להבית אב. **הלחם משנה** בהלכה טו מביא את הברייתא בספרא כמקור של הרמב"ם, מה שנראה סביר גם כמקור רש"י על ויקרא ז:ט<sup>74</sup>.

<sup>74</sup> נראה פשוט שכהן מבית אב אחרת מאותו משמרת שסייע בעבודה גם זכאי בחלוקת המתנות.

## סעיף יא כל הכהנים של המשמרת זכאים לקבל ולהנות מחלוקת גזל הגר, שדה אחוזה, חרמים וכנראה גם לחם הפנים.

גזל הגר גזלן שנשבע לשקר צריך להחזיר לאיש הנגזל את הגזילה עם תוספת חומש וגם להביא קרבן אשם. כאשר הנגזל מת ואין לו יורשים המצב נקרא 'גזל נגר', והתורה אומרת שהגזלן נותן את הכספים לכהנים. במדבר פרק ה פסוקים ו-י"ו (ו) דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעל מעל בה' ואשמה הנפש ההוא: (ז) והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו וחמישתו יסף עליו ונתן לאשר אשם לו: (ח) ואם אין לאיש גאל להשיב האשם אליו האשם המושב ליקוק לכהן מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו: (ט) וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל אשר יקריבו לכהן לו יהיה: (י) ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן לו יהיה: ". לפי המשנה בבא קמא קי"א לא רק כהני הבית אב אלא כל משמרת הקבועה לאותו שבת זכאי לכספים. "הגזל את הגר ונשבע לו ומת - הרי זה משלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח, שנאמר: 'ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו' (במדבר ה:ח). ... נתן הכסף לאנשי משמר ומת - אין היורשין יכולין להוציא מידם, שנאמר: ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה. נתן הכסף ליהויריב ואשם לידעיה - יצא; אשם ליהויריב וכסף לידעיה, אם קיים האשם - יקריבוהו בני ידעיה, ואם לא - יחזיר ויביא אשם אחר..."

גמרא ערכין כח ע"א מביא את הלימוד שכל המשמרת זכאי בגזל הגר. בנוסף נלמד מגזל הגר שחרמים, מה שמוקדש או מוחרם סתם שניתן לכהנים, שזכאין בו כל המשמרת. כהנים של המשמרת בראש השנה של יובל גם זכאים לשדה אחוזה שמוקדש ולא נפדה<sup>75</sup>. וז"ל הגמרא "א"ר חייא בר אבין: החרים מטלטלין - נותן לכל כהן שירצה, שנאמר: 'כל חרם בישראל (ע"ב) לך יהיה' [במדבר יח:יד]; החרים שדותיו - נותן לכהן שבאותו משמר, שנאמר: 'כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו' [ויקרא כז:כא], וגמר לכהן לכהן מגזל הגר. והתם מנלן? דתניא: 'לה' לכהן' [במדבר ה:ח] - קנאו השם ונתנו לכהן שבאותו משמר; אתה אומר: לכהן שבאותו משמר, או אינו אלא לכל כהן שירצה? כשהוא אומר: 'מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו' [שם] - הרי בכהן שבאותו משמר הכתוב מדבר, שדה היוצאה לכהנים ביובל - נותנה למשמר שפגע בו יובל". פירש רש"י ד"ה האשם המושב לה' לכהן "בגזל הגר הכתוב מדבר שהרי בישראל אין לך אדם מישראל שאין לו גואלין אלא הגזל את הגר ונשבע והודה ואחר כך מת משלם קרן וחומש לכהן ואשם למזבח ואמרין בפרק הגזל בב"ק (קי"א) האשם זה הקרן המושב זה החומש מלבד איל הכפרים זה איל אשם שמביא על שבועת שקר שנשבע". ד"ה הרי בכהן שבאותו משמר "דהכי קאמר קרא שלכהן המכפר בו באיל הכפרים יהא קרן וחומש". רש"י על התורה פסוק ח מביא את הגמרא בערכין "לה' לכהן - קנאו השם ונתנו לכהן שבאותו משמר".

**רמב"ם** בענין גזל הגר בהלכות גזלה ואבדה פרק ח הלכות יא-יב "נתן הגזלן את הכסף לאנשי משמר ומת קודם כפרה אין יורשי הגזלן יכולין להוציא מיד הכהנים שנאמר 'איש אשר יתן לכהן לו יהיה' (במדבר ה:י), ואפילו היה הגזלן קטן שאין מתנתו מתנה אין יורשיו מוציאין מיד הכהנים. נתן את הכסף לאחת מן המשמרות ואת האשם למשמרה זו שהיא שבתה יחזיר הכסף אצל האשם לאנשי המשמרה הקבועה, שהמשמרה שלקחה כסף בלא שבתה לא זכת ומוציאין מידה". **רמב"ם** בענין שדה אחוזה הלכות ערכין וחרמין פרק ד הלכה כד "כשתצא השדה לכהנים ביובל תנתן לכהנים שבמשמר שפגע בו היובל, ואם היה ראש השנה של יובל בשבת שהרי משמר יוצא ומשמר נכנס תנתן למשמר היוצא". **רמב"ם** בענין חרמים פוסק שגם קרקעות וגם מטלטלין חולקים לכהני המשמרת באותה שעה שנחרם. הכסף משנה שפוסקים כר' יהודה במשנה נגד ר' שמעון ורבי חייא בר אבא שהלך בעקבותיו. וז"ל הרמב"ם בהלכות ערכין וחרמין פרק ו הלכה ה "ואחד המחרים קרקע או מטלטלין הרי אלו ניתנין לכהן שבאותו משמר בשעה שהחרים".

**לחם הפנים** משמע במשנה סוכה נו ע"א שלחם הפנים נחלק בין כל שתי המשמרות, המשמר שנכנס והיוצא, ולא רק לבית אב שעבד בשבת. ז"ל המשנה "יום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה

<sup>75</sup> הובא בסיומן ו שלפי הירושלמי תענית, ישנו עשרים וארבע משמרות כדי להבטיח לכל משמרת זכאות בשדה אחוזה לפחות פעם אחד.

בין לאחריה, היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים. חל להיות יום אחד [להפסיק] בינתיים, משמר שזמנו קבוע - היה נוטל עשר חלות, והמתעכב נוטל שתיים. ובשאר ימות השנה - הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש. רבי יהודה אומר: הנכנס נוטל שבע, והיוצא נוטל חמש. הנכנסין חולקין בצפון והיוצאין בדרום". לפי האומרים שעבדו במשך השבוע שש משמרות, אז ממילא העבודה והחלוקה בשבת היה שייך לכל המשמרות. אלא, לפי האומרים שעבדו גם בשבת על בסיס בית אב, לא ברור למה חלוקת הלחם הפנים נעשה לכל המשמרות. ראינו שלפי הרמב"ם עבודת שבת נעשה על ידי הבית אב, ובכל זאת לפי הפשט הכתוב פוסק בהלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה יב שחולקים את לחם הפנים לכל המשמרת "כיצד חולקין לחם הפנים בכל שבתות השנה, משמר הנכנס נוטל שש חלות, ומשמר היוצא נוטל שש, הנכנסין חולקין ביניהם בצפון שהרי הן מוכנים לעבודה, והיוצאין חולקין בדרום...<sup>76 77</sup>".

## סימן ט הנהגות הבית אב והמשמרת לשמירה מפסולי עבודה.

**סעיף א כוהנים של הבית אב אסורים בשתיית יין, בין ביום בין בלילה. לפי רש"י איסור השתייה בלילה שבסוף יום עבודתם, ולפי הרמב"ם האיסור הוא בלילה לפני יום עבודתם. כוהנים של שאר הבתי אב לאותו משמרת אסורים בשתיית יין במשך היום ומותרים בשתיית יין בלילה. יתכן שלפי תוספות אין איסור לשתות יין בזמן אכילת סעודה, ומשמע שהרמב"ם חולק.**

**כוהנים של הבית אב אסורים בשתיית יין, בין ביום בין בלילה** איסור שתיית יין עבור כהן העובד או שנכנס בשטחים מסויימים נמצא **בויקרא י:ט** "וְיִין וְשֹׁכֶר אַל תֵּשֶׁת אֹתָהּ וּבִנְיָךְ אֶתְךָ בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תִמְתּוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם". כאן לא מקומו של פרטי הדינים של שתויי יין. חז"ל הרחיבו את האיסור של שתויי יין גם לזמנים שהכהן עלול לעבוד בפועל, כלומר בזמן משמרתו ובית אבות שלו. **משנה** תענית טו ע"ב "אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים, ואנשי בית אב לא ביום ולא בלילה". כפי שראינו בסעיף הקודם **בגמרא** תענית יז ע"א ותוספתא תענית פרק ב "מפני מה אמרו אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים - שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו ויסייעו להם. מפני מה אמרו אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה - מפני שהן עסוקין תמיד בעבודה". משום שהבית אב עסוק באופן תמידי בעבודה, הם אסורים בשתיית יין ביום ובלילה, ומשום שכוהני המשמרת נמצאים ברזרבה, הם אסורים בשתיית יין רק ביום ולא בלילה.

**איסור שתייה בלילה רש"י** תענית טו ע"ב ד"ה אנשי בית אב אסורין בין ביום ובין בלילה "לפי שהיו מעלין כל הלילה אברים ופדרים שפקעו מעל המזבח, אי נמי: לא גמרו ביום - גומרים בלילה, אבל אנשי משמר אינן צריכין לסייע בלילה להפך במזלג, דבית אב יכול להספיק לבד היפוך המערכה". לפי פירוש, כוהני הבית אב אסורים בשתיית יין בלילה בסוף יום העבודה, כדי שיוכלו לטפל בהקרבת אברים ופדרים למזבח. משום שעבודת לילה יחסי דלה, אין צורך בגיבוי של שאר המשמרת, ואותם כוהנים מותרים בשתייה בלילה. לפי הרמב"ם החשש הוא בלילה לפני יום עבודתם, שמא יהיו עדיין שתויי יין בבקר ולא יוכלו לעבוד. וז"ל בהלכות ביאת מקדש פרק א

<sup>76</sup> חזו"א בבא קמא כ"ד מעביר משא ומתן בנושא חלוקת לחם הפנים. בסעיף ז סעיף ג בהערות הבאנו את המשך חכמה שאומר שצריך 24 כהנים במשמרת עבור אכילת הלחם הפנים. אפשר להציע שלחם הפנים יחלק לכל המשמרת משום שהוא עבודה שבועית, הלחם עמד על השלחן משבת לשבת, ונחשב כשייך לכל המשמרת.

<sup>77</sup> אבן האזל הל' כלי מקדש ד:ה במקור, חלוקת העבודה המהותית הוא על בסיס המשמרות, ובמקור כל המתנות שייך להמשמרת כולה. חלוקה לבתי אב הוא אילוצי מלאכותי כדי לעזור בסידור העבודה, ולא חלוקה הלכתית מהותית. בחלוקת לחם הפנים השאירו את המצב המקורי. על בסיס אותו סברה האבן האזל מסביר הצורך לכל כהני המשמרת לשהות בירושלים לכל השבוע.

הלכה ו' "אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימי שבת, ואפילו שאר בתי אבות של משמר שאין עבודתן היום, שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב של יום ויצטרכו לאחרים מאנשי משמרתן לסייע, ואנשי בית אב של אותו היום אסורים לשתות בין ביום בין בלילה, שמא ישתה בלילה וישכים לעבודתו ועדיין לא סר יינו מעליו". **הראב"ד** על אתר מסכים עם שיטת רש"י ומשיג "אינו מן הטעם הזה אלא מפני שהקטרת אימורין כל הלילה". **הכסף משנה** מסביר את הרמב"ם "ולדעת רבינו י"ל דאי משום הקטרת אימורים היה אפשר לתקן שיקטירו אותם קודם שישתו"<sup>78</sup>.

**לפי שיטת תוספות אין איסור לשתות יין בזמן אכילת סעודה** הסברה של **תוספות** הוא משום ששתיית יין בזמן אכילת סעודה לא משכר. ז"ל בד"ה ויודע שבתי אבותיו קבועין לשם אסור לשתות יין וכו' "פירוש אסור לשתות יין חוץ לסעודתו אבל בסעודתו מותר דין שבתוך הסעודה אינו משכר". **רדב"ז** מסביר שהרמב"ם חולק ואפילו תוספות מתיר רק בזמן הזה ולא בזמן הבית כאשר הבית אב עבד בפועל. וז"ל הל' ביאת מקדש א: "ורבינו [רמב"ם] לא חילק, משמע דבכל גוונא אסור ... ומסתברא לי שאפילו בעלי התוספות לא אמרוה אלא בכהנים בזמן הזה, אבל בזמן שבית המקדש קיים כיון דאיכא חיוב מיתה לשתוי העובד אפילו בתוך הסעודה אסור".

## סעיף ב כהני המשמרת אסורים כל השבוע בתספורת וכיבוס. במידה שסיים המשמרת באמצע הרגל מותר לכהנים לגלח ברגל.

**כהני המשמרת אסורים כל השבוע בתספורת וכיבוס משנה** תענית טו ע"ב "אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת". **גמרא** תענית יז ע"א "אנשי משמר ואנשי מעמד אסורים לספר ולכבס, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. מאי טעמא? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהן מנוולין. תנו רבנן: מלך מסתפר בכל יום, כהן גדול מערב שבת לערב שבת, כהן הדיוט - אחת לשלשים יום". אסרו לאנשי המשמרת בתספורת וכיבוס, כדי שיכנס למשמר לא מנוולים. קיים כמה אפשרות הסברה בכוונתו של רש"י כדי שלא יהיו מנוולים, ויתכן שכולם נכונים במקביל. לפי הפשט, לא רצוי שכהן יכנס למשמרתו בהופעה לא ראויה, כמו עבור כל יהודי שלא יכנס ליום טוב בהופעה לא ראויה. אפשר להרחיב ולהגיד ששבוע המשמר נחשב כעין יום טוב. הסבר אחד הוא שעבור כהן עובד, הניוול פוסל אותו, וחז"ל תיקנו דרך להגן על הפסולים האלה. הפשט שיש תקנה במקביל לתקנה של יום טוב רואים מתוך סוגיות. עיין גמרא מועד קטן יד ע"א שמסבירה התקנה במועד בגין התקנה לכהני משמרת וז"ל "ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין? - כדתנן: אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס, ובחמישי מותרין, מפני כבוד השבת. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי אלעזר: מאי טעמא - כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהן מנוולין. הכא נמי: כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין". גם בירושלמי תענית פרק ב הלכה יא "אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס בחמישי מותרין מפני כבוד השבת הא שאר כל הימים אסורין רבי יוסה רבי אבהו בשם רבי יוחנן רבי אבון רבי יסא בשם חזקיה גזרו עליהן שלא יכנסו לשבת מנוולין תמן תנינן אילו מגלחין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין והמנודה שהתירו לו חכמים הא שאר כל בני אדם אסורין אמר רבי סימון גזרו עליהם שלא יכנסו לרגל מנוולין". לא ברור איזה כיבוס שייך לכהני המשמרת. הרי, בגדי כהונה שנתלכלך לא לובשים ולא מכבסים. זאת ועוד, הבגדים היו נשמרים במקדש ולא אצל הכהנים.

**רמב"ם** הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה יב "אנשי משמר אסורין לספר ולכבס בשבת כדי שלא יעלו למשמרתם כשהן מנוולין אלא מגלחין ורוחצין ומכבסין קודם שיעלו". **הכסף משנה** על אתר שואל, בלי לענות, למה לא מתירים להסתפר לכבוד שבת, כמו שכתוב בגמרא, וז"ל "ומסיים שם במשנה ובחמישי מותרים מפני כבוד השבת ואיני יודע מפני מה השמיטו רבינו"<sup>79</sup>. **מאירי** תענית

<sup>78</sup> בין לשיטת רש"י ובין לשיטת רמב"ם משמע שיום העבודה של הבית אב מתחילה בבקר ומסיימת בלילה. עיין סימן הקודם סעיף ז.

<sup>79</sup> הרמב"ם כתב את ההיתר להסתפר לכבוד שבת בהל' כלי מקדש סוף פרק ו, בענין אנשי המעמד. לפי האור שמח והר מוריה, ההיתר הוא רק עבור אנשי המעמד ולא אנשי משמר. המשנה למלך כותב שפשוט שגם מותר לאנשי משמר.

יז ע"א מסביר את הרמב"ם שחלק של הכנתו של כהן טרם התחלת משמרתו הוא להסתפר ולרחוץ את ראשו, וז"ל " ואנשי משמר מסתפרים לפני שבתם ומגדולי המחברים כתבו שמגלחים ורוחצים ומכבסים לפני שבתם ונראה שעל רחיצת הראש אמרו כן וכן נמצא בקצת חבוריהם".

**במידה שסיים המשמרת באמצע הרגל מותר לכהנים לגלח ברגל גמרא** מועד קטן יז ע"ב מביא מחלוקת תנאים בנידון "האי כהן היכי דמי? אילימא דשלים משמרתו ערב הרגל - איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל! - לא צריכא, דשלים משמרתו ברגל. תנא דידן סבר: כיון דתנן: בשלשה פרקים בשנה היו כל המשמרות שוות באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים. - כמאן דלא שלים משמרתו ברגל דמי. ותנא ברא סבר: אף על גב דשייך בהנך משמרות - משמרתיה מיהא שלימא ליה". פירש רש"י ד"ה דשלים משמרתו ערב הרגל "בשבת, דלעולם לא שלמה משמרה אלא בשבת". ד"ה איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל "כלומר, בערב שבת שהוא ערב הרגל, דהא אמרינן (מועד קטן יד ע"א): אנשי משמר אסורין בגילוח, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת". ד"ה דשלים משמרה ברגל "כגון דהוי יום חמישי יום ראשון של רגל - דלא מצי לגלח דהוי יום טוב, ישלים משמרתו בשבת, שהוא יום שלישי לרגל". ד"ה תנא דידן "דאמר: אינו מגלח במועד". ד"ה סבר כיון דתנן בשלשה פרקים "בשלשה רגלים כל המשמרות שוים, אכת', כמאן דלא שלים משמרתו דמי, ועדיין יש לו חלק באימורי רגלים, ולא שלים משמרתו בכל הרגל, להכי אינו מגלח ברגל, כדתנן: אנשי משמר אסורין לגלח". ד"ה ותנא ברא "דאמר: מותרין לגלח". ד"ה אף על גב דשייך בהנך משמרות "שלים עיקר משמרתו ידיה, להכי מותר בגילוח". פסק הרמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה יג "מי ששלמה משמרתו בתוך הרגל מותר לגלח ברגל, אבל אם שלמה בערב הרגל אינו מגלח אלא בערב הרגל". הנושא כלים מעלים מספר דרכים להסביר את הרמב"ם כתנא ברא במשנה נגד התנא של המשנה במועד קטן התחלת פרק ג'. הכסף משנה מנסה להסביר אליבא המגיד משנה וגם מביא הסברו של מהר"י קורקוס וז"ל "ברייטא בפרק אלו מגלחין (מו"ק י"ז ע"ב) ואמרינן התם דתנא דמתניתין פליג ואם כן יש לתמוה על רבינו למה פסק דלא כוותיה ואפשר שטעמו מדחזינן דאיייתי בגמרא האי ברייתא ומפרש טעמה. והרב המגיד כתב בפרק ז' מהלכות יום טוב שטעם רבינו משום דהכי איתא התם תנא האבל והכהן מותרים בגילוח ואוקמוה בדשלים משמרתו ברגל תנא דידן סבר כיון דתנן בשלשה פרקים היו כל המשמרות שוות באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים כמאן דלא שלים משמרתו ברגל דמי ותנא ברא סבר אף על גב דשייך בהנך משמרות משמרתיה מיהא שלמה ליה, ומאחר דהלכה כתנא ברא באבל כנוצר שם כן הלכה כמותו בכהן. והר"י קורקוס ז"ל כתב דלא מכרעא מילתא דמתניתין פליגא דאיכא למימר תנא ושייר כדשייר מי שאבדה לו אבידה".

**סעיף ג בזמן בית המקדש כהן שלא יודע את הבית אב שלו ויודע את המשמרת שלו אסור בשתיית יין כל השבוע. בזמן הבית, כהן שלא יודע את הבית אב ולא את משמרתו או כהן שנמצא מחוץ לירושלים יתכן שמותר בשתיית יין כל השנה.**

**בזמן בית המקדש כהן שלא יודע גמרא** תענית יז ע"א "מכאן אמרו: כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו, ויודע שבתו אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל אותו היום. במכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבתו אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל אותה שבת. אינו מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו, ויודע שבתו אבותיו קבועין שם - אסור לשתות יין כל השנה. רבי אומר, אומר אני: אסור לשתות יין לעולם, אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו. אמר אביי: כמאן שתו האידנא כהני חמרא - כרבי". הגמרא מבוסס על **התוספתא** בתענית פרק ב הלכה ב-ג "כל שמכיר את משמרתו ואת בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אין אסור אלא אותו היום בלבד כל שמכיר את משמרתו ואין מכיר את בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אסור כל אותה שבת כל שאין מכיר לא את משמרתו ולא את בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אסור כל אותו חודש ר' אומר אומר אני שיהא זה אסור לעולם אלא שתקנתו קלקלתו מפני מה אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים שאם תכבד העבודה על אנשי בית אב יסמכו עליהן. אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהן תדירין בעבודה אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס בין משחרב הבית ובין עד שלא חרב הבית ר' יוסה אומר משחרב הבית מותרין מפני שאבל הוא להם". **ירושלמי** תענית פרק ב הלכה יא מביא את התוספתא ורק מביא את שיטת רבי שתקנתו קלקלתו ולא מביא את שיטת חכמים שאסור. וז"ל הירושלמי "תני כל מי שהוא מכיר אנשי משמר שלו ואנשי בית אב שלו ואינו מבתי אבות קבועין אסור כל אותו היום וכל מי שהוא מכיר אנשי משמר שלו ואינו מכיר אנשי בית אב שלו ואינו

מבתי אבות קבועין אסור כל אותה השבת. וכל מי שאינו מכיר לא אנשי משמר שלו ולא אנשי בית אב שלו ואינו מבתי אבות קבועים ר' אומר אומר אני שהוא אסור לעולם אלא שתקנתו קלקלתו שהוא מותר בהספד. כמה דתימר קלקלתו תקנתו שהוא אסור בהספד ודכוותה קלקלתו תקנתו שיהא אסור במלאכה".

**המאירי** מפרש שהסוגיא דנה בזמן הבית ובכהן שנמצא מחוץ למקדש, שהוא נמצא בכוננות מסוימת, במידה שידוע הבית אב או המשמרת. במידה שלא ידוע המשמרת או בית אב, מותר לו בשתיית יין. לא ברור למה המאירי פסק כרבי נגד החכמים, הרי אפשר לטעון שפוסקים כרבי לפי המימרא של אבבי בזמן שאין מקדש ובזמן המקדש הלכה אמור להיות החכמים. וז"ל "מעתיק כהן היודע משמרתו ובית אב שלו ויודע שבית אב שלו קבוע לעבודת אותו היום אסור לשתות יין כל אותו היום שמא יצטרכו לו ויבהילוהו לבא היה יודע משמרתו ואינו יודע בית אב שלו אסור כל אותה שבת ואם אינו יודע אפילו משמרתו הדין נותן לאסרו לעולם אלא שקלקלת בלבול מורה על פחיתותו ושאינו מאותם שדרכם לימנות ומותר לשתות יין לפי דרכך למדת על פירוש בריתא זו לפי שטה זו שעל זמן שבית המקדש קיים היא שנויה ואין גורסים בה ויודע שבתי אבותיו קבועים אלא בראשונה ר"ל בשמכיר בית אב שלו ויודע שאותו היום הוא שלהם ואם אתה גורסו במכיר משמרתו ולא בית אב שלו אתה מפרשו כשיודע שאותה שבת קבועה למשמרתו אבל באחרונה אי אתה גורסו בשום פנים ונראה לומר שזו היא שטת גדולי המחברים".

**סעיף ד בזמן שאין בית מקדש כהן שלא יודע את הבית אב ולא את משמרתו מותר בשתיית יין. לפי הראב"ד, גם כהן שיודע את משמרתו ו/או בית אב שלו מותר בשתיית יין, והרמב"ם חולק.**

**רש"י** מפרש שהסוגיא בתענית יז ע"ב מדברת בזמן שאין בית המקדש ולפי רבי לא חוששין שמא יבנה המקדש במהרה, והכהנים לא צריכים בכל עת להיות כשרים לעבודה. וז"ל בד"ה כהן "בזמן הזה". ד"ה מכיר משמרתו "שיודע איזה שבת בשנה עובדין". ד"ה ואינו יודע מאיזה בית אב "דעכשיו אינו מכיר באיזה יום בשבת עובדין, ויודע שבתי אבותיו קבועין - אסור כל אותה שבת מספיקא, בכולהו גרסינן: ויודע שבתי אבותיו קבועין הן דאם אינו יודע שבתי אבותיו קבועין לעבוד - מותר הוא לשתות יין כל השנה, ולא חיישינן שמא יבנה, ושמא בית אב שלו יעבדו היום". ד"ה רבי אומר אומר אני כהן אסור כו' "כלומר, אי חיישינן לשמא יבנה - יהא אסור לעולם, אפילו המכיר משמרתו ומשמרת בית אבותיו, דחיישינן שמא ישתנה סדר משמרות, ושמא יעבדו כולם לחנוכת הבית בבית אחת, ונמצא זה צריך לעבוד, אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו, דהוי כמה שנים שלא חזרה בירה, וקלקלה זו תקנתו לשתות יין בהדיא, ולשמא יבנה לא חיישינן". **הריטב"א** אומר במפורש שרבי מתיר לכל הכהנים בשתיית יין, גם הכהנים שיודעים את משמרתם וז"ל "רבי אומר כו'. פי' ואפילו מכיר בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועים, והטעם לא מפני שיש להם לחוש שמא לא יהא כהן אחר מצוי ביום שאינו שלו ויצטרך לעבוד עבודה כדמפרש מורי נר"ו, דהא ודאי חששא רחוקה היא, אלא דקסבר דלעתיד לבא אין חילוק משמרות שעבדו אלא כל הכהנים יהיו שוין בעבודה כמו שהיו ברגלים".

**רמב"ם** הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה ז "כל כהן שיודע מאי זה משמר הוא ומאי זה בית אב הוא ויודע שבתי אבותיו קבועים בעבודה [היום] אסור לו לשתות יין כל אותו היום, היה יודע מאי זה משמר הוא ואינו מכיר בית אב שלו אסור לו לשתות כל אותה שבת משמרתו עובדין בה, לא היה מכיר משמרתו ולא בית אבותיו הדין נותן שאסור לשתות יין לעולם, אבל תקנתו קלקלתו והרי הוא מותר לשתות תמיד שאינו יכול לעבוד עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו". לשיטתו, בזמן שאין מקדש אכן חוששין שיבנה המקדש והכהנים צריך להיות בכוננות, אלא שרק הכהנים שיודעים את המשמרת שלהם יכולים לעבוד, וזה כוונתו של רבי "תקנתו קלקלתו", של הכהן. מנגד **הראב"ד** על אתר מפרש כמו רש"י והריטב"א שאין חשש שיבנה המקדש וכל הכהנים מותרים בשתיית יין. 'תקנתו קלקלתו' מדובר על קלקול המקדש. וז"ל "הלכה כרבי שתקנתו קלקלתו שאין עכשיו שעת עבודה ולמהרה יבנה לא חיישינן ובין מכיר ובין שאינו מכיר מותר לשתות יין דסתמא אמר אבבי כמאן שתו כהני האידנא חמרא כרב". פירש **הכסף משנה** "ודברי הראב"ד בהשגות כדברי רש"י ולפיכך כתב הלכה כרבי וכו' ורבינו סובר שלא בא רבי לחלוק אלא על אינו מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו אבל במכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו וכן במכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו ליכא פלוגתא בין רבי לתנא קמא".

## סימן י עבודה מחוץ למשמרות

**סעיף א זכויות השמורות למשמרות מוגדרות כחלוקה קנינית. יש שפירשו שבמקור זכויות המשמרות נוצר ע"י קנין, יש שפירשו שנוצר ע"י תנאי ויש שפירשו שנוצר ע"י חלוקה.**

**זכויות השמורות למשמרות נחשבות לחלוקה קנינית** אפשר להבין את הגמרא סוכה נו ע"א שבמקור כל הכהנים היו שוים בזכות מתנות המקדש וכאשר חילקו למשמרות ביצעו מכר ביניהם שכל כהן יהיה זכאי רק בשבוע של משמרתו, חוץ מזמן הרגל. וז"ל הגמרא "יכול אף בחובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל - תלמוד לומר לבד ממכריו על האבות" (דברים יח:ח). מה מכרו האבות זה לזה - אני בשבתי ואתה בשבתך". לשון דומה של הבבלי נמצא גם בירושלמי סוכה פרק ה הלכה ח "כתיב [דברים יח ח] 'חלק כחלק יאכלו'. יכול אף בשאר כל ימות השנה כן? תלמוד לומר לבד ממכריו על האבות' חוץ ממה שמכרו אבות לבנים את שבתך ואני שבת". אותו לימוד גם נמצא במדרש הלכה בספרי דברים ס' קסט "יכול כל המשמרות שוים בקרבנות הרגל הבאים שלא מחמת הרגל תלמוד לומר לבד ממכריו על האבות' מה מכרו אבות זה לזה אתה שבתך ואני שבת". **תרגום ירושלמי** על הפסוק גם משתמש במושג מכר קניני שנעשה ע"י דורות הקודמים, "וית בר זבניה דזבינו ליה על אבהתא". **רש"י** על התורה מפרש אותו פסוק בצורה שהוא יותר קניני, שמכרו זה לזה וז"ל "יכול אף בדברים הבאים שלא מחמת הרגל, כגון תמידין ומוספי שבת ונדריים ונדבות, תלמוד לומר לבד ממכריו על האבות' חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושמואל, שנקבעו המשמרות ומכרו זה לזה טול אתה שבתך ואני אטול שבת". לעומת זאת, **רש"י** בסוכה נו ע"א מפרש את הגמרא בלשון של תנאי ולא דוקא כלשון קניני וז"ל בד"ה תלמוד לומר לבד ממכריו "חוץ ממה שמכרו אבות זה לזה". ד"ה ומה מכרו אבות זה לזה "כלומר: שהתנו ביניהם, שיהו משמשיין כל אחד בשבתו קבוע". **רמב"ם** מפרש את המכר כחלוקה, כעין חלוקת שותפים, בהלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק ד הלכה ה "אבל נדרים ונדבות ותמידין אין מקריבין אותן אלא משמר שזמנו קבוע ואפילו ברגל, שנאמר 'חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות', כלומר חלק כחלק יאכלו בקרבנות הצבור, ואין חלק כחלק בשאר הדברים שכבר חלקו אותם האבות וקבעום כל משמר ומשמר בשבתו".

**סעיף ב זכות המשמרת ובית אב במתנות הקרבנות נחשב כבעלות ממונית, שניתן לתובעה בבית דין. זכות המשמרת בעבודה לא נחשב כבעלות ממונית.**

**זכות המשמרת ובית אב** כפי שראינו בסימן ח סעיף י התורה מזכה לכהן את המתנות של הקרבן שעבד בו לו יהיה' (ויקרא ז:ז,ח,ט). הספרא לומד מהפסוק לכל בני אהרן תהיה איש כאחי' (ויקרא ז:י) שכל הכהנים הראויים לעבוד זכאין למתנות הקרבנות, וככה מובא ברש"י על אתר ונפסק ברמב"ם הל' מעשה הקרבנות י:ד. ראוי לציין, לפי פשט הביטוי 'לו יהיה', התורה נותן להם בעלות ממונית על המתנות, שהמתנה 'שלו'.

ניתוח נוסף נמצא בסוגיא בסוף פרק יא של יבמות. המשנה בדף ק ע"ב מביא מצב של כהן ודאי שלא יודע אם נולד מאבא ממשמרת אחד או נולד מאבא ממשמרת שני. הדין במשנה שהוא עובד בשתי המשמרות אבל לא מחלק במתנות של אף משמרת, וז"ל המשנה "היו שניהם כהנים ... עולה במשמרו של זה ושל זה ואינו חולק; אם היו שניהם במשמר אחד - נוטל חלק אחד". **ובגמרא** יבמות קא ע"א "ועולה במשמרו וכו'. וכי מאחר דאינו חולק, למה עולה? למה עולה? האמר: בעינא דניעביד מצוה! אלא עלה לא קתני אלא עולה בעל כרחו? אמר רב אחא בר חנינא אמר אביי אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן: משום פגם משפחה". ואם היו שניהם במשמר כו'. מאי שנא שני משמרות דלא? דאזיל להא משמרה ומדחו ליה, ואזיל להא משמרה ומדחו ליה, משמר אחד נמי אזיל להאי בית אב ומדחו ליה! אמר רב פפא, הכי קאמר: אם היו שניהם משמר אחד ובית אב אחד - נוטל חלק אחד". **רש"י** מפרש את המשנה כמו רב עובדיה ברטנורא, וז"ל ד"ה ועולה במשמרו כו' "לעבוד ואין בני משמר מעכבין עליו אבל אינו חולק דכל משמר דחי ליה לגבי חבריה". ועל הגמרא מפרש בד"ה האמר בעינן דאיעביד מצוה "בתמיה גרסינן לה דקא אמרת למה עולה הא ודאי בלא חלוקה ניחא ליה למיעבד עבודה אלא בעי הכי עלה לא קתני דניתני עלה במשמרו אינו חולק". ד"ה בעל כרחו "דאף על גב דאינו חולק כפינן ליה לעבוד". ד"ה משום פגם "שתי משפחות שבושין עליו שיאמרו בני אדם פסול הוא לעבודה". כלומר, מכריחין אותו כהן לעבוד כדי שלא יעלה חשש פסול במשפחות שלו. מצד שני, כל משמרת זכאי לדחות אותו מלקבל חלוקה. **תוספות** מחדד

שאינן למשמרות זכות לדחות אותו כהן מהעבודה, למרות שקיים ספק בשייכותו למשמרת. וז"ל ד"ה עולה בעל כרחו "תימה קצת היכי משמע ליה דעולה בעל כרחו דלמא בעל כרחו דבני משמרה קאי". כשאומרים שלמשמרת אין זכות לדחות מעבודה במצבים מסויימים, זה אומר שלמרות שיש למשמרת זכות בעבודה, שלומדים מהפסוק *לבד ממכריו על האבות* (דברים יח:ח), אין למשמרת בעלות על העבודה. מנגד, למשמרת יש זכות דחות מחלוקת המתנות, זה אומר שיש לכהני המשמרת, או ליתר דיוק כהני הבית אב, יש בעלות ממונית על המתנות, כמו שלומדים מל"ו יהיה<sup>80</sup>.

**שניתן לתובעה בבית דין בסוגית גזל הגר בגמרא** בבא קמא קיא ע"א רואים שהמשמר היה אחיזה קנינית בקרבנות ומתנות שנעשו באותו שבוע. הגמרא מסבירה שאפשר לתבוע בדין מתנת מקדש שנעשה ע"י משמרת לא נכונה וז"ל "כגון דנפיק משמרתם דהני ודהני ולא תבעו, מהו דתימא..." .

**סעיף ג שני כהנים משתי משמרות או שתי בתי אב שונות שנתערבו ולדותיהם, או אשת כהן שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת לכהן ששייך למשמר או בית אב אחר ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון, הולד עובד בשתיים ואינו חולק במתנות. לדעת רש"י הוא עובד בעל כרחו כדי שלא יעלה חשש לגבי ייחוס משפחתו. לדעת תוספות הוא עובד בעל כרחו של המשמרות. אם שני אבות האפשריים מאותו משמרת ומאותו בית אב, הולד עובד וחולק במתנות.**

**שני כהנים הדין בסעיף ב' מבוסס על המשנה** יבמות ק שמתאר מצב של וד שנוולד מאחד משתי אבות כהנים. משום שלא ידוע עבור איזה משמרת ובית אב לשייך אותו, אז הוא עובד אצל שתי המשמרות האפשריים ולא מחלק במתנות. המשנה ק ע"א מתחיל לתאר את המצב "מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון ...". הדין של שתי אבות כהנים מובא בספא בדף ק ע"ב "היו שניהם כהנים - הוא אונן עליהם והם אוננים עליו, הוא אינו מטמא להם והם אינן מטמאים לו, הוא אינו יורש אותן אבל הם יורשין אותו, ופטור על מכתו ועל קללתו של זה ושל זה, עולה במשמרו של זה ושל זה ואינו חולק; אם היו שניהם במשמר אחד - נוטל חלק אחד". בסעיף ב' ראינו את הגמרא ביבמות קא ע"א וחלק של המפרשים, כולל המחלוקת בין רש"י ותוספות שעובד בעל כרחו, בעל כרחו של מי. **רמב"ם** הלכות איסורי ביאה פרק כ הלכה יח "שני כהנים שנתערבו ולדותיהם, או אשת כהן שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת לכהן אחר ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון נותנין לו על הולד חומרי שניהם ... ועולה במשמרו של זה ושל זה, ואין חולק, ואם היו שניהם במשמר אחד ובית אב אחד נוטל חלק אחד".

**סעיף ד קרבן שלא נקרב ע"י משמרת הקבועה כשר. הכהן שעבד מחוץ למשמרת שלו, קיים עבורו חובת ממוני עבור המתנות שקבל לא כדין ואפשר להבין משיטת הרמב"ם שעבר על מצוות עשה עבור עצם העבודה.**

**קרבן שלא נקרב ע"י משמרת הקבועה כשר** מצב של הקרבת קרבן ע"י משמר הלא נכון נמצא במשנה בבא קמא קי ע"א בענין גזל הגר. מכשירים אשם שנקרב ע"י משמרת אחר מהמשרת המתפקדת בזמן הקדשה. גם מובא שפוסלים אשם שנקרב לפני תשלום הגזל. וז"ל המשנה "הגזל את הגר ונשבע לו ומת - הרי זה משלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח, שנאמר: 'ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו' (במדבר ה:ח). ... נתן הכסף ליהויריב ואשם לידעיה - יצא; אשם ליהויריב וכסף לידעיה, אם קיים האשם - יקריבוהו בני ידעיה, ואם לא - יחזיר ויביא אשם אחר, שהמביא גזילו עד שלא הביא אשמו - יצא, הביא אשמו עד שלא הביא גזילו - לא יצא". פירש רש"י ד"ה משמרת יהויריב "ראשונה לכל המשמרות ושל ידעיה אחריה". ד"ה נתן - "הגזלן את הכסף ליהויריב במשמרתו

<sup>80</sup> תוספות יום טוב על המשנה ביבמות חולק על תוספות, והמשמרת אכן זכאי לדחות את הכהן המסופק מלעבוד, וז"ל "ותימה למה לא יוכלו לעכב ולדחותו מן העבודה כל חדא לגבי חברתה כמו שדוחין אותו מן החלוקה... דודאי אי אפשר לנו לכוף למשמרה דיכולין הם כל אחד לדחות לגבי חברתה מן העבודה כמו מן החלוקה". יש אחרונים שאומרים שלפי התוס' יו"ט למשמרת אכן יש בעלות ממונית על העבודה. אפשרות כזו מעלה שאלות מדיני חושן משפט אם יתכן בעלות ממונית על העבודה עצמה או שאפשר רק זכויות ואכמ"ל.

ואח"כ נתן אשם לידעיה במשמרתו". ד"ה יצא – "כדמפרש ואזיל שהמביא גזילו עד שלא הביא קרבן אשמו יצא וזה זכה בשלו וזה בשלו". ד"ה אם קיים האשם יקריבוהו בני ידעיה "דקנסינהו ליהויריב להחזיר האשם דשלא כדן עבוד בני יהויריב דקבול אשם מקמי כסף ולידעיה ליכא למקנס מידי דבמשמר דידהו קבילי ור' יהודה דפליג אברייתא בגמרא במתניתין מודה". ראוי לציין שמכח הסברא יותר נוח להכשיר הקרבן. הרי, הוסבר ענינו של המשמרות שמדובר על סידור ואירגון העבודה, משהו שאין שום קשר עם כשרותו של הקרבן או הכהן.

הכהן שעבד מחוץ למשמרת שלו, קיים עבורו חובת ממוני עבור המתנות שקבל לא כדן זה המשמעות של זכות טביעה שיש למשמר המתפקד, כמו שהוסבר בסעיף ב'.

ואפשר להבין משיטת הרמב"ם שעבר על מצוות עשה עבור עצם העבודה הובא בהתחלת סימן ה' מחלוקת, שנמצא בספר המצוות מצוות עשה לו, בין הרמב"ם והרמב"ן. אם קיים מצוה להקים משמרות. לדעת הרמב"ן אין מצוה להקים משמרות, אז כהן העובד ללא משמרות לא בטל שום מצוה. אדרבה, כפי שנראה בהמשך הסימן, לפי הרמב"ן היו כהנים שלכתחילה עבדו מחוץ למסגרת המשמרות. לדעת הרמב"ם ישנו מצוה עשה להקים משמרות. האפשרות שכהן שעבד מחוץ למשמרתו ביטל מצוה עשה של הקמת משמרות תלוי בהבנת המצוה. אם נגיד שמדובר על מצוה כללי לבית דין להקים משמרות כדי שלא יעבדו בערבויה, אז גם לפי הרמב"ם, אותו כהן לא ביטל המצוה. מנגד, אם נגיד שהמצוה הוא על כל כהן לעבוד במשמרת שלו, אז לפי הרמב"ם אותו כהן ביטל מצוה עשה<sup>81</sup>.

## סעיף ה לפי דעת הרמב"ן יש כהנים שלא שייכים למשמרת קבוע והם מסייעים מדי פעם לכהנים העובדים, ויש חולקים. דעת הרמב"ם בנושא לא ברור.

לפי דעת הרמב"ן יש כהנים שלא שייכים למשמרת קבוע והם נספחים לעבודה על בסיס זמן קבוע תוספתא תענית פרק ב הלכה ב "יש מהן שקבעו עצמן לעולם הבא בשבת בא בשבת לעולם לאחר שבת לאחר שבת לעולם, יש מהן שמגדילין פעם אחת בחודש יש מהן שמגדילין פעם אחת בשנה יש מהן שמגדילין פעם אחת בשבוע ויש מהן שמגדילין בכל משמר ומשמר". הקטע הראשון מתאר שיש בית אב קבוע ליום מסוים. הסיפא פחות מובן, לא רק שלא ברור כוונתו של 'יש מהן שמגדילין' פעם אחת בחודש... אלא גם יש דעות שונות עבור הגירסא. בירושלמי תענית פרק ד הלכה ב מופיע המלה 'מגדילין' במקום 'מגדילין', וז"ל "יש מהן שקבעו עצמן לעולם משמר שהיה בשבת היה בשבת לעולם במוצאי שבת היה במוצאי שבת לעולם ויש מהן שהיו מקריבין על כל משמר ומשמר ויש מהן שהיו מגדילין על כל שבוע ושבוע". גירסא דומה נמצא ברבינו חננאל תענית יז ע"א "וכן הוא מפורש בתוספתא ... ויש באלו כ"ד משמרות שהפילו גורלות מי שעלה גורלו ביום ראשון נקבע במשמרתו להיות היא משמש ביום ראשון לעולם ומי שנקבע ביום שני כמוהו". לפי הגירסא של 'מגדילין', הברייתא מתאר קביעת סדר המשמרות והבית אבות לפי הגרלה, ואין שום תיאור של אפשרות עבודה מחוץ לאותו מסגרת<sup>82</sup>.

רמב"ן בספר המצוות עשה לו גורס 'מגדילין', וכוונת הברייתא הוא שישנו כהנים שלא שייכים לאף משמר קבוע והיו מגדילין את מספר הכהנים ומסייעים בעבודה מדי פעם או לפי הצורך. וז"ל "ומבואר בתוספתא יש מהן שקבעו עצמן לעולם, הבא בשבת בא בשבת לעולם, לאחר שבת לאחר שבת לעולם, יש מהם שמגדילין פעם אחת בחדש יש מהן שמגדילין פעם אחת בשנה יש מהן שמגדילין פעם א' בשבוע ויש מהן שמגדילין בכל משמר ומשמר. וענין ההגדלה הוא שלא קבעו לעצמם משמר אלא באים ומסייעים לעובדים שם ומגדילין המשמר ואין להם זמן אלא כרצונם פעם אחת בשבוע ויש בכל משמר ומשמר ביום שיחפצו בו. שהם לא מכרו שבתם לאחרים ולא קנו מהם שאין ממכרו מצוה". ריטב"א תענית טו ע"ב על המשנה גם מפרש שיש הרבה כהנים שלא שייכים למשמרת קבוע, אלא מסייעים לפי הצורך, יש שעשו גבוי כל יום ויש שעשו גבוי פעם בשנה. וז"ל "כי הכהנים היו חלוקים במשמרות בכל שבוע ושבוע, וכל משמרה מתחלקת לז' בתי אבות כל אחד מהם עובד יומו, ואם תכבד העבודה על בית אב מדמי הקרבנות וכיוצא בו מסייעין להם שאר הכהנים של אותה משמרה, וחילוק בתי אבות אלו יש מהם קבועות ליום ידוע לעולם שזה עובד בשבת לעולם וזה עובד באחד בשבת לעולם, ויש שלא היו קבועים כ"כ אלא פעמים שזה שעובד בשבוע זה עובד בשבת אחרת ביום אחר, ובתוספתא נראה כי היו הכהנים הרבה שלא

<sup>81</sup> משיב דבר להנצי"ב חלק ד סימן יא לומד כמו האפשרות הראשון שהכהן לא עבר על מצוה. קרן אורה יבמות קא ע"א לומד כמו האפשרות השני שהכהן ביטל מצוה עשה.

<sup>82</sup> גר"א על התוספתא גורס 'מגדילין'. תוספתא כפשוטה תענית עמוד 1079 'מגדילין' הוא הגירסא הנכונה "בלי שום ספק".

נחלקו למשמרות אלא שהיו נטפלין עם כל משמר ומשמר להוסיף ולהגדיל על אנשי המשמר לסייעם כפי מה שהיו צריכים להם, ויש שמגדילים על כל בית אב ויש שלא היו מגדילים אלא משנה לשנה".

**דעת הרמב"ם בנושא לא ברור הרמב"ם** לא כתב שום דבר לגבי כהנים שעובדים מחוץ למסגרתו של משמרת קבוע. אדרבה, ראינו בסעיף הקודם שלפי מה שהרב כתב בהל' ביאת המקדש א:ז, שיש בעיתיות מסוימת עם עבודה מחוץ למשמרת ובית אב הקבוע. **המגילת אסתר** טוען שהכהנים שאינם במשמרות לא עובדים בכלל או שהם אכן עובדים, כפי שמשמעת בתוספתא, אלא כנספחים למשמרת הקבוע. וז"ל "ומה שאמר עוד שיש מהכהנים שלא היו קבועים שאם כן נראה לו שאינה מצוה, נראה לי שאין זו קושיא שהרי הרב לא אמר שחלוק המשמרות יהיה מצוה רק העבודה דרך משמרות, ואם כן אינו מן ההכרח שכלם יחלקו למשמרות רק אותם הבאים לעבוד כדי שלא יעבדו בערבוביא, וזהו שאמר בזה המאמר שכל מי שאינו יודע שבת אבותיו קבועים מותר לשתות יין בזמן הזה לפי שמאחר שהוא מסופק אם אבותיו היו מן הקבועים אינו ראוי להקריב. ומה שהביא עוד מן התוספתא שנראה שיש מהם שהיו באים להקריב במשמרות של אחרים לפי שלא היו קבועים, נ"ל דמאחר שכבר יש שם משמרה קבועה אף אם יבאו אחרים להקריב עמהם אין זה דרך ערבוביא, כי הבאים הם טפלים לגבי המשמרה הקבועה".

**סעיף ו** **אם כל הכהנים בבית אב טמאים, יעבוד בית אב אחר. אם כל המשמרת טמא מת, לפי הרמב"ם יעבוד משמרת אחר, ויש אומרים שעבור קרבן צבור שמשמרת קבוע הטמא מת יקריב.**

**אם כל הבית אב כהנים טמא, יעבוד בית אב אחר** בגמרא יומא ו ע"ב נמצא הסוגיא של טומאה הותרה או הודחה בציבור, כלומר שעבור קרבנות צבור מתירין טומאת מת או בכל מצב, כפי הדעה שהותרה בציבור, או רק במצב של אין ברירה, כפי הדעה הודחה בצבור. הדין בגמרא סביב המצב שכהני הבית אב טמאין, מי מקריב? וז"ל הגמרא "איתמר, טומאת המת, רב נחמן אמר: הותרה היא בציבור, ורב ששת אמר: דחוייה היא בציבור. היכא דאיכא טמאין וטהורין בההוא בית אב - כולי עלמא לא פליגי דטהורין עבדי, טמאין לא עבדי. כי פליגי - לאהדורי ולאיתויי טהורין מבית אב אחרינא. רב נחמן אמר: היתר היא בציבור, ולא מהדרינן. ורב ששת אמר: דחוייה היא בציבור, ומהדרינן. איכא דאמרי: אפילו היכא דאיכא טהורין וטמאין בההוא בית אב פליג רב נחמן ואמר, עבדי נמי טמאין, [ז ע"א] דכל טומאת מת בציבור - רחמנא שרייה". מפרש רש"י ד"ה דחוייה היא בציבור "אף על פי שהקרבן ציבור דוחה אותה - בקושי הותרה, ולא היתר גמור, וכל מה דמצינו להדורי מהדרינן שיעשה בטהרה". ד"ה בההוא בית אב "שעובד באותו יום, דכולי עלמא טהורין עבדי תמידים דההוא יומא, אף על פי שקרבן ציבור הן". תכף נראה שפוסקין כמו רב ששת שטומאה הודחה בציבור, אז במצב בית אב שכל חבריו טמאים, העבודה נעשה ע"י בית אב אחר.

**אם כל המשמרת טמא, לפי הרמב"ם יעבוד משמרת אחר** רמב"ם פוסק כמו רב ששת שטומאה הודחה בציבור. הרמב"ם מרחיב מה שמתואר בסוגיא יומא ו ע"ב גם למצב שכל המשמרת הקבוע טמא, שעובדים כהנים ממשמרת אחר שיש בו כהנים טהורים. וז"ל הלכות ביאת המקדש פרק ד הלכה יד "היה כל בית האב טמאי מת יביאו בית אב אחר, היתה כל המשמרה טמאי מת מחזירין על משמרה אחרת". **הכסף משנה** מסביר את פסקתו כרב ששת וגם הרחבתו למשמרת טמא. "ופסק רבינו כרב ששת משום דהלכתא כוותיה באיסורי, ועוד דאמרינן פסחים עז דליכא תנא דשמעת ליה דאמר טומאה הותרה בציבור אלא רבי יהודה ואמרינן בתר הכי דרב חסדא סבר טומאה דחוייה היא בצבור וכן א"ר יצחק וסובר רבינו דלמאן דאמר דחוייה היא אפילו היתה כל המשמרה טמאה מחזירים על משמרה אחרת. ואף על פי שלא הזכירו בגמרא אלא לחזור על בית אב אחר לאו דוקא אלא משום דלרב נחמן אפילו על בית אב אחר אין מחזירין נקטיה".

**ויש אומרים שעבור קרבן צבור שמשמרת קבוע הטמא מת יקריב** גמרא בבא קמא קי ע"א "אמר רב ששת: אם היה כהן טמא בקרבן צבור - נותנה לכל מי שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר. היכי דמי? אי דאיכא טהורים, טמאים מי מצו עבדי? ואי דליכא טהורים, עבודתה ועורה לאנשי משמר? הא טמאים נינהו ולא מצו אכלי! אמר רבא, אימא: לבעלי מומין טהורין שבאותו משמר". פירש רש"י ד"ה אם היה הכהן "של המשמר טמא ויש לו קרבן צבור להקריב". ד"ה נותנו לכל כהן שירצה "דהואיל דהוא יכול להקריבו דהא קרבן צבור דוחה את הטומאה שליח נמי מצי עביד קרבן צבור בא בטומאה ואין נאכל בטומאה בפסחים עו ע"ב". ד"ה אי דאיכא טהורין "בההוא משמר". ד"ה טמאים מי מצו עבדי "וכיון דלא מצו עבדי שליח היכי משווי". ד"ה לבעלי מומין טהורין "מתחלקת, דקיימא לן זבחים צח ע"ב איש חולק ואפילו בעל מום בקדשים ובמנחות". **תוספות** ד"ה אי דאיכא טהורין טמאין מי מצו עבדי "לרב ששת פריך דשמעין ליה לרב ששת דאמר

דיומא ו ע"ב טומאה דחוייה בצבור ואי איכא טמאים וטהורין לא מצו עבדי טמאים ואיכא דפליג התם ואמר דטומאה הותרה בצבור ואפילו איכא טמאים וטהורים מצו עבדי טמאים". **הרא"ש** מובא על אתר בשיטה מקובצת דומה לרמב"ם שמשמרת אחר, טהור, מקריב קרבן ציבור כשליח שח המשמרת הקבוע הטמא. וז"ל "ויש לומר דאתי לאשמועין אף על פי שכל בני המשמר טמאין ואי זה מהן שעבד פסול כשר הזבח לאכילה מחמת הטומאה ועל ידי הכהן שאינו מן המשמר שנעשה שליח לעבודה הוא שהוכשר הבשר לאכילה הלכך יהא הבשר שלו כיון שאי אפשר לו להיות ראוי לאכילה אלא על ידו, קא משמע לך". לפי **המאירי** כהן הטמא ראוי להקריב משום שטומאה הודחה בצבור, אלא שיכול לתת לכהן טהור במשמר אחר וז"ל "היה כהן שבמשמרה טמא ויש לו קרבן צבור להקריב שקרבן צבור דוחה את הטומאה בזמן שאין טהורים באותו משמר ואף בזו אתה מפרשה שאין באותו משמר כהנים טהורים ונמצא כהן זה שזכה בפייס ראוי להקריב הרי זה נותנו לכל כהן שירצה אף ממשמר אחר והעור והאכילה לבעלי מומין טהורים שבאותו משמר שהרי טמא אינו חולק בקדשים כדי לעשות שליח לאכילה ובעל מום חולק בהם". לעומת זאת, **הרשב"א** על אתר כותב שמשמר הקבוע יקריב בטומאה ד"ה כהן טמא בקרבנות ציבור נותנה לכל כהן שירצה "פירוש לכל כהן שירצה מאותו משמר. ועבודתה ועורה לכל אנשי משמר. ואוקימנא עבודתה ועורה לאנשי משמר בעלי מומין הטהורין שראוין לאכול בקדשים"<sup>83</sup>.

**סעיף ז לכאורה, משמרת או בית יכולים לוותר על זכותם כל עוד שמונים כהנים אחרים שיעשו את העבודה בשליחותם.**

**משמרת או בית יכולים לוותר על זכותם** כפי שהוסבר בסימנים האחרונים, חלוקה למשמרות נעשה כדי להבטיח באופן מסודר עובדים ולמשמרת העובדת ישנו זכויות בעבודה ומתנות. מצד הסברה נראה נכון שבמידה שמשמרת או בית אב מונים כהנים לעבוד במקומם ובשליחותם, המשמרת יכול לוותר על זכותם בעבודה ובמתנות. בסימן הבא, נראה שכהן רשאי מדין הגמרא למנות שליח במקומו להקריב את קרבנו. יתכן, שנוכל ללמוד מזה, עבור מנוי שליח במקום משמרת או בית אב שלמה<sup>84</sup>. מצד שני, בדומה לזה שלא ביטלו את משמרת בילגה, משמרת לא מורשה לבטל את עצמם לנצח.

**סעיף ח הזכויות הם עבור המשמרת ובית אב העובדת באותו יום, ולא עבור כהן שלא מימש את זכותו ביום.**

**הזכויות הם עבור המשמרת ובית אב העובדת באותו יום, ולא עבור כהן שלא מימש את זכותו בזמן** שלו זאת אומרת, שכהן שפספס היום של הבית אב שלו, גם מחמת אונס, אינו זכאי לעבוד בזמן בית אב או משמרת אחר<sup>85</sup> ומשמע שאינו זכאי לפיצועים.

**סעיף ט כהנים מכל המשמרות רשאים להצטרף לנשיאת כפים על מדרגות ההיכל.**

**כהנים מכל המשמרות רשאים להצטרף לנשיאת כפים תוספתא** סוטה פרק ז הלכה ה "ברכת כהנים אלו בשעה שהכהנים עומדין על מעלות האולם. הכל כשרין לעלות במעלות האולם בין תמימין בין בעלי מומין בין במשמר שלו בין שאין המשמר של". **משנה** תמיד פרק ז משנה ב מתאר את סדר עבודת הבקר, והכהנים שהצטרפו בפועל לברכה היו חברי הבית אב שהצטרפו לעבודה והפייסים. וז"ל המשנה "באו ועמדו על מעלות האולם עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים וחמשה כלים ... וברכו את העם". לא נראה שהמשנה בתמיד שמתאר את המציאות והיסטוריה סותר את התוספתא בסוטה שמביא את הדין היבש. בפועל, לא ברור כמה כהנים של משמרות אחרות נמצאים בעזרה. הלכה הזאת לא נמצא ברמב"ם<sup>86</sup>.

**סעיף י כהן גדול מקריב מתי שהוא רוצה ומבקל בשר ומתנות מכל קרבן שרוצה.**

<sup>83</sup> באחרונים קיים מחלוקת בין המהרש"א ומדורה בתרא על אתר בהבנת רש"י אם יש להבינו כמו הרא"ש שמקריבו משמר אחר או כמו הרשב"א שמקריבו המשמר הקבוע.

<sup>84</sup> מנחת חינוך מצוה תקט מביא את האפשרות של משמרת שמונה שליח עבור קרבן צבור כדבר פשוט. לא ברור אם האפשרות קיימת עבור לגבי קרבן יחיד. אפשר להעלות סברא שאין עבור כהנים אותו חובה להקריב קרבן יחיד כמו חובת הקרבה קרבן צבור. לא ברור אם יש אותו דין לדבי קרבן יחיד.

<sup>85</sup> דרך חכמה הל' ביאת המקדש פרק ד ס"ק נח בשם ערוך השלחן העתיד.

<sup>86</sup> חסדי דוד תוספתא סוטה ז: זה כותב שחייבין בברכת כהנים. במהדורה החדשה של החסדי דוד נמצא הערה שלפיו פשיטא שכל המשמרות רשאים להצטרף לברכת כהנים, ומשום זה מחדשין לנו שכהנים הנמצאים חייבים.

כהן גדול מקריב מתי שהוא רוצה ומבקל בשר ומתנות מכל קרבן שרוצה משנה יומא יד ע"א "ושאר כל הימים, אם רצה להקריב - מקריב. שכהן גדול מקריב חלק בראש, ונוטל חלק בראש". פירש רש"י ד"ה ושאר כל הימים אם רצה "להיטיב ולהקריב את כל קרבן שירצה - מקריב, ואין המשמר יכול לעכב על ידו". ד"ה מקריב חלק בראש "ראש הוא להקטיר ולהקריב כל חלק שיבחר". ד"ה ונוטל חלק "בחלוקת אכילת קדשים". ד"ה בראש "מנה יפה שיבחר לו". גמרא יומא יז ע"ב "תנו רבנן: כיצד מקריב חלק בראש? אומר: עולה זו אני מקריב, מנחה זו אני מקריב. כיצד נוטל חלק בראש? אומר חטאת זו אני אוכל ואשם זה אני אוכל. ונוטל חלה משתי חלות, ארבע או חמש ממעשה לחם הפנים". פירש רש"י ד"ה משתי חלות "של עצרת". ד"ה ארבע או חמש "בכל שבת ושבת, ולקמיה מפרש מתי ארבע ומתי חמש". גירסת תוספתא יומא פרק א הלכה ה "כיצד כהן גדול נוטל חלק מראש אוי זו חטאת שלי זה אשם שלי חלה אחת משתי חלות ארבע וחמש חלות מלחם הפנים ר' אומי אומי אני שיהא זה נוטל מחצה שנאמר *והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו* (ויקרא ב) שיהא אהרן שקול כנגד בניו במי דברים אמורים בקדשי מקדש אבל בקדשי הגבול אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט חולקין בשוה". לימוד מעניין נמצא בתורת כהנים פרשת ויקרא דיבורא דנדבה פרק יא "לאהרן ולבניו" לאהרן תחלה ואחר כך לבניו, לאהרן שלא במחלוקת, ולבניו במחלוקת, מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת אף בניו כהנים גדולים אוכלים שלא במחלוקת". ירושלמי יומא פרק א הלכה ב מסביר שבקרבן יחיד הכהן גדול מקבל הכל ובקרבן צבור מקבל חצי "היך עבדה עור זה שלי חלה אחת משתי הלחם שש חלות מלחם הפנים הכא הוא נסב כולה וכא הוא נסיב פלגא א"ר זעירה כאן לקרבן יחיד וכאן לקרבן ציבור".

**רמב"ם** הלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק ה הלכה יב "בכל יום שירצה להקטיר הקטרת מקטיר ונוטל חלק בראש בקדשי המקדש כולן, כיצד כשירצה אומר זו החטאת שלי וזה האשם שלי, ואינו עובד בפייס, אלא כל עת שירצה להקריב מקריב כל מה שירצה, והרי הוא בקדשי הגבול כשאר הכהנים". **הכסף משנה** על אתר מוסיף "ומשמע לרבינו שבכלל זה אם מקרבן אחד רצה ליטול מנה אחת יפה נוטל". וברמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק י הלכה יח "וכהן גדול אוכל שלא בחלוקה אלא נוטל כל מה שירצה".

**סעיף יא יש אומרים שעבור חידוש העבודה לא נדרש חלוקת המשמרות, ויש אומרים שנדרש עבודה לפי משמרות ויש אומרים שנדרש שכל כהן יעבוד לפי משמרת המקורי של אבותיו.**

**י"א שעבור חידוש העבודה לא נדרש חלוקת המשמרות** ראינו בסימן הקודם את הגמרא בתענית יז ע"א בענין היתר שתיית יין עבור כהנים שלא יודעים את משמרתם. קיים סוגיא מקביל בגמרא סנהדרין כב ע"ב שבעיקר דן בנושא של תספורת פעם בשלושים יום ומביא את שיטת רבי שהתיר כהנים בשתיית יין. המקורות האלו חשובים לענינו, הרי רבי מדבר על כהנים שלא יודעים את משמרתם והאם חוששין שיוכלו לעבוד באופן פתאומי. אם תגיד שכהן שלא יודע משמרתו לא יכול להצטרף בחידוש העבודה, אז כל הדיון של חשש 'שמא יבנה' מיותר. כושר הסוגיא לטובת הבנת הצורך בעבודה לפי משמרות תלוי בהבנת רבי, אם מדובר בזמן המקדש או אחרי החרבן, והבנת 'תקנתו קלקלתו' ולמה הוא באמת מתיר שתיית יין? ז"ל הגמרא בסנהדרין "והתניא, רבי אומר: אומר אני: כהנים אסורין לשתות יין לעולם, אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו. ואמר אביי: כמאן שתי כהני חמרא האידנא - כרבי. מכלל דרבנן אסרי! - התם היינו טעמא: מהרה יבנה בית המקדש, ובעינן כהן הראוי לעבודה - וליכא". **רש"י** מפרש שלא צריך עבודה במשמרות בחידוש העבודה, למרות שכל כהן יוכל לעבוד גם בלי משמרות לא חוששין שמא יבנה. וז"ל "רבי אומר אומר אני - אם באנו לחוש שמא יבנה אסור ביין לעולם, ואפילו הוא מכיר שאינו עכשיו זמן משמרתו - שמא יבנה, וכל הקודם ואישתכח עייל ועביד". בין מפרשי הסוגיא בתענית ישנו הריטב"א מפרש שלפי שיטת רבי כהנים יכולים לחדש את העבודה בלי עבודה במשמרות. וז"ל בד"ה אינו מכיר משמרתו "לא דקסבר דלעתיד לבא אין חילוק משמרות שעבדו אלא כל הכהנים יהיו שוין בעבודה כמו שהיו ברגלים". גם בפסקי רי"ד כותב שלפי רבי כל כהנים מותרים בשתיית יין, משום שלא חוששין שמהרה יבנה, ואלמלא היינו חוששין אז כל הכהנים היו אסורים משום שחידוש העבודה תעשה בלי משמרות. הסברא של הרי"ד כולל גם כהנים שיודעים את משמרתם, שגם הם תצטרפו לעבודה בחידוש, לאו דוקא בזמן משמרתם<sup>87</sup>. וז"ל בתענית יז ע"א "אלא מה אעשה שתקנתו קלקלתו. פי' קלקלה חורבן בית המקדש היא תקנתו המתרת אותו לשתות, דלא

<sup>87</sup> הסברא של הרי"ד סותר מה שראינו בסימן ה שגם אחרי החרבן שמרו על איזהו מסגרת של משמרות. למרות שקיים יותר קשר סיבתי מקשר הגיוני, נראה שבתקופה קרובה לחרבן שמרו על מסגרת המשמרות וגם חשבו שכל יום 'שמא יבנה'. בזמן יותר מאוחר, רואים פחות שמירה על משמרות וגם ירדו ממחשבה והחשש של 'שמא יבנה'.

חיישינן שמה יבנה בית המקדש היום, ואי לאו האי טעי' דלא חיישינן שמא יבנה היום היה אסור כל כהן לשתות כל השנה, ואף על פי שידוע משמרתו ומשמרת בית אב שלו, דשמא לימות המשיח לא יעבדו כסדר המשמרות ובתי אבות אלא כל הכהנים יעבדו ביחד, והילכך כל כהן אסור לשתות יין לעולם, אלא דלא חיישי' שמא יבנה בית המקדש פתאום היום, ומשום הכי הותרו הכהנים לשתות יין בזמן הזה". שים לב, שלא מבטלים את כל אירגון המשמרות, אלא שיהיה מצב, יתכן לתקופה מוקצבת, שיהיה כמו הרגלים שכל הכהנים עובדים ביחד.

וי"א שנדרש עבודה לפי משמרות ויש אומרים שנדרש שכל כהן יעבוד לפי משמרת המקורי של אבותיו רבנו חננאל תענית יז ע"א כותב שבזמן חידוש העבודה יהיה צורך בבית דין של הכהנים לקבוע את המשמרות, ומשום זה כל הכהנים מותרים ביין. וז"ל "כיון שנתקלקלה בבית אב שלו הותר שאפילו אם יבנה הבית אינו משמש עד שישוב ב"ד של כהונה ויקבעוהו באיזה יום ישמש לפיכך עכשיו מותר וכן כל כהן שאינו בר עבודה ביום ידוע מותר". **רמב"ם** הלכות ביאת המקדש פרק א הלכה ז "לא היה מכיר משמרתו ולא בית אבותיו הדין נותן שאסור לשתות יין לעולם, אבל תקנתו קלקלתו והרי הוא מותר לשתות תמיד שאינו יכול לעבוד עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו". **המאירי** מפרש הרמב"ם שמדובר בזמן הבית. לפי זה, לא בהכרח לומדים על הצורך במשמרות בחידוש העבודה. לעומת זאת, אם מפרשים את הרמב"ם בזמן החורבן, אז אכן יש צורך לעבוד לפי משמרות ויתכן שכל כהן צריך לעבוד לפי משמרת המקורי של משפחתו. לפי שאלתו של **הראב"ד** משמע שהוא הבין שהרמב"ם התכוון לזמן החורבן, שכדי לחדש את העבודה צריך כל כהן לעבוד במשמרתו והבית אב שלו. **הראב"ד** מסכים שצריך לעבוד לפי המשמרות המקוריות, אלא שיסדרו את הענין לפי רוח הקודש, וז"ל "מה דבריו חלושים וקלושים וכי כשיבנה בית המקדש לא יהיה שם מצרף ומטהר ומודיע המשמרות הראויות ושבתם ויומם ואי זה שהות יהיה שם לקביעותם". לא ברור לפי שיטת רמב"ם איך יסדרו את המשמרות ובתי אב כדי לחדש העבודה. אולי הוא גם מתכוון לחידוש ע"י רוח הקודש, כמו שהרמב"ם עצמו כותב בסוף הלכות מלכים לגבי כהנים מיוחדים. לא ברור לפי השיטות האלו אם קיים אפשרות לחדש את העבודה בהעדר רוח הקודש בענין המשמרות. בנוסף, לא ברור למה קיים הצורך בידיעת הבית האב<sup>88</sup>. יתכן שהרמב"ם התכוון לזמן הבית כמו שהסביר המאירי, ואז אין מקום לקושיית הראב"ד, וגם נופל השאלות שעלינו מול הרמב"ם. בכל מקרה, לפי הראב"ד ור"ח יש צורך בקביעת משמרות כדי לחדש את העבודה, לפי הראב"ד, כל כהן ישתייך למשמרת המקורי על פי רוח הקודש, ולפי ר"ח בית דין של כהנים יקבעו את המשמרות.

הסברו של **הכסף משנה** על מחלוקת רמב"ם – ראב"ד "ועל מה שכתב רבינו שאינו יכול לעבוד עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו כתב הראב"ד כמה דבריו חלושים וקלושים וכו'. ואני אומר שכשיבנה בית המקדש אפילו אם יבנה בידי שמים לא בו ביום שיבנה יודיע המשמרות הראויות ושבתם ועוד שדעת רבינו שבלא בנין בית המקדש אפשר להקריב קרבנות כמו שכתב בספר ששי מהלכות בית הבחירה ועוד יש לומר דרבינו לא בא ללמד שכשיבנה בית המקדש אסור לו לשתות עד שיקבע אלא בא ליתן טעם למה מותר לשתות יין בזמן הזה והכי קאמר שאינו יכול לעבוד עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו וכיון שעכשיו אינו קבוע אינו ראוי לעבודה ולפיכך מותר ביין ולכשיבנה בית המקדש ויקבע אז יאסר ולא קודם". **המהר"י קורקוס** על אתר מפרש את הסוגיות כמו הרמב"ם ואכן הכהנים קלקלו את עצמם וכן חוששין לשמא יבנה המקדש "ולשון קלקלתו אתי שפיר לפי לשיטת רבנו [הרמב"ם], דהיינו קלקלה ידיה שאינו מכיר. ובאמת לשיטת רש"י קשה, וכי מפני שזה כמה שנים שלא חזרה בירה יותר לשתות והא בכמה דוכתי אמרינן מהרה יבנה... ואין הפרש בין שנים מועטות ושנים מרובות ומה טעם לומר בזה שמפני שזה כמה שנים ולא חזרה בירה תקנתו קלקלתו ... ולדעת הראב"ד אינו נראה מפני שזה כמה שנים ולא חזרה מכל מקום גם לדידיה קשה, למה לשמא יבנה לא חיישינן?".

## סימן יא כהן המביא קרבן

סעיף א כל קרבן שכהן מביא, הוא רשאי להקריבו וזכאי במתנתו גם אם איננו מביאו זמן משמרתו.

<sup>88</sup> יש אחרונים שמבינים את הרמב"ם כמו שהראב"ד הבינו.

**המביא קרבן רשאי להקריבו וזכאי במתנתו גם אם איננו זמן משמרתו גמרא בבא קמא קט ע"ב**  
 "תנו רבנן: מניין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה? תלמוד לומר: **וְבָא בְּכָל**  
**אוֹת נִפְשׁוּ... וְשֵׁרֵת** (דברים יח: ו-ז), ומניין שעבודתה ועורה שלו? תלמוד לומר: **וְאִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לֹ**  
**יִהְיוּ** (במדבר ה: ז). פירש רש"י על התורה ד"ה **וְבָא בְּכָל** אות נפשו וגו' ושרת "למד על הכהן שבא  
 ומקריב קרבנות נדבתו או חובתו ואפילו במשמר שאינו שלו. דבר אחר עוד למד על הכהנים  
 הבאים לרגל שמקריבין במשמר ועובדין בקרבנות הבאות מחמת הרגל, כגון מוספי הרגל, ואף על  
 פי שאין המשמר שלהם". פירש רש"י על **בָּא קָמָא ד"ה** שבא ומקריב "אם נדר קרבן או שהיה  
 מוטל עליו חטאת ואשם חובה מקריב אף במשמר שאינו שלו". ד"ה **שֵׁרֵת** "שכר עבודתה  
 דהיינו בשרה". **הרשב"א** מביא פירושים אחרים עבור 'עבודתה' בד"ה **עבודתה** ועורה "פי' עבודתה  
 אכילת בשרה שהוא שכר עבודתה כן פרש"י ז"ל. ואינו מחוור בעיני שהרי חולה או זקן נותן  
 להקריב לכל כהן שירצה ועבודתה ועורה לאנשי משמר וכהן בעל מום נותן להקריב לאנשי משמר  
 ועבודתה ועורה שלו. **ורבינו חננאל** ז"ל פירש עבודתה מתנותיה שנאמר עבודת מתנה. ולי נראה  
 משום דכתיב ואכלו אותם אשר כפר בהם (פסחים נט ע"ב) מלמד שהכהנים אוכלין ובעלים  
 מתכפרים נמצא שהאכילה היא העבודה". **ירושלמי** יבמות פרק יא הלכה ו מצטט אותו הברייתא,  
 אלא אומר בלשון של 'כל משמר שירצה' במקום 'כל עת שירצה'.

**גמרא מנחות עג ע"ב** בענין הקרבת כהן בקרבן של עצמו דוחה הוה אמינא לחלק בין קרבן נדבה  
 וקרבן חובה או בין חטאת על שוגג וקרבן על מזיד, אלא יש לו זכות להביא ולהקריב קרבנו בכל  
 זמן שרוצה. וז"ל הגמרא "מנא הני מילי? דת"ר: **וְהִיתָה לְכֹהֵן כְּמִנְחָה** (ויקרא ה: יג) - שתהא  
 עבודתה כשרה בו; ... [עד ע"א] ... הא שתהא עבודתה כשרה בו מהכא נפקא? מהתם נפקא: מנין  
 לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה? ת"ל: **וְבָא בְּכָל** אות נפשו ושרת! אי  
 מהתם, הוה אמינא: הני מילי דבר שאין בא על חטא, אבל דבר שבא על חטא אימא לא. והא נמי  
 מהכא נפקא? מהתם נפקא: וכפר הכהן על הנפש השוגגת בחטאה בשגגה - מלמד שהכהן מתכפר  
 על ידי עצמו! אי מההוא, הוה אמינא הני מילי בשוגג, אבל במזיד לא, קא משמע לך". פירש רש"י  
 ד"ה שתהא עבודתה כשרה בו "שאם חטא ונתחייב להביא מנחה יכול להקריבה הוא בעצמו דהכי  
 משמע והיתה לכהן מנחת חוטא של עצמו כמנחת נדבתו שיכול להקריבה הוא בעצמו". ד"ה  
 ומקריב קרבנותיו "של עצמו אפי' במשמר שאינו שלו". ד"ה **דבר הבא על חטא** "כגון מנחת חוטא".  
 ד"ה **בחטאה בשגגה מלמד וכו'** "דהכי משמע וכפר הכהן על הנפש השוגגת אפי' על נפשו של עצמו  
 וקאמר על חטאת אף על גב דאתי על חטא". ד"ה **ה"מ בשוגג** "כדכתיב על הנפש השוגגת". ד"ה  
 אבל אמזיד "כגון היכא דהויין נמי אמזיד כגון אשם חרופה ושמיעת קול לא יקריב בעצמו". ד"ה  
 קמ"ל "והיתה לכהן כמנחה דהאי קרא במנחת חוטא דשבועת העדות כתיב דעשה בו מזיד כשוגג".  
**רמב"ם** הלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק ד הלכה ז "וכן כהן שהיה לו קרבן הרי זה בא  
 למקדש ומקריבו בכל יום שירצה שנאמר **וְבָא בְּכָל** אות נפשו ושרת, ואפילו חטאתו ואשמו הוא  
 מקריב ומכפר על ידי עצמו והעור של קרבנו ואכילתו שלו".

**סעיף ב כהן המביא קרבן רשאי למנות כשליח כל כהן כשר שרוצה שיקריב הקרבן.**  
**לפי הרמב"ם כהן המקריב זכאי במתנות, ולפי הראב"ד כהן המביא זכאי במתנות.**

**כהן המביא קרבן רשאי למנות כשליח בגמרא** בבא קמא קי ע"א רואים שכהן שמביא קרבן ויכול  
 לעבוד, לא רק יש לו זכות לעבוד אלא גם יש לו זכות למנות כהן כשר כשליח שיעבוד. ז"ל הגמרא  
 "וואם היה זקן או חולה - נותנה לכל כהן שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר. האי זקן או חולה  
 היכי דמי? אי דמצי עביד עבודה, עבודתה ועורה נמי תיהוי דידה! ואי דלא מצי עביד עבודה, שליח  
 היכי משוי?" פירש רש"י ד"ה **לכל כהן שירצה** "דהואיל דהוא חזי לעבודה מצי לשוייה שליח"<sup>89</sup>.

<sup>89</sup> רוב האחרונים מסבירים שבקרבן שמביא כהן עדיין יש למשמרת זכויות, אלא שזכויות הכהן המביא גובר על זכויות של  
 משמר הקבוע כולל. זכויות המביא כולל האפשרות למנות שליח בהקרה. יש מי שמסביר שבקרבנו של כהן אין למשמרת  
 הקבוע כל זכויות.

לפי הרמב"ם כהן המקריב זכאי במתנות, ולפי הראב"ד כהן המביא זכאי במתנות עבור השאלה של מי מקבל את הבשר והמתנות של קרבן כהן שנקרב על יד שליח, תלוי באיך מבינים בגמרא *תיהוי דידיה*, דידיה של בעל הקרבן או דידיה של המקריב. פשט ברמב"ם בהלכות כלי המקדש פרק ד הלכה ז שכהן המקריב מקבל את הבשר והמתנות. הראב"ד על אתר משיג שהכהן המביא מקבל את המתנות. וזה לשונם "ואם רצה ליתן את קרבנו לכל כהן שירצה להקריבו נותן ועור הקרבן ועבודתו לאותו הכהן בלבד שנתן לו". ראב"ד ד"ה ועבודתו לאותו הכהן "אמר אברהם לא כי אלא אכילתו ועורו של בעליו". פירש כסף משנה שפשט הגמרא כמו הראב"ד "ופשטא דגמרא כדברי הראב"ד דקאמר גבי היה זקן או חולה נותנה לכל כהן שירצה אי דמצי עביד עבודה עבודתה ועורה נמי תיהוי דידיה משמע תיהוי דידיה דבעל הקרבן קאמר הרי דכי משוי שליח עבודתה ועורה של בעל הקרבן אבל רבינו מפרש דכי קאמר תיהוי דידיה לאו אבעליו קאי אלא אכל כהן שירצה דקתני קאי דהיינו שליח". לעומת זאת, הרדב"ז על אתר סובר שפשט הסוגיא כמו הרמב"ם. והוא סובר באופן כללי שהמקריב הוא זה שמקבל מתנות. וז"ל "הראב"ד ז"ל סובר כיון דאיהו מצי עביד, לעבודה משוי שליח ולא לאכילה. ורבינו ז"ל סובר דאכילתה הוא שכר עבודתה, ויליף לה מאיש את קדשיו לו יהיה (במדבר ה). ואע"ג דהאי קרא מייירי בבעלים המקריבים יש ללמוד ממנה שכל המקריב זוכה באכילתה. וכן נראה דעת רש"י ז"ל ב"ק קט ע"ב שכתב שעבודתה שכר עבודתה, דהיינו בשרה עד כאן... ומשמע דפליגי בפירוש לשון הגמרא... הראב"ד מפרש האי דידיה אבעלים קאי, ורבינו סבר המקריב קאי והיינו דקאמר עבודתה ועורה נמי תהוי דידיה כמו שהקריב היא של המקריב עבודתה ועורה נמי תהוי דידיה למקריב. ואיברא דלישנא דגמרא מסייע לרבינו. והראב"ד מסתייע מברייתא דקתני *הא כיצד אם היה בעל מום נותנה לכהן שבאותו משמר ועבודתו ועורה שלו*, והשתא ומה בעל מום שאינו יכול לעבוד עבודתה ועורה שלו כל שכן כהן שיכול לעבוד שאפילו אם נתנה לאחר שיהיה עבודתה ועורה שלו. ורבינו יתרץ דמה לבעל מום דבעל כרחו נותנה לאנשי משמר להקריבה, אבל לאכילה כיון דמצי לאכיל לא עביד שליח תאמר בכהן הראוי לעבודה כיון דעביד שליח דאדעתא דהכי עשה אותו שליח... כללא דמלתא לא אשכחן אחד מקריב ואחד זוכה בעבודתה ועורה אלא הכל למקריב. זה דעת רבינו". מהר"י קורקוס על אתר מסביר שהראב"ד מחדש שלמרות שנקרב ע"י שליח המשמר לא זכאי במתנות<sup>90</sup>.

**סעיף ג כהן שמביא קרבן ולא יכול לעבוד אבל יכול לאכול, כגון כל בעל מום או זקן או חולה שלא מסוגלים לעבוד, הכהן לא יכול למנות שליח והקרבן נקרב על ידי משמר הקבוע. לפי גירסא אחד ברש"י הכהן בעל מום מקבל מתנות של קרבנו ולפי הרמב"ם וגירסא שני ברש"י גם נאכל על ידי המשמר.**

**כהן שמביא קרבן ולא יכול לעבוד אבל יכול לאכול, כגון בעל מום** גמרא בבא קמא קט ע"ב "הא כיצד? אם היה בעל מום - נותנה לכהן שבאותו משמר, ועבודתה ועורה שלו, [קי ע"א] ואם היה זקן או חולה - נותנה לכל כהן שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר. האי זקן או חולה היכי דמי? אי דמצי עביד עבודה, עבודתה ועורה נמי תיהוי דידיה! ואי דלא מצי עביד עבודה, שליח היכי משוי?" הגמרא משהו בין בעל מום שלא עובד מדינא וזקן וחולה שהעבודה קשה מדי להם, ומשום שלא יכולים לעבוד, אינם יכולים למנות שליח וקרבנם נקרב ע"י משמר הקבוע. בסעיף הבא בע"ה נדון בהקרבת קרבן כהן זקן או חולה שכן יכולים לעבוד. רא"ש בשיטה מקובצת מסביר שכהן בעל מום מחוץ לזשדת' אז מעבד זכויותו בהקרבה. ד"ה הא כיצד אם היה כהן בעל מום וכו'. "דאי לא תימא הכי למאי אצטריך ואיש את קדשיו לו יהיה דכיון דכתיב ושרת לומר שיש לו רשות להקריב קרבנותיו בכל עת שירצה ממילא ידעינן דעבודתה ועורה שלו כדכתיב לכהן המקריב לו תהיה אלא למדרש דאי הוה בעל מום אף על גב דלא קרינן ביה ושרת עבודתה ועורה שלו דקרינן ביה ואיש את קדשיו לו יהיה. הרא"ש ז"ל".

<sup>90</sup> יש אחרונים שמסבירים הרמב"ם כמו הראב"ד שכהן בעל הקרבן אוכל ממנו.

**מתנות הקרבן** ענין קבלת ואכילת המתנות שייך דוקא לבעל מום, שמותר לו לאכול, כידוע. הסוגיא מתארת זקן או חולה שלא מסוגלים לאכול באופן רגיל, ובע"ה בסעיף הבא נתייחס. עבור הכהן בעל מום קיים שתי לשונות ברש"י, לפי הלשון הראשון הכהן בעל מום שהביא הקרבן מקבל את המתנות. לפי הלשון השני, המשמר שהקריבו מקבל את כל הזכויות במתנות, וז"ל בד"ה אם היה בעל מום "ראוי לאכול ואין ראוי להקריב אין יכול לעשות שליח להקריבה מי שירצה אלא נותנה לבני המשמר והואיל והוא ראוי לאכילה קרינן ביה ואיש את קדשיו לפיכך עבודה ועורה שלו לשון אחר גרסינן עבודה ועורה לאנשי משמר כיון דהם הקריבוהו". כפי שראינו בסעיף הקודם, לפי רש"י **עבודתו** משמע קבלת הבשר. **המאירי** מסביר שהמשמר מקבל את המתנות וקיים גרסאות שונות אם אותו כהן רשאי להצטרף למשמרת בחלוקת המתנות. וז"ל "היה כהן זה בעל מום שהוא רשאי לאכול אבל אינו רשאי להקריב והואיל ואינו יכול להקריב נותנה לכהנים שבאותו משמר והם מקריבים והעור שלהם ואכילת בשרו מחלוקת בין המפרשים אם הוא אוכל עמהם אם לא".

**רמב"ם** הלכות כלי המקדש פרק ד הלכה ח כותב שמשמר הקבוע מקריב ומסכים עם לשון השני ברש"י שהמשמר גם מקבל את המתנות. וז"ל "היה הכהן בעל הקרבן בעל מום נותן קרבנו לאנשי משמר והעור שלהם, היה זקן או חולה שיכול לעבוד ע"י הדחק נותן קרבנו לכל כהן שירצה והעור והעבודה לאנשי משמר, ואם אינו יכול לעבוד כלל הרי הקרבן כלו לאנשי משמר". הסברו של **הכסף משנה** "בבא קמא קט ע"ב בברייתא הנזכרת מסיים בה אם היה בעל מום נותנה לכהן שבאותה משמר ועבודתה ועורה שלו ומדברי רש"י נראה שהוא גורס נותנה לאנשי משמר וכן נראה מדברי רבינו ופירש"י אם היה בעל מום ראוי לאכול ואינו ראוי להקריב אין ראוי לעשות שליח להקריבה כל מי שירצה אלא נותנה לבני המשמר והואיל והוא ראוי לאכילה קרינן ביה ואיש את קדשיו לפיכך עבודתה ועורה שלו לישנא אחרינא גרסינן עבודתה ועורה לאנשי המשמר כיון דהם הקריבוהו עכ"ל. ורבינו גורס כלשון הזה".

**סעיף ד כהן שמביא קרבן ויש לו יכולת לעבוד אבל אינו מסוגל לאכול, יש לו זכות לעבוד או למנות שליח. הבשר ומתנות נותנים למשמרת הקבוע, ולפי הרמ"ה כהן המביא זכאי לעור הבהמה.**

**כהן שמביא קרבן ויש לו יכולת לעבוד אבל אינו מסוגל לאכול, יש לו זכות לעבוד או למנות שליח** אותו סוגיא **גמרא** בבא קמא קי ע"א "ואם היה זקן או חולה - נותנה לכל כהן שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר. האי זקן או חולה היכי דמי? אי דמצי עביד עבודה, עבודתה ועורה נמי תיהוי דידיה! ואי דלא מצי עביד עבודה, שליח היכי משוי? אמר רב פפא: שיכול לעשות על ידי הדחק, עבודה - דכי עביד ליה ע"י הדחק עבודה היא ומשוי שליח, אכילה - דכי אכיל על ידי הדחק אכילה גסה היא, ואכילה גסה לאו כלום הוא, משום הכי עבודתה ועורה לאנשי משמר". פירש **רש"י** ד"ה ואם היה זקן "וראוי לעבודה כדמפרש לקמן ואין ראוי לאכילה". ד"ה נותנה "להקריב". ד"ה לכל כהן שירצה "דהואיל דהוא חזי לעבודה מצי לשוייה שליח". ד"ה ועבודתה ועורה לאנשי משמר "דכיון דלא חזי לאכילה לא משוי שליח לאכילה". כלומר, מדובר על כהן זקן או חולה שיכול לעבוד על ידי הדחק, שנחשב כעבודה, וגם יכול לאכול על ידי הדחק, דהיינו אכילה גסה שאינו נחשב כאכילה. הדין שיוצא מהגמרא שהכהן יכול למנות שליח, כלומר נחשב כשכאי בעבודה. אכילה לא נחשבת, אז הבשר והעור שייכים לאנשי המשמר.

**הבשר ומתנות נותנים למשמרת הקבוע, ולפי הרמ"ה כהן המביא זכאי לעור הבהמה רמב"ם** הלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק ד הלכה ח "היה זקן או חולה שיכול לעבוד ע"י הדחק נותן קרבנו לכל כהן שירצה והעור והעבודה לאנשי משמר". **כסף משנה** "ב"ק קי ע"א אם היה זקן או חולה נותנה לכל כהן שירצה ועבודתה ועורה לאנשי משמר האי זקן או חולה היכי דמי אי דמצי עביד עבודה עבודתה ועורה נמי תיהוי דידיה ואי דלא מצי עביד עבודה שליח היכי משוי אמר רב פפא שיכול לעשות ע"י הדחק עבודה דכי עביד ע"י הדחק עבודה היא ומשוי שליח אכילה דכי אכיל ע"י הדחק אכילה גסה היא ואכילה גסה לאו כלום היא משום הכי עבודתה ועורה לאנשי משמר". **מהר"י קורקוס** מוסיף "והחילוק שיש בין יכול על ידי הדחק לאינו יכול כלל אינו אלא בהקריבה, אם יכול לעשות שליח או אינו עושה אלא גם הקרבנו לאנשי משמר".

מובא בשיטה מקובצת על אתר את מימרא של הרמ"ה שכהן שלא יכול לעבוד לא מקבל את הבשר, אבל הכהן אכן מקבל את עור הבהמה, מתנות שלא לאכילה. פירוש הרמ"ה מבוסס על גירסאות גמרא ששונה מזה שלנו. וז"ל "והא דקתני נותנה לכהן שירצה ועבודתה לאנשי משמר אוקימנא שיכול לעשות עבודה על ידי הדחק לא שנא בהקרבה ולא שנא דאכילה ועבודה על ידי הדחק שמה עבודה אכילה על ידי הדחק שלא לתיאבון לא שמה אכילה ואמטו להכי נותנה לכל כהן שירצה להקריבה וכיון דאיהו יכול להקריבה על ידי הדחק מצי לשוויי שליח ועבודתה לאנשי משמר דהא לא יכול למיכל רק על ידי הדחק ולא שמה אכילה אבל עורה ודאי דיליה בעי מיהוי חדא דגבי עורה לא שייכא אכילה ואכתי ואיש את קדשיו לו יהיה קרינא ביה ועוד מדרישא קתני עורה ועבודתה וסיפא לא קתני אלא עבודתה שמע מינה דוקא קתני. הרמ"ה ז"ל בפרטיו".

**סעיף ה בקרבן צבור אם כהן הזוכה בהקרבה טמא ואין בירושלים כהן כשר וטהור, לפי תוספות והסבר המפרשים ברמב"ם כהן הזוכה נותן להקריב לכל כהן כשר שרוצה, ומחלקים הבשר לבעלי מום טהורים ומחלים העור לכל אנשי המשמר. לפי הראב"ד כהן הזוכה נותן להקריב לכל כהן כשר שרוצה ובעלי מום הטהורים מאותו משמר מקבלים את המתנות ואוכלים.**

**בקרבת צבור אם כהן הזוכה בהקרבה טמא** המשך גמרא בבא קמא קי ע"א "אמר רב ששת: אם היה כהן טמא בקרבן צבור - נותנה לכל מי שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר. היכי דמי? אי דאיכא טהורים, טמאים מי מצו עבדי? ואי דליכא טהורים, עבודתה ועורה לאנשי משמר? הא טמאים נינהו ולא מצו אכלי! אמר רבא, אימא: לבעלי מומין טהורין שבאותו משמר". פירש רש"י ד"ה אם היה הכהן "של המשמר טמא ויש לו קרבן צבור להקריב". ד"ה נותנו לכל כהן שירצה "דהואיל דהוא יכול להקריבו דהא קרבן צבור דוחה את הטומאה שליח נמי מצי עביד קרבן צבור בא בטומאה ואין נאכל בטומאה בפסחים עו ע"ב". ד"ה אי דאיכא טהורין "בההוא משמר". ד"ה טמאים מי מצו עבדי "וכיון דלא מצו עבדי שליח היכי משווי". ד"ה לבעלי מומין טהורין "מתחלקת דקיימא לן זבחים צח ע"ב איש חולק ואפי' בעל מום בקדשים ובמנחות". כפי שראינו בסימן הקודם, אם כל המשמר טמא קיים דיון לגבי הקרבה ע"י אותו משמר בטומאה או משמר אחר בטהרה. כעת, מרחיבים את דיון למצב שאין כהן כשר טהור בנמצא וגם לגבי אכילה וקבלת מתנות. **תוספות** מסביר שהסוגיה כמו רב ששת ופסק המקובל שטומאה הודחה בציבור בד"ה אי דאיכא טהורין טמאין מי מצו עבדי "לרב ששת פריך דשמעינן ליה לרב ששת דאמר ביומא ו ע"ב טומאה דחוייה בצבור ואי איכא טמאים וטהורין לא מצו עבדי טמאים". ד"ה לבעלי מומין טהורין "תימה ועורה אמאי הויא לבעלי מומין". **הרשב"א** כותב שנותן לכל כהן שרוצה במשמר להקריב, ובעלי מום טהורים של המשמר אוכלים. וז"ל "כהן טמא בקרבנות ציבור נותנה לכל כהן שירצה. פירוש לכל כהן שירצה מאותו משמר. ועבודתה ועורה לכל אנשי משמר. ואוקימנא עבודתה ועורה לאנשי משמר בעלי מומין טהורין שראוין לאכול בקדשים".

**רמב"ם** הלכות כלי המקדש ועובדים בו פרק ד הלכה ט "היה טמא בקרבנות הצבור וכל הכהנים טמאים נותנו לבעלי מומין טהורים שבאותו משמר, ועורו ועבודתו לאנשי משמר הטמאים". משמע מלשוננו שבעלי מום טהורים מקריבים, דבר מאד קשה. בנוסף **הראב"ד** משיג "כל זה שבשוש אלא נותנו לכל כהן שירצה לעבדה ועורה ואכילתה לבעלי מומין טהורין שבאותו משמר". **הכסף משנה** מעלה עוד קושיות ומתרץ שלפי הרמב"ם כהנים טמאים כשרים מקריבים את הקרבן, ורק הבעלי מום הטהורים אוכלים את הבשר. וז"ל "ודברי רבינו תמוהים שכתב נותנו לבעלי מומין טהורים שבאותו משמר דמשמע שנותנו לבעלי מומין טהורים שיקריבוהו והא בעלי מומין לאו בני הקרבה נינהו ועוד שכתב שעורו ועבודתו לאנשי משמר הטמאים והרי בגמרא הקשו הא טמאים נינהו ולא מצו אכלי ושני רבא אימא לבעלי מומין טהורין שבאותו משמע והיאך כתב רבינו בהפך ונראה דמש"ה כתב הראב"ד .... וגם על דבריו אני תמיה למה כתב שעורה לבעלי מומין ולמה לא יהיה לאנשי משמר: וליישב דברי רבינו נראה שיש למחוק מדבריו תיבת ועבודתו. ומ"ש נותנו לבעלי מומין טהורים שבאותו משמר לא לענין הקרבת הקרבן קאמר דפשיטא שאחד מהכהנים הטמאים מקריבו ולא בעלי מומין אלא לענין בשר הקרבן קאמר שנותנו לבעלי מומין טהורים שבאותו משמר שיאכלוהו ועורו לאנשי משמר הטמאים דכי אמר רבא אימא לבעלי מומין טהורים

שבאותו משמר לא קאי אלא לעבודתה דהיינו אכילת בשר הקרבן שא"א לטמאים לאכלו אבל עורה לטמאים שבאותו משמר והשתא שפיר קאמר רב ששת עבודתה ועורה לאנשי משמר דהיינו לומר דעבודתה דהיינו אכילת בשרה לבעלי מומין טהורים שבאותו משמר ועורה לאנשי משמר. הטמאים וע"ל שאין צריך למחוק מדברי רבינו שום תיבה אלא להקדים תיבה לחבירתה דהכי גרסינן בדברי רבינו נותנו לבעלי מומין טהורין לעבודתו ועורו לאנשי משמר הטמאים. ודע שהתוספות כתבו תימה עורה אמאי הויא לבעלי מומין עכ"ל. ובמה שפירשתי לדעת רבינו ניחא דלא הוי אלא לאנשי המשמר הטמאים ולא חש רבינו לכתוב דנותן הקרבן לעשותו לכל כהן שירצה כדקתני בבבליא משום דכיון דכולם טמאים הוי כאילו כולם טהורים וכבר קדם שהוא רשאי ליתן קרבנו להקריבו לכל כהן שירצה. **הרדב"ז** מפרש כמו הכסף משנה וז"ל "אני אומר ... כיצד היה טמא בקרבנות ציבור וכל הכהנים טמאים, וכיון שטומאה דחוייה בציבור דאיהו מצי עביד פשיטא דמצי משווי שליח ... והא לא צריכא ליה לפרושי, נותן עובדתו לבעלי מומין טהורים שבאותו משמר, שהם ראויים לאכילה, ועורה לאנשי משמר. והלשון הכתוב בספרים לא יכולתי להולמו". **המהר"י קורקוס** על אתר גם מסביר הרמב"ם באותו דרך.

### סעיף ו' כהן גדול און ראוי לעבודה ואסור באכילה, ובגין כך זכאי לתת קרבנו לכל כהן שרוצה להקריבו, אלא משמר הקבוע מקבל את המתנות והבשר.

**כהן גדול און** המשך **גמרא** בבא קמא קי ע"א נותן מצב של כהן גדול און, משום שמותר לו להקריב הוא יכול למנות שליח בהקרבה. משום שכהן גדול און אסור באכילת קרבן, עור ובשר הקרבן נותנים למשמר הקבוע. הגמרא מחדש שהכהן גדול גם לא מקבל מתנות עבור אכילה בערב, כאשר יהיה מותר לו. וז"ל הגמרא "אמר רב אשי: אם היה כהן גדול און - נותנה לכל כהן שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר. מאי קמ"ל? תנינא: כהן גדול מקריב און, ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול לערב! ס"ד אמנא, כי חס רחמנא עליה דכהן גדול - לקרובי הוא, אבל לשוויי שליח לא מצי משוי, קמ"ל". פירש **רש"י** ד"ה אם היה כהן גדול און "ויש לו קרבן עצמו להקריב". ד"ה נותנו לכל כהן שירצה "דכיון דכהן גדול מקריב און דכתיב **לאביו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא** (ויקרא י) אם מת אביו ואמו דהוי און אפילו הכי מקדושתו לא יצא ולא יחלל כלומר דעבודתו שיעבוד באנינות לא תתחלל" ד"ה ואינו חולק לאכול לערב "כשתסתלק אנינותו דאנינות לילה דרבנן דאנינות דאורייתא אינו אלא יום מיתה דכתיב **ואחריתה כיום מר'** (עמוס ח) אלמא אין מרירות אלא יום אחד". פירש **המאירי** "כהן גדול מקריב און כמו שיתבאר במקומו לפיכך אם היה לו קרבן להקריב הואיל והוא ראוי להקריב עושה שליח ונותנו לכל כהן שירצה ועורו ועבודתו לאנשי משמר שהרי אינו ראוי לאכילה בו ביום ולא לחלוק כדי לאכול לערב שעבר זמן אנינות". פסק **הרמב"ם** הלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק ד הלכה י "היה הקרבן של כהן גדול והיה און נותנו לכל כהן שירצה ועורו ועבודתו לאנשי משמר, כיון שכהן גדול האון ראוי לעבודה כמו שיתבאר הרי זה עושה שליח לקרבנו".

## סימן יב משמרות בזמן הרגל

### סעיף א בזמן הרגל כל הכהן שרוצה, מורשה לעבוד ומקבל מתנות מאותו קרבן.

**בזמן הרגל משנה** סוכה נה ע"ב "בשלשה פרקים בשנה היו כל משמרות שוות: באימורי הרגלים, ובחילוק לחם הפנים. בעצרת אומר לו: הילך מצה הילך חמץ. משמר שזמנו קבוע הוא מקריב תמידין נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור - ומקריב את הכל". **גמרא** "אמורי הרגלים? של גבוה נינהו! - אמר רב חסדא: מה שאמור ברגלים. תנו רבנן: מנין שכל המשמרות שוות באימורי הרגלים - תלמוד לומר **לומר' ובא בכל אות נפשו ושרת'** (דברים יח:ו). יכול אף בשאר ימות השנה כן - תלמוד לומר **מאחד שעריך'** לא אמרתי אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד. ובחילוק לחם הפנים כו'. תנו רבנן: מנין שכל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים - (נו ע"א) תלמוד לומר **חלק כחלק יאכלו'** (פסוק ח), כחלק עבודה כד חלק אכילה? ומאי אכילה? אילימא קרבנות - מהתם נפקא: **לכהן המקריב אותה לו תהיה'** (ויקרא ז:ט). אלא - לחם הפנים. יכול אף בחובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל - תלמוד לומר **לבד ממכריו על האבות'** (דברים

יח: ח). מה מכרו האבות זה לזה - אני בשבתי ואתה בשבתך". פירש רש"י ד"ה בשלשה פרקים "בשלשה רגלים". ד"ה באימורי רגלים "בעורות של עולות, ובחזה ושוק של שלמי חגיגה, הבאות מחמת הרגל, ובגמרא מפרש מאי לשון אימורים דקתני". ד"ה ובחילוק לחם הפנים "אם אירעה שבת ברגל, שבשבת מסלקין אותו ומסדרין לחם אחר תחתיו, כדכתיב (ויקרא כד) 'ביום השבת יערכנו'". ד"ה ובא בכל אות נפשו ושרת ככל אחיו "שאין המשמר מעכב עליו, וכיון דזוכה בעבודתו - זוכה באכילתו, דכתיב (ויקרא ז:ט) 'לכהן המקריב אותה לו תהיה', ובעשרים וארבעה מקומות נקראו כהנים לויים". ד"ה תלמוד לומר מאחד שעריך "רישיה דקרא יכי יבא הלוי מאחד שעריך", ודריש ליה הכי כמו באחד שעריך - כשכל ישראל נכנסין בשער אחד, כלומר בעיר אחת". ד"ה מנין שכל המשמרות שוות "ברגל, בחילוק לחם הפנים". ד"ה תלמוד לומר חלק כחלק "בתריה דההוא קרא דלעיל כתיב, דאוקמא ברגל". אותו לימוד נמצא בספרי פרשת שופטים ס' קסח. רמב"ם הלכות כלי מקדש פרק ד הלכה ד "ומצות עשה להיות כל המשמרות שוים ברגלים, וכל שיבא מן הכהנים ברגל ורצה לעבוד עובד וחולק עמהם, ואין אומרים לו לך עד שיגיע משמרך שנאמר וכי יבא הלוי מאחד שעריך וגו'".

כפי שראינו בסימן ו' לדעת הרמב"ן ויתכן גם הרמב"ם עיקר המצוה מדאורייתא הוא שבזמן החגים כל כהן שרוצה, מורשה לעבוד, גם כשמשמרתו לא נופל באותו זמן. בנוסף, הוא זכאי לקבל מתנות מאותם קרבנות שהוא עובד בהם. הגמרא לומדת שאותו זכות לכל המשמרות לעבוד הוא דוקא בזמן החגים משום שכל ישראל נמצאים שם בעליה לרגל, ובלשון הגמרא 'בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד'.

**סעיף ב בשעת הרגל כל הכהנים שוות בהקרבת קרבנות שבאים מחמת הרגל כגון מוספי הרגל, עולת ראיה, שלמי חגיגה<sup>91</sup> ושתי הלחם. בשעת הרגל כל הכהנים שווים בחלוקת עור עולות, אכילת חטאת המוסף, אכילת חזה ושוק של שלמי חגיגה ולחם הפנים בשבת של הרגל, העומר ושתי הלחם.**

**בשעת הרגל כל הכהנים שוות בהקרבת קרבנות מקור ולימוד הדין נמצאים במשנה וגמרא בסוכה נה ע"ב - נו ע"א** שהובא בסעיף א. לכאורה פשט המשנה מדובר על עבודה בחובות הרגל וחלוקה של לחם הפנים. פירש רש"י ד"ה במה שאמור ברגלים "בחילוק קרבנות האמורים ברגל, הראויין להתחלק, כגון חזה ושוק של שלמי חגיגה - של כל יחיד ויחיד, ועורות של עולות ראיה, ומוספי צבור ושעירי חטאות". רש"י מדבר על חלוקת הקרבנות ולא על העבודה שנעשה ע"י כל המשמרות. כפי שהוסבר בסעיף הקודם, בגין יכולת של כל הכהנים לעבוד בקרבנות הרגל, ממילא מי שמקריב זכאי בחלוקה. **תוספתא סוכה ד:יא מסביר** מי מקריב ומחלק לחם הפנים ושתי הלחם, שכל המשמרות זכאין בחלוקת לחם הפנים ולא בהקרבתו, שנעשה ע"י המשמר הקבוע, המשמר שאותו שבת הוא שבשוע שלו. "שתי הלחם עבודתן ואכילתן בכל המשמרות מפני שהן באות חובת הרגל. לחם הפנים עבודתו במשמר הקבוע ואכילתו בכל המשמרות כיצד הוא עושה נותן חצי חלה לכל משמר ומשמר והן מחלקין ביניהן. ר' יהודה או' זה שהיה מחלק לחם הפנים יוצא ועומד על הרובד שבאולם מפריס ומניח מפריס ומניח וכל אחד ואחד בא ונוטל חלקו ולבעלי מומין שבכהונה מוציאים להם חלקן לחוץ מפני שאין יכולין להכנס בין האולם ולמזבח". **תוספות** ד"ה ובחילוק לחם הפנים הולך בעקבות התוספתא. וז"ל "דוקא בחילוקו שוין אבל סילוקו וסידורו והקטרת הבזיכין למשמר הקבוע דהכי תניא בתוספתא לחם הפנים עבודתו במשמר הקבוע ואכילתו בכל המשמרות והיינו טעמא משום דבגמרא מרבינן ליה 'חלק כחלק יאכלו' משמע לאכילה רביה רחמנא ולא לעבודה ומוסף

<sup>91</sup> לגבי שלמי שמחה קיים מחלוקת אחרונים. לפי הרש"ש אם באותו קרבן הבעל יוצא ידי חובתו בשמחת החג אז הקרבתו יעשה לאו דוקא ע"י המשמר הקבוע. לפי הערוך לנר הקרבה נעשה ע"י משמרת הקבוע. באופן כללי, לשיטתו שויון של כל הכהנים הוא בעיקרון עבור יום טוב הראשון ועליה לרגל שאמור להיות ביום טוב ראשון. לפי זה הערוך לנר אומר שהעומר נחלק למשמר הקבוע, משום שהוא חובת יום שני של פסח ולא חובת יום טוב ראשון.

שבת לא מפרשה מתניתין מידי ושיירא והוי בכלל דשאר קרבנות צבור". **רמב"ם** הלכות כלי מקדש פרק ד הלכה ה' "בד"א בקרבנות הרגלים ובחילוק לחם הפנים ובחילוק שתי הלחם של עצרת ... וכן עבודת לחם הפנים במשמר שזמנו קבוע, אבל עבודת שתי הלחם בכל המשמרות, ומניין שאינו מדבר אלא ברגלים שנאמר 'מאחד שעריך מכל ישראל' בשעה שכל ישראל באין בשער אחד, ומניין שאינו מדבר אלא בכהנים שנאמר 'חלק כחלק יאכלו', ואין שם מתנות במקדש להאכל אלא לכהנים בלבד". לפי הרמב"ם לומדים מ'חלק כחלק' עבור קרבנות צבור של החג, ולפי רש"י לומדים מ'חלק כחלק' על חלוקת לחם הפנים. **תוס' את הרמב"ם על הרמב"ם**

**העומר** לא נמצא בסוגיא בסוכה אבל מובא באופן ברור **בתוספות רי"ד** יומא לט ע"א "שם ונשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים נקט הני משום שהיו מסתלקין לכל המשמרות ברגלים ואפ"ה היו מתחלקין לכולן".

**תוס' את המחלוקת לגבי משמרות הלויים**

**סעיף ג אלו הדברים שמקריבים ברגל על ידי המשמר הקבוע לאותו זמן - תמיד של שחר, תמיד של בין הערבים, מוסף של שבת, הקרבת לחם הפנים, נדרים ונדבות, פר העלם דבר של צבור, שעירי עבודה זרה וקרבנות קץ המזבח.**

**שמקריבים ברגל על ידי המשמר הקבוע** משמר הקבוע הוא המשמר שהשבוע שלו נופל בזמן הרגל. כפי שראינו **במשנה** סוכה נה ע"ב "משמר שזמנו קבוע הוא מקריב תמידין נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור - ומקריב את הכל". פירש רש"י שכל המשמרות זכאין רק בקרבנות שהם חובת הרגל, ואלו שאיננו חובת הרגל נעשה ע"י המשמר הקבוע. וז"ל בד"ה מקריב תמידין "שהרי אינם בשביל הרגל". ד"ה ונדרים ונדבות "שנדבו ונדרו כל השנה, ומקריבין אותם עכשיו, אין שאר המשמרות זוכין בהם, שאין זוכין אלא חובות שמחמת הרגל". **גמרא** סוכה נו ע"א מביא לימוד שעבודה לא מחמת הרגל יעשה ע"י משמר הקבוע "יכול אף בחובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל - תלמוד לומר 'לבד ממכריו על האבות'. מה מכרו האבות זה לזה - אני בשבתי ואתה בשבתך". ופירש **רש"י** ד"ה יכול אף חובות הבאות שלא מחמת הרגל ברגל "יהו זוכין בעבודתו, ויחלוקו". ד"ה תלמוד לומר לבד ממכריו "חוץ ממה שמכרו אבות זה לזה". ד"ה אני בשבתי ואתה בשבתך "ונדרים ונדבות וקרבנות צבור דאיתנהו בשאר ימות השנה, והרי הן למשמר המשמש - ליתנהו בכלל הרגל, שלא יהו שוין בהן, אלא למשמר שבאותו שבוע יהו בכשאר ימות השנה, הלכך על כרחך, לא אתרבו **מחלק כחלק יאכלו**, אלא ממשמעותיה דקרא: דבר שאין בו אלא אכילה, והיינו לחם הפנים - דאכילה אית ביה, אבל עבודה לית ביה". בהמשך, הגמרא מוסיפה עבודות שגם אם יוצאים ברגל נעשה ע"י משמר הקבוע "משמר שזמנו קבוע [וכו'] ושאר קרבנות צבור. לאתויי מאי? - לאתויי פר העלם דבר של צבור, ושעירי עבודה זרה. והוא מקריב את הכל לאתויי מאי? - לאתויי קייץ המזבח". פירש **רש"י** ד"ה פר העלם דבר של צבור "אם אירע בהן ברגל, שעברו עבירה בהוראת בית דין". ד"ה קייץ המזבח "כשהוא בטל ...". **תוספתא** סוכה פרק ד "התמידין והנדרים והנדבות והבכורות והמעשרות ומוספי שבת חטאות צבור ועולותיהן ועולת חובה של יחיד עבודתן ואכילתן במשמר הקבוע... לחם הפנים עבודתו במשמר הקבוע ואכילתו בכל המשמרות". בענין בכורות קיים סתירה עם גמרא בערכין, וקיים דיון בסימנים הקודמים. **רמב"ם** הלכות כלי מקדש והעובדים בו פרק ד הלכה ה' "במה דברים אמורים? בקרבנות הרגלים ובחילוק לחם הפנים ובחילוק שתי הלחם של עצרת, אבל נדרים ונדבות ותמידין אין מקריבין אותן אלא משמר שזמנו קבוע ואפילו ברגל, שנאמר 'חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות', כלומר חלק כחלק יאכלו בקרבנות הצבור, ואין חלק כחלק בשאר הדברים שכבר חלקו אותם האבות וקבעום כל משמר ומשמר בשבתו".

**סעיף ד חלוקת לחם הפנים של שבת שאינו תוך החג שצמודה ליום טוב, כגון שבת שחל בערב חג או שבת שחל באסרו חג, היא שכל המשמרות זכאים ללחם הפנים שוה בשוה.**

**חלוקת לחם הפנים של שבת הצמוד ליום טוב משנה סוכה נו ע"א** "יום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה בין לאחריה, היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים". **הגמרא** על אתר מסבירה שחלוקה שווה בשווה הוא תקנה דרבנן "מאי מלפניה ומאי מלאחריה? אילימא לפניה - יום טוב ראשון, לאחריה - יום טוב אחרון, היינו שבת שבתוך החג! - אלא: לפניה - יום טוב אחרון, לאחריה - יום טוב ראשון. מאי טעמא? כיון דהני מקדמי והני מאחרי - תיקנו רבנן מילתא, כי היכי דניכלו בהדי הדדי". פירש **רש"י** בד"ה בין מלפניה בין מלאחריה מפרש שחלוקה לכל הכנים היא משום שכל כהן שמגיע ברגל בהכרח נוכח גם בשבת הצמודה וז"ל "מפרש בגמרא שחל יום טוב לאחריה - דלא הוי ליה שבת שבתוך החג, ואפילו הכי, הואיל וצריכין להקדים ביאתן מערב שבת בשביל יום טוב, שהרי בשבת לא יוכלו לבא, חולקין בלחם הפנים, וכן, אם חל שמיני לפניה בערב שבת, אף על פי שאין השבת בתוך החג - חולקין בו, הואיל ולא יוכלו ללכת". פירוש **הרמב"ם** על המשנה ששבת אסרו חג מחלקין שווה בשווה כדי לעודד כהנים להישאר לעבודה כדי שיהיה מספיק כהנים עובדים לפני שיגיעו כל אנשי משמרת הקבוע של השבוע הבא וז"ל "סמוך לשבת בין מלפניה בין מאחריה, ענינו אם היה יום טוב ראשון של חג ביום ראשון מחלקין כולם לחם הפנים בשווה ביום השבת שהוא ערב הרגל, אף על פי שעדיין לא הגיע הזמן שיד כולן שווה בו, ודבר זה תקנה לפי שמקדימין ובאין לעבודה ומתכוונים מלפני הזמן וכן אם חל יום טוב האחרון בערב שבת מחלקין לחם הפנים בשווה ביום השבת שהוא יום אסרו חג אף על פי שכבר נגמר החג, וזו תקנה שאם נתאחר מי שהוא מאנשי אותה משמרה הרי ישאר מי שהוא מאלו המשמרות ויעבוד במקומו". **הרמב"ם** במשנה תורה נותן אותו הסבר בהל' תמידין ומוספין פרק ד הלכה יב "וכן אם חל יום טוב הראשון של חג בשבת חולקין כל המשמרות בשווה מערב יום טוב שהוא שבת בלחם הפנים מפני שהקדימו לעבודה, וכן אם חל יום טוב האחרון להיות בערב שבת חולקין כל המשמרות בשווה בלחם הפנים באותה שבת שהיא מוצאי החג, ודבר זה תקנה כדי שיתאחרו הכהנים בשביל חילוק לחם הפנים ואם נתאחר אחד מבעלי משמר ולא בא ימצא אחר". **הראב"ד** מפרש כמו **רש"י** בהשגתו על **הרמב"ם** "איני יודע מה שאמר כדי שיתאחרו והלא על כרחם מתאחרים ולפיכך הם חולקים, ומ"ש ואם נתאחר אחד מבעלי משמר וכו' הכל הבל".

מפרשי **הרמב"ם** על אתר מסבירים את שיטתו ונטייתם להסבר הנכון של הדין. **הרדב"ז** מסנגר על **הרמב"ם** שתקנת חלוקת לחם הפנים שווה בשווה הוא תמריץ הכהנים הגרים קרוב למקדש והיו יכולים לחזור לביתם, אלו שנשארו במקדש מקבלים מחלוקת לחם הפנים. וז"ל **הרדב"ז** "ורבנו הוה קשיא ליה, בשלמא הכהנים שהם חוץ לתחום שאינם יכולים לבא וללכת בשבת, בדין הוא שיחלקו בלחם הפנים, אבל כהני המשמרות השוכנים בתוך התחום ובתוך העיר שיכולים לבא וללכת בשבת ואדרבה רובם היו שוכנים סביבות ירושלים, למה יחלקו עם בני המשמר, לפיכך כתב בחלוקה הראשונה 'מפני שהקדימו לעבודה' שהעבודה חביבה עליהם ואע"פ שהיו יכולין לבא בשבת הקדימו ובאו מערב שבת ובחלוקה השנית כתב 'ודבר זה תקנה כדי שיתאחרו הכהנים בשביל חילוק לחם הפנים' שהרי בתוך התחום הם והיו יכולין ללכת בשבת והיו מתאחרין לזכות בלחם הפנים. ואם תאמר ... המתאחרין מה מצוה הם עושין ומה הרוחנו בהתאחרותם, לזה נתן טעם וכתב 'ואם נתאחר אחד מבעלי המשמר ולא בא' ויהיו שם קרבנות הרבה ולא יהיו בני המשמר מספיקין לעבודה 'ימצא' זה המתאחר במקומו. וסובר רבינו שזאת היתה עיקר טעם התקנה, דאילו אותם המקדימין והמתאחרין בעל כרחם פשיטא דחולקין דאנוסין הם ולא היה צריך לזה התקנה, אלא ודאי התקנה נצרכה לאותם שלא היו מוכרחי, ולפיכך הוצרך לתת טעם לתקנה. ובהבל פיו של רבינו (**הרמב"ם**) אנו חיים". מנגד, **המהר"י קורקוס מסביר שעיקר המחלוקת** הוא לגבי שבת אסרו חג. הוא מביא את הסברו של **הרדב"ז** וגם הסבר שהתקנה היא תמריץ עבור הכהנים להישאר במקדש עצמו ובכל זאת נראה לו יותר נכון דעת **הראב"ד** ו**רש"י**. וז"ל "והאמת כי קושיית הר"א (**ראב"ד**) קשיא טובא, כי הרי על כרחן מקדימין ועל כרחן מתעכבין כי בשבת לא יוכלו לבא וביום טוב לא יוכלו ללכת, ובחל להיות באחד בשבת שכתב רבנו 'מפני שהקדימו' כבר היה אפשר לפרש כשיטת **רש"י** והר"א, אלא בחל בחל להיות בערב שבת שכתב 'כדי שיתאחרו' וכתב 'ואם נתאחר וכו' מוכיח שין כוונתו כן ולכך הר"א לא השיג אלא בזו כי זה מוכיח כוונתו. ואפשר לדחוק שעל היושבים בירושלם אי נמי תוך התחום קאמר ... אי נמי דכדי שיתאחרו הכוונה

שיתאחרו בבית המקדש מוכנים כי אף אם אין יכולים ללכת אפשר להם לצאת מן המקדש ולא ימצאו מוכנים ומוזמנים לעבודה וכן בביאתם. וזה נראה דעתו בלשון שהעתיקתי מהמשנה שכתב כניסתם והזמנתם ובסוף כתב תמצא שארית כי אף אם קצתם ילכו לבתייהם ושאיירו שארית שם, ואם לא כן מאי שארית. ומכל מקום דרך הר"א (ראב"ד) נראה יותר מתיישב, גם נראה יותר מתוך לשון הגמרא שכתבתי, וכן פרשה גם הרא"ה<sup>92</sup>.

**סעיף ה חלוקת לחם הפנים בשבת לפני יום טוב שחל ביום שני או בשבת אחרי יום טוב שחל ביום חמישי הוא חלוקת של עשר חלות ושני חלות. לפי הרמב"ם משמר הקבוע לשבוע שיש בו יום טוב מקבל שתי חלות ומשמר הקבוע לשבוע הצמוד שאין בו יום טוב מקבל עשר חלות ושאר המשמרות לא מקבלים מלחם הפנים. לפי רש"י והראב"ד שתי משמרות הקבועות שהם של שבוע של יום טוב ושבוע של חול הצמוד מקבלים ביחד עשר חלות והכהנים שנשארו במקדש משאר המשמרות מחלקים ביניהם שתי חלות.**

**חלוקת לחם הפנים בשבת לפני יום טוב שחל ביום שני או בשבת אחרי יום טוב שחל ביום חמישי בשבת שאינו חג מחליפים את המשמרות וכל משמר מקבל שש חלות משתים עשרה חלות של לחם הפנים. משנה סוכה נו ע"א מתאר את חלוקת לחם הפנים כאשר יש הפרש של יום אחד בין שבת, שמחליפים בין שתי משמרות קבועות, ובין חג שכל המשמרות זכאין לחלוקת לחם הפנים. למרות שכהנים של שאר המשמרות יכולים להגיע לירושלים ביום ראשון כיום טוב יוצא ביום שני או יכולים לחזור מירושלים ביום ששי כאשר יום טוב יוצא ביום חמישי, היו כהנים ששהו בירושלים גם בשבת הקרובה. וז"ל המשנה "חל להיות יום אחד [להפסיק] בינתיים, משמר שזמנו קבוע - היה נוטל עשר חלות, והמתעכב נוטל שתיים".**

**לפי הרמב"ם והרמב"ם בפירוש המשניות מפרש המשנה שמשמרת שזמנו קבוע הוא זה שנמצא בשבוע שכולו ימי חול, ואותו משמר מקבל עשר חלות. המשמר המתעכב שמקבלת שתי חלות הוא משמר הקבוע לשבוע שיש בו יום טוב, משום עובדים באופן בלעדי רק ליום אחד לא מגיע מהם הרבה כהנים. וז"ל "חל יום אחד להפסיק בנתיים, כגון שחל יום טוב הראשון של חג ביום שני, או יום טוב האחרון של חג ביום חמישי, כי כשחל כך לא ישאר למשמר השני שיכנס אלא עבודת יום אחד בלבד ויבוא הרגל וישתתפו כולם בעבודה אם חל יום טוב הראשון ביום שני, או יכנס משמר אחר ביום השבת אם חל יום טוב האחרון ביום חמישי, לפי שכל יום שבת הוא יום חלופי המשמרות אחת יוצאת והשניה נכנסת, ומחלקין לחם הפנים. וכשמגיע לאחת המשמרות המשמר הזה שאין לו לעבוד אלא יום אחד יתעצל בו ויתעכב מלבוא, ותרגום ויתמהמה ואתעכב, ולפיכך תקנו לו שיקח מלחם הפנים שתי חלות בלבד". ככה פוסק הרמב"ם להלכה בהל' תמידין ומוספין פרק ד הלכה יג "חל יום אחד להפסיק בין השבת ובין יום טוב כגון שהיה יום טוב הראשון של חג בשני או יום טוב האחרון בחמישי או יום של עצרת שחל להיות בשני או בחמישי, משמר שזמנו קבוע באותה שבת נוטל עשר חלות וזה הנכנס נוטל שתיים, שהרי לא נשאר להם לעבודה הם לבדם אלא יום אחד שהוא ערב שבת או אחד בשבת ומתעצלין ואין באין מהן אלא מעט".**

**לפי רש"י והראב"ד לעומת זאת רש"י מפרש שהמשמרות הקבועות מחלקים ביניהם עשר חלות והכהנים משאר המשמרות ששהו בירושלים מחלקים ביניהם שתי חלות. וז"ל בד"ה חל יום אחד להפסיק בינתיים "כגון שחל יום טוב ראשון בשני בשבת, שהיו יכולין לבא באחד בשבת, והם קדמו ובאו מערב שבת, או שחל יום טוב האחרון בחמישי בשבת - שהיו יכולין**

<sup>92</sup> רב אהרן הלוי מאה 13 ברצולנה, ספרד. חבר ובר פלוגתא של הרשב"א. הריטב"א היה תלמידו ותלמיד הרשב"א. נמצא לנו חידושו על כמה מסכתות, כולל מסכת סוכה.

לילך מערב שבת, ונתעכבו שם בשבת, כל המשמרות שנתעכבו - אין נוטלין אלא שתי חלות, ומשמר שזמנו קבוע נוטל עשר, וחולקין אותן בין משמר הנכנס למשמר היוצא כדרך כל שבתות השנה". **הראב"ד** במשנה תורה על אתר מפרש הדין כמו רש"י, ומפרש מתעכבת שהם הרחוקים שלא יכולים להגיע או לחזור תוך יום אחד וז"ל "חל יום אחד וכו' עד וזה הנכנס נוטל שתיים. א"א כל מה שכתב בכאן הבל ורעיון רוח שהמשמר שזמנו קבוע הם שני משמרות של אותה שבת והם נוטלין י' חלות והמשמר שהוא רחוק מביתו ולא יגיע לביתו ביום אחד מתעכב שם ונוטל שתי חלות".

מפרשי הרמב"ם חולקים אם פוסקים כמוהו או כמו הראב"ד ורש"י. **הרדב"ז** אומר שהלכה כמו הרמב"ם משום שבאופן כללי הלכה כמוהו וגם שואל שלש קושיות נגד שיטת הראב"ד שמחלקין שתי חלות לכל המשמרות. וז"ל "וכבר כתבתי למעלה שבהבל פיו של רבינו (הרמב"ם) אנו חיינן והוא ז"ל (הראב"ד) קשיא ליה שהרי כל המשמרות היו עולין לרגל ולפעמים יהיו אותם שהם רחוקים מביתם כפל כפלים משתי המשמרות שזמנם קבוע ומה יספיק להם שתי חלות? ותו דכיון שהוא יכול ללכת מהלך יום אחד הרי הוא פוגע בכמה עיירות ויש לו לאכול ולמה נגזול את בני המשמרות שתי חלות? ותו דהכי הוי ליה למתני 'המשמרות שזמנם קבוע' ...? ולפיכך תקנו לו למשמר המכנס שתי חלות לבד כיון שהם אינם באים אלא מעט, ושאר המשמרות הבאות ברגל כיון שיש להם יום אחד ללכת לא תקנו להם והרוצה ללכת ילך, והמתעכב מדעתו הוא מבלי הכרח ואין בו כלום בלחם הפנים, ועלו דברי רבנו כהוגן". מנגד, **המהר"י קורקוס** כותב שהלכה אמור להיות כמו הראב"ד ורש"י משום שהרא"ה מסכים וגם יש גמרא שמוכיח שהמתעכבים מקבלים שתי חלות. וז"ל "ומכל מקום פירוש רש"י והרא"ה (ראב"ד) יותר מתיישב, גם בזה הסבכים הרא"ה כן. ובהדיא מוכיח יומא יז ע"ב כפירושם, שהקשו שם על מה שאמרו שכהן גדול חולק ונוטל מחצה ... והקשו 'ואלא מאי ארבע וחמש בעי למשקל' ... ותרצו, 'לא קשיא הא דאיכא משמר המתעכב הא דליכא משמר המתעכב אי איכא מתעכב משמונה בעי למפלג אי ליכא מתעכב מעשר בעי למפלג'. והדבר ברור דהכי פרושו דהיכא דאיכא מתעכב נוטל שתיים נשאר שמונה לשתי משמרות ואז נוטל כהן גדול מחצה והם ארבע, אין מתעכב נוטלין כל העשר ואז נוטל כהן גדול חמש, וצריך עיון איך יפרש רבנו אותה סוגיא לפי שטתו דודאי קשיא טובא ... עוד קשה לשטת רבנו (רמב"ם) שהרי לא היו כל המשמרות שוות אלא בקרבנות הבאות מחמת הרגל אבל מתידין ונדרין ונדבות אכל שאר קרבנות משמר הקבוע מקריב אותם ... ואם כן למה יתרשלו לבא?".

## **סעיף ו' בענין הקברת קרבן פסח אם נקרב על ידי כל המשמרות או המשמרת הקבוע באותו זמן אין מקורות חד משמעיות. יתכן שיש מקור שאותו זמן יחשב כשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד.**

**קרבן פסח** כפי שהובא מגמרא סוכה נה ע"ב שהזמן לחלק קרבנות בין כל המשמרות הוא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד וז"ל הגמרא "תנו רבנן: מניין שכל המשמרות שוות באימורי הרגלים - תלמוד לומר ובא בכל אות נפשו ושרת. יכול אף בשאר ימות השנה כן - תלמוד לומר מאחד שעריך לא אמרתי אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד". בענין הקרבת קרבן פסח אין מקור חזיתית שנעשה על ידי כל המשמרות וגם לא היה קרבן מובהק של החג. בכל זאת, למרות שלפי התיאורים במסכת פסחים הרבה כהנים היו עובדים. בנוסף, הכהנים רק היו עובדים בהקרבת הפסח, ולא היה שום חלוקת מתנה. ובנוסף, **הגמרא** זבחים קיד ע"ב אכן קורא לזמן הקרבת הפסח שעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד, אז לכאורה היה אמור ליחלק את העבודה בין כל המשמרות וז"ל "רבה אמר: טעמיה דרבי שמעון כדתניא, רבי שמעון אומר: מניין לזבוח פסח בבמת יחיד בשעת איסור הבמות שהוא בלא תעשה? ת"ל: 'לא תוכל לזבוח את הפסח' (דברים טז: ה), יכול אף בשעת היתר הבמות כן? ת"ל: 'באחד שעריך', לא אמרתי לך אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד". ראוי לציין, פשט הגמרא מדברת

על 'שעה שנכנסים בשער אחד' במרחב מקום, זמן איסור במות, ולא במרחב של זמן הרגל כפי שנדרש בסוגיא במסכת סוכה <sup>93 94</sup>.

### סעיף ז מנחת העומר נתחלק בין כל המשמרות<sup>95</sup>.

**מנחת העומר** חלוקת העומר לכל המשמרות מפורש בתוספות ר"ד יומא לט ע"א "ונשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים נקט הני משום שהיו מסתלקין לכל המשמרות ברגלים ואפ"ה היו מתחלקין לכולן"<sup>96</sup>.

### סעיף ח בחג השבועות מקריבים שתי הלחם על ידי כל המשמרות. הכהן גדול היה מקבל לחם אחד לאכילה וכל שאר הכהנים היו מקבלים את לחם השני לאכילה.

**בחג השבועות** מקריבים כמוסף שתי פרים, איל ושבעה כבשים לעולה ושעיר עזים לחטאת. בנוסף, מגישים מנחת ביכורים מחמץ שנקרא שתי הלחם, ואיתו מקריבים פר אחד, שתי אילים ושבעה כבשים לעולה ושתי כבשים זבח לשלמים.

**משנה** סוכה נה ע"ב "בשלשה פרקים בשנה היו כל משמרות שוות: באימורי הרגלים, ובחילוק לחם הפנים. בעצרת אומר לו: הילך מצה הילך חמץ". פירש רש"י ד"ה ובעצרת "כשאירע בשבת, ויש בו חילוק חמץ דשתי הלחם, וחילוק לחם הפנים שהוא מצה - כדאמרין מנחות נב ע"ב". ד"ה אומר לו "לכל אחד כשנותנין לו חלקו: הילך מצה, וכשנותנין לו בשתי הלחם אומרים לו: הילך חמץ, לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן, אלא מכל אחד חלקו - כדקיימא לו בקידושין נג ע"א, ובמנחות עג ע"א: מלכל בני אהרן תהיה, ולפיכך מודיעים אותו". כלומר, המשנה מתאר חג שבועות שחל בשבת, שכל המשמרות מקבלים גם מלחם הפנים וגם משתי הלחם של שבועות, ומשום שאין חולקים קרבן כנגד קרבן ולכן לא מחליפין בין כהנים שמקבלים רק משתי הלחם ואחרים שמקבלים רק מלחם הפנים. בכל פנים, היו מחלקים את שתי הלחם בין כל הכהנים. **תוספתא** סוכה פרק ד "שתי הלחם עבודתן ואכילתן בכל המשמרות מפני שהן באות חובת הרגל".

עבור עבודת שתי הלחם כתוב **ברמב"ם** הלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק ד הלכה ו "עבודת שתי הלחם בכל המשמרות"<sup>97</sup>. עבור אכילתו הרמב"ם כתב בהלכות תמידין ומוספין

<sup>93</sup> בין דעות האחרונים שהקרבת הפסח ע"י כל המשמרות רש"י תמורה יד, חשק שלמה מנחות סב ע"א ומהר"ם שיק פט. המנחת חינוך מביא כמה צדדים לענין הקרבת קרבן פסח ע"י משמרות במצוה ה' ס"ק כא ומצוה תקט ס"ק ד. לפי מתיבתא על סוכה נה, נטיית המנ"ח שהקרבת הפסח הא ע"י המשמר הקבוע. לפי הגר"ח קנייבסקי בדרך חכמה כלי מקדש פרק ד ס"ק כב פסח הוא כמו הרגלים (כל המשמרות) מביא בשער הציון ס"ק מ את המנ"ח ומסיים את נושא הקרבת פסח ראשון ופסח שני ע"י משמרות בצריך עיון.

<sup>94</sup> יש אחרונים שגם מכשירין כל המשמרות בהקרבת ולכאורה חלוקת חגיגת יד, שלמים שהיו מקריבים בערב פסח כדי לאכול את הפסח על השוכה. לא בהכרח יש לחגיגה יד אותו דין של קרבן פסח, משום שהוא יכול ליקרב בבערב פסח בבקר וגם יש בו מתנות לכהנים בניגוד לקרבן פסח.

<sup>95</sup> הערוך לנר חולק, משום שנקרב ביום שני של פסח ולא מחמת היום טוב.

<sup>96</sup> המשנה למלך בהל' כלי מקדש ד:ה מסכים שמחלקין העומר לכל המשמרות. הערוך לנר, לשיטתו, שהעומר אינו בא ביום טוב ואינו בא מחמת חובת יום טוב, אז נקרב רק ע"י המשמרת הקבוע. אפשר להגיד, שהתוספות ר"ד לא ממש מביא הוכחה שהעומר נחלק לכל המשמרות, משום שהוא לוקח את המשנה כפשוטו שמחלקים לכל המשמרות הקרבנות השייכות לרגל באיזהו קשר, כולל העומר, ויתכן גם שאר הקרבנות שדנו בהם.

<sup>97</sup> הרב חיים קנייבסקי בדרך חכמה הל' כלי מקדש פרק ד ס"ק ל מוסיף שכל המשמרות גם היו רשאים להכין את שתי הלחם בערב חג.

פרק ח הלכה יא "ושאר הבשר נאכל לכהנים, וכן שתי החלות נוטל כהן גדול אחת מהן, והשניה מתחלקת לכל המשמרות ושתייהן נאכלות אותו היום וחצי הלילה כבשר קדשי קדשים". הרדב"ז מעלה סתירה אפשרי ברמב"ם בענין הקרבת שתי הלחם משום שכתב בהל' כלי מקדש ד:ה שהקרבת שתי הלחם הוא כמו הקרבת לחם הפנים, וידוע שהקרבת לחם הפנים נעשה על ידי משמרת הקבוע. מסקנת הרדב"ז היא שכל המשמרות היו שוים בהגשת שתי הלחם והקרבת הקרבנות הנלוים. וז"ל "קשה לי דמשמע דבחלוק חולקים, אבל עבודת שתי הלחם של עצרת (שבועות) לא היו עובדים ולמטה (הלכה ו) כתב 'אבל עבודת שתי הלחם בכל המשמרות'. ויש לומר דשתי הלחם לא היו קרבים למזבח ולא היה בהם עבודה והכל היה נאכל ומה שכתוב למטה אבל עבודת שתי הלחם היינו כבשי עצרת הבאים עם הלחם, והרי הם שוים בעבודת שתי הלחם וחולקין בהם שהם עבודת קרבנות הציבור הבאים ברגל".

כפי שביארנו, כאשר חג השבועות חל בשבת כל המשמרות זכאים גם ללחם הפנים וגם לשתי הלחם. הגמרא סוכה נו ע"א מביא מחלוקת תנאים עבור איזה משתייהם נחשב עיקר ונחלק ראשון וז"ל "אומר לו הילך מצה הילך חמץ והא הכא דחמץ עיקר ומצה טפל וקתני הילך מצה והילך חמץ תיובתא דרב אמר לך רב תנאי היא דתניא הילך מצה הילך חמץ אבא שאול אומר הילך חמץ הילך מצה".

### **סעיף ט יום טבוח, כלומר אסרו חג של שבועות שחל בשבת, עורות של עולת הראייה מחלקים בין כל המשמרות.**

**יום טבוח ירושלמי** חגיגה פרק ב הלכה ד מפרש את המצב של חג שבועות שחל בשבת שחובת החג מקריבים באסרו חג, שנקרא יום טבוח. הגמרא מביא מחלוקת בין ר' יוחנן וריש לקיש אם העורות של עולת הראייה הנקריבים ביום טבוח מחלקים בין כל המשמרות, משום שהם חובת הרגל או שניתנים העורות רק למשמרת הקבוע משום שיום טבוח הוא יום חול. בנוסף, הירושלמי מביא שיש שאחרי חג השבועות יש שבעה ימי תשלומים שאפשר לקיים בהם חובת עלייה לרגל. וז"ל הירושלמי "מודים שאם חלה להיות בשבת שיום טבוח שלה לאחר שבת הא בית הלל אומרים יום טבוח שלה לאחר שבת עורות של מי רבי טבי בשם ר' יאשיה איתפלגון רבי יוחנן ורשב"ל רבי יוחנן אמר של כל המשמרות ר"ש בן לקיש אמר של אותו המשמר ואת אמר יום טוב שחלה לאחר שבת עורות של מי פלוגתא דרבי יוחנן ורשב"ל אר"י עצרת יש לה תשלומין כל שבעה". כלל ידוע בהלכה שבמחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש, חוץ מדינים מסויימים, הלכה כר' יוחנן. במקרה של יום טבוח, זה אומר שמחלקים את העורות בין כל המשמרות. פסק בנידון לא נמצא בהרמב"ם או בשאר כתבי הראשונים<sup>98</sup>.

### **סעיף י בחג הסוכות בכל יום כל משמר היה מקריב ממוסף היום פר אחד או איל אחד או שעיר החטאת או אחד או שתיים מהכבשים. משמר שלא הקריב פר ביום מסוים היה מקריב למחרת אחת הפרים.**

**בחג הסוכות** בחג הסוכות כל המשמרות היו משתתפות בהקרבת קרבנות המוספין. מוסף של סכות היה פרים במספרים שהולכים ופוחתים, ביום ראשון שלש עשרה פרים ובהושענה רבה שבעה פרים ובכל יום שתי אילים לעולה, שעיר חטאת אחד, וארבע עשר כבשים לעולה במספר קבוע.

<sup>98</sup> משנה למלך הל' כלי מקדש ד:ה פוסק כמו ר' יוחנן, ובנוסף שביום טבוח כל המשמרות עובדים. לא מצאתי בין האחרונים שפוסק כמו ריש לקיש.

<sup>99</sup> בענין עבודת ימי התשלומים עבור קרבנות עליה לרגל קיים מחלוקת אחרונים. לפי המנחת חינוך מצוה תקט ס"ג ג גם בימי התשלומים מחלקים את העבודה בין כל המשמרות. הערוך לנר, לשיטתו, חולק, כפי שראינו שחילקו עבודה לכל המשמרות רק ביום טוב עצמו או הנלווה אליו.

כל קרבן היה נקרב ע"י משמר נפרד ואותו משמר היה זוכה בעור של עולה או באכילה אם היה חטאת. **משנה** סוכה נה ע"ב מסבירה את חלוקת הקרבת המוספין של סכות לפי משמרות "יום טוב הראשון של חג היו שם שלשה עשר פרים, אילים שנים, ושעיר אחד. נשתיירו שם ארבעה עשר כבשים לשמונה משמרות. ביום ראשון - ששה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בשני - חמשה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. ברביעי - שלשה מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בחמישי - שנים מקריבין שנים שנים, והשאר אחד אחד. בששי - אחד מקריב שנים, והשאר אחד אחד. בשביעי - כולן שוין. בשמיני - חזרו לפייס כבדלים. אמרו - מי שהקריב פרים היום לא יקריב למחר, אלא חוזרין חלילה". פירש רש"י ד"ה יום טוב הראשון של חג כו' "וכל המשמרות עולות לרגל, ושש עשרה מהם מקריבין שש עשרה בהמות הללו". ד"ה נשתיירו כו' "דכל המשמרות זוכות בחובות הבאות מחמת הרגל ברגל, ואין משמר של אותה שבת יכולה לעכב עליהן...". ד"ה יום הראשון "שהיו שמונה משמרות לארבעה עשר כבשים, ששה משמרות מן השמונה היו מקריבין שני כבשים - כל אחת מהן, הרי שנים עשר כבשים". ד"ה והשאר "שנים הנותרות מקריבות אחד אחד". ד"ה בשני "שנתמעט אחד מן הפרים, ונשתיירו תשעה משמרות לארבעה עשר כבשים". ד"ה בשביעי כולן שוין "כל המשמרות המקריבות כבשים שוות, שכל אחת מקרבת אחד, שהרי אינם אלא שבעה פרים ואילים שנים ושעיר אחד לעשרה משמרות, נשתיירו ארבעה עשר כבשים לארבעה עשר משמרות". ולסכם את הנושא רש"י ד"ה אמרו מי שהיה מקריב היום פרים לא היה מקריב למחר "פרים, שאין המשמרות שהקריבו כבשים אתמול מניחים אותם, אלא חוזרין חלילה, ונמצאו כולן שונות ומשלשות בפרים חוץ משתים ששונות ואין משלשות, כיצד, ביום הראשון היו שלשה עשר פרים, והקריבו שלשה עשר משמרות כדרך שסדרום בדברי הימים (א' כד) "הויריב ראשון ואחריו ידעיה חרים כו' - כולן כמות שהן סדורים, נשתיירו עשתי עשרה אחרונות לאילים ולכבשים, למחרת היו שנים עשר פרים, ומקריבין אותן הנך אחד עשר משמרות וחוזר יהויריב, ומקריב אחד - נמצא ששנה יהויריב לבדו, בשלישי - היו אחד עשר פרים והקריבום אחד עשר משמרות שאחרי יהויריב, נמצא ששנו שנים עשר משמרות, ברביעי - היו עשרה פרים והקריבום עשרה משמרות שלאחריהם, הרי ששנו, נמצאו עשרים ושתיים משמרות שונות, בחמישי - תשעה פרים, שתי משמרות האחרונות הקריבו שנים מהן, וחזר יהויריב ושש משמרות שלאחריו, והקריבו שבעה - הרי ששילשו שבעה משמרות, בששי - שמונה פרים, והקריבום השמונה שלאחריהם - הרי חמשה עשר משמרות ששילשו, בשביעי - שבעה פרים לשבעה משמרות, נמצאו כולן משלשות חוץ משתיים האחרונות". **רמב"ם** בהלכות תמידים ומוספים פרק י הלכה יב-ג מפרט יותר מרש"י וז"ל "כבר ביארנו שכל משמרות כהונה עשרים וארבעה, וכולן עובדין בשוה ברגלים, ובחג הסוכות היה כל משמר מקריב פר אחד או איל אחד או שעיר החטאת, אבל הכבשים יש משמר שמקריב מהן שני כבשים, ויש משמר שמקריב כבש אחד, כיצד ביום טוב הראשון של חג היו שם שלשה עשר פרים ושני אילים ושעיר, כל משמר מקריב בהמה אחת מהם, נשאו שם ארבעה עשר כבשים לשמונה משמרות, ששה משמרות מקריבין שנים שנים ושני משמרות מקריבין אחד אחד, בשני היו שם שנים עשר פרים ושני אילים ושעיר, כל משמר מקריב אחד, נשאו שם ארבעה עשר כבשים לאחד עשר משמרות, חמשה מקריבין שנים שנים, וארבעה מקריבין אחד אחד, בשלישי היו שם אחד עשר פרים ושני אילים ושעיר, כל משמר מקריב אחד, נשאו ארבעה עשר כבשים לעשרה משמרות, ארבעה מקריבין שנים שנים וששה מקריבין אחד אחד, ברביעי היו שם עשרה פרים ושני אילים ושעיר, כל משמר מקריב אחד, נשאו שם ארבעה עשר כבשים לאחד עשר משמר, שלשה מקריבין שנים שנים ושמונה מקריבין אחד אחד, בחמישי היו שם תשעה פרים ושני אילים ושעיר, כל משמר מקריב אחד, נשאו שם ארבעה עשר כבשים לשנים עשר משמר, שני משמרות מקריבין שנים שנים ועשרה מקריבין אחד אחד, בששי היו שמונה פרים ושני אילים ושעיר, כל משמר מקריב אחד, נשאו שם ארבעה עשר כבשים לשלשה עשר משמר, משמר אחד מהן מקריב שני כבשים ושנים עשר משמר מקריבין אחד אחד, בשביעי היו שם שבעה פרים ושני אילים ושעיר, וארבעה עשר כבשים כמנין המשמרות, נמצא כל משמר מקריב בהמה אחת". בהלכה יג הרמב"ם מסביר שמשמרת שלא הקריב פר שלמוסף ביום מסוים,

למחרת היתה מקריבה פר כפי שמופע בסוף המשנה. ז"ל הרמב"ם "וכל מי שהיה מקריב פר היום לא היה מקריב פר למחר אלא חוזרין חלילה".

**סעיף יא בענין פייס עבור קרבנות מוסף של סכות, לפי רש"י והרמב"ם לא היו מפיסין בכלל, לפי הרמב"ן היו מפייסים עבור איזה משמרת היתה מקריב הפר הראשון ושאר הקרבנות היו מקריבים לפי סדר המשמרות ולפי הריטב"א היו מפייסים משמרות עבור כל קרבן.**

**פייס במוספי חג הסכות רש"י** סוכה נה ע"ב ד"ה בשמיני חוזרים לפייס כברגלים מסביר שבשמיני עצרת חזרו לפייס, בניגוד לימי סכות שלא פייסו. לכאורה, זה פשט סוף המשנה "בשמיני - חזרו לפייס כברגלים". גם **רש"י** סוכה מח ע"א ד"ה פייס בפני עצמו "שבכל פרי החג לא היו מטילין פייס איזה משמר יקריב, לפי שבסדר היו מקריבין אותן עד שכל עשרים וארבעה משמרות שונות ומשלשות בהן חוץ משתים, כדאמרינן בהחליל (סוכה נה ע"ב) "...". **כפי שראינו ברמב"ם** בהל' תמידין ומוספין י"ג בשמיני עצרת היו חוזרים לפייס, משמע שבימי סכות לא היו מפייסים, כמו שיטת רש"י. לעומת זאת, לפי בתוספתא סוכה פרק ד אכן פייסו עבור מוספי סכות "כל המשמרות שונות ומשלשות בפרים חוץ משתים האחרונות ששונות ולא משלשות ר' לעזר בן פרטא ור' ליעזר בן יעקב אומ' לא היה פאייס לחלבי שער אלא מי מעלה איברים לכבש הוא מעלה את חלבי שער אבא יוסי בן חנן אומ' לא היה פאייס אלא לראשי משמרות בלבד ושאר כל המשמרות חוזרות חלילה ר' חנינא בן אנטיגנוס אומ' לא היה פייס אלא ליום טוב הראשון של חג בלבד ושאר כל ימות החג חוזרות חלילה. כיצד מפייסין נכנסין ללשכת הגזית ומקיפין ועומדין בכולייה הממונה בא ונוטל מצנפתו של אחד מהן ויודעין שממנו פייס מתחיל לא היו מוציאין שתיים שתיים אלא אחת אחת היחידים שבהם מוציאין שתיים ולא היו מונין להן את היתירה".

**הרמב"ן** הולך בעקבות התוספתא ומסבירו שהיו מפייסין כדי להחליט איזה משמר היה מקריב את הפר הראשון ושאר המשמרות היו מקריבין לפי הסדר, וז"ל "אבל הענין כך הוא שהיו כל המשמרות מתכנסות בחג כדרך כל הרגלים, ולוקחין מכל משמר ומשמר גדול שבו ומפייסין, וזה שזוכה בפייס משמרתו מתחלת ביום הראשון, וזה שעל ימינו משמרתו מקריבין אחריו וכן כולם כדרך שעושין בני משמר בארבעה פייסות בכל יום, ובפייס הזה של יום ראשון נתפייסו משמרות כל ימי החג, נמצאו כולן מקריבות בפייס זה על סדר המשנה, ביום טוב ראשון של חג היו שם י"ג פרים ומי שהיה מקריב פרים היום לא היה מקריב למחר כו'. וכן מצאתיה בתוספתא דתנא אבא יוסי בן חנן אומר לא היה פייס אלא לראשי משמרות בלבד ושאר כל המשמרות חוזרות חלילה, ור' חנינא בן אנטיגנוס אומר לא היה פייס אלא ליום טוב הראשון של חג בלבד ושאר כל ימי החג חוזרות חלילה, פי' סובר אבא חנן שהיו מפייסין ראשי המשמרות ומשמרה הזוכה בפייס קודמת ועל ידה מקריבות כל המשמרות כסדרן במקרא, ורבנן פליגי בהא וסברי דשאר משמרות מקריבות כדרך שעומדות בכוליאר (יומא כ"ה א') כדפרישית. ואיפשר דליכא הכא פלוגתא ואף על פי שבלשון יחיד הם שונים אותה, וכן סיפא (סוגיא) דר' חנינא בן אנטיגנוס הכל מודים בה, וכן כיוצא בהן בתלמוד רבות, וכדרך שמסודרות בכוליאר הם זוכות בפייס כמו שזוכין היחידים בפייס התמיד כדפרישית".

**הריטב"א** גם הולך בעקבות תוספתא שהיו מפייסים עבור מוסף של סכות, אלא שהיו מפייסים עבור על כל קרבן את משמרתו. רק משמר שלא הקריב פר יום לפני כן מורשה להכנס לפייס עבור פר לאותו יום, כדי להבטיח שכל משמרת יקריב פר לפחות פעם ביומיים וז"ל "ברגלים היו כל המשמרות שוות וביום הראשון של חג היו מחלקין קרבן היום לכל כ"ד משמרות וכולן זוכות בה כל אחד לפי הפייס שלו, יש שזוכה בפרים ויש שזוכה בשעיר ויש שזוכה באלים ויש שזוכה בכבשים וכן בכל יום ויום, ואין משמרה זוכה ביום אחד יותר מפר אחד או שעיר אחד או איל אחד, אבל כבשים פעמים שמשמר זוכה ביותר מכבש אחד, ביום הראשון שהיו שם י"ג פרים היו מפייסין תחלה מי מהם זוכות בפרים אלו ואחר שזכו בו י"ג משמרות מפייסין ביניהם מי מקדים תחלה מהם בו ביום, נשאר י"א משמרות היו מפייסין

ביניהם מי זוכה בשעיר ובשני אלים וזוכות בהם ג' משמרות הרי י"ו משמרות, נשאר ח' משמרות והיו מחלקין ביניהם י"ד כבשים ששה משמרות זוכות בשנים שנים כבשים שהם י"ב ושתי משמרות אחד אחד, והיו מפילות ביניהם מי זוכה בשנים ומי זוכה באחד, וביום השני זוכין בפרים המשמרות שלא זכו אתמול בפרים והן אותן י"א משמרות שלא זכו בפרים ביום הראשון, וביום הראשון כשהפסו על י"ג משמרות שזכו בפרים היום הפסו גם כן על י"א משמרות הנשארות מי מהן מקריב תחלה ביום שני בפרים, ומכאן ואילך לא היו מפסין בפרים אלא היו נוהגין על סדר שני הימים הראשונים ממקום שגמרו ביום ראשון שם מתחילין ביום שני וכן כולם, ומי שהקריב פרים היום לא יקריב פרים למחר כדקתני סיפא, והכי איתא בתוספתא בהדיא שלא פייסו בפרים אלא ביום הראשון בלבד והיינו כדאמרן, ביום השני היו הפרים י"ב זוכין בו י"ב משמרות על הסדר שאמרנו ומפסין ג' משמרות לבי אלים ושעיר הרי ט"ו משמרות, נשאר ט' משמרות ל"ד כבשים, כי בהתמעט הפרים היו משמרות מתרבות על הכבשים היה להם לחלק הי"ד כבשים לתשעה משמרות, חמשה משמרות מקריבין שנים שנים וד' משמרות אחת אחת והיו מפסין מי זוכה באחד, וכן על הסדר הזה בכל יום ויום, וביום השביעי לא היו אלא שבעה פרים, זוכות בהם שבעה משמרות ומפסין וזוכות ג' משמרות בשעיר ואלים, נשאר י"ד משמרות ל"ד כבשים ומפסין מי מקריב ראשון, וזהו שאמרו בשביעי כולן שוין".

## סעיף י' קרבנות מוסף של שמיני עצרת היו נקרבות ונחלקות על ידי כל המשמרות לפי פיס.

**מוסף שמיני עצרת** מקריבים פר אחד, איל אחד ושבעה כבשים כולם עולה ושעיר עזים אחד חטאת.

**משנה** סוכה נה ע"ב "בשמיני - חזרו לפייס כברגלים". **רש"י** מסביר שמשום שיש פחות קרבנות מוסף אפשר לחזור לפייס בין כל המשמרות וז"ל "בשמיני חוזרים לפייס כברגלים - פר אחד ואיל אחד ושבעה כבשים הקריבים בשמיני, אין קריבים כסדר קרבנות החג שקרבו לפי סדר משמרות, כדבעינן לפרושי במסקנא, אלא כל המשמרות באות ומפילות עליהן כמו שמפסין בשאר רגלים, שאין קרבנותיהן מרובין להקריבן לפי הסדר ולהשוות בהן כל המשמרות אף בשמיני, כולן מפייסין, והזוכה בפייס מקריבו". **ריטב"א** גם מסביר חוזרים לפייס כברגלים ד"ה בשמיני חוזר ומפייס כרגלים. "שהיו מפסין כל הכ"ד משמרות מי זוכה בפר של יום שמיני שלא היתה זוכה בו המשמרה שלא זכתה אתמול כמו בשאר ימים, וזהו שאמרו שמיני פייס בפני עצמו כמו שפירשנו". **גמרא** סוכה סוף מז ע"ב "תניא כוותיה דרב נחמן: שמיני (מח ע"א) רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב: פייס בפני עצמו ...". פירש **רש"י** ד"ה פייס בפני עצמו "והפ"ר דשמיני בתחילה מפייסין עליו". וכתב **הרמב"ן** " ... ומה ששנינו בשמיני חזרו לפייס כברגלים, פי' הרב ז"ל שמפייסין בו כשאר הרגלים כפסח ועצרת, והטעם דמפני שהיו בחג קרבנות מרובין לא היו משמרות צריכין לפייס אבל בשאר רגלים שקרבנותיהם מועטין מפייסין להם. זהו דרך המפרשים ז"ל". **רמב"ם** הלכות תמידין ומוספין פרק י' הלכה יג "בשמיני חוזרין לפייס כולן כאחד כשאר הרגלים כמו שביארנו".

## סימן יג עבודה לפי פייס

**סעיף א בחירת איזה כהן יבצע איזה עבודה נעשה באמצעי של פייס. יש אומרים שמן התורה חייבים לעבוד לפי פייסות.**

בחירת איזה כהן יבצע איזה עבודה נעשה באמצעי של פייס משנה יומא כב ע"א מכניס אתנו לענין הפייסות, ומתואר הפייס הראשון עבור תרומת הדשן. וז"ל המשנה "ראשונה, כל מי שרוצה לתרום את המזבח - תורם. ובזמן שהן מרובין - רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חבירו בארבע אמות - זכה. ואם היו שניהן שוין - הממונה אומר להן: הצביעו. ומה הן מוציאות - אחת או שתיים. ואין מוציאות אגודל במקדש. מעשה שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חבירו ונפל ונשברה רגלו. וכיון שראו בית דין שבאין לידי סכנה - התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפייס. ארבע פייסות היו שם, וזה הפייס הראשון". גמרא יומא כד ע"ב "למה מפייסין? למה מפייסין - ? כדאמרן!". פירש רש"י ד"ה כדאמרן "שהיו באים לידי מחלוקת". כלומר, שהפייסות נתקנו כדי להשרות שלום בין הכהנים. יתכן שאותו הסבר מתאים דוקא לפייס הראשון עבור תרומת הדשן, כפי שנראה בהמשך. רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה א כותב שכל בוחרים כהנים לעבודה ספיציפי על ידי פייס. וז"ל "כל העבודות האלו שעושין בכל יום בפייס היו עושין אותן".

**שמן התורה חייבים לעבוד לפי פייסות** ספרי קרח סימן קטז "ועבדתם" (במדבר יח:ז), שומע אני מעורבבים ת"ל עבודת מתנה אתן את כהונתכם מה מתנה בפייס אף עבודה בפייס. לפי פשטות הברייתא, עבודה לפי פייסות הוא קיום של צווי דאורייתא שלא יעבדו הכהנים בעירבוביא. בית הלל על אתר מפרש 'עבודת מתנה' עבור זריקת הדם, ולומדים גם עבור שאר העבודות 'אף עבודת פייס'. הוא גם שואל שמשמע מהמשנה ביומא שחז"ל התקינו פייסות מפני התקלה. וז"ל "מתנה בפייס, דהיינו מתן דמים על גבי המזבח דלא איפשר דהוה זרקין זה וזה. אף עבודת, דהיינו שאר עבודה דמקדש בפייס. וקשיא לן יומא כב ע"א משמע דפייס בתר הני איתקין דגרסינן התם דהיו שניהם רצין וכיון דחזו דאפילו ממילא אתי לידי סכנה תקינו להו פייסא"<sup>100 101</sup>.

**סעיף ב הפייס הוא גורל שנעשה כדי שלא יהיה קנאה בין הכהנים. לפי דעת הרמב"ם משמע שהעבודה מוטלת על כל הבית אב ואין עבודה מיוחדת ומיוחדת לכל כהן. כדי לבצע עבודה בפועל בוחרים כל כהן לעבודה על ידי גורל בפייס. לפי הרמב"ן אפשר להבין שיש לכל כהן עבודה מיוחדת. ויש אומרים שכהן שעובד עבודת חבירו חייב מיתה, כמו אצל הלויים.**

**ענין הפייס הוא גורל שנעשה כדי שלא יהיה קנאה בין הכהנים מאירי יומא כב ע"א ד"ה ומעתה** "ולשון פייס הכוונה בו כעין גורל אבל הלשון הוא שנעשה כדי שיתפייס דעתם בכך ולא תהא קנאה

<sup>100</sup> אפשר לענות על שאלתו של רבינו הלל שפייס הראשון עבור תרומת הדשן נעשה ע"י תקנת חז"ל, אבל שאר הפייסות הם מדין דאורייתא.

<sup>101</sup> יש אחרונים שמסבירים שמדאורייתא אסור לעבוד באופן מעורב. הפתרון על ידי פייס הוא תקנת חז"ל והלימוד בספרי הוא אסמכתא בעלמא.

ביניהם". ר"ן סוכה כג ע"א [דפי הרי"ף] ד"ה פייס "וקרי ליה לגורל פייס לפי שהיה מסלק קטטה מביניהם ומפיס".

לפי דעת הרמב"ם משמע שהעבודה מוטלת על כל הבית אב ואין עבודה מיוחדת ומיוחדת לכל כהן בענין עבודת הלויים, לכל לוי מיועד עבודה מיוחדת. לעומת זאת, ברמב"ם לא נמצא שום צורך ביעוד כל כהן לעבודה מיוחדת. הלכה עבור הלויים נמצא בהלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק ג הלכה ט "שמואל הרואה ודוד המלך חלקו הלויים לארבעה ועשרים משמרות, ועובד משמר בכל שבת, וכל אנשי משמר מחלק אותם ראש המשמר לבתי אבות, וכל יום מימי השבת עובדים בו אנשים ידועים, וראשי האבות מחלקין אלו העובדים ביום שלהן איש איש על עבודתו". הכסף משנה על אתר שואל למה הכהנים לא עובדים באותו צורה. וז"ל "וזהו שכתב וראשי האבות מחלקים אלו העובדים ביום שלהם איש איש על עבודתו וזהו בראשי בתי הלויים אבל ראשי אבות הכהנים לא היו מיוחדים שום עבודה לשום אחד כי אם ע"פ הפייס ותמהני למה הוצרכו לפייס היה לראשי אבות לחלק העובדים ביום שלהם איש איש על עבודתו כמו שהיו עושים הלויים וצריך עיון". אפשר להגיד שעבודת הכהנים מוטלת על הבית אב, אלא כדי לבחור כהן העובד למעשה, צריך מגנון בחירה על ידי פייס. במקביל, ראינו בסימן ו, שלפי הרמב"ם בספר המצוות עשה לו שיש מצוה לסדר את העבודה לפי משמרות ובתי אבות, אבל אין ענין שלכל כהן יהיה עבודה מיועד ומיוחד<sup>102</sup>. גם מבורר אצל הרמב"ם שלעומת המצב אצל הלויים, כהן שעבד עבודת חברו אינו חייב מיתה. וז"ל בהלכות כלי מקדש פרק ג הלכה יא "לויים שעבדו עבודת הכהנים או שסייע לוי במלאכה שאינה מלאכתו חייבין מיתה בידי שמים שנאמר ולא ימותו, אבל כהן שעבד עבודת לוי אינו במיתה אלא בלא תעשה".

לפי הרמב"ם אפשר להבין שיש לכל כהן עבודה מיוחדת ראינו בסימן ו שהרמב"ם לא רק חולק על הרמב"ם בענין מצות המשמרות, אלא גם בהגדרת המשמרות, שלפי הרמב"ם הוא כדי להגדיר עבודה מיוחדת עבור כל כהן או עבור כל לוי. וז"ל "אבל הסדר הוא במשמרות בשני עניינים. שיעבדו כולם למשמרות חלוקות בין לויים בין כהנים תהיה כל משמרה ממנה על מקום מיוחד ועל עבודה מיוחדת ככל הענין שצוה בהם במשכן [במדבר ד: מט] איש איש על עבודתו ועל משאגו. והזהירו במיתה לשעה ולדורות שלא יקרב אחד למלאכת חברו כמו שדרשו ולא ימותו גם הם גם אתם' [במדבר יח: ג]. וכן נחלקו במקדש בימי דוד ושמואל ומפורש בכתוב. וכן שנינו [שקלים ריש פרק ה] ואלו הן הממונים שהיו במקדש יוחנן בן פינחס על החותמות אחיה על הסלתות וכולה מתניתין. ונחלקו עוד למשמרות במקומות מן המקדש כאותו הענין שחלק אותם הכתוב במשכן משפחות בני קהת יחנו ומשפחות בני גרשוני יחנו. כי כל זה נוהג לדורות".

ויש אומרים שכהן שעובד עבודת חברו חייב מיתה, כמו אצל הלויים מובא לעיל שלוי העובד בעבודת חברו חייב מיתה. אפשר להבין ברמב"ם בספר המצוות לו שכהן שעשה עבודת חברו חייב מיתה, אלא שיתכן הבנקודה זאת הרמב"ם מתכוון דוקא ללוי. לעומת זאת החינוך בסוף מצוה שפט אומר שכהן שעובד עבודת חברו חייב מיתה. וז"ל "ומן הדומה כי הכהן שסייע במלאכת חברו הכהן גם כן במיתה".

סעיף ג ישנו ממונה על הפייסות שאחראי על ניהול הפייסות כל יום במשך השנה.

ישנו ממונה על הפייסות שאחראי על ניהול הפייסות כל יום במשך השנה משנה שקלים פרק ה הלכה א "אלו הן הממונים שהיו במקדש ... מתתיה בן שמואל על הפייסות". רמב"ם פירוש המשניות על אתר "ופייסות, ההגרלות שמגרילין הכהנים על העבודות כמו שיתבאר במסכת יומא ובמסכת תמיד". פירש רב עובדיה ברטנורא "על הפייסות - להורות סדר הגורל מי יזכה בעבודה זו ומי בזו, כמפורש במסכת יומא". רמב"ם הלכות כלי מקדש והעובדים בו פרק ז הלכה א "חמשה עשר ממונים היו במקדש וכן ממנים לעולם על כל דבר מטי"ו דברים אלו ממונה אחד, ואלו הן ... (ו) על הפייסות". ובהלכה ח "זה שעל הפייסות הוא מפייס בין הכהנים בכל יום עד שיהיה כל איש

<sup>102</sup> גרי"ז במדבר ג:י. בספר יד איתן מוצע הסבר אחרת שמפייסים כדי שכהנים לא יקנאו אחד בשני בהקטרת הקטורת.

ואיש עושה מלאכתו שזכה בה בפייס, וד' פעמים היו מפייסין בכל יום". בסעיף הבא נראה שנוכח בפייסות גם נציג בית דין. לא ברור היחס בין הממונה ונציג בית דין.

## סעיף ד הפייסות נעשות בלשכת הגזית. יש אומרים שפייס הראשון נעשה בבית המוקד.

הפייסות נעשות בלשכת הגזית גמרא יומא כה ע"א מסביר שהיו מפייסים בלשכת הגזית כאשר הכהנים המצטרפים עומדים בחלק של לשכת הגזית שנמצא בקדושת העזרה ונציג הבית דין יושב בחלק שהוא מחוץ לקדושת העזרה. בהמשך, מוסבר איך לשכת הגזית היה חצי קודש וחצי חול. וז"ל הגמרא "אמר רב ששת: מנא אמינא לה - דתניא: לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה, פייס במזרחה, וזקן יושב במערבה ... אמר אבוי: שמע מינה לשכת הגזית חציה בקדש, וחציה בחול. ושמע מינה: שני פתחים היו לה, אחד פתוח בקדש ואחד פתוח בחול, דאי סלקא דעתך כולה בקדש - זקן יושב במערבה? והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד! ואי סלקא דעתך כולה בחול - פייס במזרחה? והא בעינן **בבית אלהים נהלך ברגש'**, וליכא, אלא שמע מינה: חציה בקדש וחציה בחול. ואי סלקא דעתך פתח אחד יש לה ופתוח לקדש - זקן יושב במערבה? והתנן: הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש - תוכן קודש! ואי סלקא דעתך פתוח לחול, פייס במזרחה? והתנן: בנויות בקדש ופתוחות לחול - תוכן חול! אלא לאו שמע מינה: שני פתחים היו לה, אחד פתוח בקדש ואחד פתוח לחול". פירש **רש"י** ד"ה לשכת הגזית "ששם היו מפייסין". ד"ה בסילקי "בית גבוה שעל עלייה". ד"ה פייס במזרחה "קבוצת היקף המפייסין במזרחה היתה, וזקן - של בית דין, המורה להן סדר הפייסין, יושב במערבה". ד"ה אין ישיבה בעזרה "שנאמר (דברים יח) **לעמוד לשדת העומדים שם לפני ה' "**ד"ה והא בעינן בית אלהים נהלך ברגש "אלמא פייס צריך להיות בבית אלהים". **תוספות** ד"ה והא שואל למה לא מפייסים בעזרה עצמה. וז"ל "תימה כיון דבעינן פייס בקודש אמאי לא היו מפייסין בעזרה עצמה דקדיש טפי ואור"ת כיון דנוטל מצנפתו של אחד מהן גנאי היה לעמוד בלא מצנפת בעזרה והר"ר יצחק בר ברוך פי' משום דהוי קיימי כבכוליאר ואם היו מפייסים בעזרה היה אחוריהם אל היכל ה'". **רמב"ם** הלכות תמידין ומוסיפין פרק ד הלכה א כותב בפשטות "כל כהני בתי אבות של יום נכנסין ללשכת הגזית".

יש אומרים שפייס הראשון נעשה בבית המוקד הכהנים היו ישנים בחלק החול של בית המוקד. הפירוש<sup>103</sup> לתמיד כו ע"א ד"ה אמר להם מסביר שאת פייס הראשון עושים בחלק הקודש של בית המוקד ולא בלשכת הגזית. וז"ל "לכהנים שבאותו בית אב מי שטבל והכין עצמו לתרומת המזבח יבא ויפייס בכאן בחצי בית המוקד הבנוי בקדש דאין מפילים פייס אלא בעזרה במקום הקדש דבעינן **בית אלהים נהלך ברגש'** כדמפרש ביומא כה ע"א, והפייסו בחצי בית המוקד המקודש". **ראב"ד** תמיד כה ע"א ד"ה מי שטבל מביא בהתחלה שפייס הראשון נעשה כמו השאר בלשכת הגזית ואחר כך מביא בשם בעל התוספות ר' יעקב שפייס הראשון נעשה בבית המוקד. וז"ל "והפייס. אין לומר שבאותו מקום עצמו דהיינו בבית המוקד היו מפייסין אלא במקום שהיו רגילין להפייס כגון בלשכת הגזית וכדאיתא במסכת יומא כה ע"א. אבל בתוספי רבותינו שבצרפת ז"ל כתוב בשם רבינו יעקב ז"ל דבחצי בית המוקד שהיה מקודש בקדושת העזרה היה זה הפייס, דלענין הפייס בעי במקום קדוש משום דכתיב **בבית א-להים נלך ברגש'**. ואף על פי דשאר פייסות היו בלשכת הגזית כדאמרינן במסכת יומא, התם היינו טעמא לפי שהכהנים היו בעזרה וקרובים ללשכת הגזית והיא חציה בקודש וחציה בחול לפי שהיו קרובים להמפייסים בחציה שבקודש, אבל כיון שאכתי הו' להו בבית המוקד ולא ירדו עדיין לעזרה ואיכא נמי מקום מקודש מפייסין שם". **רמב"ם** הובא לעיל בהל' תמידין ומוסיפין ד:א שהפייסות נעשה בלשכת הגזית. הוא גם כותב בפרק ו הלכה א באופן מפורש שפייס הראשון נעשה בלשכת הגזית. וז"ל "וכל הכהנים ששם כבר טבלו

103 ברוב הגמרות מובא כפירוש רש"י. מוסכם שזה לא פירושו של רש"י ומובא במהדורת עוז והדר בשם הפירוש.

קודם שיבוא הממונה ולבשו בגדי כהונה, ויבואו ויעמדו בלשכת הגזית, ויפייסו פייס ראשון ושני ויזכה כל אחד במלאכתו כמו שביארנו<sup>104</sup>.

### סעיף ה הכהנים לובשים בגדי כהונה בשעת הפייס.

**הכהנים לובשים בגדי כהונה בשעת הפייס** גמרא יומא כד ע"ב – כה ע"א קיים מחלוקת אמוראים עבור השאלה האם בזמן הפייס הכהנים לבשו בגדי כהונה או בגדי חול. וז"ל הגמרא "במה מפייסין? רב נחמן אמר: בבגדי חול, ורב ששת אמר: בבגדי קדש. רב נחמן אמר: בבגדי חול, דאי אמרת בבגדי קדש – איכא בעלי זרועות דחמסי ועבדי. רב ששת אמר: בבגדי קדש, דאי אמרת בבגדי חול – אגב חביבותיה מיקרו ועבדי. אמר רב נחמן: מנא אמינא לה – דתנן: 'מסרון לחזנין, והיו מפשיטין אותן את בגדיהן ולא היו מניחין עליהן אלא מכנסים בלבד' (תמיד ה: ג). [כה ע"א] מאי לאו – באותן שזכו לפייס! – אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת: לא, באותן שלא זכו לפייס. הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך באותן שזכו לפייס – לא היו מניחין עליהן אלא מכנסים בלבד? והתניא: מניין שלא יהא דבר קודם למכנסים – תלמוד לומר 'ומכנסי בד יהיו על בשרו' (ויקרא טז: ד). – ואידך? הא לא קשיא; הכי קתני: עד שעודן עליהן בגדי חול מלבישין אותן מכנסי קדש, והיו מפשיטין אותן בגדי חול, ולא היו מניחין אלא מכנסים בלבד. אמר רב ששת: מנא אמינא לה – דתניא: לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה, פייס במזרח, וזקן יושב במערב. והכהנים מוקפין ועומדין כמין כוכליאר והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהן, ויודעין שממנו פייס מתחיל. ואי סלקא דעתך בבגדי חול – מצנפת בבגדי חול מי איכא? – אין, כדתני רב יהודה, ואיתימא רב שמואל בר יהודה: כהן שעשתה לו אמו כתונת – עובד בה עבודת יחיד". פירש רש"י ד"ה במה מפייסין "מה היו לובשין אותם הנאספין לפייס, בגדי חול או בגדי קדש?" ד"ה בבגדי חול "והזכרה לעבודה פושט ולובש בגדי קדש". ד"ה דחמסי ועבדי "אף על פי שלא זכו בגורל". ד"ה מקרו ועבדי "עבודה בבגדי חול, אותן שזכו לפייס". ד"ה שלא זכו לפייס "היו מפשיטין בגדי קדש שהפסיקו בהן". ד"ה דאי סלקא דעתך באותן שזכו "והפשטה זו בגדי חול, ולהלבישן בגדי קדש, וקתני לא היו מניחין עליהן אלא מכנסי חול – אלמא מלבישין אותן בגדי קדש על מכנסי חול, ואחר כך פושטין מכנסי חול ולובשין למכנסי קדש, והתניא כו". ד"ה מלבישין אותן מכנסי קדש כדי שלא יעמדו ערומים כשהפשיטום". **ריטב"א** מפרש את הסברתם של רב ששת ורב נחמן. ד"ה איכא בעלי זרועות דחמסי ועבדי. "כלומר איכא בעלי זרועות דחמסי לעבוד בלא גורל כלל או כשיהא ספק בגורל". ד"ה אגב חביבותא מקרי ועבדי. "פירוש מקרי ועבדי מי שיעלה לו הגורל, בבגדי חול, דהא לאו בגדי חול ממש נינהו אלא כדבר שמואל בר יהודה שהן ראויין לעבודת יחיד כדאיתא בסמוך, וקפידא משום שאר עבודות, דאילו שחיטה שכשרה בזר כשרה בבגדי חול, ומיהו לא היו מחלקין בפייסות ואף שוחט לבוש כמו שאר המפייסין".

**רמב"ם** הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה א פוסק כמו רב ששת שהכהנים לובשים בגדי כהונה בשעת הפייס. וז"ל "כל כהני בתי אבות של יום נכנסין ללשכת הגזית אחר שיעלה עמוד השחר ומלובשין הן בבגדי כהונה". **הכסף משנה** על אתר "יומא כד ע"ב פלוגתא דרב נחמן ורב ששת ופסק כרב ששת". **מהר"י קורקוס** מסביר שפוסקים כמו רב ששת באיסורים ומביא הוכחה לשיטתו. וז"ל "ופסק רבנו כרב ששת דאיסורא הוא, וקיימא לן כרב ששת באיסורי. וגם דמתניתין דמיייתי התם 'מסרון לחזנים והיו מפשיטין אותם את בגדיהם ולא היו מניחין עליהן אלא מכנסים בלבד' והיא בתמיד פרק ה משנה ג כרב ששת דיקא. ובאותם שלא זכו ומפשיטין בגדי קדש קאמר, דאי באותם שזכו וכרב נחמן ומפשיטין בגדי חול, הרי מכנסים של קדש צריך ללוש קודם לכל הבגדים"<sup>105 106</sup>.

<sup>104</sup> עזרת כהנים מדות א:ז כותב שהמחלוקת תלוי בשאלה האם הפנים בית המוקד היה בו מקום עם קדושת העזרה

<sup>105</sup> גבורת הארי של בעל השאגת אריה על אתר ביומא שואל איך הותר ללבוש האבנט, שהוא כלאים, בשעת הפייס, שלא נחשב כשעת עבודה? על בסיס שאלה זו, השאגת אריה מתיר ללבוש האבנט אפילו לא בשעת עבודה. בית הלוי טוען שלא לבשו את האבנט בשעת הפייס, אלא אחר כל לבשו מי שזכה בעבודה.

## סעיף ו' אחרי סיום כל הפייסות הכהנים שלא זכו בעבודה הורידו את בגדי הכהונה חוץ מהמכנסיים, הלבישו בגדי חול ואחר כך הורידו את המכנסיים.

אחרי סיום כל הפייסות הכהנים שלא זכו בעבודה הורידו את בגדי הכהונה משנה תמיד פרק ה משנה ב מתאר את פייס השלישי ורביעי האחרון "אמר להם חדשים לקטרת באו והפיסו הפיסו זכה מי שזכה חדשים עם ישנים בואו והפיסו מי מעלה אברים מן הכבש למזבח רבי אליעזר בן יעקב אומר המעלה אברים לכבש הוא מעלה אותן על גבי המזבח". משנה ג מתאר החלפת הבגדים שלפי הפשט נעשה אחר כך "מסרום לחזנים היו מפשיטין אותם את בגדיהם לא היו מניחין עליהם אלא מכנסים בלבד וחלונות היו שם וכתוב עליהם תשמישי הכלים". ראינו בסעיף הקודם שהמשנה מובא בגמרא 'ומא כד ע"ב. לפי רב נחמן, המשנה מתארת הלבשת הכהנים שזכו בפייס מבגדי חול לבגדי קודש. לפי רב ששת, המשנה מתארת כהנים שלא זכו באף פייס ולא יעבדו באותו יום, שמפשיטים בגדי קודש ולובשים בגדי חול. מתחילים בהפשטת כל הבגדים חוץ מהמכנסיים, לובשים בגדי חול ואחר כך מורידים את המכנסיים. הרא"ש על מסכת תמיד כותב את שתי הביאורים לפי האמוראים במסכת יומא וז"ל בד"ה מפשיטין אותן את בגדיהן "במסכת יומא כד ב' פליגי אמוראי באיזה בגדים היו מפשיטין, רב נחמן אמר בבגדי חול היו מפשיטין ואותן שזכו בעבודה היו פושטין מכנסי חול ולובשין מכנסי קדש כי הם קודמין לכל הבגדים כדכתיב *ומכנסי בד יהיו על בשרו* (ויקרא טז) ואחר כך החזנים מפשיטין בגדי חול מעליהם ולא היו מניחין עליהם אלא מכנסי קדש שלבשו, ואחר כך מלבישין אותם בגדי קדש. ורב ששת אמר בבגדי קדש הם מפשיטין ואותן שלא זכו לעבוד מפשיטין מעליהם בגדי קדש שלבשו להפיס בהן ומניחין עליהם מכנסי קדש כדי שלא יעמדו ערומים ומלבישין אותן בגדי חול, ואחר כך מפשיטין מכנסי קדש ולובשין מכנסי חול". גם הראב"ד בפירושו למסכת תמיד מביא את מחלוקת רב נחמן ורב ששת.

ראינו בסעיף הקודם שבהמשך הסוגיא ביומא הגמרא נוטה לפירושו של רב ששת במשנה ואומרת 'הכי נמי מסתברא'. ואכן המפרש על מסכת תמיד על אתר מביא רק את דעת רב ששת שהמשנה מתארת הפשטת הכהנים שלא זכו בפייס. וז"ל "הלכה זו בגמרא כפורים [יומא כד] ושם נתבאר שכל הכהנים האלו לובשים בגדי קדש במקדש ועומדים בלשכת הגזית כאילו הם קצת עגולה והממונה רומז אל האיש שמתחיל ממנו המנין והיה מסיר המצנפת מעל ראשו ואחר כך משיבה עליו ומטילים גורל ויעלו בגורל לעבודה והנשארים שלא זכו הם שמפשיטים אותם השמשין למקדש ואין מניחין עליהם אלא המכנסים ואחר כך לובשים בגדי חול שלהם ואח"כ מפשיטים המכנסים ומניחין כל בגדי כהונה בחלונות כמו שבארנו בסוכה נו ב". גם פירוש המשניות של הרמב"ם מסביר אליבא דרב ששת "כבר נתפרשה הלכה זו בגמרא כפורים [יומא כד], ושם נתבאר שכל הכהנים היו לובשים בגדי קדש ועומדים בלשכת הגזית כמו חצי עגול, והממונה מורה על האדם שיתחיל המנין ממנו בכך שמרים את המגבעת מעל ראשו ומחזירה עליו, ומפשיטין, ויוצא בפייס לעבודה מי שיצא, והשאר שלא זכו הם שמפשיטין אותן השמשים שבמקדש ואין משאירין עליהם זולת המכנסים, ואחר כך לובשים בגדי חול שלהם, ואחר כך פושטים את המכנסים, ונותנין כל בגדי כהונה בחלונות כמו שבארנו בסוף סוכה". ראינו שהרמב"ם פוסק להלכה כמו רב ששת, שהוסבר ע"י הנושאי כלים לפי הכלל שמחלוקת רב נחמן ורב ששת, הלכה כרב ששת באיסור והיתר. ואכן, הרמב"ם פוסק להלכה את המשנה בתמיד לפי רב ששת, כלומר כהנים שלא זכו בפייס ולא יעבדו מפשיטין בגדי הקודש לפי תיאור המשנה. וז"ל בהלכות תמידין ומוספין פרק ג הלכה ב "ויוצאין לעבודה אנשים שעובדין בו, ושאר הכהנים מוסרין אותן לחזנים ומפשיטין אותן את בגדי הקדש ולא היו מניחין עליהן אלא המכנסים בלבד עד שלובשין בגדי חול וחוזרין ופושטין את המכנסים של קדש ומחזירים החזנים את הכלים לחלונות".

106 לפי גבורת הארי, לפי אלו שאומרים שפייס הראשון נעשה בבית המוקד, יתכן שנעשה הפייס עם כהנים הלבושים בגדי חול.

**סעיף ז הכהנים עומדים במעגל והממונה נוטל את המצנפת של אחד הכהנים וממנו הפייס מתחיל. לפי הרמב"ם מחזירים המצנפת מיד לאותו כהן ולפי תוספות משמע שמחזירים המצנפת אחרי סיום הפייס.**

הכהנים עומדים במעגל והממונה נוטל את המצנפת של אחד הכהנים וממנו הפייס מתחיל כדי לקבוע את הזוכים בפייס, היה צריך לקבוע מאיזה כהן מתחילים מתחילים הספירה, את המספר למנות וכמה סופרים עבור כל כהן. הסעיפים הבאים מתארים את המהלך. **גמרא** יומא כה ע"א "והכהנים מוקפין ועומדין כמין בכוליאר והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהן, ויודעין שממנו פייס מתחיל". פירש **רש"י** ד"ה בכוליאר "עגול, שקורין נושק"א [סיכה, פריפה]". ד"ה שממנו מתחיל "מנין חשבון הפייס". **תוספתא** יומא פרק א הלכה ט "כיצד מפייס נכנסין ללשכת הגזית ומקיפין ועומדין [ככוליור] הממונה בא ונוטל מצנפתו של אחד מהן ויודעין שממנו פייס מתחיל". ובתוספתא סוכה פרק ד הלכה ט "כיצד מפייסין נכנסין ללשכת הגזית [ומקיפין ועומדין ככולייר הממונה בא ונוטל מצנפתו] של אחד מחם ויודעין שממנו פייס מתחיל"<sup>107</sup>. **ירושלמי** יומא פרק ב הלכה א מסביר שהיו עומדים בצורה מורכבת כדי שלא יוכלו לכוון מי יזכה בפייס. וז"ל הירושלמי "אלא הממונה היה מגביה מצנפתו של אחד מהן והן יודעין שממנו היה הפייס מתחיל וחש לומר שמא לאוהבו או לקרובו כמין קובליים היו עושין"<sup>108</sup>. **רמב"ם** פירוש המשניות יומא פרק ב הלכה א כותב שעמדו בשורה והסכימו ביניהם ממי מתחילים. וז"ל "אחרי שמעמידם בשורה ומסכימים ממי יתחיל המספר". **רמב"ם** הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה א פוסק להלכה כפשט הגמרא שהכהנים עומדים בצורה של מעגל בזמן הפייס והממונה בוחר ממי להתחיל. וז"ל "הן עומדין בהקפה והממונה נוטל מצנפת מעל ראשו של אחד מהן ומחזירה והוא האיש שמתחילין למנות ממנו ומפייסין כמו שיתבאר". פירש **מהר"י קורקוס** על אתר "ובהקפה – הוא פירוש כען בכוליאר הנזכר שם [יומא כה] והוא תכשיט עגול". **רדב"ז** על אתר מסביר שבלשון התורה רק עבור הכהן גדול היו קוראים כיסוי ראש 'מצנפת', אלא בלשון חז"ל גם עבור הכיסוי ראש של כהן הדיוט קוראים 'מצנפת'.

**לפי הרמב"ם מחזירים המצנפת מיד לאותו כהן ולפי תוספות משמע שמחזירים המצנפת אחרי סיום הפייס רמב"ם** כתב במפורש שהממונה נוטל מראש מהכהנים את המצנפת ומחזירה, משמע שמחזיר את המצנפת לפני הפייס. ראינו לעיל **בתוספות** יומא כה ע"א ד"ה והא בענין שאחד הסיבות שפייסו בלשכת הגזית ולא בעזרה משום שלקחו מאחד הכהנים מצנפתו לטובת הפייס, והוא מחוסר בגדים. משמע שהיה עומד בלי מצנפתו במשך כל הפייס.

**סעיף ח בוחרים מספר עבור מנין הפייס. המספר צריך להיות יותר גדול ממספר הכהנים. לפי רש"י הממונה היה בוחר את המספר ולפי הרמב"ם וראשונים אחרים הכהנים היו קובעים את המספר.**

**בוחרים מספר עבור מנין הפייס** משמע לפי **רש"י** שכהן הממונה היה קובע את המספר של מנין הפייס והמספר שנקבע צריך להיות יותר ממספר הכהנים המצטרפים בפייס<sup>109</sup>. וז"ל במשנה יומא כה ע"א ד"ה הצביעו "... כדמפרש לקמן בפירקין: מקיפין ועומדין בעגולה, בא הממונה ונוטל מצנפת מעל ראש של אחד מהן, וממנו פייס מתחיל לימנות, ומוציא כל אחד ואחד אצבעו למנין, והממונה אומר: כל שהמנין כלה בו – הוא זוכה. ומוציא מפיו מנין, או מאה או ששים, הרבה

<sup>107</sup> גירסא שמופיע בגמרא הוא 'בכוליאר' ובתוספתא מופיע 'ככולייר'. קיים לא מעט גירסאות, לפי מסורת הש"ס הגירסא בשניהם אמור להיות 'ככוליאר'. בתוספתא כפשוטה מופיע 'בכלאים'. חידש רבינו משה מאימראן על רש"י כה ע"א ד"ה אין שעמידה בעיגול הכהנים ראו זה את זה והיה יותר קשה לראות.

<sup>108</sup> פירש קרבן העדה ד"ה ומשני כמין קובליים היו עושין. "כמין שלשלת כזה ולא היה יכול לעמוד על מניינן. א"נ בעיגול סביב סביב כמה פעמים היו עומדים שא"א לעמוד על סכום מניינן עד שיספרם אחת לאחת".

<sup>109</sup> כותב האחרונים, במצב שמספר הנקבע פחות מהכהנים הצטרפים בפייס, למרות שלכאורה יש כהנים שאין סיכוי לזכות בפייס, הפייס כשר בדיעבד.

יותר משהיו שם הכהנים, ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המצנפת, וסובב והולך ומונה וחוזר חלילה, עד סוף המנין". וכן דעת רבינו אליקים יומא כב ע"ב ד"ה הוציאו "שהיה אומר להם הממונה אני רוצה למנות עד כ' או עד ל". וכן משמע בירושלמי יומא פרק ב הלכה א המובא בסעיף הקודם, שחוששין שהממונה יכוון הזוכה, כלומר שהממונה בוחר את הכהן שמתחילים בו ואת המספר.

**תוספות ישנים** [לבעל הסמ"ג] ביומא כב ע"א ד"ה הממונה, שואל שאם הממונה בוחר את הכהן שמתחילים בו המיספור וגם בוחר את המספר, אז אפשר לממונה לרמאות ולכוון את הזוכה. הוא עונה שלפיכך הכהנים ולא הממונה היו קובעים את המספר. וז"ל "פירוש שיהיו מכוונים ביניהם מנין אחד י' או כ' או מ' וימנו בזה א' בזה ב' בזה ג' כל המנין ואותו שיסיימו בו המנין שכוונו יתרום ואם תאמר אם כן יש רמאי שהממונה ידע בטוב היכן יסיים המנין וכל מי שרוצה בו יתרום יש לומר שהממונה היה מונה ולא היו אומרים לו המנין שכוונו ביניהם וכן פירוש בערוך". וכן מפרש **תוספות הרא"ש** יומא כב ע"א ד"ה הממונה אומר להם הצביעו "והיו מכוונים מנין אחד ואותו שיסתיים בו המנין יתרום, וא"ת א"כ יש לחוש לרמאות שהממונה יודע במי יסיים המנין ויתחיל באותו ענין שיסיים במי שירצה הוא, וי"ל שלא היו אומרים לממונה המנין שכוונו ביניהם". וכן כותב הריטב"א שמי שבחר מאיפה להתחיל את המנין לא ידע את המספר למנות ומי שבחר את המספר למנות לא ידע מאיפה מתחילים למנות. וז"ל ביומא התחלת פרק ב "שיוציאו אצבעותיהם כדי למנותם, ולקמן (כ"ה א') מפרש כי הכהנים של אותו בית אב היו מוקפין ועומדין עגולה אחת כמין כוכלייר והיה שם זקן או כהן שתופס בפיו המנין שירצה ואותו כהן שהמנין ההוא נשלם בו היה זוכה באותו פייס, וכדי שידעו מהיכן יתחילו למנות היה שם ממונה שנטל מצנפת מאיזה שירצה וממנו הגורל מתחיל, וזה שנטל המצנפת לא היה יודע סך המנין, והאומר המנין לא היה יודע ממי יטלו המצנפת, שאם כן היה מבין במי ישלים המנין והיה יכול להפיס למי שירצה, אלא ודאי כדאמרן, וכן פירשו בתוספות". וכן כותב הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ג "כיצד מפסיקין עומדין בהיקף ומסכימין על מניין שמונים מאה או אלף או כל מניין שיסכימו עליו". בהמשך למה שראינו בסעיף הקודם, הרמב"ם בפירוש המשניות יומא פרק ב הלכה א כותב שהכהנים המצטרפים בוחרים הכהן המתחיל וגם את המספר. וז"ל "ולפיכך אם היו כהנים רבים שנתקברו כולם למזבח אומר להם הממונה הוציאו אצבעות, אחרי שמעמידם בשורה ומסכימים ממי יתחיל המספר ואיזה מספר, כגון שהסכימו שיהא המספר שלשים או ארבעים או חמשים או איזה מספר שירצו". שו"ת הרמב"ם [מובא במהדורת פרנקל] "היו הכהנים עומדים בעגול זה בצד זה והממונה עומד ומסכימים לקבוע מספר מסויים מאה או אלף או מאתיים או מה שירצו".

**סעיף ט הממונה אומר "הצביעו" וכל כהן העומד במעגל מוציא אצבע אחד או שתיים. לפי רש"י סופרים אחד עבור כל כהן, ולא משנה כמה אצבעות הוציא. לפי הרמב"ם סופרים עבור כל כהן לפי מספר האצבעות שהוציא, אחד או שתיים ובדיעבד אפילו שלוש.**

**כהן העומד במעגל מוציא אצבע אחד או שתיים משנה יומא כב ע"א מתאר את הפייס "הממונה אומר להן: הצביעו. ומה הן מוציאים - אחת או שתיים". גמרא יומא כב ע"ב מסביר למה ספרו את אצבעותיהם ולא את הכהנים עצמם "תנא: הוציאו אצבעותיכם למנין. ונימנינהו לדידהו! - מסייע ליה לרבי יצחק, דאמר רבי יצחק: אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה, דכתיב ויפקדם בבזק' (שמואל א יא:ח)".** וכן מביא הרמב"ם להלכה בהל' תמידין ומוספין פרק ד הלכה ד "ולמה מונה המניין שהסכימו עליו על האצבעות שהוציאו ולא היה מונה על האנשים עצמן לפי שאסור למנות ישראל אלא על ידי דבר אחר שנאמר ויפקדם בטלאים".

**גמרא יומא כג ע"א מפרש את המשנה בענין איזה וכמה אצבעות סופרים.** וז"ל הגמרא "השתא שתיים מוציאים, אחת מבעיא? אמר רב חסדא: לא קשיא; כאן - בבריא, כאן בחולה. והתניא: אחת - מוציאים, שתיים - אין מוציאים, במה דברים אמורים - בבריא, אבל בחולה - אפילו שתיים מוציאים, והיחידין מוציאים שתיים, ואין מונין להן אלא אחת. ואין מונין לו אלא אחת? והתניא: אין מוציאים לא שליש ולא גודל מפני הרמאים, ואם הוציא שליש - מונין לו, גודל - אין מונין לו, ולא עוד [אלא] שלוקה מן הממונה בפקיע! - מאי מונין לו - נמי אחת". **ירושלמי יומא פרק ב הלכה**

א מסביר שמונין לפי מספר האצבעות שהכהן הוציא, כל עוד שלא הוציא ארבע אצבעות. וז"ל הירושלמי "מהו הצביעו הוציאו אצבע הוציאו אחת מונין לו שתיים מונין לו שלש אין מונין לו מהו אין מונין כל עיקר אין מונין לו את היתירה ארבע הממונה מכה אותו בפקיע ובטל הפייס".

**לפי רש"י סופרים אחד עבור כל כהן פירש רש"י** יומא כג ע"א ד"ה חולה "אינו יכול לכבש אצבעותיו, וכשמוציא אחת - יוצאה חבירתה עמה". ד"ה אלא אחד "אין נמנה אלא איש אחד". ד"ה אין מוציאין "עם האצבע לא שליש ולא גודל, דאין מוציאין שתיים". ד"ה ואם הוציא שליש מונין לו "שאינו רמאי, לפי שהוא ניכר שאינו משני בני אדם, שאין יכול להרחיק זה מזה". ד"ה הממונה בפקיע "הממונה על רצועות המלקות". ד"ה שליש "אצבע שליש, אם הוציא שליש מונין לו, קא סלקא דעתיה מונין לו שנים". לפי גירסת הגמרא של רש"י וגירסא שנמצא בידינו רק כהן שקשה לו להוציא אצבע אחד מורשה להוציא שתי אצבעות. בכל מקרה מונין אותו כהן כאחד. **ר"י מלוניל** על המשנה כב ע"א מסביר את הסוגיא כנגד חשש של רמאות, ואומר במפורש שמונים אחד לכל כהן. "ובגמרא פריך השתא שתיים מוציאין ולא חיישינן שמא ירמו הממונה, אחת מיבעיא, ומשני, כאן בבריא כאן בחולה, בבריא אין להוציא אלא אצבע אחד, שאם אתה מתיר להוציא שתיים לאחד מבני חבורה, שמא לא יוציאו בתחלת הגורל אלא אצבע אחד וכשיראה שיכלה החשבון בחבירו הסמוך לו יוציא שתי אצבעות ויחשבונו כשני בני אדם, ולא יזהר בזה הממונה, לפי שבתחלת הפייס לא הוציא אחד ממנו אלא אצבע אחד, וכשרואה שתיים חושב אותו לשני בני אדם, וזה הרמאי תיכף שמנה אצבע האחד כינסנו, ויאמר שלא הוציא אלא אחד, ובו נשלם החשבון, אבל בחולה מוציא שנים, לפי שאינו יכול לכבש אצבעותיו, וכשמוציא אצבע אחת יוציא חבירתה עמה, ולעולם אין מונין להם אלא אחד".

**לפי הרמב"ם סופרים עבור כל כהן לפי מספר האצבעות שהוציא, אחד או שתיים ואפילו שלוש רמב"ם** אומר בכמה מקומות שקשה להבין את הפייסות מתוך הסוגיות. הוא מגיע למסקנה שסופרים לפי מספר האצבעות שהכהן הוציא, אחד שתיים או שלש. ז"ל **בפירוש המשניות** יומא פרק ב משנה א "ומוציא כל אחד מהם אצבע אם היה חלש, או כמה אצבעות אם הוא בעל גוף חזק, ומתחיל לספור לפי אותם האצבעות אחת שתיים שלש לפי הסדר עד שישלם המספר שהסכימו עליו מראש ... דע זה ולמדוהו, לפי שהפייסות האלו לא נתבררו לשום אדם לפנינו במה שפירשו הגאונים שקדמונו ושראינו דבריהם, לפי שלשונות התלמוד לא ישיג מהם האדם כלום בעיון ראשון, אבל הנכון באותן הלשונות הוא מה שביארנו". **במשנה תורה** הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ג "והממונה אומר להם הצביעו והן מוציאין אצבעותיהן אחת או שתיים, ואם הוציא שלש מונין לו שלש". הנושא נמצא באריכות **בש"ת הרמב"ם סימן קכו**. רואים בתשובה שהיה אצלו גירסא אחרת של הגמרא ועיקר חשש הרמאות הוא עבור מי שהוציא אגודל. אלא, כהן בריא שהוציא שתי אצבעות, סופרים את שתיים ולא חוששים לרמאות. חולה שהוציא שתי אצבעות, אנו מניין שהתכוון לאחד, אז סופרים עבורו רק אחד. וז"ל **"שאלה** כיצד היה הפייס נעשה בכל יום בין הכהנים וכיצד היה מונה אותם הממונה? והוצאת אצבעותיהם, הואיל והיתה למנין, מה הוא ההבדל בין שמנה לפי האיש ובין שמנה לפי אצבעות? ומה היא הרמאות, אשר חוששין ממנה למי שהוציא שתי אצבעות או שלש וביחוד האגודל? והאם ייחשבו רק כאחת? מה עלינו (להבין) בזה? **התשובה** זה הפייס היה קשה מאד על כל מי שקדם וכל פרוש ששמעתי בו אינו מסכים עם מאמרי התלמוד. ומצאתי בקונטרס אבא מרי ז"ל דברים בזה מר' יוסף הלוי רבו זצ"ל [הר"י מיג"ש] והוא אומר אחר דיון ארוך ועדיין לא נתברר לנו וקשי לנו תמיד, כשהיינו למדים תורה אצל ר' יצחק הרב ז"ל [הרי"ף]. ולא הזכרתי לכם זאת אלא כדי שתדעו, שמה שהוקשה לר' אפרים ז"ל, כבר הוקשה לקודמים לו. ובעזרת השמים נתגלה לנו ענינו ונתבאר לנו, כיצד היה זה מסכים עם כל מה שבא בתלמוד בזה הענין. ואחר שנבאר לכם, כיצד היה, אז נתאים דברי התלמוד. ותיאורו: היו הכהנים עומדים בצורת מעגל, איש בצד איש, והממונה עומד ומסכימים על מספר ידוע, שקובעים אותו ומסכימים עליו, אם מאה או אלף או מאתים או מה שירצו. ואחר שהסכימו על מספר ידוע, יפנה הממונה אל מי שירצה מהם ויורה עליו להיות מי שמתחיל ממנו המנין. ואחר שנודע להם האיש, אשר יתחיל ממנו המנין, לפי מה שפקד הממונה, וסך המספר, אשר הסכימו עליו, אז יאמר להם הממונה הצביעו ויוציא כל איש מן האנשים כפי רצונו אצבע אחת או שתיים ולא יוציא שלוש, כדי שלא יטה אותה כשירצה ויאמר לא הוצאתי אלא שתיים, ולא יוציא אגודל

בכלל האצבעות לפי שהאגודל לקוצרו יכול לפושטו לכשירצה ולומר הוצאתי שתיים, ולכווצו לכשירצה ולומר לא הוצאתי אלא אחת. וכאשר יוציאו האצבעות, יתחילו במנין מאצבע האיש, אשר פקד הממונה, אל אצבעו השניה, אם הוציא שתיים, אל אצבע מי שסמוך לו. וכן יקיף על מספר האצבעות ויסובב למנותן, רצה לומר האצבעות, סיבוב אחרי סיבוב, עד שישלם המספר אשר הסכימו עליו. והאיש, אשר ישלם המספר אצלו, הוא אשר יצא בפייס ראשון ... ומעניין מה שהיה הממונה מורה על מי שיתחיל ממנו המנין, הרי זה אומרו שם ביומא הכהנים מוקפין ועומדין כמין כובליאר והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהם ויודעין שממנו הפייס מתחיל. ושם נאמר הממונה אומר להם הצביעו תאנא הוציאו אצבעותיכם למנין. והקשה שם ואמר ונמנינהו לדידהו, ר"ל אם המספר שהסכימו עליו ידוע בו הממונה באיזה איש שירצה, מדוע לא ימנו מן האיש שפקד הממונה, איש אחר איש, עד אשר ישלם המספר שהסכימו עליו, והאיש, שישלם אצלו המספר, הוא הראוי, ומה התועלת בהוצאת האצבעות ולהורות לו במנין? והיתה התשובה אסור למנות את ישראל ואפילו לדבר מצוה ולכן יוציאו האצבעות, כדי שימנו האצבעות ולא האנשים. ושם נאמר ומה הן מוציאת אחת או שתיים. והקשה השתא שתיים מוציאת אחת מיבעיא? ר"ל אם מותר לו לאדם להוציא שתי אצבעות ויחשבו לו כשתיים, צריך לפרש לנו, שמי שמוציא אחת, תיחשב לו כאחת. והיתה התשובה, שהבריא יוציא אחת ויחזיק שאר אצבעותיו והחולה בגלל חולשתו לכווצן בחזקה יוציא שתיים, אבל לא יחשבו לו אלא כאחת. והביא ברייתא המחזקת דבריו והיא אחת מוציאת שתיים אין מוציאת ויחידים מוציאת שתיים ואין מונין להם אלא אחת, והקשה על זאת הברייתא, אשר אמרה, שהמוציא שתיים יחשבו לו כאחת ואין מונין להם אלא אחת והתניא אין מוציאת לא שלש ולא גודל במקדש מפני הרמאין, ואם הוציא שלוש, מונין לו, גודל, אין מונין לו, ולא עוד, אלא שלוקה מן הממונה בפקיע. והיה התרוץ מאי מונין לו אחת אגודל ר"ל שמאמר הברייתא, שהמוציא שתיים מונין לו אחת, הוא אם אחת מן השתיים גודל".

הנושא כלים שנמצאים על אתר ברמב"ם דנים באריכות לגבי מחלוקת רמב"ם ורש"י. מהר"י קורקוס שואל מספר קושיות נגד רש"י ונוטה באופן חזק לשיטת הרמב"ם. השאלה העיקרית, לפי רש"י שסופרים אחד עבור כל כהן, ידוע מראש מי יזכה בפייס לפי מספר שקבע. הגמרא שאומר שסופרים רק אחד, לפי הרמב"ם מדובר במצב שהכהן הוציא גם את האגודל, כפי שיתבאר בסעיף הבא. הרדב"ז גם מאריך ושואל כמה קושיות נגד הרמב"ם בין היתר שלא חילק בין בריא וחולה וגם שלפי הגמרא מי שהוציא שלוש אצבעות מונים לו אחד ולפי הרמב"ם מונים שלש. הרדב"ז מסביר שפשט המשנה והברייתא השניה בדף כג ע"א וסברת הירושלמי הם כמו הרמב"ם ולא כמו רש"י. וז"ל "וסובר רבינו שהברייתא [יומא כג ע"א] חלוקה על המשנה כאשר נבאר לקמן. ותו בשלמא כשמונים האצבעות על פי המנין של האצבעות אין נראה כמונה אנשים וליכא קפידא אבל כיון דלעולם אין מונים לו אלא אחת [כרש"י] מי לי מנין האצבעות ומה לי מנין האנשים ומה צורך בפייס. ותו דסוגיית הירושלמי אינה מסכמת לסוגיית שלנו, דגרסינן התם 'מאי הצביעו הוציאו אצבע הוציאו אחת מונין לו שתיים מונין לו שלש אין מונין לו מהו אין מונין אין מונין לו את היתרה ארבע הממונה מכה אותו בפקיע ובטל הפייס ... והטעם כדי שלא יהיו רגילין להוציא אצבעות ויבואו לידי רמאות ומה הטעם היה מכה אותו בפקיע ובטל הפייס. ותלמודא דידן סבר שגם המוציא גודל היה מכה אותו בפקיע ... ואעפ"י שרבינו לא פסק כירושלמי מכל מקום למד ממנו דהא דתנן כמה מוציאת אחת או שתיים כפשטה היא, שאם הוציא אחת מונין לו אחת ואם הוציא שתיים מונין לו שתיים ולא מפלגין בין חולה ובריא והוא הדין אם הוציא שלש מונין לו שלש כפשטא דברייתא דקתני 'אין מוציאת לא שלש ולא גודל מפני הרמאין ואם הוציא שלש מונין לו ומשמע מונין לו שלש אבל אם הוציא גודל אין מונים את הגודל מפני הרמאין, ופסק רבינו כפשטא דמתניתין וכפשטא דברייתא ... קצרו של דבר, סובר רבינו דכולא סוגיא דפרק שני דיומא בתר תרוציה דרב חסדא אזלא דחשיב לה קושיא ולא צרכין לתרוציה אלא שבקינן למתניתין ולברייתא בתרייתא כפשטיהו, ואידך ברייתא פליגא ולא מסתבר טעמא ידיה לחלק בין חולה לבריא וכל מאי דאקשינן לעיל אתי שפיר לפי שיטה זו, ודוק ותשכח" <sup>110</sup>.

<sup>110</sup> לחם משנה על אתר מסביר שפלוגתא רמב"ם ורש"י בנוייה על גירסאות שונות בגמרא דף כג. גירסת הרמב"ם אכן נמצא ברבינו חננאל, תשובת הגאונים וכתב יד מסוים.

סעיף י' הכהנים לא מוצאים עבור הפייס את האגודל. לפי רוב הראשונים, כהן שהוציא גודל נפסל מהפייס. לפי הרמב"ם משמע שאותו כהן לא נפסל מהפייס, אלא לא סופרים את האגודל.

**הכהנים לא מוצאים עבור הפייס את האגודל משנה** יומא כב ע"א "הממונה אומר להן: הצביעו. ומה הן מוציאות - אחת או שתיים. ואין מוציאות אגודל במקדש". רש"י מפרש שלא מוציאות אגודל כדי להגן מגד רמאות. וז"ל בד"ה ואין מוציאות אגודל במקדש "בגמרא מפרש: מפני הרמאות, כשיקרב המניין לכלות ויביט למי יכלה, יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה בשני בני אדם וימנה המניין לכלות בו, והממונה לא יבין, לפי שאדם יכול להרחיק אגודל מן האצבע הרבה, ונראה כאצבעות שני בני אדם". גמרא יומא כג ע"א "והתניא: אין מוציאות לא שליש ולא גודל מפני הרמאים, ואם הוציא שליש - מונין לו, גודל - אין מונין לו, ולא עוד [אלא] שלוקה מן הממונה בפקיע! - מאי מונין לו - נמי אחת". פירש רש"י שפוסלים את הכהן מהפייס. וז"ל בד"ה גודל "אם הוציא גודל אין מונין לו כלל, אלא מוציאות אותו מביניהן". ר"י מלוניל על המשנה מסביר שהמוציא אגודל נחשב כרמאי, נפסל מהפייס, לא נחשב בכלל המיספור וחוטף מכות מרדות. וז"ל "ואפילו בחולה אין מוציאות גודל לפי שיש הפרש בין האצבע ובין הגודל יכול לרמות הממונה שיוציא באמצע החשבון אצבעו הסמוך לגודל, ויחשוב הממונה אותם בשנים, ויחזור ויכניסנו ויאמר שלא הוציא אלא אחד ובו נגמר החשבון, ואחד מבני החבורה הסמוכים לו אין נאמנין, דנוגעין בדבר הן, ואפי' יכירו אותן שאינן סמוכים לו שכבר עברו בחשבון, שאינן נוגעין בדבר, יפול מחלוקת בדבר, וכלין דרכי השלום. ובגמ' קאמר שאם הוציא גודל אין מונין אותו כלל עם חבריו, לפי שרמאי הוא, ולוקה בפקיע ברצועה". מאירי על המשנה נותן שתי הסברים עבור בעיתיות של האגודל, או שהממונה יטעה בספירה או שהכהן יכול לרמאות. גם המאירי מסביר לפי פשט הגמרא שהכהן נפסל מהפייס וחוטף מכות. וז"ל "ולעולם אין מוציאות גודל שמצד שיש הפרש גדול בינו ובין האצבע השניה והדבר קרוב להיות הממונה טועה וחושב על אצבע שלו שהוא של חבריו ויחזור ויכניסנו ויאמר שלא הוציא אלא אחד וחבירו הסמוך לו שהיה החשבון ראוי לכלות בו אינו נאמן עליו שנוגע בדבר הוא ואף כשראו האחרים שאינם סמוכים ואינם נוגעין בדבר מכל מקום הדבר בא לידי תגר וקטטה ויש מפרשים הטעם מפני שהגודל קצר ונוח לפשטו כשירצה ולכופו כשירצה דרך רמאות וכל שהיו מוציאות גודל יתבאר בגמ' שאינם בכלל המנין ואין מונין אותו כלל באותו מעמד ולא עוד אלא שהממונה מלקהו בפקיע רצה לומר רצועת מרדות". פסקי ר"ד משתמש בלשון של קנס עבור פיסולו. וז"ל "ואם הוציא גודל יכול להערים ולהוציא עוד אצבע אחרת ולהרחיקו זו מזו, ויסבור הממונה כי משני אנשים הם, אבל שאר האצבעות אינו יכול להרחיקן כל כך שיראו כשני אנשים. ואם הוציא שלש מונין לו אחת ... והוציא שלש אין קונסין אותו אלא מונין אחת. אבל אם הוציא גודל אין מונין לו כלל כאילו לא היה שם, ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה בפקיע. פירוש פקיע נגדא. פירוש רצועה שמלקה אותו בה".

**לפי הרמב"ם משמע שאותו כהן לא נפסל מהפייס, אלא לא סופרים את האגודל רמב"ם פירוש המשניות** יומא פרק ב משנה א משמע שלא סופרים את האגודל, אבל אותו כהן לא נפסל מהפייס. וז"ל "ואין מונין את הגודל למי שהוציא גודלו מפני שקל לזקפה ולכפפה, ושמא יזקפנה או יכפפנה אם קרב המספר לסופו כדי שיבוא הפייס אצלו". אותו גישה גם משמע בלשון "אין מונין אותו לו" שנמצא **במשנה תורה** הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ג "ואין מוציאות גודל במקדש מפני הרמאים שהגודל קצר ונוח להוציאו ולכפותו, והמוציא גודל אין מונין אותו לו". תיאור אפשרות הרמאות ואותו לשון שמשמע שרק לא סופרים את האגודל נמצא **בשולחן הרמב"ם** סימן קכו "ואופן הרמאות בכוף הגודל ובפשיטתו הוא, שמי שהוציא הגודל יכוון לבו למנין, כשיראה כלל האצבעות שמוציאים ויסכמן בנפשו, שהרי יודע הוא המספר שהסכימו עליו והאיש שממנו התחיל המנין, ויתברר לו בהכרח בתחילת מחשבתו אצל איזה איש ייגמר המנין: וכשיקרה שאם יחשבו לו שתי אצבעות, ייגמר הסיבוב אצל זולתו, ואם יחשבו לו שהוציא אצבע אחת, ייגמר המנין אצלו בסיבוב האחרון, אז יכווצנה וישאיר אצבע אחת. וכן אם יתברר לו, שאם יחשבו לו שתי אצבעות, ייגמר בסיבוב האחרון המנין אצלו, אז יפשטנו, כדי שימנו לו שתי אצבעות. ולכן כל מי שמוציא גודל, אין מתחשבין לו בו ומכין אותו שוט אחת". הנושא כלים של הרמב"ם על אתר מסבירים הרמב"ם כחבילה עם הדין שראינו בסעיף הקודם. לפי גירסתו הגמרא בדף כג מכשיר בדיעבד

ספירת שלש אצבעות, יוצא 'אין מונין' הוא רק עבור האגודל עצמו. הרדב"ז מביא תמיכה בירושלמי שנמצא בסעיף הקודם ונותן סברא שאין לפסול אותו כהן מהפייס ועבודה. וז"ל "דקתני אין מוציאין לא שלש ולא גודל מפני הרמאין ואם הוציא ש שלש מונין לו ומשמע מונין לו שלש, אבל אם הוציא גודל אין מונין את הגודל מפני הרמאין ... ומה שכתב רבינו והמוציא גודל אין מונין אותו לו, מלישנא דברייתא דייק לה דקתני גודל אין מונין משמע דגודל אין מונין לו אבל אם הוציא עם הגודל אצבע מונין לו האצבע מדלא קתני אין מונין לו. והכי נמי מהירושלמי שלא הזכיר מכין אותו ובטל הפייס אלא במי שהוציא ארב, אבל מי שהוציא שלש או מי שהוציא גודל שוין הם לדעת הירושלמי וכי היכי דמוציא שלש אין מונין לו היתר מי שהוציא גודל נמי אין מונין הגודל ואם הוציא עמו אצבע מונין לו אצבע. וכן הדעת נותנת כיון שנתבטל למצוה שיגיע אליו הפייס ולא הועיל רמאותו למה מתבטל מעבודתו".

**סעיף יא הממונה מתחיל למנות מהכהן שהורד ממנו מצנפתו וסופר עבור כל כהן, לפי רש"י אחד ולפי הרמב"ם את מספר אצבעות שהוציא. לא ברור אם סופרים הכהנים משמאל לימין או מימין לשמאל. כשמגיע למספר שסוכם עליו מראש, הכהן שספרו עבורו אותו מספר זוכה בפייס.**

הממונה מתחיל למנות מהכהן שהורד ממנו מצנפתו וסופר עבור כל כהן בסעיפים הקודמים דנו במרכיבי הפייס. ראינו שמתחילים המיספור מכהן שבהתחלה הורידו ממנו מצנפתו. ראינו שבחרים מראש מספר יחסי גדול עבור מנין הפייס, והמחלוקת מי בחר את המספר. וראינו שהכהנים מוציאים אצבעות ומחלוקת כמה סופרים עבור כל כהן. ראינו שלא מעט פרטים בפייס נעשים בצורה שלא יהיה חשש לרמאות או לכוון את תוצאות הפייס. כשמגיע לכהן שמנין הספירה הוא המספר שסוכם עליו מראש, אותו כהן זוכה בפייס.

**רש"י** יומא כב ע"א ד"ה הצביעו "הוציאו אצבעותיכם, כל אחד יראה אצבעו, כדמפרש לקמן בפירקין: מקיפין ועומדין בעגולה, בא הממונה ונוטל מצנפת מעל ראש של אחד מהן, וממנו פייס מתחיל לימנות, ומוציא כל אחד ואחד אצבעו למנין, והממונה אומר: כל שהמנין כלה בו - הוא זוכה". **רמב"ם פירוש המשניות** יומא פרק א משנה א "לפיכך אם היו כהנים רבים שנתקברו כולם למזבח אומר להם הממונה הוציאו אצבעות, אחרי שמעמידם בשורה ומסכימים ממי יתחיל המספר ואיזה מספר, כגון שהסכימו שיהא המספר שלשים או ארבעים או חמשים או איזה מספר שירצו, ומוציא כל אחד מהם אצבע אם היה חלש, או כמה אצבעות אם הוא בעל גוף חזק, ומתחיל לספור לפי אותם האצבעות אחת שתיים שלש לפי הסדר עד שישלם המספר שהסכימו עליו מראש, וזה שמגיע אצלו סוף המספר הוא שעושה אותה עבודה ... וכסדר הזה היו ארבעת הפייסות שהיו במקדש. דע זה ולמדוהו, לפי שהפייסות האלו לא נתבררו לשום אדם לפנינו במה שפירשו הגאונים שקדמונו ושראינו דבריהם, לפי שלשונות התלמוד לא ישיג מהם האדם כלום בעיון ראשון, אבל הנכון באותן הלשונות הוא מה שביארנו". **רמב"ם משנה תורה** הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ג "ומתחיל הממונה למנות מן האיש הידוע שהסיר מצנפתו תחילה, ומונה על אצבעותיהן וחוזר חלילה עד שישלם המניין שהסכימו עליו והאיש ששלם המניין אצל אצבעו הוא שיצא בפייס ראשון לעבודה".

**לא ברור אם סופרים הכהנים משמאל לימין או מימין לשמאל ירושלמי** יומא פרק בהלכה א נמצא ספק אם ספירת הכהנים נעשה מימין לשמאל או משמאל לימין, ונותן נימוקים לשתי האפשרויות. ז"ל הירושלמי "כיצד היה הפייס מהלך לימין לשמאל א"ר בון בר חייה מן מה דתני מי שזכה בקטורת אמר לזה שעל ימינו אוף את למחתה הדא אמרה לימין הפייס מהלך תלמידיו דר' יונה בשם ר' חילפיי הכיני לשמאל הפייס מהלך הזוכה זכה לימין מוטב שיזכה למי שעבר עליו הפייס שני פעמים מזה שלא עבר עליו הפייס אלא פעם אחת בלבד".

**סעיף יב כהנים הזוכים בעבודה מקדשים ידיהם ורגליהם מהכיוור ויוצאים לעבודה שזכו בו.**

**כהנים הזוכים בעבודה מקדשים ידיהם ורגליהם מהכיוור משנה תמיד פרק א משנה ד מתאר שאחרי הפייס מי שזכה בתרומת הדשן היה צריך לקדש ידיו ורגליו מהכיוור. וז"ל המשנה "מי שזכה לתרום את המזבח הוא יתרום את המזבח והם אומרים לו הזהר שלא תגע בכלי עד שתקדש ידיך ורגליך מן הכיוור". פירש רב עובדיה מברטנורא ד"ה הזהר שלא תגע בכלי "במחתה שהיא כלי שרת. שאין אדם רשאי לקרב אל המזבח ולא לשום עבודה עד שיקדש ידיו ורגליו". לא רק בפייס הראשון היו מקדשין מהכיוור רק את הזכאין. גמרא יומא כה ע"ב מתאר שבן קטין עשה שתיים עשרה ברזים בכיוור עבור הכהנים שזכו לעבוד עבודת קרבן התמיד, חוץ מהשוחט. משמע שרק אלו שזכו לעבוד בפועל קדשו מהכיוור. וז"ל הגמרא "תא שמע: בן קטין עשה שנים עשר דד לכיוור כדי שיהיו שנים עשר אחיו הכהנים העוסקים בתמיד מקדשין ידיהן ורגליהן בבת אחת". פירש רש"י ד"ה שנים עשר דדים "שהוא יוצק בהן מים". וכן פוסק הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ב הלכה יב "כיצד תורמין, מי שזכה לתרום טובל ולובש בגדי הרמה, ומקדש ידיו ורגליו ואומרים לו הזהר שמא תגע בכלי עד שתקדש ידיך ורגליך"<sup>111 112</sup>.**

## סימן יד עבור איזה קרבנות קיים פייסות

סעיף א בכל יום קיים ארבע פייסות עבור סדר תמיד של שחר.

**בכל יום קיים ארבע פייסות עבור סדר תמיד של שחר משנה יומא כה ע"א** "בראשונה, כל מי שרוצה לתרום את המזבח - תורם. ובזמן שהן מרובין - רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חבריו בארבע אמות - זכה. ואם היו שניהן שוין - הממונה אומר להן: הצביעו. ומה הן מוציאות - אחת או שתיים. ואין מוציאות אגודל במקדש. מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חברו ונפל ונשברה רגלו. וכיון שראו בית דין שבאין לידי סכנה - התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפייס. ארבע פייסות היו שם, וזה הפייס הראשון". פירש רש"י ד"ה אם היו שניהם שוים "בכניסתן, אין אחד מהן זוכה לתרום, אבל מעתה כולם באין להטיל גורל, ומהו הגורל - הממונה על הפייסות אומר לכולם". ד"ה הצביעו "הוציאו אצבעותיכם, כל אחד יראה אצבעו, כדמפרש לקמן בפירקין: מקיפין ועומדין בעגולה, בא הממונה ונוטל מצנפת מעל ראש של אחד מהן, וממנו פייס מתחיל לימנות, ומוציא כל אחד ואחד אצבעו למנין, והממונה אומר: כל שהמנין כלה בו - הוא זוכה. ומוציא מפיו מנין, או מאה או ששים, הרבה יותר משהיו שם הכהנים, ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המצנפת, וסובב והולך ומונה וחוזר חלילה, עד סוף המנין, ומי שהמנין כלה בו הוא הזוכה, וכן לכל הפייסות". ד"ה ארבע פייסות היו שם "ארבע פעמים ביום נאספים לפיס". בסימן הנוכחי נדון באיך נעשה הפייס. גמרא יומא כד ע"ב מסביר שעשו מספר פייסות כדי להרגיש את העזרה. וז"ל הגמרא "למה מפייסין? למה מפייסין? - כדאמרן! אלא: למה מפייסין וחוזרין ומפייסין. - אמר רבי יוחנן: כדי להרגיש כל העזרה, שנאמר 'אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש' (תהילים נה:טו)". פירש רש"י ד"ה למה מפייסין וחוזרין ומפייסין "למה נאספין לפייס ארבעה פעמים ביום כדתנן במתניתין, יפיוסו על כולן באסיפה ראשונה, מי יזכה לזה ומי לזה". ד"ה להרגיש "להשמיע קול המון עם רב, כמה פעמים, שהוא כבוד למלך, שנאמר בבית אלהים וגו'". בסימן הבא בע"ה נדון בפרטי העבודות של זוכי הארבע פייסות. רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ה "ארבעה פייסות היו מפייסין בכל יום בשחרית ...".

<sup>111</sup> לא ידוע על מקור ישיר בחז"ל או הראשונים עבור פייס השלישי ורביעי אם כל המפייסים היו מקדשין מהכיוור לפני הפייס או רק הזוכים היו מקדשין מהכיוור אחרי הפייס. אפשר להגיד, שכמו בפייס הראשון ושני רק הזוכים בעבודה מקדשין מהכיוור אז יכול להיות שאופן כללי מקדשין מהכיוור רק מי שבפועל חייב בקידוש.

<sup>112</sup> האחרונים שואלים למה לא מצריכים לקדש בכיוור לפני הפייס, כדי שלא ירוצו לעבוד באופן מידי בלי לקדש, דבר שמחייב מיתה, כמו שרב ששת מחייב ללבוש בגדי כהונה לפני הפייס מאותו סיבה.

## **סעיף ב באופן כללי אין פייסות עבור סדר תמיד בין הערביים, אלא הזוכים בבוקר מבצעים אותו עבודה.**

**באופן כללי אין פייסות עבור סדר תמיד בין הערביים גמרא** יומא כו ע"א "אמר רבי יוחנן: אין מפייסין על תמיד של בין הערבים; אלא כהן שזכה בו בשחרית - זוכה בו ערבית. מיתבי: כשם שמפייסין שחרית כך מפייסין בין הערבים! - כי תניא ההיא - בקטרת. - והתניא: כשם שמפייסין לו שחרית - כך מפייסין לו ערבית! - אימא: לה. - והתניא: כשם שמפייסין לו שחרית, כך מפייסין לו ערבית, וכשם שמפייסין לה שחרית כך מפייסין לה ערבית! - אמר רב שמואל בר רב יצחק: הכא בשבת עסקינן, הואיל ומשמרות מתחדשות. - ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא נפיש להו פייסות! - מייתי כולהו מצפרא אתו, דזכי ביה שחרית - זכי, דזכי בערבית - זכי". פירש רש"י ד"ה שזכה בו שחרית "איש איש שזכה בעבודה". ד"ה כי תניא ההיא בקטרת "לפי שלא שנה אדם בה". ד"ה הואיל ומשמרות מתחדשות "ומשמר שעבד שחרית אינו עובד בין הערבים". ד"ה ולמאי דסליק אדעתין "שהיו מפייסין בין הערבים, נפיש להו פייסות". ד"ה כולהו מצפרא "ושם מפייסין מי יזכה לשל שחרית ומי לשל בין הערבים". לשון הירושלמי יומא פרק ב הלכה ב "א"ר יוחנן לא קבעו פייס לתמיד של בין הערבים אלא אמרו מי שזכה בשחרית יזכה בין הערבים והא תני כפייס של שחרית כן פייס של בין הערבים הזכה זכה לעצמו ר' חזקיה בשם רבי בון בר כהנא תיפתר שהיתה השבת אחד משמר הבא ואחד משמר היוצא". רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ח "תמיד של בין הערבים אין מפייסין לו פייס אחר, אלא כל כהן שזכה בעבודה מן העבודות שחרית יזכה בין הערבים".

## **סעיף ג אין פייס עבור מוספין, אלא הזוכים בבוקר מבצעים אותו עבודה במוספין.**

**אין פייס עבור מוספין** עיין סימן ח' סעיף ב. עיין סימן יב בענין עבודה בזמן הרגל. אפשר להוסיף שביום שיש בו הרבה מוספין והכהנים שכו בפייס לא עומדים בעומס הסברה נותנת שיוכלו להביא כהנים אחרים מהבית אב ומשמרת כדי למלא את החסר.

## **סעיף ד בשבת קיים פייסות חדשות עבור תמיד של בין הערביים משום הכנסת משמרת חדשה.**

**בשבת קיים פייסות חדשות עבור תמיד של בין הערביים משום הכנסת משמרת חדשה** עיין סימן ח' סעיף ב.

## **סעיף ה יש אומרים שקיים פייסות רק עבור קרבנות צבור ועובדי קרבן יחיד נעשה לפי בחירת בעל הקרבן, ויש אומרים שזוכי בפייסי תמיד של שחר עושים אותם עבודות עבור קרבנות יחיד באותו יום.**

**י"א שקיים פייסות רק עבור קרבנות צבור ועובדי קרבן יחיד נעשה לפי בחירת בעל הקרבן משנה** יומא כו ע"ב מתארת כמה כהנים נצרכים בהקרבנות כל מין בהמה. המשנה אומרת שזה רק עבור קרבן צבור ולא בקרבן יחיד. וז"ל המשנה "איל קרב באחד עשר... פר קרב בעשרים וארבעה ... במה דברים אמורים - בקרבנות ציבור, אבל בקרבן יחיד אם רצה להקריב מקריב". באיזה מובן יש הבדל בין קרבן צבור ויחיד? האם המשנה מתכוונת שעובדים בקרבן יחיד בלי פייס? רש"י על אתר אכן מפרש שבקרבן יחיד עובדים בלי פייס. וז"ל בד"ה במה דברים אמורים "דבעינן כל הני כהנים לכל בהמה ובעינן פייס". ד"ה אם רצה להקריב כהן "יחיד את הכל, ובלא פייס". וכן פירש **רב עובדיה מברטנורא** על אותו משנה, ד"ה במה דברים אמורים "דבעינן כל הני כהנים לכל בהמה ובעינן פייס". ד"ה אם רצה להקריב "כהן יחיד את הכל ובלא פייס". לשון התוספתא יומא פרק א הלכה יב הוא קצת שונה ונוטה לכיוונו של רש"י. וז"ל התוספתא "במי דברים אמורים בקרבנות צבור אבל קרבנות יחיד כל הרוצה להקריב מקריב".

**ויש אומרים שזוכי בפייסי תמיד של שחר עושים אותם עבודות עבור קרבנות יחיד באותו יום** רש"י לכאורה סותר את עצמו ביומא ב ע"ב. הגמרא שם מעלה אוקימתא שכהן המקריב קרבן לכפרה

צריך הפרשה שבעת ימים, ודוחה אותו משום שלא ידוע מי יעבוד. וז"ל הגמרא "לכפר" - אלו מעשה יום הכפורים. - ואימא כפרה דקרבתות! - מי ידעין הי כהן מתרמי, דבעי ליה פרישה?". רש"י מפרש שמדובר על הקרבת קרבן יחיד שעובדים בו ע"י פייס. וז"ל בד"ה ואימא כפרה דקרבתות "כגון קרבנות יחיד ...". ד"ה מי ידעין הי מתרמי "והלא על ידי פייס היו עובדין, כדאמרין יומא [כב, א]". **ירושלמי** יומא פרק ב סוף הלכה ז נותן מספר קבוע לכהן המעלים פר קרבן יחיד, אפשר להבין שמקריבי קרבן היחיד הם אלו שזכו בתמיד של שחר. וז"ל "יערכו שנים בני אהרן שנים הכהנים שנים מיכן לפרו של יחיד שיהא קרב בששה" <sup>113</sup>. לכאורה, שייך רק חלק מהזוכין בפייס השני והזוכין בפייס הרביעי, משום שעבודות פייס הראשון והשלישי לא קיימות בקרבן יחיד. קרבן יחיד של איל או פר יצטרך יותר כהנים מאלו שעבדו בתמיד, אז אפשר שהעובדים הם הבא בטור בזכיה בפייס <sup>114</sup>. ראינו בסימנים על המשמרות שמצבי עומס מביאים כהנים כדי לתגבר. פשוט שלפני שמביאים כהנים מבתי אב או משמרות אחרים, מצטרפים לעבודה גם כהני הבית אב שלא זכו בפייסי תמיד של שחר.

**הרמב"ם** מסביר את המשנה ביומא כו ע"ב בצורה שונה מרש"י, ואין מקור שמוציא קרבן יחיד מזכיה ע"י פייס. וז"ל בפירוש המשניות על אתר "ענין אם רצה להקריב מקריב, שמקריב באיזה מספר שירצה, פחות מזה או יותר". וגם במשנה תורה הלכות מעשה הקרבנות פרק ו הלכה יט מובא המשנה ללמד מספר הכהנים שמטפלים בכל בהמה. וז"ל "ולמה לא יחלקו האבר הגדול של שור לחלקים שנאמר ונתח אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחים, במה דברים אמורים בעולות הצבור, אבל עולות היחיד אם רצו להוליד נתחיה בפחות מאלו או ביותר מוליכין". **מהר"י קורקוס** על אתר מסביר שרש"י לא חולק על הרמב"ם אלא מוסיף עליו. וז"ל "יומא כו ב' במשנה 'במה דברים אמורים בקרבן צבור אבל בקרבן יחיד אם רצה להקריב מקריב'. וכתב רש"י בד"א דבעין כל הני כהנים לכל בהמה ובעין פייס וכו' בקרבן צבור אבל בקרבן יחיד אם רצה להקריב יחיד ובלא פייס מקריב. ורבנו [הרמב"ם] כתב בפירוש המשנה ענין אם רצה להקריב הוא שיכול להקריב באי זה מנין שירצה פחות מאלו או יותר על אלו עד כאן והוא על הדרך מה שכתב כאן. וגם רש"י נראה שידעה בזה אלא שרש"י פירש לשון אם רצה להקריב שאין בלשון זה אלא אם רצה להקריב יחיד ואין בלשון זה יותר מאלו". **הרדב"ז** על אתר גם מביא רש"י וז"ל "וכתב עלה רש"י ז"ל בד"א דבעין כל הני כהנים לכל בהמה ובעין פייס, אם רצה להקריב כהן יחיד את הכל ובלא פייס".

אם נגיד שעבודת קרבן יחיד נעשה בלי פייס, אז איך בוחרים כהנים לעבודה? קיים שתי אפשרויות, או שכל הקודם זוכה או שבעל הקרבן בוחר כהן או כהנים שיקריבו עבורו. לשון התוספתא נוטה להבנת כל הקודם זוכה. הדבר הזה בעיית משום שכל הקודם זוכה יכול להביא למצב של 'כל דאלים גבר' שבגינו התקינו את הפייס הראשון <sup>115</sup>. יתכן שאפשרות שבעל הקרבן בוחר כהנים העובדים תלוי אם לבעל הקרבן יש לו טובת הנאה בקרבנו. כלומר, אם יש לבעל הקרבן יש טובת הנאה אז יש לו זכות לבחור הכהנים העובדים ואם אין לו טובת הנאה אז אין לו זכות לבחור הכהנים. בשאלה זו, על פניו קיים מחלוקת בין **רש"י** ו**תוספות** בתמורה לב ע"א. רש"י בד"ה הקדש טוען שיש לבעל הקרבן טובת הנאה. וז"ל "נמצא שאין לו חלק בה אלא טובת הנאה, דרשאי ליטול דבר מועט מישראל חבירו כדי שיתן עולתו זאת לבן בתו כהן להקריבה כדי שיטול את העור". תוספות בד"ה מקדישין אותן הקדש עילוי חולק על רש"י בדין המקומי, ואפשר להבין ממנו שאין לבעל טובת הנאה. לפי פירושו של **רבינו גרשום** על אתר ד"ה הקדש, שיטתו של תוספות לא מביא למסקנא שאין לבעל טובת הנאה <sup>116</sup>.

<sup>113</sup> הוכחה הובא במשנה למלך בהל' תמידין ומוספין ד:ט. דיוקו בירושלמי לא מוכרח.

<sup>114</sup> הובא במשנה למלך שם.

<sup>115</sup> שאלה זה מובא כצ"ע במשנה למלך תו"מ ד:ט, ובתוספות יום טוב יומא ב:ז.

<sup>116</sup> בנושא המקריב קרבן יחיד, קיים מספר חילוקים בדיוני האחרונים. הגהות נודע ביהודה יומא כו מסביר את רש"י שהיה פייס, כמו שראינו רש"י ביומא ב ב', במצב שהבעל לא בוחר כהנים. חזון איש אורח חיים סימן קכו אות כא מסביר את רש"י שבקרבן יחיד אם יש רק מעומד אחד, אין פייס. אם יש יותר כהנים מעומדים לעבודה אז צריך לפייס. בקרבן צבור, גם במעומד אחד צריך לפייס. עיין סימן יז סעיף ד. תפארת ישראל על המשנה מסביר שדרוש פייס עבור הקרבת קרבן יחיד, אבל

## סעיף ו' ביום הכיפורים, לפי בעל המאור אין פייסות ולפי הרמב"ן יש פייסות עבור פעולות מסוימות שלא מחייב בהן כהן גדול.

**פייסות ביום הכיפורים** ביום כיפור כל העבודה נעשה על ידי הכהן גדול. קיים פעולות מסוימות שהם הכשרת עבודה, ובעבור הפעולות האלו ישנו מחלוקת ראשונים אם קיים פייסות כדי לבחור כהן הדיוט עבורם. לפי **בעל המאור** כל העבודה ומכשירי עבודה נעשה ע"י הכהן גדול, ובכן ביום כפור אין פייסות ואין להכניס עניין הפייסות לסדר העבודה שאומרים בתפילת מוסף של יום כפור. בכלל, המשניות במסכת יומא פרק ב' מתארות את המצב של שאר השנה. לפי דעת **הרמב"ן** מכשירי עבודה לא מחייב כהן גדול, וכדי לבחור את הכהנים היה קיים פייסות. ארבע הפייסות המתוארות בפרק ב' של מסכת יומא שייכות גם ליום כיפור.

**בעל המאור** נמצא במאור הקטן יומא דף א ע"א מדפי הר"ף ד"ה והא דתניא שבעה עשר "והוי יודע כי בעלי הקרובות" [קרובץ או פיוטים] שהכניסו בפיוטיהן בסדר עבודת היום ארבעה פייסות טעו כולן במשנתנו ולא הבינו כי הפייסות החשובים במשנתנו לשאר ימות השנה הם ולא ביום הכפורים לפי שכל עבודות היום אינה כשרה אלא בכהן גדול. **רמב"ן** במלחמות ה' על אתר משיג על בעל המאור. וז"ל "אמר הכותב גם בעיני יפלא אבל אף בסדר עבודת הבבלי אשר מימי רבותינו כתוב בו פייסות וכן בדברי הפייט הראשון רבי אלעזר ברכי קליר ובקרובות הגאונים וחכמי הישיבות ורבני ספרד האחרונים ז"ל ואי אפשר שיטעו כל רבותינו ואבותינו ולבעל המאור הזה לבדו נתנה כמה ואין לזרים אתו ונתתי לבי לדרוש ולסור היאך שנו זה הפ' בסדר יומא שהוא אמור על הסדר והכא בזה הפ' אין בו דבר מסדר היום כלל ועוד היאך שנו אותו סתם ולא פירשו שהדברים אמורים בשאר הימים חוץ מן יום הכיפורים ולפיכך נראה לי כי יש שם פייסות לעולם ואפילו ביום הכיפורים והם שנויות במשנתנו".

**ריטב"א** יומא נו ע"ב ד"ה ההוא מביא בשם **העיטור** שביום כפור יש פעולות שלא נעשות ע"י הכהן גדול, והוא בוחר חברו או קרובו לבצע אותו, בלי פייס. וז"ל "וכתוב בספר העיטור שמענין מהכא שבלשון המשנה אומר אותו כגון אתה כוננת דיוסי בן יוסי, ולא בלשון סתום, דרבא אם שמע בלשון סתום לא היה מקפיד, וראיתי בספר עבודת הבבלי שמזכיר בסדר עבודת יום הכפורים וחוזרין לפייסות, ונראה שאין פייס ביום הכפורים אלא כהן גדול ונותן לקרובו או לאוהבו, ע"כ דבריו ז"ל".

## סימן טו פייס הראשון תרומת הדשן

סעיף א בוחרים הכהן שיבצע תרומת הדשן. במקור, כהן יחיד שהיה עירני ורצה לתרום את הדשן היה תורם בלי בחירה ואם היו יותר מאחד היו בוחרים כהן על ידי תחרות ריצה. אם לא היה זוכה בתחרות היו בוחרים כהן על ידי גורל שנקרא הפייס. בשלב מסוים עברו לבחור הכהן על ידי פייס הראשון.

בוחרים הכהן שיבצע תרומת הדשן משנה יומא כב ע"א "בראשונה, כל מי שרוצה לתרום את המזבח - תורם. ובזמן שהן מרובין - רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חבירו בארבע אמות - זכה. ואם היו שניהן שוין - הממונה אומר להן: הצביעו. ומה הן מוציאים - אחת או שתיים. ואין מוציאים אגודל במקדש. מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חבירו ונפל ונשברה רגלו. וכיון שראו בית דין שבאין לידי סכנה - התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפייס. ארבע פייסות היו שם, וזה הפייס הראשון". גמרא על אתר נותן שתי סיבות שמלכתחילה לא התקינו פייס עבור תרומת הדשן, שלא היה עבודה חשובה או משום שהיה בשעה מוקדמת בבוקר. "והא מעיקרא מאי טעמא לא תקינו לה רבנן פייסא? - מעיקרא סבור: כיון דעבודת לילה היא - לא חשיבא להו, ולא אתו. כיון דחזו דקאתו ואתו לידי סכנה - תקינו לה פייסא. והרי איברים

---

לא דרוש פייס עבור העלת איברי קרבן יחיד. חסדי דוד על התוספתא טוען שבקרבן יחיד לא דרוש פייס, ואם מגיע יותר מכהן אחד כדי להקריבו, אז בעל הקרבן בוחר איזה מהם יקריבו.

ופדרים, דעבודת לילה היא, ותקינו לה רבנן פייסא! - סוף עבודה דיממא היא. - האי נמי תחלת עבודה דיממא היא ... איכא דאמרי: מעיקרא סבור: כיון דאיכא אונס שינה - לא אתו, כיון דחזו דאתו, וקאתו נמי לידי סכנה - תקינו לה רבנן פייסא. - והרי איברים ופדרים דאיכא אונס שינה, ותקינו לה רבנן פייסא! - שאני מיגנא ממיקם ... אמר רב אשי: שתי תקנות הוו; מעיקרא סבור לא אתו, כיון דחזו דקאתו, ואתו נמי לידי סכנה - תקינו לה פייסא, כיון דתקינו לה פייסא - לא אתו. אמרי: מי יימר דמתרמי לך? הדר תקינו לה: מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה, ובשני גזירי עצים, כי היכי דניתו וניפייסו.

רש"י מסביר שלא תיקנו מלכתחילה פייס עבור תרומת הדשן, משום שחשבו שהכהנים לא יריבו עליה, או משום שהיא עבודה לא חשובה או משום שהיא מוקדם בבוקר. פירוש על הסוגיא ד"ה בראשונה כל מי שרוצה לתרום "כל כהן שהיה מאותו בית אב רוצה לתרום הדשן שחרית - תורם, ולא היה פייס לדבר". ד"ה ובזמן שהן מרובין "הבאים לתרום, זה אומר אני תורם וזה אומר אני תורם, זה היה משפטו". ד"ה ואם היו שניהם שוים "בכניסתן, אין אחד מהן זוכה לתרום, אבל מעתה כולם באין להטיל גורל, ומהו הגורל - הממונה על הפייסות אומר לכולם". ד"ה ארבע פייסות היו שם "ארבע פעמים ביום נאספים לפייס". ד"ה והא "עבודה זו של תרומת הדשן". ד"ה מעיקרא "קודם שאירע תקלה במרוצתם". ד"ה מאי טעמא לא תקינו לה פייסא "ככל שאר עבודות דמתנייתן, דתנינן שכל תחילתן בפייס היתה". ד"ה מעיקרא סבור "בית דין". ד"ה כיון דעבודת לילה היא "הואיל והוכשר בלילה - לא חשיבא ליה לכהנים - ולא אתו לאינצויי עלה". ד"ה סוף עבודה דיממא היא "שהוא גמרו של קרבן שנשחט ביום ונזרק דמו ביום, לכך חשובה בעיני הכהנים לבא לריב עליה". ד"ה שאני מיגנא ממיקם "נוח לו לאדם לנדד שינה מעיניו מלילך לישן עד סוף הלילה, מלהיות עומד ממטתו בהשכמה שהיא תרומת הדשן". לעומת זאת לפי תוספות ר"י הלבן לא תוקן פייס משום שחשבו שלא יגיעו הרבה כהנים, משום שאינו עבודה חשובה או משום שנעשה מוקדם בבוקר. וז"ל ד"ה מעיקרא סבור כיון דעבודת לילה הוא לא חשיבא להו ולא אתו "ואי מתקינן להו פייס לא אתו, דאמרי כל אחד ואחד מי יימר דמתרמי ליה פייסא, אבל השתא בלא פייס כל חד סמיך עליה במרוצתו, שירוף קודם חבירו ויזכה". רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ה "ארבעה פייסות היו מפייסין בכל יום בשחרית, הפייס הראשון מי תורם את המזבח, הפייסו זוכה מי שזכה לתרום".

## סעיף ב פייס תרומת הדשן נעשה צמוד לזמן המתאים לתרומת הדשן באותו יום. ביום רגיל זמן המתאים היה קריאת הגבר, שהוא זמן קריאת התרנגול או סביבת זמן עמוד השחר.

פייס תרומת הדשן נעשה צמוד לזמן המתאים לתרומת הדשן באותו יום משנה יומא כ ע"א "בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו, בין לפניו בין לאחריו. וביום הכפורים מחצות, וברגלים מאשמורה הראשונה". מפרש רש"י ד"ה סמוך לו "סמוך לקריאת הגבר, לפני קריאתו או לאחריה. ד"ה ביום הכפורים - תורם מחצות". ד"ה וברגלים מאשמורה הראשונה "שהיא בשלישית הלילה". משנה תמיד פרק א משנה ב מתאר הכנות של הכהנים עבור פייס הראשון. הממונה היה מגיע עבור הפייס בשעת עמוד השחר או קצת לפניו או קצת אחרי. וז"ל המשנה "מי שהוא רוצה לתרום את המזבח משכים וטובל עד שלא יבא הממונה וכי באיזו שעה הממונה בא לא כל העתים שוות פעמים שהוא בא מקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו הממונה בא ודופק עליהם והם פתחו לו אמר להן מי שטבל יבא ויפייס הפייסו זכה מי שזכה".

גמרא יומא כ ע"א משמע בהתחלה שהרמת הדשן עבודת לילה, ובהמשך הסוגיא הגמרא קוראת לזמן הרמת הדשן בקר של לילה. וז"ל הגמרא "תן התם: אברים שפקעו מעל גבי המזבח, קודם חצות - יחזיר ומועלין בהן, לאחר חצות - לא יחזיר, ואין מועלין בהן. מנא הני מילי? - אמר רב: כתוב אחד אומר *כל הלילה והקטיר*, וכתוב אחד אומר *כל הלילה והרים*, הא כיצד? חלקהו, חציו להקטרה וחציו להרמה. - מתיב רב כהנא: בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחריו, וביום הכפורים מחצות, וברגלים מאשמורה הראשונה. [כ ע"ב] אי סלקא דעתך מחצות דאורייתא היא, היכי מקדמין (והיכי מאחרין)? - אלא אמר רבי יוחנן: ממשמע שנאמר כל הלילה איני יודע שהוא עד הבקר? ומה תלמוד לומר עד הבקר - תן בקר לבקר

של לילה. הלכך, בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחריו, סגיא. ביום הכפורים, דאיכא חולשא דכהן גדול - עבדין מחצות. וברגלים, דנפיש ישראל ונפיש קרבנות - עבדין מאשמורת הראשונה. כדקתני טעמא: לא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל. פירש רש"י ד"ה ומה תלמוד לומר עד בקר תן השכמה אחרת לבקרו של לילה "בוקרו של לילה הוא עלות השחר, ונתן לך הכתוב בו בקר אחר, לומר שאין צריך להקטיר מן השכמה ואילך, וכיון שלא נתן זמן באותו בקר - על כרחך הוא חצות לילה, הלכך, הואיל וכל הלילה כשר להרמה - קבעו חכמים זמנה, הכל לפי שעה, בכל יום דלא נפיש קרבנות ורב להם היום - בקרות הגבר סגי". משמע מהסוגיא שתרומת הדשן נעשה בלילה או בבקר בסוף הלילה, בזמן שמתאים עבור העבודה למחרת, ופייס עבור תרומת הדשן נעשה תיכף לפני ביצוע העבודה. **תוספות** יומא כז ע"ב ד"ה איכא טוען שעיקר זמן תרומת הדשן הוא בלילה "ותרומת הדשן זמנה אינה אלא בלילה כדאמר לעיל [כ.]. כל הלילה והרים". ושוב בתוספות יומא לג ע"א ד"ה אביי מסדר מערכה, אלא שתוספות מוסיף שמותר להרים ביום. וז"ל "אי נמי יש לומר תרומת הדשן עיקר מצותה רק בלילה אבל הני אי בעי למעבדינהו ביממא הרשות בידם". לעומת זאת, נראה בהמשך שלפי הרמב"ם זמן תרומת הדשן הוא בעמוד השחר, זמן שכבר נחשב כיום.

**ביום רגיל היה סמוך לזמן קריאת הגבר** נחלקו האמוראים בגמרא יומא כ ע"ב על הגדרתו של קריאת הגבר. לדעת רב תרומת הדשן ביום רגיל נעשה סמוך לעמוד השחר ולדעת רב שילא נעשה סמוך לזמן קריאת התרנגול. וז"ל הגמרא "מאי קריאת הגבר? רב אמר קרא גברא, רבי שילא אמר: קרא תרנגולא. רב איקלע לאתריה דרבי שילא, לא הוה אמורא למיקם עליה דרבי שילא, קם רב עליה וקא מפרש: מאי קריאת הגבר - קרא גברא ... תניא כותיה דרב, תניא כותיה דרבי שילא. תניא כותיה דרב: גביני כרוז מהו אומר - עמדו כהנים לעבודתכם ולוים לדוכנכם וישראל למעמדם, והיה קולו נשמע בשלש פרסאות ... [כא ע"א] תניא כוותיה דרבי שילא: היוצא לדרך קודם קריאת הגבר - דמו בראשו. רבי יאשיה אומר: עד שישנה, ויש אומרים: עד שישלש. ובאיזה תרנגול אמרו - בתרנגול בינוני". פירש רש"י ד"ה קרא גברא "מכריז הממונה על הכרוז, ואומר: עמדו כהנים לעבודתכם, כדקתני בברייתא בשמעתין". ד"ה וקא מפרש קרות הגבר קרא גברא "נפל לו בתוך הדרש שלחש לו רבי שילא קרות הגבר לשון עברי, והוא תרגם לרבים: קרא גברא". שתי הדעות גם נמצאים בירושלמי סוכה פרק ה הלכה ה "תירגם רב קומי דבית ר' שילה קרא גברא. אכריז כרוזא. אמרין ליה קרא תרנגולא אמר לון והא תנינן בן גבר. אית לך מימר בר תרנגולא".

בפירושו על משנה תמיד הרמב"ם נותן שתי פירושים לקריאת הגבר על בסיס הסוגיא ביומא דף כ. וז"ל "וקריאת הגבר, יש שאמרו בתלמוד שהיא קריאת התרנגול, ויש אומרים שהיא הכרזת איש שהיה מכריז במקדש בזמן עלות השחר כלומר קרוב לעלות השחר". מפרש על מסכת תמיד מסביר שקריאת הגבר הוא זמן קריאת התרנגול, סביבת התחלת שליש האחרון של הלילה. וז"ל ד"ה מי שהוא רוצה לתרום את המזבח "כל אותם שרוצים לתרום היו משכימים ושנים וג' בני אדם אין תורמין כי אחד הוא תורם אלא מטילין גורל מי שבא גורל לידו הוא תורם ובסוף מתניתין מפרש כיצד תורם את המזבח הילכך קתני מי שרוצה לתרום את המזבח כהנים שרוצים כל אחד ואחד לתרום את המזבח היה מכין את עצמו וטבל קודם שיבא הממונה על הפייסות ומפרש ביומא מה היה שמו". ד"ה לא כל העתים שוות פעמים שהוא בא מקרות הגבר "תרנגול בשליש הלילה לאחר חצות או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחריו פעמים קודם פעמים אחר כך לא היה קבע בדבר אבל באמצע הלילה לא יבא". ד"ה הממונה "על הפייס".

**רמב"ם הלכות תמידין ומוספין** פרק ד הלכה א מתאר פייס תרומת הדשן שנעשה אחרי עמוד השחר. "כל העבודות האלו שעושין בכל יום בפייס היו עושין אותן, וכיצד היו עושין, כל כהני בתי אבות של יום נכנסין ללשכת הגזית אחר שיעלה עמוד השחר". בפרק ב הלכה יא הוא פוסק שתרומת הדשן עצמה נעשה משיעלה עמוד השחר וז"ל "אימתי תורמין הדשן בכל יום, משיעלה עמוד השחר, וברגלים מתחלת שליש אמצעי של לילה, וביום הכפורים מחצות הלילה". ובפרק ו הלכה א כותב שהממונה מגיע סמוך לעמוד השחר. וז"ל "סדר עבודות התמידות בכל יום כך הוא, סמוך לעלות השחר יבוא הממונה שעל הפייסות ויקיש על העזרה ופותחין לו, ומבלשין את כל העזרה, ומעמידין עושי חביתין לעשות החביתין, וכל הכהנים ששם כבר טבלו קודם שיבוא

הממונה ולבשו בגדי כהונה, ויבואו ויעמדו בלשכת הגזית, ויפיסו פייס ראשון<sup>117</sup>. מפרש הרדב"ז על פרק ב הלכה יא "ומה שכתב רבינו בכל יום משיעלה עמוד השחר, היינו אחר קריאת הגבר כדאמרין בגמרא בין מלפניו בין מלאחריו. והוי יודע דהרמת הדשן כשרה כל הלילה ולפיכך קבעו לה חכמים זמנים כפי הצורך והזמן". מפרש מהר"י קורקוס על פרק ד הלכה א שאין קפידא עבור זמן מדויק של פייס הראשון. וז"ל "וכתב רבנו אחר שיעלה עמוד השחר לא בכל יום היה כן, והרי ברגלים תורמין הדשן קודם חצות וביום הכפורים בחצות כאשר נתבאר [פ"ב הי"א] ובודאי בפייס היה. וגם בכל הימים לא מצאתי שיהא קפידא בדבר אלא שאמרו בתמיד [פרק א משנה ב] שהממנה פעמים היה בא קודם קריאת הגבר או אחריו והוא הכרזת המכריז שהיה מכריז קרוב לעמוד השחר וכאשר שנתבאר ביומא כ ע"ב".

## סעיף ג כהן שזכה בתרומת הדשן גם מסדר את המערכה ומעלה שתי גזרי עצים למזבח. ויש אומרים שהוא גם מביא את המחתה מלאה אש להיכל עבור הקטורת.

כהן שזכה בתרומת הדשן גם מסדר את המערכה ומעלה שתי גזרי עצים למזבח גמרא יומא כב ע"א באמצע שקלא וטריא מסביר שמשום שכהן הזוכה בתרומת הדשן גם זוכה בסידור המערכה והעלת שתי גזרי עצים, כהנים כן יגיעו ומלכתחילה היה צורך בפייס. וז"ל הגמרא "ותקנתא להך גיסא הוא? תקנתא להאי גיסא הוא, דתניא: מי שזכה בתרומת הדשן זכה בסידור מערכה ובשני גזרי עצים!" פירש רש"י ד"ה ותקנתא להאי גיסא הוא "קושיא היא: וכי מפני תקלה שאירעה נתקן לה פייס?". ד"ה והא להאי גיסא הוא "בשביל סידור המערכה ושני גזרי עצים, שהתורם הוא המסדר, וכיון דכולן בכהן אחד - יש כאן עבודות חשובות, ומעיקרא בעו פייס". ד"ה שני גזרי עצים "שני בקעיות עצים ארוכים כמדת רוחב המערכה ונותן אותן ממעל עצי המערכה, ומקרא יליף לה לקמן יומא כז ע"ב 'בער עליה הכהן עצים' (ויקרא ו:ה) ובער על המערכת העצים שני גזרי עצים, דהא קרא במערכה משתעי רישיה דקרא והאש על המזבח תוקד בו וגו', וכל מוקדה שבענין - לשון מערכת מדורה היא". ריטב"א מפרש בשם רבינו חננאל מפרש שמפני שכהנים לא הגיעו הוסיפו עבודת סידור המערכה והעלת שתי גזרי עצים. ז"ל "לכך פירשו כדפירש ר"ח ז"ל ותקנתא מפני תקלת רוב הבאים להרים בתרומת הדשן הוא, אדרבה לאידך גיסא הואי שהיו מתעצלים כהנים מלבא לתרומת הדשן שלא היתה חשובה בעיניהם, ולא עוד אלא שהוצרכו לומר שהזוכה בה יזכה בסידור מערכה ושני גזרי עצים". לקראת סוף פרק השני ביומא, דף כז ע"ב - כח ע"א, הגמרא דן בענין איזה עובדות מצריך פייס, ומביא פעמיים את הברייתא שמי שתורם את הדשן גם מסדר את המערכה ומעלה שתי גזרי עצים.

**רמב"ם** הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ה כותב שהזוכה בתרומת הדשן גם מסדר את המערכה, מעלה שתי גזרי עצים ומכניס להיכל מחתה מלא גחלים עבור הקטרת הקטורת. וז"ל "הפייס הראשון מי תורם את המזבח, הפייס וזכה מי שזכה לתורם, והוא מסדר את המערכה, והוא מעלה שני גזרי עצים למזבח, והוא מכניס מחתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הזהב להקטיר עליה קטורת". כסף משנה מביא פירושים עבור שתי גזרי עצים "יומא כב, וענין שני גזרי עצים פירש"י שני בקעיות עצים ארוכים כמדת רוחב המערכה ונותן אותו ממעל לעצי המערכה ומקרא יליף לה לקמן עכ"ל. וז"ל הריטב"א פירש"י בריש יומא אחר שסידר המערכה והדלקה נותן לרוחב המערכה שני עצים ארוכים ארכן לרוחב המערכה". הרדב"ז ומהר"י קורקוס שואלים על הרמב"ם שהכנסת המחתה עבור הקטורת לא מופיע בגמרא כאחד העבודות של הזכין בתרומת הדשן, אדרבה לפי סוגיא אחרת ביומא שלפיהם הכנסת המחתה נעשה ע"י כהן שנבחר ע"י המקטיר קטורת. הנושא כלים מגיעים למסקנה שהבאת המחתה הוא טעות סופרים והרמב"ם מסכים שהזוכה בפייס הראשון היה תורם את הדשן, מסדר את המערכה

<sup>117</sup> יש אחרונים שואלים על הרמב"ם שמשמע שזמן תרומת הדשן הוא בלילה ולא בעמוד השחר. יש אומרים שכוונת הרמב"ם הוא קצת לפני עמוד השחר.

ומעלה שתי גזרי עצים. וז"ל מהר"י קורקוס "יומא כב ע"א ושם נתבאר שלפי שתרומת הדשן לא היתה עבודה חשובה בעיניהם לא היו באים לפייס עלה כי לא היו רוצים לטרוח לבא אל הפייס עליה לכך התקינו שהזוכה בתרומת הדשן יזכה בסדור מערכה ובשני גזרי עצים כדי שיבואו לפייס. ורבנו כתב שזוכה גם במחתה. ולא מצאתי כן בשום מקום, אדרבה מצאתי שהקשו [כה ע"ב] מדרי' יהודה דאמר לא היה פייס למחתה אלא כהן שזכה בקטורת אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה, ותרצו שאני קטורת ומחתה דחדא עבודה היא, ובודאי דרבנן לא פליגי אלא אי הוי פייס בפני עצמו אי לא אי נמי אם תלוי ברצון הזוכה בקטורת ... אבל שיהיה לזוכה בתרומת הדשן לא מצאנו. ובתוספתא יומא פרק א הלכה ט הוזכרה אותה דר' יהודה ולא הוזכר מי שיחלוק בזה כלל... וכן אמרו... פירוש אלא סובר שהיו מפייסין למחתה בפני עצמה ונמצא פייס מחתה במקום פייס השנוי במשנה מי מעלה איברים מן הכבש. מוכח דלכוליה עלמא אין שייכות למחתה עם תרומת הדשן. ואולי טעות סופרים הוא או גירסא אחרת היתה לו וצריך עיון". **מאירי** כה ע"א גם מביא שכהן הזוכה בתרומת הדשן מביא את המחתה להיכל. וז"ל "ואומר זהו פייס ראשון ר"ל זה שהזכרנו בתרומת הדשן וכבר ביארנו למעלה כ"ב א' שהזוכה בו זוכה בסידור המערכה ובשני גזרי עצים וכן הוא בעצמו זוכה להביא מחתה מלאה אש ממזבח החיצון למזבח הזהב להיותו מוכן להקטיר עליו". המאירי בדף כה ע"ב כותב שהתורם את הדשן גם מסדר את המערכה ומעלה שתי גזרי עצים, ולא הוסיף הכנסת המחתה. פוסקים כמו רבי יוסי שביום רגיל היה שלש מערכות במזבח, מערכה גדולה, מערכה קטנה עבור אש הקטורת ואש תמיד. **לפי הרמב"ם** הלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה א משמע שכהן התורם את הדשן מסדר את המערכה הגדולה והקטנה, ולא ברור אם גם היה אחראי על סידור האש תמיד. וז"ל "ויפייסו פייס ראשון ושני וזכה כל אחד במלאכתו כמו שביארנו, ומתחיל זה שזכה בתרומת הדשן ותורם על הסדר שאמרנו, ואחר כך מסדר מערכה גדולה, ואחר כך מסדר מערכה שנייה ואחר כך מעלה שני גזרי עצים ומניחן על מערכה גדולה להרבות האש". **רבינו ירוחם** אדם וחיה נתיב ז חלק ג אומר שהיה מסדר את כל שלש מערכות. וז"ל "בחצות הלילה נאספו הכהנים שבאותו בית אב של אותו יום ומפייסין לתרומת הדשן ומי שזוכה לתרומת הדשן הוא היה מסדר מערכה גדולה שעליה מקטירין האיברים ומסדר מערכה שניה שממנה מכניסין אש לקטרת שמקטירין בכל יום על מזבח הזהב. ועוד מסדר מערכה שלישית לקיום האש וביום הכפורים היה מסדר עוד מערכה רביעית שממנה מכניסין אש לקטרת שמקטירין בבית קדשי הקדשים. ומסדר שני גזרי עצים על המערכה הגדולה שכן היא מצותה בכל יום וכל זה היו עושין קודם עלות השחר שלא היו עבודות יום"<sup>118</sup>.

**סעיף ד בין הערביים העלת שתי גזרי עצים נעשה על ידי שתי כהנים. יש אומרים שבבוקר היו זוכין בפייס השני עוד כהן שיעלה בערב אחד מהגזרי עצים או שהיו עושים עוד פייס בערב, ויש אומרים שכהן שזכה בפייס הראשון בבקר וכהן אחר שהוא בחר מעלים את שתי העצים.**

**בין הערביים העלת שתי גזרי עצים נעשה על ידי שתי כהנים** גמרא יומא כו ע"ב "תניא, רבי שמעון בר יוחאי אומר: מניין לתמיד של בין הערבים שטעון שני גזרי עצים בשני כהנים - שנאמר *וערכו עצים* (ויקרא א: ז), אם אינו ענין לתמיד של שחר, דכתיב *זבער עליה הכהן עצים בבקר בבקר* (ויקרא ו: ה) וערך עליה - תניה ענין לתמיד של בין הערבים. - ואימא אידי ואידי בתמיד של שחר, ואמר רחמנא: עביד והדר עביד! - אם כן נימא קרא ובער ובער! - אי כתב רחמנא ובער - הוה אמינא חד - אין, תרי - לא, קא משמע לן דנעביד חד ונעביד תרי! - אם כן נימא קרא ובער, ובער, אי נמי: וערך וערכו, מאי ובער וערכו - שמע מינה כדקא אמרינן". פירש רש"י ד"ה ואימא דנעביד חד "כהן אחד יסדר שני גזירין בבקר, דכתיב ובער עליה הכהן ונעביד תרי, שוב יביאו שני כהנים לעשות שני גזיריהן עוד בבקר, דכתיב וערכו - שנים". ד"ה ובער ובער "יכתוב שניהן בלשון אחד".

<sup>118</sup> אפשר להבין מתוך התפארת ישראל תמיד ב:א יכין כד שתורם הדשן רק היה מסדר את המערכה הגדולה.

י"א שבבוקר היו זוכין בפייס השני עוד כהן שיעלה בערב אחד מהגזירי עצים סוגיא גמרא יומא כו ע"א דן בשאלה אם היה פייס נפרד עבור עבודות של בין הערביים. תוספות על אתר ד"ה אלא כהן שזכה בו שחרית זוכה בו ערבית שואל שעבור הפייס הראשון, בבוקר היה זוכה כהן אחד בין היתר, כדי להעלות שתי גזירי עצים ובין הערביים היו שתי שתי כהנים. כהן הראשון היה אותו כהן שהעלה גזירי עצים בבוקר, אלא איך היו בוחרים הכהן השני? האם היה צורך בעוד פייס? תוספות עונה שלפי ר' יוחנן, שאין שום פייס אחר הצהריים בפייס השני בבוקר זוכה עוד כהן כדי להעלות בערב אחד מהגזירי עצים. לפי הדעה בגמרא שיתכן פייס אחר הצהריים עושים פייס בערב כדי לבחור את הכהן השני. וז"ל "תימה לי והא על כרחך היה צריך להפסיק ערבית בשביל סידור שני גזירין שאותם של בוקר היו בכהן הזוכה בתרומת הדשן ושני כהנים זוכין בהן בערב ואין לתרץ דמודה הוא דבשבילם מפייסין לערב ולא אתא לאשמועינן אלא דבהנך עבודות שיש דוגמתן בבקר לא היו מפייסין דאם כן כי פריך בסמוך ולמאי דס"ד מעיקרא נפיש להו פייסות לר' יוחנן לרשב"י נמי תיקשי כיון דמפייסי בערב בשביל שני גזירי עצים א"כ נפיש להו פייסות ודוחק הוא לומר דהנך תרי מדשן מזבח הפנימי ומנורה שהיו בפייס של תמיד השחר ולא היו בערב הם היו זוכין בגזירין בערב נמצא שלא היו צריכין להפסיק בשביל הגזירין לערב כי דוחק הוא לבדות דבר זה מדעתנו. אלא נראה דלרבי יוחנן פשיטא ליה דמצפרא מפייסין נמי על שני גזירין של בין הערבים כיון דאותו פייס שמפייסין לתמיד השחר מהני נמי לבין הערבים סברא הוא שיפסו אז כמו כן לצורך גזירין של בין".

וי"א שכהן שזכה בפייס הראשון בבקר וכהן אחר שהוא בחר מעלים את שתי העצים תוספות ישנים יומא כו ע"א אלא כהן שואל אותו שאלה ועונה שכהן שזכה בבוקר בתרומת הדשן בוחר עוד כהן כדי שיהיה השני שיעלה הגזירי עצים בערב. וז"ל "אף על גב שהיה ערבית בשני כהנים כדתנן בפירקין ושחרית לא היה אלא בכהן אחד כדאמרינן מי שזכה בתרומת הדשן היה זוכה בשני כו' יש לומר שכהן שהיה זוכה שחרית זוכה בו ערבית והיה אומר לכהן שעמו זכה עמי בשני". וכן משמע ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ח שלא היה פייס בין הערביים עבור העלת העצים "תמיד של בין הערבים אין מפייסין לו פייס אחר, אלא כל כהן שזכה בעבודה מן העבודות שחרית יזכה בין הערבים". כסף משנה על אתר מפרש שהזוכה היה מבקש בערב מחברו לעזור לו. וז"ל "ואף על גב דשני גזרים של שחר היו בכהן אחד ושל בין הערבים היו בשני כהנים כדתנן בפרק הנזכר כבר כתב הריטב"א שמי שזכה בהם בבקר אומר בערב לחבירו זכה עמי בעץ שני". מהר"י קורקוס מביא את דעת תוספות אלא מסכים שיותר נראה שכהן הזוכה נותן לחברו, חברו או מי שלידו לעזור עם העלת שתי גזירי עצים בערב. וז"ל "וקשה לי והלא שני גזירי עצים בבקר בכהן אחד ובערב בשני כהנים ואם כן אותו כהן שני מי שיהיה, על כרחנו צריך פייס. ונראה שאותו שזכה בבקר הרשות בידו בערב לתתו לקרובו או לאוהבו כי כבר זכה בסדור בשחרית. ושוב מצאתי שהקשו בתוספות קושיא זו ותראו דבשחר מפייסין על זה וכתבו שאין לומר שהמדשן מזבח פנימי שלא היה בערב הוא היה מעלה גזירין. ומדבריהם נראה שמפייסין לשנים כי בערב לא היתה תרומת הדשן. ולפי מה שכתבתי כיון שזכה בגזירין בבקר הרי זכה גם לערב והוא נותן השני גזירין למי שירצה אי נמי למי שאצלו וכעין י"ג כהנים שזכרו. והראשון יותר נכון ומתיישב בטעם, ואם היה שם פייס היה להם לפרש".

## סימן טז פייס השני עבודת התמיד

**סעיף א** בפייס השני בוחרים שלשה עשרה שיעבדו עם התמיד של שחר. הראשון שוחט, השני מקבל את הדם וזורק, השלישי דישון מזבח הזהב, הרביעי מדשן ומטיב המנורה, החמישי מעלה לכבש ראש והרגל, הששי מעלה שתי הידים, השביעי מעלה עוקץ והרגל, השמיני מעלה החזה והגרה, התשיעי מעלה שתי דפנות, העשירי מעלה הקרביים, האחד עשרה מעלה סולת של הנסכים, השנים עשר מעלה חבית כהן גדול, והשלש עשרה מעלה היין של הנסכים.

**בפייס השני בוחרים שלשה עשרה שיעבדו עם התמיד של שחר משנה יומא כה ע"א** "הפייס השני: מי שוחט, מי זורק, מי מדשן מזבח הפנימי, ומי מדשן את המנורה, ומי מעלה אברים

לכבש. הראש והרגל, ושתי הידים, והעוקץ והרגל, והחזה והגרה, ושתי הדפנות, והקרבים, והסולת, והחביתין, והיין, שלשה עשר כהנים זכו בו. אמר בן עזאי לפני רבי עקיבא משום רבי יהושע: דרך הלוכו היה קרב". פירש רש"י ד"ה מי שוחט "את התמיד". ד"ה הראש והרגל "של ימין בכהן אחד, ושני הידים בכהן שני". ד"ה העוקץ "הוא הזנב, והרגל של שמאל בכהן שלישי". ד"ה החזה "הוא השומן הרואה את הקרקע, וחותרין אותו מכאן ומכאן בלא ראשי צלעות". ד"ה והגרה "הוא הצואר, ובו מחובר הקנה והכבד והלב והחזה, והגרה בכהן רביעי". ד"ה ושני הדפנות "בחמישי". ד"ה והקרבים "בששי". ד"ה והסולת "עשרון למנחת נסכו של תמיד". ד"ה והחביתין "חצי עשרונו של כהן גדול שקרב עם התמידין בכל יום, שנאמר (ויקרא ו) מחציתה בבקר ומחציתה בערב וסמך ליה על מחבת בשמן תעשה - לכך קרוי חביתין". ד"ה והיין "שלש לוגין של ניסוך לכבש התמיד". ד"ה שלשה עשר כהנים זוכין בו "בפייס זה [האחד], שלש עשרה עבודות כהנים מנויות כאן". ד"ה כדרך הילוכו "בחיי, היה קרב התמיד, ובגמרא מפרש לה". **רמב"ם בפירוש המשניות** "כל הדברים הללו היו בפייס אחד כמו שאבאר לך. היו עומדין כולם שורה אחת או בעגול, ומסכימין על האדם שיתחיל המספר ממנו, ומסכימין שזה שהמספר שהחליטו עליו נגמר אצלו כמו שביארנו הוא זורק את הדם, והסמוך לו שוחט, והסמוך לו מדשן את המזבח, והסמוך לו מדשן את המנורה, והסמוך לו מעלה איברים לכבש, ואותו האדם שמעלה אברים לכבש הוא ושמונה אנשים כסדר עמידתם זכין בתמיד של שחר, כל אחד מהם במה שיש לו לקחת לפי סדר ההולכה שאבאר. הראשון לוקח הראש והרגל. והשני הסמוך לו שתי הידים, והשלישי בעוקץ וברגל, והרביעי בחזה ובגרה, והחמישי בשתי הדפנות, והששי בקרבים, והשביעי בסלת, והשמיני בחבתים והם חבתי כהן גדול שבהם אמר ה' זה קרבן אהרן ובניו וכו', ונקראו חבתיין לפי שני בהן על מחבת בשמן תעשה, והתשיעי ביין. הרי פייס זה זכין בו שלשה עשר, תשעה שמנינו וזורק, ושוחט, ומדשן מזבח, ומדשן מנורה. והזורק הוא מקבל את הדם כמו שביאר התלמוד. והקדמנו בפייס זה זורק לפני שוחט לפי שהזריקה חשובה יותר שהכלל אצלינו שחיטה כשרה בזרים. ומדשן, הוא המסיר את האפר והלכלוך ומקנח ומנקה כמו שיתבאר בתמיד. וכבר ידעת כי שם האפר דשן. ודרך הלכוכו, הוא כמו שנתבאר בבריתא, הראש והרגל, החזה והגרה, שתי הידים, ושתי הדפנות, העוקץ והרגל". **ריטבא על אתר מתאר חלק מן הפעולות** "מי מעלה איברים מן השולחנות לכבש. פי' שנותנין אותו מחצי כבש ולמטה ולמזרח (סוכה נ"ד ב') ואח"כ חוזרין ומעלין אותו מן הכבש למזבח כדקתני בפייס הרביעי. הראש והרגל בכהן אחד, ושתי הידים בכהן שני, העוקץ והרגל בכהן שלישי, החזה והגרה בכהן רביעי, ולשם (תמיד ל"א א') מפרש כי הגרה הוא הצואר, והניח בה שתי צלעות מכאן ומכאן, והקנה והלב והריאה תלויין בה, ושתי הדפנות בכהן חמישי, והקרבים כולם בכהן ששי, וזהו שאמרו לקמן (כ"ז א') ששה לטלה, והא דמפייסין על השוחט משום דאע"ג שהשחיטה כשרה בזר, מצותה בכהן לכתחילה כדאיתא התם בזבחים, והרגל נקרא כאן כל הירך והשוק והרגל, והידיים הן הכתפות".

**משנה תמיד פרק ג משנה א** "אמר להם הממונה בואו והפיסו מי שוחט מי זורק מי מדשן מזבח הפנימי מי מדשן את המנורה מי מעלה אברים לכבש הראש והרגל ושתי הידים העוקץ והרגל החזה והגרה ושתי דפנות הקרבים והסלת והחביתים והיין הפיסו זכה מי שזכה". פירוש **הרמב"ם על המשניות** "ויסכימו שיהא היוצא בפיס תחלה שוחט כמו שהזכיר כאן, והאיש הסמוך לו זורק והוא הכהן השני, וכבר נתבאר בשלישי דיומא שהזורק מקבל את הדם. והשלישי מסיר אפר מזבח הפנימי לפי שבו מקטירין את הקטורת בכל יום, והרביעי מנקה נרות המנורה ומוציא האפר שנשרף מן הפתילות, והחמישי מעלה הראש והרגל לכבש, והששי שתי הידים, והשביעי מעלה העוקץ והרגל, והשמיני מעלה חזה וגרה, והתשיעי מעלה שתי הדפנות, והעשירי מעלה הקרבים, והאחד עשר מעלה סלת של נסכים הקרבין עם התמיד כמו שנתבאר בתחלת מנחות, והשנים עשר בחבתי כהן גדול, והשלשה עשר מעלה יין של נסך המתנסך עם התמיד".

**רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ו** "הפייס השני זוכין בו שלשה עשר על סדר עמידתו, כיצד הממונה אומר להם הצביעו ומונה כדרך שביארנו, וזה שיצא בפייס ראשון הוא שוחט תמיד של שחר, והשני שעומד בצדו הוא מקבל את דם התמיד והוא זורקו, והשלישי הסמוך לשני מדשן המזבח הפנימי שהוא מזבח הקטורת, והרביעי שבצדו מדשן את המנורה ומטיב את הנרות, והחמישי מעלה ראש התמיד ורגלו לכבש, והששי מעלה שתי הידים, והשביעי מעלה העוקץ והרגל,

והשמיני מעלה החזה והגרה, והתשיעי מעלה שתי הדפנות, והעשירי מעלה הקרבים, והאחד עשר מעלה סולת הנסכים, והשנים עשר מעלה החביתין, והשלשה עשר מעלה היין של נסכים".

**סעיף ב פייס השני נעשה בלשכת הגזית.** לפי הרמב"ם זמנו אחרי פייס הראשון ויש אומרים שזמנו אחרי סיום עבודת הזוכה בפייס הראשון.

**פייס השני נעשה בלשכת הגזית** מבואר לעיל בסימן יג סעיף ד. שם הובא שעבור הפייס הראשון קיים מחלוקת, לפי הרמב"ם גם נעשה בלשכת הגזית ויש דעות שנעשה בבית המוקד.

**לפי הרמב"ם זמנו אחרי פייס הראשון ויש אומרים שזמנו אחרי סיום עבודת הזוכה בפייס הראשון משנה תמיד בסוף פרק ב מסביר את סידור המערכה ואחר שסימו הכהנים הלכו ללשכת הגזית.** וז"ל המשנה "הציתו שתי המערכות באש וירדו ובאו להם ללשכת הגזית". בהתחלת פרק ג המשנה מתארת הפייס השני "אמר להם הממונה בואו והפיסו מי שוחט ...". מפרש הפירוש למסכת תמיד שתיאור המשניות הוא לפי סדר, אחרי עבודת סידור המערכה הכהנים נכנסים ללשכת הגזית עבור פייס השני. וז"ל ד"ה אמר להם הממונה "לאחר שבאו ללשכת הגזית על הפייסות". ד"ה בואו והפיסו מי שוחט מי זורק "כלומר בואו ונפיס ...". וכן גם מפרש הראב"ד על אתר ד"ה אמר להם הממונה באו והפיסו "אמתניתין דפירקין דלעיל קאי, דקתני ירדו ובאו להן ללשכת הגזית". **רמב"ם** הלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה א מסביר שפייס הראשון ושני נעשה בצמידות, באותו מקום ואותו זמן. וז"ל "סדר עבודות התמידות בכל יום כך הוא, סמוך לעלות השחר יבוא הממונה שעל הפייסות ויקיש על העזרה ופותחין לו, ומבלשין את כל העזרה, ... וכל הכהנים ששם כבר טבלו קודם שיבוא הממונה ולבשו בגדי כהונה, ויבואו ויעמדו בלשכת הגזית, ויפיסו פייס ראשון ושני ויזכה כל אחד במלאכתו כמו שביארנו". יתכן שהמחלוקת כאן מבוססת על המחלוקת שראינו בסימן יג סעיף ד לגבי מיקום פייס הראשון. לפי הרמב"ם שתי הפייסות נעשה באותו מקום, אז אין סיבה לא לעשותם אחד אחרי השני. לפי הפירוש והראב"ד, פייס הראשון לא נעשה באותו מקום שנעשה הפייס השני, אז אין סיבה לעשותם אחד מיד אחרי שני. אדרבה, המשניות בתמיד מתארת את פייס השני אחרי סיום העבודה של סידור המערכה על המזבח.

**סעיף ג בפייס השני קיים הגרלה אחד וזוכה בו מי שנופל בו המספר שמוסכם מראש וגם זוכים לעבודה שתיים עשרה כהנים שעומדים לידו לפי הסדר.**

**בפייס השני קיים הגרלה אחד וזוכה בו מי שנופל בו המספר שמוסכם מראש וגם זוכים לעבודה שתיים עשרה כהנים שעומדים לידו גמרא יומא כה ע"א – ע"ב דן בשאלה אם היו בוחרים את עובדי התמיד בשלש עשרה פייסות או בפייס אחד.** למסקנה, קיים פייס אחד וזוכין בו מי שזכה ושתיים עשרה כהנים לידו. וז"ל הגמרא "איבעיא להו: כשהן מפייסין, לעבודה אחת מפייסין, או דילמא לכל עבודה ועבודה הן מפייסין? תא שמע: ארבע פייסות היו שם. ואי סלקא דעתך לכל עבודה הן מפייסין - טובא הווי! - אמר רב נחמן בר יצחק, הכי קאמר: ארבע פעמים נכנסין להפיס, ולכל חדא וחדא היו בה טובא פייסות. [ע"ב] תא שמע, רבי יהודה אומר: לא היה פייס למחתה, אלא כהן שזכה בקטרת אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה! - שאני מחתה וקטרת דחדא עבודה היא. איכא דאמרי: דוקא מחתה וקטרת דחדא עבודה היא, אבל שאר עבודות - בעי פייס. - מחתה אצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא: הואיל ולא שכיחא, ומעתרא - נתקין לה פייס בפני עצמה, קא משמע לן. תא שמע, דתני רבי חייא: לא לכל עבודה ועבודה מפייסין, אלא כהן שזכה בתמיד שנים עשר אחיו הכהנים נמשכין עמו. שמע מינה". פירש רש"י שזוכים לשאר העבודות כהנים שעומדים לימינו של הכהן שזכה בפייס בד"ה לעבודה אחת מפייסין "כגון מי שוחט, ולכשיזכה מי שזכה לשחיטה - שוב אין פייס לשאר שתיים עשרה עבודות, אלא כהנים שמוקפין לימינו נמשכין אחריו כפי סדר משנתנו: שני לזריקה, שלישי לדישון מזבח הפנימי, רביעי למנורה, וכן כולן". המשך פרש"י ד"ה או דילמא לכל עבודה ועבודה "היו חוזרין ומוציאין אצבעותיהן למנין, והזוכה זוכה". ד"ה לא היה פייס למחתה "כשהיו מפייסין לקטורת, כדתן מתניתין: חדשים לקטורת באו והפיסו, והקטורת צריכה שני כהנים, אחד שמולך הקטורת להיכל ומקטירו, ואחד שחותה גחלים מעל המזבח החיצון ומכניס להיכל, ונותן על המזבח הפנימי להקטיר את הקטורת עליהן, כדילפינן יומא מה ע"א מקראי, שגחלי מזבח הפנימי ניטלין ממזבח החיצון בכל יום, וקאמר רבי יהודה לא

היו מפיסין מי שזוכה במחתה, אלא מי יזכה בקטורת, ומי שזכה בה אומר לזה שבימינו - זכה עמי במחתה, אלמא: לאו לכל עבודה ועבודה מפיסין". ד"ה הואיל ולא שכחא "הקטורת, אלא פעמיים ליום, שאין הקטרת באה נדבה". ד"ה ומעתרא "ומעשרת את העוסקין בה, כדאמרין לקמן בפרקין דף כו ע"א". **ריטב"א** כה ע"א בד"ה לעבודה מסביר שלפי הצד שקיים רק פייס אחד, מי שזכה לשחוט העומד לימינו זכה בזריקה וכן הלאה. וז"ל "לעבודה אחת מפיסין בלבד בכל פייס ופייס, כיצד כגון שהסכימו ביניהם להפיס על מי שוחט, וכל מי שזכה לשחוט יזכה חברו שבימינו לזרוק, וכן כולם על סדר ימין, או דילמא לכל עבודה ועבודה משליכים גורל על הנשארים". ראינו בסעיף א' את לשון הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ו "הפייס השני זוכין בו שלשה עשר על סדר עמידתן, כיצד הממונה אומר להם הצביעו ומונה כדרך שביארנו, וזה שיצא בפייס ראשון הוא שוחט תמיד של שחר, והשני שעומד בצדו הוא מקבל את דם התמיד והוא זורקו, והשלישי הסמוך לשני מדשן המזבח הפנימי...". לענינו, פוסק הרמב"ם שקיים הגרלה אחד, והזוכה בו שוחט והעומד בצדו זורק את הדם וכן הלאה".

**סעיף ד למרות ששחיטה כשרה בזר, מפייסים כדי לבחור כהן שישחוט את התמיד.**  
והוא הזכירן הראשון בפייס השני, ויש אומרים זורק את הדם.

**למרות ששחיטה כשרה בזר, מפייסים כדי לבחור כהן שישחוט את התמיד** העבודה הראשונה שנמצא בפירוט פייס השני **במשנה** יומא כה ע"א הוא שחיטת התמיד. **גמרא** יומא כז ע"ב וכח ע"א שואל למה מפייסין עבור שחיטה, הרי שחיטה כשירה בזר ולא אמור להיות פייס עבור מעשים שכשרים בזר. הגמרא עונה שמפייסים משום שזה עבודה הראשונה של היום. וז"ל הגמרא "למימרא דעבודת יום, ושזר חייב עליה מיתה - בעיא פייס, אין זר חייב עליה מיתה - לא בעיא פייס? והרי שחיטה! - שאני שחיטה, דתחלת עבודה היא. - אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי: והא אפן לא תנן הכי; אמר להם הממונה: צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה". מפרש **הריטב"א** על אתר ד"ה שאני שחיטה שמדובר על מצב ששחיטה נעשה ע"י כהן. וז"ל "ואף על גב דכשרה בזר, כיון דתחלת כל העבודות היא וביום היא, ראויה היא לעשות לה פייס כשהיא בכהן". לא ברור באיזה מצבים ואיך בוחרין זר לשחוט את התמיד.

קיים מספר דרכי התייחסות אם ולמה ישנו עדיפות בכהן שוחט התמיד, למרות ששחיטה בקדשים כשרה בזר. לפי **תוספות** קידושין עו ע"ב ד"ה אין, לכאורה לכתחילה שחיטת קדשים נעשה בכהן מיוחס, ושחיטת זר כשירה בדיעבד. וז"ל "הא דתנן אין בודקין מן המזבח ולמעלה רבותא הוא דמיירי אפילו בעבודות הכשרות בזרים כגון שחיטה או הפשט אף על גב דשחיטה כשרה בנשים ובעבדים היינו דיעבד אבל לכתחילה לא עבדי כי אם כשרים מיוחסין". דברי תוספות קשים, משום שמשמע **בגמרא** זבחים לב ע"א ששחיטת זר כשרה לכתחילה "שחטו - דיעבד אין, לכתחלה לא ... יכול אף בשחיטה? ת"ל: *ישחט את בן הבקר לפני ה' והקריבנו* (ויקרא א:ה), מקבלה ואילך מצות כהונה, לימד על השחיטה שכשרה בכל אדם! הוא הדין דאפי' לכתחילה נמי". **מאירי** על המשנה יומא כה ע"א מסביר שדוקא קרבן התמיד לכתחילה נשחט בכהן. וז"ל "ועכשיו הוא מתחיל בפייס שני ומפייס על שחיטת התמיד וזהו שאמרו מי שוחט כלומר שבני עזרה צווחין מי מזומן לשחיטה ומתכנסים כל כהני בית אב ומפייסין לשחיטה ואף על פי ששחיטתו כשרה בזר מ"מ מפייסין היו עליה מפני שלכתחילה צריכה כהן בקרבן התמיד אף על פי שבשאר קרבנות מותרין לכתחילה בזר". **ריטב"א** יומא כה ע"א ד"ה הראש מובא שכהן שוחט לכתחילה. לא ברור אם הוא מתכוון רק על התמיד או באופן קבוע, וגם מביא הוכחה מהגמרא בזבחים שראינו מוכרח אחרת. וז"ל "והא דמפייסין על השוחט משום דאע"ג שהשחיטה כשרה בזר, מצותה בכהן לכתחילה כדאיתא התם בזבחים". **רב עובדיה מברטנורא** בפירושו למשנה תמיד פרק ג משנה א ד"ה מי שוחט מסביר לרוח הגמרא שראינו ביומא כז ע"ב ששחיטת התמיד היא עבודה הראשונה ביום וחביב עליהם, ובאמצעות

פייס לא יגיעו למריבות. וז"ל "אף על גב דשחיטה כשרה בזר, תקנו בה פייס, דתחילת עבודת התמיד היא וחביבה להו, אי לא יטילו פייס אתו לאינצויי עלה ואתו בה לידי סכנה"<sup>119</sup>.

זכייין הראשון בפייס השני הוא הכהן ששוחט את התמיד לפי סדר המשנה יומא כה ע"א הראשון שנבחר בפייס השני הוא השוחט. לעומת זאת נמצא כמה דעות שזכייין הראשון בפייס, כלומר מי שזכה בהגרלה, הוא הכהן שזורק את הדם ומי שעומד לידו זוכה בשחיטה. רמב"ם פירוש המשניות יומא כה ע"א "כל הדברים הללו היו בפייס אחד כמו שאבאר לך. היו עומדין כולם שורה אחת או בעגול, ומסכימין על האדם שיתחיל המספר ממנו, ומסכימין שזה שהמספר שהחליטו עליו נגמר אצלו כמו שביארנו הוא זורק את הדם, והסמוך לו שוחט". וכן נמצא ברב עובדיה מברטנורא על אתר ד"ה מי זורק, ומוסיף שנעשה ככה משום ששחיטה כשרה בזר וזריקה פסולה בזר אז יותר חשוב. וז"ל "כל העבודות הללו בפייס אחד הן. שמי שיכלה בו החשבון כמו שפירשנו, זכה, והוא זורק את הדם למזבח אחר שקבל הדם במזרק שהזורק הוא המקבל. והסמוך לו שוחט. ואף על פי שהשחיטה קודמת לקבלת הדם מ"מ מפני שעבודת הזריקה גדולה מן השחיטה שהשחיטה כשרה בזר משא"כ בזריקה דמקבלה ואילך מצות כהונה, לפיכך זכה הראשון שהגיע לו הפייס בזריקה, והסמוך לו בשחיטה". בפירוש המשניות להרמב"ם במסכת תמיד פרק ג הלכה א קיים גירסא שהראשון זוכה בזריקה וגירסת רק קאפח שהשוחט זוכה ראשון. אמנם הרמב"ם בפירוש המשניות למסכת תמיד פרק ג הלכה א ובמשנה תורה הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ו כותב שהראשון שוחט והשני זורק את הדם. וז"ל במשנה תורה "הפייס השני זוכין בו שלשה עשר על סדר עמידתו, כיצד הממונה אומר להם הצביעו ומונה כדרך שביארנו, וזה שיצא בפייס ראשון הוא שוחט תמיד של שחר, והשני שעומד בצדו הוא מקבל את דם התמיד והוא זורקו".

**סעיף ה** השני שעומד ליד השוחט מקבל, מוליך וזורק את דם התמיד, ולפי הריטב"א גם מקטיר את האיברים.

**השני שעומד ליד השוחט** ראינו בסעיף ג' שהכהן העומד ליד מי שזכה בשחיטה הזוכה השני בפייס השני.

**מקבל, מוליך וזורק את דם התמיד** ראינו במשנה יומא כה ע"א ותמיד פרק ג משנה א שזוכה השני בפייס זורק את דם התמיד ולא מוזכר מי מקבל ומי מוליך את הדם למזבח. **תוספות ישנים** על המשנה ד"ה מי [השני] מדייק מהמשנה שאין כהן נפרד להולכה וזריקה וחייב להיות או השוחט או הזורק. וז"ל "מי מקבל לא קתני דשוחט או זורק הוא מקבל שלא תיקנו לקבלה ולהולכה כהן בפני עצמו". **גמרא** יומא כה ע"ב דן באיזה כהן בין השוחט או הזורק מקבל את הדם, ומגיע למסקנה שכהן שהזורק גם מקבל. וז"ל הגמרא "איבעיא להו: מי מקבל? שוחט מקבל, דאי אמרת זורק מקבל - אגב חביבותיה לא מקבל ליה לכוליה דם, או דילמא: זורק מקבל, דאי אמרת שוחט מקבל - זימנין דשחית זר. - תא שמע: בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור כדי שיהיו שנים עשר אחיו הכהנים העסוקין בתמיד מקדשין ידיהן ורגליהן בבת אחת. ואי סלקא דעתך שוחט מקבל, תליסר הוי! אלא לאו שמע מינה: זורק מקבל, שמע מינה. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: אף אנן נמי תנינא: 'שחט השוחט, וקבל המקבל, ובא לו לזרוק' [משנה תמיד ד: א]. שמע מינה". פירש **רש"י** ד"ה מי מקבל "דם התמיד, כיון דלא מנה לה במתניתין כהן - שמע מינה חד מהני עביד לה". ד"ה אגב חביבותיה "דזריקה, שהיא עבודת מזבח - לא מקבל ליה לכוליה דם, ואמרינן לקמן יומא [מח, א] צריך שיקבל את כל הדם, שנאמר (ויקרא ד) **וזאת כל דם הפר ישפך**". ד"ה זימנין דשחית זר "שהשחיטה כשרה בזר והקבלה פסולה בו, שנאמר (ויקרא א) ושחט את בן הבקר והקריבו הכהנים את הדם - מקבלה ואילך מצות כהונה, לימד על השחיטה שכשירה בזר". ד"ה תליסר הוי "שהרי שלש עשרה עבודות נמנו במשנתנו בעבודות פייס התמיד, אלא שהשחיטה אינה טעונה קידוש ידים ורגלים אפילו כשהיא בכהן, לפי שהיא עבודה שהיא כשירה בזר, ואי אמרת שוחט

<sup>119</sup> חשק שלמה מנחות יט. אומר שלכתחילה כהן שוחט בקרבן צבור.

מקבל נמצא שהוא צריך לקדש ידיו ורגליו בשביל הקבלה". ד"ה אף אנו נמי תנינא "במסכת תמיד". ד"ה ובא לו לזרוק "גרסינן". **הריטב"א** על אתר מסביר את ההוכחה ממשנה תמיד "אף אנו נמי תנינא. דמדקתני קיבל המקבל ובא לו לזרוק, מכלל שהמקבל הוא הבא לזרוק". **רמב"ם** הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ו גם כולל קבלת הדם בעבודת כהן הזורק. וז"ל "והשני שעומד בצדו הוא מקבל את דם התמיד והוא זורק".

איזה כהן מבצע הולכת דם התמיד לא נמצא בגמרא ולא נפסק ברמב"ם, אלא כן נמצא בתוספות **רבינו פרץ** כדבר פשוט שכהן הזורק ומקבל גם מוליך את הדם. וז"ל ביומא כה ע"א ד"ה וקיבל המקבל "אבל מקבל לא קא מיבעיא ליה מי מוליך, דפשיטא ליה דהזורק הוא המוליך". גם נראה הגיוני שהזורק הוא המוליך, הרי קבלה נעשה לפני הולכה ע"י הזורק. קשה להגיד שהשוחט חוזר לתפקד אחרי שכהן אחר מבצע עבודת הדם. זאת ועוד, **הגמרא** בזבחים ד ע"א כולל את הולכה תוך קבלה "ותניא: **יוהקריבנו** (ויקרא א: ה) זו קבלת הדם, ואפיק רחמנא בלשון הולכה, למימרא דהולכה לא תפקה מכלל קבלה". למסקנא, סביר להניח שכאשר הגמרא ביומא כה ע"ב נותן קבלת הדם התמיד לכהן שזכה בזריקה, הוא גם נותן לו הזכות בהולכת הדם.

**ולפי הריטב"א** גם **מקטיר את האיברים ריטב"א** יומא כה ע"א ד"ה מתניתין הפייס השני, טוען שהזורק גם מקטיר את האיברים של התמיד על אש המזבח. נראה בפייס הרביעי שדעתו הוא דעת מיעוט. וז"ל "והא דלא קתני מי מקטיר, מפני שמן הסתם הזורק הוא המקטיר, כדי שתעשה עבודת הדם והבשר בכהן אחד, או אפשר שכשלא היה כהן גדול מקטיר, ידוע היה בכל בית אב מי הוא המקטיר בכל יום, והראשון יותר נכון".

**סעיף ו** כהן השלישי, העומד ליד הזורק זוכה בדישון מזבח הפנימי. הרביעי, מי שעומד ליד השלישי, מדשן ומטיב את המנורה.

**דישון מזבח הפנימי** כפי שראינו במשנה יומא כה ע"א ותמיד פרק ג:א, הזכין השלישי בפייס השני מדשן את מזבח הקטורת, והרביעי מדשן ומטיב את המנורה. וכן נפסק ברמב"ם הל' תמידין ומוספין ד:ו.

דישון מזבח הפנימי נעשה בודאי לפני זריקת הדם ויתכן שנעשה אפילו לפני שחיטה, כפי שנמצא **ביומא** לג ע"א במימרא של אביי אליבא אבא שאול "ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות, והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד". אם בפועל דישון מזבח הפנימי נעשה לפני זריקת הדם למה בפייס הזורק לפני המדשן? נמצא מספר תירוצים בראשונים **וריטב"א** יומא יד ע"ב מתרץ שאין הקפדה בסדר הזכיינים באותו פייס, רק יש הקפדה שעבודה של פייס אחד יעשה לפני עבודות של פייס שבא אחריו. וז"ל "ואילו במעשה דישון מזבח הפנימי קודם לשחיטה וזריקה כדאיתא בהדיא במסכת תמיד וכדמסדר אביי לקמן [לג א'] בסדר מערכה, וי"ל דבפייס גופיה פעמים שהמאורח במעשה מוקדם בפייס, אבל ודאי כל הכתוב בפייס ראשון קודם למה שכתוב בפייס שני, וכן בכולם". הוא ממשיך להסביר בכל זאת למה שחיטה נמצא בראש ונותן אותם תירוצים שנמצא בתוספות **ישנים** יומא כה ע"א ד"ה מי. תירוץ הראשון הוא ששחיטה וזריקה הם ראשונים בפייס בגין חשיבותו. וכן מביא תירוץ אחר שעבודת השחיטה התחילה בביקור השם שנעשה לפני דישון המזבח. וז"ל "תימא אמאי נקט שחיטה וזריקה מקמי דישון מזבח הפנימי והמנורה שהיה קודם לשחיטת התמיד כמו ששונה הסדר במסכת תמיד שאחר סדר הדישון בא לשנות סדר שחיטת התמיד וכן לקמן [לג א'] דמסדר אביי מערכה משמיה דגמרא מקדים דישון מזבח הפנימי והמנורה לסדר התמיד ואומר רבי כיון שהן עיקר עבודת היום היו מפייסין קודם להם ורבי שמואל פירש שמתחלה נמי קודם דישון מזבח הפנימי והמנורה היו מבינין ורואין אם יש בו מום כדמפרש בתמיד שהיו רואין אותו לאור אבוקות ולכך הן מפייסין לו קודם". **תוספות** יומא יד ע"ב ד"ה אמר אביי, מסבר שיש מחלוקת בנושא בין המשנה ביומא כה על פייס השני, והמימרא של אביי אליבא דאבא שאול והמשנה בתמיד. וז"ל "אכתי פליגא אמתניתין דהתם זריקת דם התמיד בטר דישון מזבח הפנימי והמנורה והכא קתני זריקה ברישא". **ראב"ד** תמיד ל ע"ב ד"ה לפיכך כותב שדישון המזבח נעשה אחרי שחיטה ולפני זריקה. לפי זה פירוש 'דם התמיד' במימרא

של אביי הוא זריקה. וז"ל "ביומא בשום מקום אינו מזכיר שהיה דם התמיד והשחיטה מספיק להו, אלא דוקא בדם התמיד ... לפיכך היה נראה לומר יותר לאלתר כשהיו שומעין קול שער הגדול היו מתעסקין בשחיטה בעוד שהיו שני כהנים מדשנין ומטיבין, אבל ודאי לא היה זורקין את הדם עד שהיו רואין שכבר היטב ה' נרות ויצא ... כיון ששחיטה לאו עבודה ממש חשובה וכל מה שהיה יכול למחר בעבודה שאין לחוש בהקדמתן להטבת הנרות היה עושה כדי שוכל אחר כך להקריב קרבנות הרבה אם יבוא לידו ... אבל בזריקה לא היה זורק עד שהיה יוצא מן ההיכל ויודעין שכבר היטיב"<sup>120</sup>.

## סעיף ז ששה כהנים, הזוכין מספר חמש עד מספר עשר, מוליכים ומעלים את נתחי התמיד לחצי התחתון של כבש מזבח העולה.

**ששה כהנים, הזוכין מספר חמש עד מספר עשר, מוליכים ומעלים את נתחי התמיד לחצי התחתון של כבש מזבח העולה** ראינו במשנה יומא כה ע"א שמתוך שלש עשרה כהנים שזוכים בהקרבת התיד ישנו ששה כהנים שזוכים בהליכת והעלת נתחי התמיד "והעוקץ והרגל, והחזה והגרה, ושתי הדפנות, והקרבים". רש"י מפרט את הששה כהנים בד"ה הראש והרגל "של ימין בכהן אחד, ושני הידים בכהן שני". ד"ה העוקץ "הוא הזנב, והרגל של שמאל בכהן שלישי". ד"ה החזה "הוא השומן הרואה את הקרקע, וחותרין אותו מכאן ומכאן בלא ראשי צלעות". ד"ה והגרה "הוא הצואר, ובו מחובר הקנה והכבד והלב והחזה, והגרה בכהן רביעי". ד"ה ושני הדפנות "בחמישי". ד"ה והקרבים "בששי". ריטב"א על אתר ד"ה מי מעלה איברים מן השולחנות לכבש, מסביר שמעלין את הנתחים מהשולחנות לכבש והזוכים בפייס הרביעי מעלים את החלקים מהכבש לראש המזבח. וז"ל "פיי שנותנין אותן מחצי כבש ולמטה ולמזרח (סוכה נ"ד ב') ואח"כ חוזרין ומעלין אותן מן הכבש למזבח כדקתני בפייס הרביעי".

**גמרא** כז ע"א דורש פסוקים שהולכת האיברים חייב כהונה ושנעשה לכתחילה בששה כהנים. וז"ל הגמרא "דאמר מר *והקריב הכהן את הכל המזבחה* (ויקרא א: יג) - זו הולכת אברים לכבש. הולכת אברים לכבש - הוא דבעיא כהונה ... *והקריב הכהן את הכל המזבחה* - זו הולכת אברים לכבש. הולכת אברים לכבש - הוא דבעיא כהונה, הולכת עצים - לא בעיא כהונה, הא סדור שני גזירי עצים - בעיא כהונה, ונתנו - לגופיה, וערכו - שנים, בני אהרן - שנים, הכהנים - שנים, למדנו לטלה שטעון ששה. אמר רב המנונא, קשיא ליה לרבי אלעזר: האי בבן הבקר כתיב, ובן הבקר עשרים וארבעה בעי! וניחא ליה: על העצים אשר על האש אשר על המזבח (ויקרא א: ח), איזהו דבר שנאמר בו עצים אש ומזבח [יומא כז ע"ב] הוי אומר - זה טלה". פירש רש"י ד"ה שטעון ששה "הבשר בחמשה והקרבים באחד". ד"ה וניחא ליה "הדר משני ליה הכי: על העצים אשר על האש קרא יתירא הוא, דהכתיב: ונתנו אש, וערכו עצים, וערכו נתחים, למה לי תו על העצים אשר על האש וגו' - למידרש ביה דהני ששה כהנים הוצרכו לדבר שנאמר בו אש ועצים ומזבח, ואיזהו דבר שהזקקתי לכם למערכה לסדר עצים ואש למזבח בשבילי?". ד"ה הוי אומר זה טלה "תמיד של שחר...". ריטב"א על אתר מסביר את ענין הליכת האיברים לכבש המזבח בד"ה והקריב הכהן את הכל זו הולכת איברים לכבש. "פיי דבהקטרה לא מיירי קרא דהא כתיב בהדיא והקטיר המזבחה, אלא ודאי להולכת איברים לכבש אתא וכדאיתא במסכת חגיגה (י"א א'), ולגופיה לא צריך קרא דהא מקבלה ואילך מצות כהונה, אלא ודאי לדיוקא אתא דהולכת איברים לכבש בעי כהונה".

**משנה** תמיד דף לא מתאר את ניתוח התמיד ומסיים בהליכת האיברים "נמצאו כולן עומדים בשורה והאברים בידם [ע"ב] הראשון בראש וברגל, הראש בימינו, וחוטמו כלפי זרועו, קרניו בין אצבעותיו, בית שחיטתו מלמעלה, והפדר נתון עליה. הרגל של ימין בשמאלו, ובית עורן לחוץ. השני בשתי ידים, של ימין - בימינו, ושל שמאל - בשמאלו, ובית עורן לחוץ. השלישי בעוקץ וברגל; העוקץ בימינו, והאליה מדולדלת בין אצבעותיו, ואצבע הכבד ושתי כליות עמו, הרגל של שמאל - בשמאלו, ובית עורן לחוץ. הרביעי בחזה ובגרה; החזה בימינו והגרה בשמאלו, וצלעותיו בין שני אצבעותיו. החמישי בשתי דפנות; של ימין בימינו, ושל שמאל בשמאלו, ובית עורן לחוץ. הששי בקרבים הנתונים בבזך, וכרעים על גביהן מלמעלה ... הלכו ונתנום מחצי כבש ולמטה במערבו,

<sup>120</sup> וכן מפרש הגר"א על משנה תמיד ג:א ומרחיב שכהן הזורק גם היה מקבל את הדם, עבודה שצריך ליעשות בזמן השחיטה.

ומלחום וירדו, ובאו להן ללשכת הגזית לקרות את שמע" <sup>121</sup>. המפרש למסכת תמיד נותן שתי הסברים למה שאירעו האיברים בחצי התחתון של המזבח. ד"ה הלכו ונתנום מחצי כבש ולמטה "ולא מחצי כבש ולמעלה שלאחר הקטרת הקטורת חוזרין ומוליכין אותן למזבח ואם היו קריבים למזבח לא תראה הולכה הילכך צריך להניח מחצי כבש ולמטה שלאחר כך לכשיחזירו ויוליכו או הם או אחרים תראה הולכה חשובה והכי יפה לעשות שאם קרובים למזבח נראה כמוקטרים ועוד דפעמים שיקטירם קודם הקטורת הואיל וקרובים הם כל כך למזבח".

**סעיף ח** הכהן האחד עשרה מעלה את מנחת התמיד, השתים עשרה מעלה את חבית כהן גדול והשלש עשרה מעלה את היין לנסך. משתמע שכהן האחד עשרה באופן מידי גם הקטיר את מנחת התמיד, השתים עשרה גם הקטיר את מנחת הכהן גדול והשלש עשרה גם ניסך את היין.

**הכהן האחד עשרה משנה** יומא כה ע"א "והסולת, והחביתין, והיין, שלשה עשר כהנים זכו בו". רש"י מפרש על מה מדובר בד"ה והסולת "עשרון למנחת נסכו של תמיד". ד"ה והחביתין "חצי עשרונו של כהן גדול שקרב עם התמידין בכל יום, שנאמר (ויקרא ו) מחציתה בבקר ומחציתה בערב וסמיד ליה על מחבת בשמן תעשה - לכך קרוי חביתין". ד"ה והיין "שלש לוגין של ניסוך לכבש התמיד". וכן ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ו "והאחד עשר מעלה סולת הנסכים, והשנים עשר מעלה החביתין, והשלשה עשר מעלה היין של נסכים".

**משתמע שאותם כהנים מקריבים את המנחה תיכף אחר עלייתם** עולה השאלה האם אותם שלשה כהנים העלו והקטירו את מנחת התמיד, חביתין כהן גדול והעלה וניסך את היין או שכהנים אלו העלו את המנחות ויין וכהנים אחרים הקטירו או ניסך אותם, כמו העלת האיברים. מצד אחד אין מקור חזיתי שאומר איך בחרו מי הקטיר מנחת התמיד או ניסך היין. בכל זאת, משתמע מהמקורות בסעיף הקודם, שרק העלת האיברים מחולק באופן כזה בין כהנים שזכו בפייס השני בהעלה לכבש וכהנים שזכו בפייס הרביעי בהעלה למזבח. ואם תגיד שאותו כהן שמעלה המנחה בפייס השני יקטירו לקראת סוף העבודה, גם זה לא מסתבר. חלוקת העלת האיברים נעשה משום "כרב עם הדרת מלך (משלי יד:כח)" [יומא כו ע"א]. אפשר להבין הרמב"ם באותו צורה בהלכות תמידין ומוספין פרק ו. בהלכה ג הרמב"ם מתאר את חלק הרשאון בהעלת האיברים וז"ל "וכל אחד ואחד מעלה אבר שזכה בו לכבש, ונותנין האיברים מחצי כבש ולמטה במערבו". בהלכה ה מתואר חלק השני של העלת האיברים "ואחר כך מעלה זה שזכה באיברים את האיברים מן הכבש למזבח". באותו הלכה ובהלכה ז מתואר העלת המנחות וניסוך היין שלי שום תיאור של חלוקה. וז"ל "ואחר כך מעלין סלת הנסכים, ואחר הסלת מקטיר החביתין, ואחר החביתין מעלין את היין לניסוך [הלכה ז] שחה המנסך לנסך...<sup>122</sup>".

לפי הסדר המתואר ברמב"ם, הקטרת מנחת התמיד, חביתין כהן גדול וניסוך היין נעשה אחרי העלת האיברים. מעלה השאלה שעבודות אלו היו צריכים להיות מוגרלים בפייס הרביעי במקום הפייס השני. **תוספות הרא"ש** כו ע"ב ד"ה ושנים בידים, בדיון על הבזיכין מסביר בגין זה שפייס השני היה עבור הרבה עבודות אז גם הכניסו בו עבודות שנעשה יותר מאוחר. וז"ל "מיהו תימא למה עשו אותן בפייס השני כיון שהיו אחר הקטרת איברי התמיד עם פייס הרביעי היה ראוי להפיס עליהם, וי"ל לפי שהרבה מיני עבודות היו מפייסים בפייס השני הפיסו עמהם גם על הבזיכין". ראינו בסעיף ו שיש חשיבות מסוימת בסדר הפייסות והעבודות, אז לא ברור שתירוצן התוספות רא"ש עונה באופן מספיק לשאלתנו<sup>123</sup>.

<sup>121</sup> נתינת הנתחים על צד המזרחי או מערבי של הכבש דורש דיון נפרד שאיננו בהיקף נושא הפייסות.

<sup>122</sup> נמצא בהערה 805 על הריטב"א יומא יד ע"ב, מהדורת מוסד הרב קוק.

<sup>123</sup> אפשר להציע, שמשתמע שיש פייס אחד עיקרי עבור עבודת התמיד, והוא פייס השני. הרי, יש סיבות מיוחדות עבור קיום שאר הפייסות. פייס הראשון הוא תוספת משום סכנה, פייס השלישי הוא נפרד עבור כהנים שלא הקטירו ופייס הרביעי הוא בגין 'כרב עם הדרת מלך'.

**סעיף ט** אין פייס שני עבור תמיד בין הערביים, אלא כל עבודה נעשה על ידי אותו כהן שזכה בפייס עבור עבודה בתמיד של שחר. בשבת, אכן היה פייס נפרד בין הערביים בגין החלפת המשמרות.

**אין פייס השני עבור תמיד בין הערביים** ראינו בהתחלת סימן יד שיטת רבי יוחנן שבאופן עקרוני אין פייס עבור תמיד בין הערביים, אלא כהן שזכה לעבודה בפייס בבוקר, עובד בערב אותו עבודה. גם ראינו לגבי תרומת הדשן ונראה עבור פייס השלישי שיתכן שיש יוצאים מן הכלל. עבור פייס השני הכלל עומד, שבין הערביים עובד הכהן שזכה לאותו עבודה בבוקר. גם ראינו שיש דעה שבפייס השני הוסיפו עוד זכיון כדי לעזור בהעלת גזיר עץ למזבח.

**בשבת, אכן היה פייס נפרד בין הערביים בגין החלפת המשמרות** ראינו לעיל מהגמרא יומא כו ע"א וירושלמי יומא פרק ב הלכה ב שתמיד בין הערביים של שבת נקרב ע"י משמרת החדשה, ובכן בשבת ישנו פייס גם בין הערביים. ובכן נפסק **ברמב"ם** הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ט "בשבת שיש שם תמידין ומוספין ושני בזיכי לבונה כיצד הם עובדין, מפיסין בשחר אנשי אותו בית אב של משמר היוצא ומקריבין תמיד של שחר ושני כבשי עולה של מוספין, וכל שזכה בעבודה מעבודת התמיד של שחר הוא זוכה בה בשני כבשי מוסף, והמשמר האחר שנכנס בשבת מפיסין פייסות אחרות לתמיד של בין הערבים, ואלו ואלו חולקין בלחם הפנים".

## סימן יז פייס השלישי עבודת הקטורת

**סעיף א** הפייס שלישי הוא כדי לבחור כהן שיקטיר הקטורת. רק כהנים מהבית אב שלא זכו בהקטרת קטורת בעבר היו מצטרפים לפייס.

**הפייס שלישי הוא כדי לבחור כהן שיקטיר הקטורת** משנה יומא כו ע"א "הפייס השלישי: חדשים לקטרת באו והפיסו". פירש רש"י ד"ה חדשים לקטורת "מי שלא זכה לקטורת מימיו, ובגמרא מפרש מאי שנא חדשים, וכך היו מכריזין קול בעזרה". **הגמרא** לומדת שרק כהנים שמעולם לא הקטירו הצטרפו לפייס, משום שהקטורת מעשיר את העובד. וז"ל הגמרא "תנא: מעולם לא שנה אדם בה. מאי טעמא? - אמר רבי חנינא: מפני שמעשרת. אמר ליה רב פפא לאבבי: מאי טעמא? אילימא משום דכתיב **ישימו קטרה באפך** (דברים לג:י) וכתוב בתריה **ברך ה' חילו'** (לג:יא), אי הכי עולה נמי, הכתיב **וכליל על מזבחך** (לג:י)! אמר ליה: הא - שכיחא, והא - לא שכיחא". פירש רש"י ד"ה מפני שמעשרת "לפיכך לא היו מניחין אותו לשנות". ד"ה והא כתיב **וכליל על מזבחך** "בההוא קרא גופיה". ד"ה הא לא שכיחא "ומסתברא דכי כתיב עושר - אדלא שכיחא, דאם לא כן - נמצאו הכל עשירים". פירש **רבינו חננאל** השקלה וטריה קצת אחרת מרש"י "הפייס השלישי חדשים לקטרת. ירושלמי מעשה באחד שיבשה זרועו ולא הניח לקיים מה שנאמר **ישימו קטרה באפך** וכליל על מזבחך **ברך ה' חילו** ופועל ידיו תרצה. מיכן אמרו ב' כהנים מתברכין בכל פעם החותה ומכניס במחתה והמקטיר. תנא מעולם לא שנה אדם בה משום שמעשרת מי שכבר הקטיר. לפיכך היו אומרים חדשים לקטרת עולה אף על גב דכתיב בה כליל בנביאים שנאמר **ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלה עולה כליל לה' ויזעק שמואל אל ה'** כו' (שמואל א ז:ט). שכיחא. הקטרת לא שכיחא". **רמב"ם** בפירוש המשניות "היו הכהנים מתברכים בהקטרת הקטורת, והיו אומרים שכל מי שמקטיר קטורת מתעשר ומתרבה הונו שני ישימו קטרה באפך וכו' ונאמר **ברך ה' חילו** ופועל ידיו תרצה, ולפיכך כל מי שהקטיר קטורת לא היו מניחים אותו להקטיר קטורת פעם שניה וישאר זולתו, אלא מקבצין לפייס הקטורת כל מי שלא הקטיר קטורת כלל, ולפיכך אומר חדשים לקטורת בואו והפיסו".

**פייס השלישי גם נמצא במשנה תמיד פרק ה משנה ב** "אמר להם חדשים לקטרת באו והפיסו הפיסו זכה מי שזכה". **רמב"ם** בפירוש המשניות על אתר מסביר איך הקטורת מעשיר "כבר בארנו בשני דיומא שלא היו מפיסין על הקטורת אלא מי שעדיין לא הקטירו אותה לפני כן, לפי שכל מי שהיה מקטיר אותה מצליחים מעשיו ופרנסתו מזדמנת בקלות".

**רמב"ם** הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ז מפרט קצת יותר "הפייס השלישי אומר להן הממונה לכל אנשי בית אב של אותו היום מי שלא הקטיר קטורת מימיו יבא ויפיס, ויתקבצו אצל הממונה ויפיסו ומי שיצא בפייס זה ראשון הוא שיזכה להקטיר קטורת".

## **סעיף ב פייס השלישי והרביעי נעשה אחרי תפילה ולפני הקטרת הקטורת.**

**פייס השלישי והרביעי נעשה אחרי תפילה ולפני הקטרת הקטורת משנה** יומא פרק ה משנה א-ב "אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והן ברכו קראו עשרת הדברים שמע והיה אם שמוע ויאמר ברכו את העם שלש ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. [ב] אמר להם חדשים לקטרת באו והפיסו הפיסו זכה מי שזכה חדשים עם ישנים בואו והפיסו מי מעלה אברים מן הכבש למזבח רבי אליעזר בן יעקב אומר המעלה אברים לכבש הוא מעלה אותן על גבי המזבח". **רמב"ם** הלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה ד "ואחר שמעלין האיברים לכבש מתכנסין כולן ללשכת הגזית, והממונה אומר להם ברכו ברכה אחת, והן פותחין וקורין אהבת עולם ועשרת הדברות ושמע והיה אם שמוע ויאמר ואמת ויציב ורצה ושים שלום, ובשבת מוסיפין ברכה אחת והיא שיאמרו אנשי משמר היוצא לאנשי משמר הנכנס, מי ששכן את שמו בבית הזה ישכין ביניכם אהבה אחוה שלום וריעות, ואחר כך מפיסין פייס שלישי ורביעי וזוכה בקטורת מי שזכה ונכנס ומקטיר".

**מאירי** יומא כה ע"א ד"ה ואח"כ מחזירין, מביא שלא היו מפייסין השלישי ורביעי ממש צמוד, אלא בין פייס ופייס יוצאים מהעזרה. וז"ל "ולמדנו שבין פייס ופייס היו יוצאין מן העזרה וחוזרין ומתכנסין בלשכת הגזית לפייס ושאלו בגמרא למה יוצאין וחוזרין ונכנסין יפייסו בפעם אחת על כולם ופיי הענין כדי להרבות בהמייה דרך כבוד וחיוב מצוה".

## **סעיף ג במידה שבאותו בית אב אין כהן אחד שמעולם לא הקטיר קטורת מפייסים בין הכהנים של הבית אב ולא מביאים כהן שלא הקטיר בעבר מבית אב אחר.**

**במידה שבאותו בית אב אין כהן אחד שמעולם לא הקטיר קטורת מפייסים בין הכהנים של הבית אב** במצב שאין כהנים של הבית אב לאותו יום שלא הקטיר אף פעם קיים שתי אפשרויות. אפשר לקיים פייס שלישי לבחור מקטיר קטורת בין הכהנים של הבית אב, למרות שבהכרח יזכה כהן שכבר הקטיר. לחלופין, אפשר לפייס או להביא כהן שלא הקטיר מבית אחר. **מאירי** יומא כה ע"א ד"ה ואחר כך, מסביר שלא אמור לקרות מצב כזה, ובכל זאת לא מביאים כהן מבית אב אחר. וז"ל "חוזרין ומתקבצין למקום הפייסות ומפייסים פייס שלישי והיו מתקבצים כהנים שבאותו בית אב ואומר חדשים לקטורת שכל שבאותו בית אב שלא הקטיר קטרת יבוא ויפייס ואין מפייסין בזה אלא אותם שלא הקטירו קטרת מעולם שכך היו בטוחים בעצמם שהמקטיר קטרת מתעשר למה שראו בברכת משה רבינו ישימו קטורה וכו' בדרך ד' חילו ומתוך כך היו קפידים שלא להקטיר בזה אלא אותם שלא הקטירו בימיהם עד שיהיו כולם שוים לזכות בו פעם אחר פעם ויחזרו חלילה וכל שהקטירו כולם אין הולכים לבית אב אחר לחזר אחר אותם שלא הקטירו אלא הם חוזרים חלילה ובגמ' העידו בשם הברייתא שמעולם לא שנה אדם בה כלומר שכל כך היו כהני בית אב מרובין שלא אירע לעולם שלא יהא שם מי שלא הקטיר מימיו ומי"מ כל שיארע כן לא היו הולכים לבית אב אחר אלא חוזרין חלילה". נקודת המאירי שלא היה כהן שהקטיר פעמיים מובא בירושלמי יומא פרק ב הלכה ה "א"ר חנינה מימיו לא הפיס אדם בקטורת ושנה א"ר יוסה מתניתין אמרה כן חדשים לקטרת בואו והפיסו". לפי פשט **רמב"ם** הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ח "חוץ מן הקטורת שהן מפייסין לה פייס אחר בין הערבים ויבוא כל מי שלא הקטיר קטורת מעולם מאנשי אותו בית אב ויפייסו עליה, ואם כבר הקטירו כולן מימיהן מפייסין להן כולן בשחרית בפייס שלישי וזה שזכה בה שחרית מקטירה בין הערבים".

## **סעיף ד במידה שבאותו בית אב יש רק כהן אחד שמעולם לא הקטיר קטורת, יש אומרים שמקטיר בלי פייס ואפשר להבין מהרמב"ם שעדיין קיים פייס.**

**במידה שבאותו בית אב יש רק כהן אחד שמעולם לא הקטיר קטורת** ביומא כה ע"א בסוף המשנה כתוב "ארבע פייסות היו שם". לא ברור אם עדיין קיים כל הפייסות במידה שאין צורך או שפייס יכול להזיק. במקרה שלבית אב יש רק כהן אחד שלא הקטיר קטורת מימיו, רצוי שאותו כהן יזכה בקטורת. קיום הפייס לא יעזור בבחירת כהן, אדרבה יתכן שיזיק במידה שיזכה כהן אחר, שכבר הקטיר מימיו. **רדב"ז** על הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ז טוען שבמצב שיש כהן מעומד אחד לקטורת שלא מקיימים את הפייס. וז"ל "ומסתברא שאם לא היה באותו בית אב אלא כהן

אחד שלא הקטיר קטורת מימיו לא היו מפיסין, אלא הוא היה הקטיר בלא פייס. והא דתנן 'ד פייסות היו שם וכו' [יומא כב א] אורחא דמילתא קתני. דאי לא תימא הכי שמא לא יזכה בפייס ונמצא חבירו שונה והוא עדיין חדש ועני". אפשר להבין מתוך הרמב"ם הל' תמידין ומוספין ד:ח שבכל מצב מקיימים את הפייס. ז"ל הרמב"ם "ואם כבר הקטירו כולן מימיהן מפיסין להן כולן בשחרית בפייס שלישי וזה שזכה בה שחרית מקטירה בין הערבים". כלומר, בבקר מקיימים בנפרד את הפייס השלישי גם אם אין סיבה להיות פייס נפרד, אז אפשר להבין שקיים פייס שלישי גם במצב שיש כהן מעומד אחד.<sup>124</sup>

**סעיף ה כהן שמביא את מחתת האש עבור הקטורת,** יש דעה שנעשה בכהן שעומד ליד הזוכה בפייס השלישי, יש דעה שהזוכה בפייס השלישי בוחר אותו, ויכול לעשותו בעצמו, יש דעה שנעשה על ידי הזוכה בפייס הראשון ויש אומרים שנבחר על ידי פייס נפרד.

**כהן שמביא את מחתת האש עבור הקטורת** תוספתא יומא פרק א הלכה ט מביא את דעת רבי יהודה שלא היה פייס נפרד עבור המביא מחתת האש עבור הקטרת הקטורת. וז"ל "ר' יהודה אומר לא היה פייס למחתה אלא מי שזכה בקטרת אומ' לזה שעמו אף את למחתה ר' ליעזר בן יעקב או' לא היה פייס לחלבי שעיר אלא מי שהי' מעלה אבריו לכבש מעלה אותן לגבי מזבח". **גמרא** יומא כה ע"ב "תא שמע, רבי יהודה אומר: לא היה פייס למחתה, אלא כהן שזכה בקטרת אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה! - שאני מחתה וקטרת דחדא עבודה היא. איכא דאמרי: דוקא מחתה וקטרת דחדא עבודה היא, אבל שאר עבודות - בעי פייס. - מחתה אצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא: הואיל ולא שכיחא, ומעתא - נתקין לה פייס בפני עצמה, קא משמע לך". פירש **רש"י** בד"ה לא היה פייס למחתה, שלפי רבי יהודה הכהן העומד לימינו של הזוכה היה מביא את המחתה ושם האש על המזבח. וז"ל "כשהיו מפיסין לקטורת, כדתנן מתניתין: חדשים לקטורת באו והפיסו, והקטורת צריכה שני כהנים, אחד שמוליך הקטורת להיכל ומקטירו, ואחד שחותה גחלים מעל המזבח החיצון ומכניס להיכל, ונותן על המזבח הפנימי להקטיר את הקטורת עליהן, כדילפינן יומא (מה, א) מקראי, שגחלי מזבח הפנימי ניטלין ממזבח החיצון בכל יום, וקאמר רבי יהודה לא היו מפיסין מי שזכה במחתה, אלא מי יזכה בקטורת, ומי שזכה בה אומר לזה שבימינו - זכה עמי במחתה ...". ד"ה הואיל ולא שכיחא "הקטורת, אלא פעמיים ליום, שאין הקטרת באה נדבה". **ירושלמי** יומא פרק ב הלכה ג גם מביא את בחירתו של מביא המחתה, ושהוא נעשה עשיר. וז"ל הירושלמי "א"ר חנינה מימיו לא הפיס אדם בקטורת ושנה א"ר יוסה מתני' אמרה כן חדשים לקטרת בואו והפיסו א"ר חנינה וכן למחתה א"ר יוסה מתניתה אמרה כן מי שזכה בקטורת אומר לזה שעל ימינו אף את למחתה. נמצאתה אומר שני כהנים היו מתברכין בכל פעם רב אמר [דברים לג:יא] *ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה'* מעשה באחד שיבשה זרועו ולא הניחה לקיים מה שנא' ברכ' ה' חילו ופועל ידיו תרצה"

**גמרא** יומא כו ע"א מתמודד אם מחלוקת סביב פייס הרביעי ושיטת רבא שמקשר אותו מחלוקת לשיטת רבי יהודה בפייס השלישי. וז"ל הגמרא "הרביעי חדשים עם ישנים וכו'. מתניתין דלא כרבי אליעזר בן יעקב. דתנן, רבי אליעזר בן יעקב אומר: המעלה איברים לכבש הוא מעלה אותן למזבח. במאי קמיפלגי? מר סבר: ברב - עם הדרת מלך, ומר סבר: מקום שכינה לאו אורח ארעא. אמר רבא: לא רבי אליעזר בן יעקב אית ליה דרבי יהודה, ולא רבי יהודה אית ליה דרבי אליעזר בן יעקב - דאם כן בצרו להו פייסות. ואי משכחת תנא דתני חמש - [כו ע"ב] ההוא דלא כרבי אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה". פירש **רש"י** בד"ה לא רבי אליעזר בן יעקב אית ליה דרבי יהודה ובד"ה, שלדעת רבא לפי רבי אליעזר בן יעקב יש פייס נפרד עבור הבאת המחתה. וז"ל "דאמר לא היה פייס למחתה ונותן רבי אליעזר בן יעקב פייס למחתה תחת פייס מן הכבש ולמזבח". ובד"ה דלא כר' אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה, שיש דעה שקים חמש פייסות, אחד מהם עבור

<sup>124</sup> בתי כנסיות חלק א בית אבטינס בית ו ד"ה מעתה.

המחתה. וז"ל "דחשיב פייס למחתה דלא כר' יהודה, ופייס דמן הכבש למזבח דלא כר' אליעזר בן יעקב".

**תוספות** כה ע"ב ד"ה תא מביא שתי הסברים עבור מה חולקים רבי יהודה ורבנן. לפי תירוש הראשון, באמת חולקים אם היה פייס נפרד עבור הבאת המחתה. לפי תירוש השני, גם לרבנן אין פייס נפרד עבור המחתה. אלא, לפי רבנן מביא המחתה הכהן שעומד לצד מי שזכה בהקטרת הקטורת, ואפשר לחשוב כזוכה בפייס; ולפי רבי יהודה זכיון בקטורת יכול לבחור כל כהן שרוצה עבור הבאת המחתה, כולל את עצמו, ואינו נחשב כזוכה בפייס. וז"ל "תימה מאי מייתי מר' יהודה ליייתי מתנא קמא איפכא וי"ל דהכי מייתי דאפילו ת"ק לא פליג עליה אלא בקטרת משום דלא שכיחא ומעתרא אבל בעלמא מודה אי נמי צ"ל דלר' יהודה הזוכה במחתה לא היה זוכה כלל מכח פייס מחמת שזכה זה בקטרת וזכה זה שאצלו לימינו במחתה אלא בדעתו דכהן שזכה בקטרת תליא מילתא אי בעיא איהו עביד הכל שקיל קטורת ושקיל מחתה ... הכא דלא טריחא מילתא דמצוי עביד לה לכולי מילתא לחודיה מיהו משום דטריחא מילתא קצת אורחא דמילתא הוה שהיה אומר לאחר זכה עמי במחתה ורגיל היה לומר לאותו שעומד אצלו לימינו משום איבה שלא יקפידו האחרים עליו ומיהו אם ירצה לשנות הרשות בידו לעשות הוא בעצמו הכל או לומר למי שעומד בשמאלו או לאחר שאינו עומד אצלו כלל זכה עמי וכן משמע הלשון כהן שזכה במחתה אומר כו' ולא קאמר העומד אצלו נמשך עמו ... והשתא מייתי שפיר מר' יהודה דע"כ לא פליגי רבנן עליה אלא דלא סבירא ליה דבדעת הכהן הזוכה בקטורת תליא מילתא ומיהו מודו דאין חוזרין ומפייסין אלא דהעומד לימינו זוכה מכח פייס. ועל כרחך לא פליג ראב"י עליה לקמן דס"ל שחוזר ומפייס לצורך מחתה אלא כדי להשלים ד' פייסות ...".

**רמב"ם** הלכות תמדין ומוספין פרק ד הלכה ה' כותב באופן תמוהה שהזוכה בפייס הראשון מביא את המחתה להיכל עבור הקטורת. וז"ל "הפייס הראשון מי תורם את המזבח, הפייס וזכה מי שזכה לתורם, והוא מסדר את המערכה, והוא מעלה שני גזרי עצים למזבח, והוא מכניס מחתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הזהב להקטיר עליה קטורת". נושאי כליו של הרמב"ם שואלים נגדו, שהביא הלכה שלכאורה נגד הגמרא. ראינו בסימן טו סעיף ג את תמיהת המהר"י **קורקוס** ואת מסכתו שיש גירסא בעיית ברמב"ם או שהיה לרמב"ם גירסא של הגמרא. **רדב"ז** על אתר גם תוהה על הרמב"ם ומסביר שחייב להיות טעות סופרים בגירסת הרמב"ם ושיטתו האמיתי הוא כמו תירוצו השני של תוספות. וז"ל "וקשיא טובא דכולה סוגיא דפרק שני דיומא משמע דמי שזכה בקטורת זוכה גם במחתה ולא מי שזכה בתרומת הדשן. דתניא [כב א'] מי שזכה בתרומת הדשן יזכה ב... ואילו יזכה במחתה לא קתני, ועוד תניא בהידיא [כה ב'] ר' יהודה אומר לא היה פייס למחתה אלא מי שזכה בקטורת אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה. והכי איתא בירושלמי ... ותו קשה ... ותו אפילו לר' אליעזר בן יעקב דאמר [כו א'] המעלה איברים לכבש הוא מעלה אותם למזבח אם כן בצרי להו פייסות ועל כרחך היו מפייסים למחתה ד' פייסות, ומשמע שלא זכה במחתה מי שזכה בתרומת הדשן ... ותו דאמרין התם [כה ב'] בהידיא מחתה וקטורת חדא עבודה הוא. ותו אם היה זה דעת רבינו [הרמב"ם] לא הוה שתיק ליה הראב"ד ז"ל. ולפיכך אני גומר אומר כי לשון זה טעות סופר הוא, והיה כתוב בשיור וטעה והכניסו שלא במקומו ... ולמדנו הרב שאם רצה לעשות הוא בעצמו הכל עושה ואם ירצה לזכות בה לאחד מקרוביו או מאוהביו או מהסמוכין לו הרשות בידו. וכן כתבו תוספות [כה ב'] שאין הדבר תלוי אלא בדעתו של כהן הזוכה בקטורת והוא זוכה גם כן במחתה ולא בכאן דאמר שהיו עושין למחתה פייס בפני עצמו ע"כ [תוספות]. ולא עלה בדעת אדם לומר שיזכה במחתה מי שזכה בהרמת הדשן. וכן נראה בדברי הרב [רמב"ם] עצמו שכתב בהל' תו"מ ג:ד 'ומי שזכה בקטורת ... ונכנס עמו אחר במחתה של אש בידו'. וזה הלשון מורה שאותו אחר תלוי ברצון מי שזכה בקטורת, וכן נראה גם כן ממה שכתב [ו:א] 'מתחיל זה שזכה בתרומת הדשן ותורם על הסדר שאמרנו ואחר כך מסדר מערכה גדולה' הרי מזכיר כל פרטי עבודת תרומת הדשן ולא הזכיר המחתה. אלא ודאי טעות סופר הוא וכתבו שלא במקומו".

**רמב"ן** מלחמות יומא א ע"ב מדפי הר"ף טוען שהלכה לא כמו רבי יהודה ואכן קיים פייס נפרד למביא המחתה, ויש לזה סימוכים מהמשנה במסכת תמיד פרק ה משנה ה שכתוב בו "מי שזכה במחתה". וז"ל "הפייס השלישי חדשים לקטרת אבל לא להקטרת הקטרת עצמו שהרי שנינו נכנס להקטיר גם כן כתבו בעלי הקרובות שהכהן גדול מקטירו מטיב אלא לסייעו שהוא זוכה במחתה כדתנן בסדר התמיד 'מי שזכה במחתה נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח ופנה הגחלים וכו'".

והוא בכלל משנתינו דקתני יחדשים לקטרת' כלומר להקטרה עצמה ולמחתה והיא עצמה מעשרת אע"פ שאין זה עיקר הקטרה, כדמפורש בירושלמי ... נמצאת אומר שני כהנים מתברכין בכל פעם ואפילו לרבי יהודה דאמר לא היה פייס במחתה בזה מודה דעד כאן לא קאמר רבי יהודה הכי אלא בשאר ימות השנה אבל ביום הכפורים מתוך שכל העבודות בכהן גדול חביבה עליהן ואם לא יפייסו לה לעצמה אתי לאינצויי ועוד שרבי יהודה יחיד הוא ורבנן סברי פייס היה במחתה ומתניתין דתמיד כותיה".

**סעיף ו** הקטרת קטורת בין הערביים, יש אומרים שנעשה על ידי כהן שהקטיר בבוקר, יש אומרים שנעשה על ידי כהן שעמד ליד הזוכה בבוקר, יש אומרים שמפייסים בבקר גם עבור המקטיר בערב ולדעת הרמב"ם שוב מפייסים בין הערביים. לכל הדעות, במידה שכל הכהנים בבית אב כבר הקטירו אז הכהן שהקטיר קטורת בבקר גם מקטיר בין הערביים.

**הקטרת קטורת בין הערביים** משום שהקטרת הקטורת מעשיר ובאופן עקרוני רצוי כהנים שמעולם לא הקטירו, קיים סברא שיפייסו מחדש עבור הקטורת כדי לבחור כהן חדש. **גמרא** יומא כו ע"א דנה בדעת ר' יוחנן שאין פייסות עבור תמיד בין הערביים, אלא מי שזכה בבקר זכה גם בערב. הובא שתי ברייתות שאכן יש פייס בין הערביים, בהתחלה מתורץ שעבור הקטרת קטורת קיים פייס נפרד בערב. אחרי הברייתא השני מתורץ שבשבת ישנו פייס חדש בערב בגין החלפת המשמרות. לא ברור אם התירוצ' השני מבטל את תירוצ' הראשון, מה שישפיע באופן ישיר על פייס בערב עבור הקטרת קטורת. וז"ל הגמרא "אמר רבי יוחנן: אין מפייסין על תמיד של בין הערבים; אלא כהן שזכה בו בשחרית - זוכה בו ערבית. מיתיבי: כשם שמפייסין שחרית כך מפייסין בין הערבים! - כי תניא ההיא - בקטרת. - והתניא: כשם שמפייסין לו שחרית - כך מפייסין לו ערבית! - אימא: לה. - והתניא: כשם שמפייסין לו שחרית, כך מפייסין לו ערבית, וכשם שמפייסין לה שחרית כך מפייסין לה ערבית! - אמר רב שמואל בר רב יצחק: הכא בשבת עסקין, הואיל ומשמרות מתחדשות. - ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא נפיש להו פייסות! - מייתי כולהו מצפרא אתו, דזכי ביה שחרית - זכי, דזכי בערבית - זכי". פירש **רש"י** ד"ה כי תניא ההיא בקטרת "לפי שלא שנה אדם בה". ד"ה הואיל ומשמרות מתחדשות "ומשמר שעבד שחרית אינו עובד בין הערבים". ד"ה ולמאי דסליק אדעתין "שהיו מפייסין בין הערבים, נפיש להו פייסות". ד"ה כולהו מצפרא "ושם מפייסין מי יזכה לשל שחרית ומי לשל בין הערבים".

**תוספות ישנים** יומא כו ע"א ד"ה הכא בשבת עסקין, עומד בדעת שהגמרא דוחה התירוצ', וז"ל "וכלוהו שינויי לא צריכי כיון דבשבת מיירי והוי כמו אלא". ובהמשך כותב בד"ה מיהא אתו מצפרא, שהכהן שזכה בהקטרה בבקר גם מקטיר בערב. וז"ל "וא"ת ולמאי דאסיקנא לא ניחא אם לא תפרש דאתו כולהו מצפרא כי בקטורת לא היה פייס אלא כהן הזוכה בה שחרית היה זוכה בה ערבית. ה"ר יוסף". וכן **תוספות הרא"ש** טוען שהגמרא דוחה תירוצו בענין הקטורת בד"ה הכא בשבת עסקין "השתא לא צריך לשינוייא קמא, אף על גב דלא אמר אלא, הוי כאילו אמר אלא, וכיוצא בזה הרבה בתלמוד". בד"ה מיהא מצפרא כולהו אתו, הוא מתמודד אם הדרישה שכהן חדש להקטרה יבצעו. הרא"ש מציע שלשה תירוצים, שבכל זאת היה הקטרה נפרדת בערב, או שלא הקפידו שעבור כל הקטרה יהיה כהן חדש או שהכהן שעמד ליד הזוכה בבקר יקטיר בערב. וז"ל "ונראה דלמאי דמסקינן נמי צריך לפרש כן דבקטורת היה צריך פייס לערב שהרי לא שנה בה אדם ונפיש פייסות אלא ודאי מצפרא אתו, או שמא י"ל שלא היו מדקדקים כל כך אם כהן אחד היה מקטיר פעמיים ביום אחד אלא דווקא על חדשים בכל יום היו מקפידין, א"נ כהן הזוכה שחרית כהן שעמו זוכה בו ערבית". שיטה דומה לאפשרות השלישית, שבפייס בבקר בוחרים כהן להקטרת הבקר וכהן נפרד, עבור הקטרת הערב, נמצאת **בפירוש רבינו אליקים** על אתר. וז"ל "והכי נמי כי מפייסין לקטרת של שחרית מפייסין באותו פעם פייס לקטרת של בין הערבים".

**מגמרא** מנחות נ ע"א אפשר להבין שדרישת חדשים לקטורת רק נאמר בבקר. וז"ל הגמרא "לא הקריבו כבש בבוקר וכו'; אמר ר"ש: וכולה היתה קריבה בין הערבים, שאין מחנכין את מזבח הזהב אלא בקטרת הסמים. חינוך מאן דכר שמיה? חסורי מיחסרא והכי קתני: לא הקריבו כבש בבקר לא יקריבו בין הערבים; במה דברים אמורים - שלא נתחנך המזבח, אבל נתחנך המזבח יקריבו בין הערבים; אר"ש: אימתי? בזמן שהיו אנוסין או שוגגין, אבל אם היו מזידין, לא הקריבו

כבש בבקר לא יקריבו בין הערבים, לא הקטירו קטרת בבקר יקטירו בין הערבים ... לא הקטירו קטרת בבקר יקטירו בין הערבים. וכי כהנים חטאו מזבח בטל? אמר רבא, ה"ק: לא יקריבו הן אבל אחרים יקריבו, לא הקטירו קטרת בבקר יקטירו בין הערבים, דכיון דלא שכיחא ומעתרא, חביבא להו ולא פשעי". פירש רש"י בד"ה דלא שכיח, שתי פירושים במה שאמר הגמרא שקטורת לא שכיח. וז"ל "דתמיד עולה הוא ואף על גב דלא קרבה אלא תרי זימני ביומא איכא עולות אחריני דמקרי כל יומא טובא הילכך לא חביב להו ופשעי הילכך קנסו להו אבל קטרת לעולם ליתא אלא תרי זימני ביומא, לישנא אחרינא לא שכיחא בחד גברא כדאמרי' במסכת יומא (דף כו) מעולם לא שנה אדם בה". **שיטה מקובצת** על אתר מסביר שלפי הלישנא קמא של רש"י, כהן המקטיר בבקר לא היה מקטיר בערב ולפי הלישנא בתרא אותו כהן היה מקטיר בבקר ובערב. וז"ל <sup>125</sup> "ללישנא קמא דפירוש הקונטרס קשה דמשמע דכל שכן אן הקטירו אותה בבקר שיקטירו בין הערבים. וקשה הא אמרינן [יומא כו א'] מעולם לא שנה בה אדם והוכיח הרב ר' יוסף ביומא [שם] דאפילו מבקר ועד ערב לא שנה בה <sup>126</sup>. כיון דלא שכיחא [לישנא בתרא], משמע שאותם כהנים עצמן שהיה להם להקטיר בבקר ולא הקטירו הן עצמן יכולין להקטיר בין הערבים ומכאן יש להוכיח דאף על גב דחדשים מפיסין על הקטרת ולא ישנים מפני שמעשרת מיהו בקטורת של בין הערבים אין צריך חדשים אלא אפילו ישנים שהפיסו בשחרית מפיסין בערב. ובמסכת יומא [כו א'] מספקא לן בהכי". **ריטב"א** מפרש לפי הבנתו בסוגיא במנחות, ולפיו דוחה האפשרות שכהן שזכה בבקר בוחר מי שעומד לידו כדי להקטיר בערב. ביומא כו ע"א ולמאי, כותב שמי שזכה בבקר זכה בערב. וז"ל "ופרקין מייתי כולהו מצפרא אתו, ואי' ולמאי דאסקין שאין מפיסין על תמיד של בין הערבים אלא כהן שזכה בו שחרית זכה בו ערבית, ניחא בשאר פייסות, אבל בקטרת מאי איכא למימר דהא לא שנה בה אדם מעולם, ויש מתרצים שהזוכה בקטורת שחרית אמר לזה שעמו שיזכה בו ערבית, אבל במסכת מנחות (נ' א') משמע שלא אמרו חדשים לקטרת אלא לבקרים, אבל בו ביום חוזר ושונה בו מי שזכה בו שחרית, דתרוייהו כחדא חשיבי, ובהא אתיא שמעתין כפשוטה, וכן פירשו בתוספות במסכת מנחות [לא נמצא אצלנו]". **בריטב"א** יומא יד ע"ב ד"ה אלא, בלשונו משמע שיש פייס חדש להקטרת הערב, רק לא היה בו רק כהנים חדשים לקטורת. וז"ל "ומיהו דוקא בקטורת עבודת שחרית בעינן חדשים לבקרים, אבל בין הערבים אף מי שהקטיר שחרית חוזר ומפיס בו ערבית, וכן מוכח במסכת מנחות [נ' א']". יש מפרשים שהריטב"א הולך בעיקבות רש"י, ונותן שתי פרשנויות אפשריות לסוגיא במנחות <sup>127</sup>.

**רמב"ם** בפירוש המשניות לתמיד פרק ו' משנה ג' מסביר שהיה פייס נפרדת בערב רק עבור הקטורת. וז"ל "וכבר אמרו בגמרא יומא אין מפיסין לתמיד של בין הערבים אלא כהן שזכה בו שחרית יזכה בו ערבית, חוץ מן הקטורת בלבד שהיו מפיסין לה חדשים בין הערבים". וכן **הרמב"ם** פוסק בהלכות תמידין ומוספין פרק ד' הלכה ח'. בנוסף, בהעדר כהן שלא הקטיר מימיו, כהן המקטיר בבקר מקטיר בערב. וז"ל "אלא כל כהן שזכה בעבודה מן העבודות שחרית יזכה בין הערבים, חוץ מן הקטורת שהן מפיסין לה פייס אחר בין הערבים ויבוא כל מי שלא הקטיר קטורת מעולם מאנשי אותו בית אב ופיסו עליה, ואם כבר הקטירו כולן מימיהן מפיסין להן כולן בשחרית בפייס שלישי וזה שזכה בה שחרית מקטירה בין הערבים". לפיו, הגמרא לא דוחה את התשובה הראשונה, שקיים בערב פייס חדש עבור הקטורת. וכן כותב **הרשב"א** שו"ת חלק א' סוף סימן עט "כי מי שזכה בתמיד שחרית יזכה לו ערבית חוץ מקטרת לפי שלא שנה אדם מעולם בקטרת. וכדאמר ביומא [כו א'] אמר ר' יוחנן אין מפיסין על תמיד של בין הערבים אלא כל כהן שזכה בו שחרית יזכה בו ערבית. ואסיקנא חוץ מקטרת". וכן **במאירי** יומא כו "תמיד של בין הערבים לא היו מפיסין בו אלא כל כהן שזכה בתמיד של שחר באיזו מן העבודות זכה באותה עבודה בעצמה לתמיד של בין הערבים חוץ מן הקטורת שחוזרין ומפיסין בו אף בערב ואף זו דוקא שהיה שם כהן חדש שלא הקטיר מעולם אבל כל שהוצרכו לשנות בה אין מפיסין בו בערב אלא זה שזכה בו שחרית יזכה בו ערבית". וכן שיטת **הסמ"ג** עשה קצב "גרסינן ביומא [כו א'] א"ר יוחנן כל כהן

<sup>125</sup> גירסת ש"ס עוז והדר

<sup>126</sup> ראינו בתוספות ישנים ביומא שמצטט ר' יוסף לשיטה הפוכה.

<sup>127</sup> נמצא בריטב"א יומא מהדורת מוסד הרב קוק הערה 230

שזכה בעבודה מן העבודות שחרית יזכה בה בין הערבים חוץ מן הקטרת שמפייסין בה פיוס אחר ואמרין מעולם לא שנה אדם בה".

**סעיף ז** יש אומרים שביום כפור קיים פייס שלישי כדי לבחור כהן להביא מחתת האש עבור קטורת היומית.

**יש אומרים שביום כפור קיים פייס שלישי** ראינו שלפי שיטת הרמב"ן במלחמות ה' יומא א ע"ב [דפי הרי"ף] שגם ביום כפור קיים ארבע פייסות. ביום כפור קיים פייס השלישי כדי לבחור כהן שיביא את המחתה עם אש ממזבח העולה כדי לשימו על מזבח הקטורת עבור הקטורת הרגילה היומית. הרמב"ן מובא בסעיף ה'.

## **סימן יח פייס רביעי העלת איברים לראש המזבח**

**סעיף א פייס הרביעי הוא כדי לבחור הכהנים העולים איברי התמיד מהכבש לראש המזבח. בפייס גם מצטרף כהנים שכבר עשו בעבר אותו עבודה.**

**פייס הרביעי הוא כדי לבחור הכהנים העולים איברי התמיד מהכבש לראש המזבח** משנה יומא כו ע"א "והרביעי: חדשים עם ישנים, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". פירש רב עובדיה מברטנורא ד"ה מי מעלה אברים מן הכבש למזבח "כשהיו מוליכין האברים מבית המטבחים לא היו מוליכים אותם למזבח אלא נותנים אותם מחצי כבש ולמטה במזרח ומפייסין פייס אחר מי מעלה אותם ממקום הנחתן בכבש למזבח. והיו עושין כן משום ברוב עם הדרת מלך". **גמרא יומא כו ע"א-ע"ב** מסביר מקור לצורך כהנים נפרדים להעלת האיברים ומביא מחלוקת על הצורך. וז"ל הגמרא "הרביעי חדשים עם ישנים וכו'. מתניתין דלא כרבי אליעזר בן יעקב. דתנן, רבי אליעזר בן יעקב אומר: המעלה איברים לכבש הוא מעלה אותן למזבח. במאי קמיפלגי? מר סבר: ברב - עם הדרת מלך, ומר סבר: מקום שכינה לאו אורח ארעא. אמר רבא: לא רבי אליעזר בן יעקב אית ליה דרבי יהודה, ולא רבי יהודה אית ליה דרבי אליעזר בן יעקב - דאם כן בצרו להו פייסות. ואי משכחת תנא דתני חמש [ע"ב] ההוא דלא כרבי אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה". פירש רש"י ד"ה הוא מעלה לגבי המזבח "אותו איש שזכה בו להוליכו לכבש חוזר ומעלהו לאחר זמן למזבח, וכשהיו מוליכין אותו מניחין אותו מחציו של כבש למטה, כדי שלא יצטרך להוליכו כל הכבש, והולך ועולה בכבש, וכשמגיע למקום שהאיברים שם נוטלין, והכי תנן במסכת שקלים (יג, א): איברי תמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח". ד"ה לאו אורח ארעא "למיתחזי כמאן דטריח ליה מילתא". ד"ה לא רבי אליעזר בן יעקב אית ליה דרבי יהודה "דאמר לא היה פייס למחתה ונותן רבי אליעזר בן יעקב פייס למחתה תחת פייס מן הכבש ולמזבח". ד"ה דלא כר' אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה "דחשיב פייס למחתה דלא כר' יהודה, ופייס דמן הכבש למזבח דלא כר' אליעזר בן יעקב". **ריטב"א** על אתר ד"ה דאם כן בצרי להו פייסות, מסביר שלכל הדעות קיים ארבע פייסות, שלפי רבי יהודה פייס הרביעי הוא העלת איברים ולפי ר' אליעזר בן יעקב פייס הרביעי הוא עבור הבאת המחתה של הקטורת. וז"ל "הלכך רבי יהודה משלים פייסות בהעלאה מן הכבש למזבח, ורבי אליעזר משלים אותה בפייס של מחתה, דסבירא ליה לתלמודא דליכא תנא דמבציר מארבע פייסות".

**פייס רביעי מובא במשנה תמיד פרק ה משנה ב** "אמר להם חדשים לקטרת באו והפיסו הפיסו זכה מי שזכה חדשים עם ישנים בואו והפיסו מי מעלה אברים מן הכבש למזבח רבי אליעזר בן יעקב אומר המעלה אברים לכבש הוא מעלה אותן על גבי המזבח". המשנה אומר שבפייס הרביעי גם מצטרפים בו כהנים שכבר עשו בעבר אותו עבודה, בניגוד לפייס השלישי לקטורת. המשנה גם מביאה את המחלוקת עם ר' אליעזר בן יעקב אם בכלל יש פייס נפרד. **רמב"ם** במקום בפירוש המשניות כותב שלהלכה קיים פייס רביעי עבור העלת איברים למזבח. וז"ל "חדשים עם ישנים בואו והפיסו מי מעלה אברים, וזה הוא הפייס הרביעי. ואין הלכה כר' אליעזר בן יעקב". וכן מפרש על אתר **רב עובדיה מברטנורא** ד"ה חדשים עם ישנים "לפי שאמר בקטורת חדשים דוקא, אמר הכא חדשים גם ישנים, כלומר מי שזכה בפייס פעמים אחרות ומי שלא זכה בואו והפיסו".

ד"ה הוא המעלה אותם לגבי המזבח "ולא היה כאן פייס. ואין הלכה כר' אליעזר בן יעקב". וכן פוסק הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ח "הפייס הרביעי מתקבצין כולן ומפיסין לידע מי מעלה איברים מן הכבש למזבח, הפיסו וזכה מי שזכה".

### **סעיף ב יש אומרים זכה רק כהן אחד והעלה האיברים למזבח, ויש אומרים שזכה ששה כהנים. לכל הדעות הכהן גדול רשאי להקטיר לבד את איברי התמיד.**

יש אומרים זכה רק כהן אחד והעלה האיברים למזבח, ויש אומרים שזכה ששה כהנים גמרא יומא כז ע"א לומד שהוצרך ששה כהנים כדי להעביר נתחי טלה. לא ברור אם הלימוד מתייחס רק להעלת האיברים לכבש או גם להעלה מהכבש למזבח. וז"ל הגמרא "וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר' (ויקרא א: ח) ... וערכו - שנים, בני אהרן - שנים, הכהנים - שנים, למדנו לטלה שטעון ששה". פירש רש"י ד"ה שטעון ששה "הבשר בחמשה והקרבנים באחד". הלימוד נמצא בצורה יותר מפותח בספרא ויקרא דבורא דנדבא פרק ו הלכה א "וערכו בני אהרן" יכול אפילו מאה תלמוד לומר וערך הכהן אותם יכול יהא כהן אחד עורך את כל האברים תלמוד לומר וערכו הא כיצד אחד עורך שני אברים וכמה הן אברים עשרה ואחד בקרביים נמצא טלה עולה בששה דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר וערכו שני בני אהרן שנים, הכהנים שנים, מלמד שטלה עולה בששה". לימוד דומה לספרא נמצא בירושלמי פרק ב הלכה ה.

משמע מרש"י יומא כז ע"ב שהלימוד לחובת ששה כהנים שייך רק להעלת הנתחים לכבש. וז"ל בד"ה עצמו "בכל יום בתשעה; חמשה לאיברים, ואחד לקרבנים, ואחד לסולת ואחד לחביתין, ואחד ליין, והא כר' אליעזר בן יעקב היא, דלית ליה חד להעלות מכבש למזבח". וכן מובא במאירי יומא כה ע"א ד"ה ואח"כ מחזירין, שיותר מכובד להעלות האיברים למזבח ע"י כהן אחד. וז"ל "ואף על פי שבהעלאתם לכבש היו רבים בזו משום ברב עם הדרת מלך אבל כל שמן הכבש למזבח הדבר יותר הדור באחד שלא ידמה כמי שהוא עליו למשא". וכן כתב הר"י מלוניל על המשנה יומא כז ע"א "ויחיד הבא לו הגורל הוא לבדו יעלה כל האיברים למזבח שאע"פ שהבאת האיברים עד הכבש היו רבים, משום דכתיו [משלי י"ד] 'ברב עם הדרת מלך', אבל מחצי כבש ולמעלה ולמזבח, לאו אורח ארעא היא, ויותר יש כבוד שכינה במועט מבמרובין".

לכל הדעות הכהן גדול רשאי להקטיר איברי התמיד בעצמו משנה תמיד פרק ז משנה ג לומדים שהכהן גדול רשאי להקטיר לבד את איברי התמיד. "בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר היה עולה בכבש והסגן בימינו הגיע למחצית הכבש אחז הסגן בימינו והעלהו הושיט לו הראשון הראש והרגל וסמך עליהם וזרקן הושיט השני לראשון שתי הידים נותן לכהן גדול וסמך עליהם וזרקן נשמט השני והלך לו וכך היו מושיטין לו שאר כל האיברין והוא סומך עליהן וזורקן ובזמן שהוא רוצה הוא סומך ואחרים זורקין". הראשונים מתייחסים למשנה אם אפשר להבין ממנו שגם בכהן הדיוט מקטירים גם כהן אחד או שמדייקים מהמשנה שרק בכהן גדול אפשר לבד ובכהנים אחרים צריך יותר. תוספות רבינו פרץ יומא כז ע"א מעלה האפשרות בגין המשנה בתמיד ללמוד כמו רש"י, ודוחה אותו משום שהלימוד מבוסס על מפסוק שמתאר העלת האיברים למזבח והקטרתם. וז"ל "בהולכת איברים לכבש איירי ולא בהקטרה, מדכתיב בתריה והקטיר מכלל דעד השתא לא איירי בהקטרה. ותנן נמי בתמיה, כשהיה כהן גהול רוצה להקטיר לא היה אלא חד כהן. ולא נהירא, דלישנא דוערכו עצים על האש משמע דאיירי בנתינה על האש, ודומיא דבגזירין שהן על האש ממש איירי קרא דוערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים על האש ממש. אלא נראה לר"י דודאי הקטרה טעון ששה, וכהן גדול שאני שיכול להקריב כל שעה שירצה". ריטב"א יומא כז ע"א על המשנה לומד מהמשנה בתמיד שבעבודת כהן הדיוט צריך יותר מכהן אחד ומהגמרא ביומא כז משמע שצריך ששה כהנים גם עבור העלה למזבח, וגם משמע שהעלה למזבח נעשה בששה משום 'צדוק על הדת מלך'. ראוי לציין, ראינו שלפי הריטב"א, הקטרת האיברים נעשה דוקא ע"י כהן אחד, הזורק או הכהן גדול. וז"ל "ופליגי אדריבא אליעזר בן יעקב כדאיתא בגמרא, דאיהו סבירא ליה דאין לזה פייס בפני עצמו אלא הזוכה להעלות מן השולחנות לכבש זוכה בזה, ומיהו אף לרבי אליעזר לא היה מעלה בפעם אחת למזבח, אלא בשתי פעמים כדפרישנא (כ"ה א') לרבנן, וכן מוכח במסכת תמיד, ולרבנן דעבדי פייס רביעי להעלות איברים מן הכבש למזבח פרש"י ז"ל בכל השמועה כי כהן אחד היה מעלה הכל, ולדבריו הא דתניא

לקמן ששה לטלה אינו אלא להעלותו מן השולחנות לכבש, והקשו בתוספות חזא דששה לטלה דאמר קרא היינו להעלותו מן הכבש למזבח כדכתיב וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר על העצים כו' אשר על המזבח, ומהתם דרשינן בגמרא ששה לטלה, ומדאורייתא אין לנו שתי העלאות, אלא מדרבנן בעלמא משום ברוב עם הדרת מלך וכדאיתא התם, ועוד תנן במסכת תמיד שששהיה כהן גדול רוצה להקטיר היה עולה בכבש והסגן בימינו הושיט לו הראשון הראש והרגל וסמך עליהן וזרקן, וכן השני וכן כולם, והיה ודאי אף לרבנן היא דהא סתמא תנן לה ולא אמרו עלה בגמרא דתיהוי רבי אליעזר בן יעקב, ועוד דהא אמרינן לקמן דטעמא דרבנן משום ברוב עם הדרת מלך, ואם אין מעלה אלא אחד, מה הדרת מלך יש בזה, אדרבה יותר הדור שיעלוהו ששה הראשונים". לשון הרמב"ם נוטה יותר לדעת רש"י, שכהן אחד העלה את האיברים למזבח. וז"ל "ואחר כך מעלה זה שזכה באיברים את האיברים מן הכבש למזבח".

## **סעיף ג לפי רוב הראשונים הזוכים בהעלת האיברים למזבח גם מקטירים האיברים על המערכה. לפי הריטב"א הכהן שזרק את דם התמיד גם מקטיר את האיברים.**

לפי רוב הראשונים הזוכים בהעלת האיברים למזבח גם מקטירים האיברים על המערכה רש"י סוכה נד ע"ב בד"ה ניתנין, מסביר שהכהנין שמעלים איברים מהכבש לראש המזבח גם מקטירים הנתחים על אש המערכה. וז"ל "ששה כהנים הזוכים בהולכת אברים, כדאמרינן בסדר יומא [כז א'] מסדרין אותו בתחתיתו של כבש, מחציו ולמטה במזרחו של כבש, עד שיבא המעלה ומקטירן מן הכבש ולמזבח, וזה היה סימן שהן של תמיד, שפעמים היו מתעכבין אברי תמיד עד המוסף, והיה צריך היכר שלא יקטירו למוספין קודם לעולת התמיד, דהא מפקינן מקרא שאין שום קרבן קודם על המערכה לתמיד של שחר, הלכך היה צריך היכר". וכן משמע בתוספות רא"ש יומא כז ע"א ד"ה למדנו לטלה שטעון ששה כהן, שמגיע למסקנה שבדרך כלל ששה הכהנים שמעלים האיברים גם מקטירים אותם על האש. וז"ל "בהולכת איברים לכבש מיירי ולא בהקטרה מדכתיב בתריה והקטיר מכלל דעד השתא לא איירי בהקטרה ותנן נמי בתמיד כשהיה כ"ג רוצה להקריב את התמיד היה מקטירו כולו, ומיהו קצת קשיא דלישנא דוערכו עצים על האש משמע דאיירי בנתינת איברים על האש, והיה נראה לומר דודאי בהקטרה בעי ששה כהן גדול שאני שיכול להקריב כל עת שירצה כדאמרינן לעיל בפרק קמא, ומיהו קשה דנהי דיכול להקריב כל שעה שירצה מיהו אינו יכול לשנות ההקטרה כיון דמקרא ילפינן שטעון ששה כהנים". הרמב"ן במלחמות ה' יומא א ע"ב [דפי הרי"ף] מסביר שהכהנים לא רק מעלים איברי התמיד אלא גם מסדרים את אברים ופדרים של הקרבנות שלא נתעכלו כמו שצריך במשך הלילה. וז"ל "הפייס הרביעי מי מעלה איברים מן הכבש למזבח הם האיברים שניתותרו מערב יום הכפורים שסודרים אותם על ... והעלאה זו עבודת לילה היא או סוף של יום שעבר ואינה מסדר היום והיא צריכה פייס כדמפורש והרי אברים ופדרים דעבודת לילה היא יתקינן ליה רבנן פייסא ומההיא נמי שמעינן דהא דתנן מי מעלה איברים וכו' בין על איברי תמיד של שחר בין על איברים שלא נתעכלו מבערב".

**ברמב"ם** לא כתוב מפורש מי מקטיר את האיברים. וז"ל בתאורו של פייס הרביעי בהלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ח "הפייס הרביעי מתקבצין כולן ומפיסין לידע מי מעלה איברים מן הכבש למזבח, הפיסו וזכה מי שזכה". וז"ל בתיאורו של סדר קרבן התמיד פרק ו הלכה ה "ואחר כך מעלה זה שזכה באיברים את האיברים מן הכבש למזבח, ואחר שמעלין את האיברים ...". משום שהרמב"ם לא מתאר מי כן מקטיר את האיברים, משמע שמי שהביא את האברים גם מקטירם. לעומת זאת, **הריטב"א** יומא כה ע"א פייס, טוען שכהן הזורק את הדם גם היה מקטיר את האיברים, ולא הכהנים שמעלים האברים לראש המזבח. וז"ל "והא דלא קתני מי מקטיר, מפני שמן הסתם הזורק הוא המקטיר, כדי שתעשה עבודת הדם והבשר בכהן אחד, או אפשר שכשלא היה כהן גדול מקטיר, ידוע היה בכל בית אב מי הוא המקטיר בכל יום, והראשון יותר נכון".

הריטב"א מובא בכסף משנה בהל' תמידין ומוספין ד:ו "כתב הריטב"א פ"ב דיומא הזורק הוא מקטיר האיברים כדי שתעשה עבודת הדם והבשר בכהן אחד"<sup>128</sup>.

### **סעיף ד כהן שזכה באותו יום באחד הפייסים הקודמים, יש אומרים שהוא רשאי להצטרף בפייס הרביעי ומשמע לכמה דעות שאיננו רשאי להצטרף בפייס הרביעי.**

כהן שזכה באותו יום באחד הפייסים הקודמים האם כהן יכול לזכות לעבודה ע"י פייס פעמיים באותו יום? כלומר, כהנים שזכה בפייס, האם הוא רשאי להשתתף באותו יום בפייס אחר? יתכן שנקודה זאת תלוי בהבנת תיאור פייס הרביעי משנה תמיד פרק ה משנה ב "חדשים עם ישנים בואו והפיסו מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". וכן נמצא במשנה יומא כו ע"א "והרביעי: חדשים עם ישנים, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". מה כוונת המשנה באמירת "ישנים"? האם הכוונה לאלו שכבר עשו מימיהם עליית האיברים או כבר עשו הקטרת קטורת, בניגוד לפייס השלישי, או הכוונה לאלו שכבר עבדו באותו יום? תוספות יומא כו ע"א ד"ה דתנן, טוען שהזוכה בפייס אחד רשאי להצטרף ולזכות בפייס מאוחר באותו יום. וז"ל "דזימנן דבהעלאת איברים מכבש למזבח זכה אחד מהנך שזכו להוליך לכבש". וכן דעת הר"י מלוניל על אתר "שאפילו יצא הפייס להעלות מן הכבש למזבח לאחר שזכו להעלותם על גבי הכבש, אין אנו חוששין לזה". לעומת זאת, המאירי יומא כה ע"א ד"ה ואח"כ חוזרין, מסביר שהמשנה בתמיד מאפשר כהן שכבר העלה איברים מימיו להצטרף בפייס הרביעי, בניגוד לפייס השלישי. אפשר להבין מפירושו שאין מקור להרשות לכהן להצטרף בפייס אם כבר זכה באותו יום. וז"ל "ואח"כ מפייסין פייס רביעי להעלאת אברים מן הכבש למזבח לסדרם על המערכה ומתוך שהופקעו הישנים מפייס שלישי חוזר וקורא לפייס זה חדשים גם ישנים"<sup>129</sup>.

משמע מלשון הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ד הלכה ח שכהן שכבר זכה בפייס רשאי להצטרף ולזכות בפייס אחר. וז"ל "הפייס הרביעי מתקבצין כולן ומפיסין לידע מי מעלה איברים מן הכבש למזבח, הפיסו וזכה מי שזכה". מנגד, הרדב"ז על אתר אומר שכהן שכבר זכה בפייס לא רשאי להצטרף בעוד פייס. וז"ל "והא דתנן [כו א'] חדשים גם ישנים, היינו חדשים לקטורת וישנים לקטורת אבל אותם שכבר זכו בשאר הפייסות לא היו נכנסים בפייס, והטעם כדי שיזכו כולם וברוב עם הדרת מלך".

### **סעיף ה כהן שזכה בפייס הרביעי גם מעלה האיברים לראש המזבח עבור התמיד של בין הערביים.**

מוסבר בפייס השני סימן טז סעיף ט.

### **סעיף ו יש אומרים שביום כפור קיים פייס רביעי כדי לבחור כהן שיקטיר האיברים ופדרים שלא עוכלו בלילה.**

שיטת הרמב"ן נמצא במלחמות ה' יומא א ע"ב [דפי הרי"ף] שהובא בסעיף ג.

<sup>128</sup> המשנה למלך על אתר מביא הראשונים שחולקים על הריטב"א ומסביר שבפשטות צריכים להגיד שמי שמעלה האיברים גם מקטירם.

<sup>129</sup> גבורת הארי [לבעל השאגת אריה] יומא כו ע"ב ד"ה כיצד טוען באופן מפורש שכהן לא רשאי באותו יום להצטרף לפייס אחרי שכבר זכה.

## בענין עבודה במקדש כהני זמננו

### סימן ה יחוס כהנים

שיטת הרמב"ם (הל' איסורי ביאה כ:א-ב ובשו"ת ס' תמ) שרק כהן מיוחס ע"י שתי עדים מורשה לאכול קדשים או לעבוד במקדש. הצורך לבירור ע"י שתי עדים הוא מעיקר הדין כדי שרק יגש לקודש כהנים שמבורר שהם לא זרים ולא חללים. בזמן הזה, כל הכהנים נחשבים כמוחזק לכהונה (כלומר, ברמה של עד אחד) ואין כהן חזקה מורשה לעבוד במקדש. ברור שלשיטתו שאין כהני זמננו עולים לעבודה. לעתיד לבא ייחסו הכהנים על פי המשיח ברוח הקודש, וכמובן יוכלו לעבוד במקדש. ואם תטען, שאם היינו יכולים להקריב והשאלה היחידה היה חסרון של כהן מיוחס, לא יתכן שהרמב"ם היה עוצר את העבודה במצב כזה. יכול להיות, אבל זה טענה בנויה על ספקולציה, כלומר טענה שבנויה על שיטה תיאורטי, וזה טענה לא קבילה מבחינת הלכתי מהסיבה הפשוטה שע"י קבלת שיטה שקיים רק באופן תיאורטי אפשר לפסוק כל מה שרוצים, וכל דיון הלכתי יעקר מערכו, כי ממילא אפשר לפסוק כשיטה שיוצא לפי הדמיון. יוצא, שלפי הרמב"ם כהני זמן הזה נחשבים כמוחזקים וכהני חזקה לא עובדים במקדש, אז אין כהני זמן הזה עובדים במקדש.

מנגד, בין הראשונים קיים שיטת הראב"ד (מופיע במאירי קידושין סט ע"ב) והמב"ט (קריית ספר הל' איסורי ביאה ריש פרק כ) שמעיקר הדין כל עוד שאין פגם או חשש כהני חזקה מושרים להתעסק בקדשים. הצורך ביחוס הוא במצב של פגם או חשש (ראב"ד) או חומרא בגין חיוב מיתה של עבודת זר. צריך לציין, שהמאירי אומר שעיקר הסברת פשט הגמרא הוא כמו הרמב"ם ולא כמו הראב"ד, ואכן מסכים רוב הראשונים בפירושם בגמרא. בנוסף, המאירי טוען שגם הראב"ד לא היה מעלה כהני זמננו לעבודה משום שכבר לא ברור מי באמת כהן. בנוסף, ראינו שרש"י לא מסכים עם הרמב"ם, הצורך בייחוס הוא משום חשש חללות, ולפי הוא אמינא בגמרא כהן שנושא כפיו שאין בו פגם אכן עולה לייחוס, ולכאורה נביא לא ייחס את הכהנים, אלא באיזהו רמה כיון שנטמעה נטמעה. בכל זאת, עדיין לא ברור שיטת רש"י לגבי ענינו.

לי נראה שהמסקנה המתבקשת ברמה של ראשונים הוא שכובד המשקל הוא כמו הרמב"ם – שהבנת הסוגיא היא שעבודה דורשת כהן מיוחס גם במצב שאין פגם או חשש. זה לא אומר שצריך לקבל כל שיטת הרמב"ם לגבי הצורך בנבואה כדי לחדש את העבודה, אבל באופן עקרוני מקיים חובה של כהן מיוחס. מצד שני, קיים שיטה עם פחות משקל, שכהן מוחזק שאין בו חשש או פגם מעיקר הדין מורשה לעבוד. המסקנה של "כובד משקל" מבוסס על העובדה שמדובר על מחלוקת רמב"ם-ראב"ד וגם המאירי, שהוא היחיד שמצאתי שמביא את הראב"ד טוען שאותו ראב"ד הוא נגד פשט הגמרא.

ראוי לציין, שעכשיו בזמן הזה אין אפשרות לשחזר יחוס כהנים, הרי נאבד את עדות (שתי עדים) של שלשלת עד בית שני. ולפי השיטה שאין מעלין מנשיאת כפים ליוחסין אז ברור שאי אפשר לעלות ליוחסין בזמן הזה, ולפי השיטה שכן מעלין מנשיאת כפים ליוחסין לפי כמעט כל הראשונים זה אומר שגם נשיאת כפים יידרש שתי עדים, ונפסל את כל הכהנים לנשיאת כפים. עוד אפשרות היא לייחס לפי בדיקת גנטית, דבר שנראה רחוק מאד מבחינת רפואי ומבחינת הלכתי, כלומר דיוק הבדיקה לא באופן מוחלט, ואם כן היה מגיע לתוצאה של 100% עדיין היה קשה לקבלו כעדות של שתי עדים וגם ממילא בדיקה כזאת לא אומר כלום על חללות.

בכתיבה של האחרונים נמצא הרבה חומר בנושא, ומעניין שכמעט כולם מתחילים בצורה של "אם השלטון היה נותן רשות להקריב..." הקדמה שעדיין נכונה לנושא. נתמקד במחלוקת בין שתי גדולי פוסקי האחרונים החתם סופר (שו"ת חת"ס יו"ד רלו) ורבי עקיבא איגר (שו"ת רעק"א ח"ה יו"ד מ-מד מהדורת המאור). החת"ס טוען שכהן מוחזק יכול לעבוד במזבח. הצורך ביחוס הוא משום חשש חללות. ומשום החשש של חללות הגמרא בקידושין סו ע"ב מכשיר קרבן שנקרב והודע אח"כ שהכהן היה חלל (המצב שלנו הוא חשש לחללות, אז החת"ס מכשירו להקריב לכתחילה). חשש זרות לא קיים לפי החת"ס על סמך החזקה. זאת ועוד, הוא אפילו מסביר את השיטות שאומים שכהנו נחשבים כספק כהנים רק לענין של חללות, כלומר שלפי המהרש"ל כוהני זמננו ספק חללים, ואפילו במצב זה עבודתם כשרה. נראה לי קשה לקבל את הסברתו בהמהרש"ל, הרי בקריאה פשוטה רואים שהמהרש"ל חושש שכמעט רוב כהנים בזה"ז הם באמת זרים. החת"ס אכן מביא את הטענה "אבל לעכב

הקרבה בשביל זה מאן לימא" כלומר, מי אמר שהדרישה ליחוס יעצור הקרבת קרבנות לגמרי? צריך לציין שהחת"ס באותו תשובה מדבר על קרבן פסח מסיבות אחרות. לפי החת"ס כוהננו המוחזקים מורשים לעבוד בקודש.

קיים ויכוח בין רעק"א ורב צבי הירש קלישר בסדרת תשובות על האפשרות של חידוש העבודה, והנושא המרכזי הוא בענין של כהני יחוס. הרב קלישר טוען עבור החתם סופר שכוהני זמננו מוחזקים ולפי כללי הלכות חזקה אמורים ליחשב ככהנים לכל דבר, גם במידה שמקור החזקה הוא רוב, כלומר העובדה שרוב אלו שאומרים שהם כוהנים הם באמת כוהנים מחזיק את כולם על פי דין ליחשב ככהנים. רעק"א טוען מנגד שאכן כוהני זמננו מוחזקים, והוא מסביר את הריב"ש מסכים שכוהני זמננו מוחזקים, נגד המהרשד"ם, אלא שכוהני זמננו לא יצאו מכלל ספק ואי אפשר להגיד שהם בודאי כהנים. במצב שכהנים מוחזקים אבל לא נחשבים כודאי מחמירים עליהם לגבי איסורי חיתון ולא מתירים אותם לעבודה שפסולה בזר. שתי אפשרויות איך להסביר את רעק"א, או שהוא בעצם מסכים עם הרמב"ם שכהן צריך בירור ודאי לעבוד, למרות שהוא מזכיר אותו והלשון שלו שונה או שרעק"א לא מקבל את הרמב"ם אבל חולק על החת"ס בענין מוחזקות, כלומר שחולקים בדיני מוחזקות או במציאות. אם חולקים בדיני מוחזקות, אז את זה אפשר לברר לכאן או לכאן לפי כללי פסקה נוקשה. ואם חולקים במציאות, יתכן שאפשר לברר את המציאות, כלומר ליחשב סטיסטי אחוז הכהנים שאמורים להיות אמיתי או לבדוק כללי בדיקה גנטי. זאת ועוד, אם הבעיה היא בחזקה, יתכן שאפשר להגיע לשיפור של החזקה או למצוא כהנים שהחזקה שלהם נראה יותר ברור ואמיתי. בקיצור, אפשר להגיד שגם החת"ס וגם רעק"א לא מקבלים גישתו של הרמב"ם, ויש מחלוקת סביב החזקה, ועם החזקה יתכן שאפשר להתמודד.

שיטת חזון איש (אבהע"ז ס' ב-ג ושביעית ס' ג) מתמודד באופן מעניין גם עם החזקה לענין זרות וגם עם חשש חללות וז"ל באבהע"ז ס' ב סעיף ז "לעתיד לבא לא יהיה לנו כהנים מיוחסין משום חשש זרות דהרי היינו מעלים ע"פ עצמו וע"פ עד אחד לנשיאת כפים ולתרומה דרבנן, ולמנין יוחסין צריך יחוס בעדות שהוא מזרע אהרן, ומשום חשש חללות דצריך בדיקת אמהות ולא סגי בחזקה של גולה, ונראה דלענין השש חללות סגי בבדיקת ד' אמהות וכדתנן במתני קדושין ע"ו ע"א וזה סגי אף לענין יוחסין, וכמש"כ תוספות שם ואם בדיקה זו לא מהני לא תמצא אשה כשרה לענין יוחסין, אבל לענין עדות אבות הכהונה צריכין אנו לאלוהו שיגלה, אבל יש לעיין והא אמרינן דחללים שנטמעו נטמעו ואין אליהו עתיד לגלות, ואפי' לענין חללים וכיון שאינן כשרין עד שיאמר אליהו שהן כהנים לא מקרי נטמעו ואיך יאמר על חלל שהוא כהן, וי"ל דשפיר מקרי נטמעו כיון שאין אנו חוששין לחללות, ולענין זרות יאמר אליהו אמת, ונראה דעד ד' אמהות לא מקרי נטמעו דכל מצות חכמים בבדיקה מפקעא מדין נטמעו, ונראה דאז מצוה לגלות וכל מה שאסרו לגלות משפחות הוא בטמיעה שקדם ד' אמהות... והנה מבואר בגמ' דף ע"א מהימן מן התורה לענין תרומה ונראה דהוא הדין לענין יוחסין ורק מדרבנן החמירו במעלת יוחסין, ואפשר דגם הוא עצמו נאמן מן התורה והא דאינו נאמן משום שבח כהונה אינו אלא מדרבנן, ולדידן דמהימנין ליה ע"פ עצמו משום שאין לנו תרומה, ולענין נשיאת כפים וקריאה בתורה אינו חשוד לשקר, יש מקום לומר דמעלין ממנה אח"כ ליוחסין כיון דבשעה שאמר לא היה נוגע אבל זה אינו דלא עדיף מעד אחד דלא סגי לענין יוחסין, ומ"מ אינו אלא מדרבנן ולא מה"ת, ואפשר דבליכא כהן אחר לא העמידו חכמים דבריהם, לכן בזה"ז אי יתהיב רשות להקריב קרבן פסח אין לבטל בשביל שאין לנו כהן מיוחס וסגי בבדיקת ד' אמהות, אף שאין לנו יחוס אבות עד כהן שעבד, ואפשר דהעמידו חכמים דבריהם אף כה"ג, ושמענו שדנו בזה רבותנו אחרונים ז"ל. בסעיף הזה החזו"א מעלה הוא אמינא שהוא דוחה שמדאורייתא היה אפשר להעלות כהן על פי עצמו ליוחסין. בכל זאת, הצורך בכהן מיוחס הוא דרבנן ולא מוכרע אם העמידו חז"ל את גזירה גם במצב שזה יבטל את העבודה. לגבי חשש חללות מפעילים גם בחללות את הכלל כיון שנטמעה נטמעה (מה שנשכח נשכח) ומה שלא נשכח, ארבע אמהות – שתיים או שלשה דורות של נשים, באמת צריך לברר. חשוב לציין שהחזו"א מדבר על הקרבת קרבן פסח, מן הסתם משום שביטולו מחייב כרת, מה שהופך הקרבן להיות יותר דחוף. בנוסף, קיים אפשרות שכהן העובד לא מיוחס עובר על איסור זרות או חללות, אבל יתכן שכדי להוציא מכרת של קרבן פסח אפשר להתיר העברה אפשרית של איסור.

אלא שבסימן ג' החזו"א מפקפק במוחזקות לגבי נתינת תרומה ואני טוען שכל שכן לעניני קרבנות, משום שחז"ל פסלו כהן לחזק את עצמו, כלומר לא מעלין לחזקה על פי עצמו אלא על פי עד אחד ובבית דין. כבר כמה מאות שנה שכהנים מעלין על פי עצמם לתורה או לנשיאת כפים, כפי שמופיע ברמ"א אבהע"ז ג:א ובאופן כללי יותר ברמ"א אבהע"ז א:ג. עובדה שמוכר לכולם, מגיע איש לא מוכר לבית כנסת והוא נושא את כפיו ומקבל עליה של כהן בלי

שאף אחד אחר אומר או מעיד עליו שהוא כהן. המצב המוכר הזה נקרא כהן שעולה על פי עצמו, ולפי החזו"א משום חשש שהוא משקר, העולה על פי עצמו מכניס ספק ופקפוק בחזקת כהני זה"ז, לפחות ברוב דרבנן. אלא, משום במשך הדורות לא היה רווח או תמריץ לשקר להיות כהן ואין הרבה שהכניסו את עצמם לכהונה בשקר, המצב הזה הפיך ואפשר להחזיר את המוחזקות. החזרת מצב של חזקה בלי ספק בלשון הקדוש של החזו"א "ומיהו אי היה בדינו עכשו לגדור שלא יעלו על פי עצמן אפשר היה ראוי להחזיר הדבר ליושנה שיהיו הכהנים אוכלין בחלת חו"ל וניטלין לשריפה בא"י, דכיון דנמנעו מליתן להם תרומה וחלה שוב אין שבח כהונה ואין לחוש משום זמן מועט שנכנסו שלא ברשית בית דין משום שבח כהונה, ואם נכנסו ע"פ עצמן לא ידענו אם שקרו, ומעיקר הדין הכהנים

בחזקתן אלה שאנו חוששים שאם ניתן להם תרומה ויהיו עלינו לתקן שלא יעלו הכהנים לנשיאת כפים ולתורה ע"פ עצמן".

החת"ס והחזו"א מכשירים כהן מעיקר דין דאורייתא משום חזקות, נלענ"ד שהם מדברים על שתי סוגים שונים של חזקה. החת"ס (או לפחות רב קלישר) מתאר חזקה שבנויה על רוב, רוב אלו שאומרים שהם כהנים הם באמת כהנים אז כולם נחשבים כמוחזקים שלא משקרים, ויתכן שבאופן הלכתי אין ספק לכהונתם. החזו"א מדבר על מה שנקרה חזקה מעיקרא, כלומר חזקה שבא מכח המקור, נקודת המוצא, ובוזה"ז אנו מסופקים לגבי כהנים משום שיש בעיה בהתחלה שעלו לכהונה, כלומר שאנו מסופקים לגבי חזקה מעיקרא. החזקה שמתואר ע"י רב משה פיינשטיין שאב נאמן שבנו יהיה מוחזק פועל באופן דומה. נלענ"ד, במקרה של יחוס כהונה, נדרש יותר חזקה מעיקרא, הרי מה שבאמת נדרש הוא לפי המקור, מי הוא צאצאו של אהרן הכהן, שזה מה שאומר חזקה מעיקרא (בכיוון הפוך) שמי שמוחזק היום ככהן זה אומר שהוא המשך של נקודת מוצא מוחזק, כלומר מאהרן הכהן. החזקה שבנויה על רוב של עכשיו הוא נכון סטטיסטי, אבל זה לא אומר באופן לוגי על כל כהן פרטי שהוא מדבר אמת, וברור שכל כהן פרטי בעצמו לא יודע אם הוא כהן או לא (אם היה יודע, הוא היה מיוחס) אין שום הוכחה אמיתית על כל יחיד שהוא אכן מצאצאו של אהרן.

חשוב לדעת שרב משה פיינשטיין זצ"ל באבה"ע ח"ד בעצם מוריד את המוחזקות במצב שכהן או אבא או סבא וכו' לא היה תוך קהילה כשומר תורה ומצוות ככהן פעיל (כלומר, נשיאת כפים מדי פעם). כלומר, משפחה שעבר חילון או שלא היה תוך קהילה לא נחשבים כמוחזקים לכהונה, משום שהיה תקופה שלא היו ידועין ע"י אחרים ככהנים. בנוסף, יש אחרונים אחרים שדורשים שכהן מתפקד ככהן לפחות פעם בשנה כדי לשמור על חזקתו. בענין של חשש חללות, הדינים של חללות מאד לא פשוטים לא ידועים בציבור הרחב ולא קל לגלות כשיש בעיה, עיין אבה"ע"ז ס' ו-ז. לדוגמא, יהודיה שקיימת יחסים עם גוי ואח"כ מתחתנת עם כהן, הילדים חללים. יוצא מפרטי הדינים האלו שבזמן הזה כהן חילוני או כהן שלא נזהר יכול להיכנס בקלות לבעיה של חללות ואכמ"ל.

המצב בתקופה האחרונה הוא בו זמנית תומך וגם מאתגר את מוחזקות של כהנים. מצד אחד, הרבה יותר קל ויש יותר כלים כדי לברר המצב המשפחתי מכל העולם. כהן לא מוכר שמגיע למקום חדש באופן עקרוני צריך לברר את כהונתו, היום יותר אפשרי לברר מקום מוצאו ואצל קרוביו. מצד שני, במאה השנים האחרונות היהדות עבר טלטולים מאד קיצוניים. מעט מאד יהודי זמננו גרים באותו מקום וקהילה שנוולד בו הסבא שלהם. רק הנקודה הזו מקשה מאד על בירור מוחזקות. ומעבר לזה היהדות עבר שואה איומה וחילון בהיקף גדול, דברים שעוד יותר מקשה על בירור מוחזקות. בנוסף, בזמן האחרון בתי דין יותר מתירין מי שאומר שהוא כהן להתחתן עם אשה שאסורה לכהן או ספק אסורה לכהן, כלומר בזמן האחרון יש יותר נטיה של בתי דין לפקפק בחזקת הכהנים.

מחשבות והמלצות – בלי פסק

נלענ"ד לפי כובד משקל של הדעות שחובת ייחוס כהנים לעבודה הוא חובה דרבנן. בין הראשונים רק נמצא דעת בית הלל על הספרי שאפשר להבינו שהחובה דאורייתא.

בכל זאת, חובת כהני ייחוס הוא תקנה קדומה שנמצא במקרא. לפי פשט הפסוקים, כהן שקיים ספק לגבי ייחוסו לא מורשה להתעסק עם קדשים עד שיברר הספק.

נלענ"ד לפי כובד המשקל של ראשונים כהני חזקה לא יכולים להתעסק בקדשים.

נלענ"ד לפי כובד המשקל באחרונים יתכן שכהני חזקה יכולים להתעסק בקדשים.

נלענ"ד שעיקר השאלה לגבי אפשרות שכהנים בזה"ז יכולים לעבוד הוא סביב שאלת טיב ואיכות של חזקת הכהנים בזמן הזה. ובזה יש מחלוקת גדולה בין האחרונים וכבר התחיל בסוף זמן הראשונים.

נלענ"ד מאז שהפסיקו לייחס כהנים אי אפשר להגיד עובדתית שאין זרים וחללים בין כהני זמננו.

קיימת דעות שרוב או כמעט רוב של כהני זמננו אינם כהנים ויורד כל החזקה. נלענ"ד שהעובדות לא תומכות מעמדה הזאת, הן מבדיקת מצבות שמצאו כ-5% כהנים מכלל ישראל במשך כמה מאות שנה, והן מבדיקה גנטית שמצא קורלאציה של יותר מ-50% בין כהני זמננו. גם הדעה הזאת לא נראה לי כל כך הגיוני.

נלענ"ד שהמחלוקת לגבי איך לראות חזקת הכהנים בזמן הזה הוא יותר מחלוקת הלכתית ופחות מחלוקת עובדתית.

נלענ"ד שאפשר להגיע להבנות והכרעות הלכתיות לפי כללי חזקה ורוב, שכאן רק התחלנו לגרד הכיוון הזה.

רמה מסויימת של ספק והורדת איכות החזקה הוכנס גם בגין שעלו כהנים על פי עצמן.

נלענ"ד יש מצבים כהן יחשב כפחות מסופק, כמו אלו שיש להם רישום של שלשלת הדורות.

נלענ"ד שיתכן עוד מצבים שחזקה של כהן יחשב כיותר חזק או קדום.

נלענ"ד יש לתת עדיפות לעבודה עבור כהן עם רישום שלשלת הדורות או חזקה חזק מסיבה אחרת.

נלענ"ד בדיקה גנטית יכול יותר לברר את רמת הספק של עבור כלל אוכלוסיית הכהנים ופחות יכול לברר ספקות לגבי כל יחיד ויחיד.

האחרונים בעיקר דנו בהקרבת קרבן פסח, נלענ"ד עבור קרבנות אחרות קיים אפשרות יותר נמוכה להקריב עם כהני זה"ז.

נלענ"ד עבור עבודות שזור חייב עליהם מיתה כדאי לתת אותם רק לכהן שקיים עבורו ספק נמוכה מאד. עבור כהנים אחרים מכניסים אותם לספק חיוב מיתה, שקשה מאד להתיר. אולי אפשר להתיר כדי להוציא מכרת, כלומר בקרבן פסח.

יש אחרונים שעולים הטענה שלא יתכן שיבטל עבודה משום שאין כהנים מיוחסים. נלענ"ד שצריך להתעמק יותר בהבנת הטענה. לפי הבנתי, אם אומרים שאי אפשר לבטל עבודת הקרבנות היום משום תקנה שצריך מיוחסים, יתכן שיש כח בחז"ל לבטל מצות בשב ואל תעשה. אבל אם אומרים שהמתנה למשיח זה בעצם נחשב כביטול מצוה באופן מוחלט, שכאילו אין המצוה קיימת בכלל, יותר מתקבל הטענה להתיר משום שלא יתכן דבר כזה. החזו"א לא הכריע אם נוכל להקריב לפי הטענה הזאת (כנראה הבנתו היה כפי האפשרות הראשונה).

נלענ"ד יותר מקובל חזקה שבנויה על כמין חזקה מעיקרא ופחות מתקבל החזקה כחזקה שהרגילה שבנויה על רוב.

יש הטוענים שחזקה נחשב באופן הלכתי כודאי כפי שידוע "שמלקין וסוקלין על פי חזקה". נלענ"ד שקשה לקבוע ככה לגבי חזקת כהנים, משום שאין אף כהן (או ליתר דיוק, אביו של כהן) שידוע על עצמו שהוא באמת כהן כשר. כלומר, האם בחזקה שבנויה על רוב יכולה להתייחס לפריט כממש ודאי כאשר הפריט לא יודע על עצמו את האמת?

נלענ"ד שבזמן האחרון נכנס יותר ספקות בחזקת הכהנים, משום תנועת היהודים, החילון והשוואה. רואים הפקפוק הגובר בחזקת הכהנים בהעלת ההיתרים שנותנים שכהני זמננו לינשא לאשה אסורה או ספק אסורה.

נלענ"ד יש לחתור להחזיר מוחזקות כמו שמתואר בחזו"א, ואז יתכן שיהיה חזקה יותר משמעותי ממה שקיים היום, דבר שיכול להשפיע על האפשרות להקריב. החזרת המוחזקות אומר שחותרים למצב שכהן לא עולה לנשיאת כפים או לעליה על פי עצמו, מה שידרוש תעודה או הסכמה על פי בית דין שמוחזק לכהן. ובנוסף יצטרך בדיקה ע"פ בית דין שאין חללות לשתיים או שלשה דורות.

צריך לציין שהחזו"א אומר שהצורך בבית דין הוא חומרה דרבנן ומעיקר הדין הכהנים בחזקתן, אלא שראוי ורצוי שלא יעלו על פי עצמן.

נלענ"ד שבזמן הקמת מאגר להסכמת כהנים שצריך לבנות כללים שלפיהם כהן יחשב כמוחזק או לא מוחזק.

נלענ"ד שבזמן כהן שמוסמך כמוחזק או בניו מתחתנים שבית דים צריך לבדוק את הכלה כדי לשלול חללות. לפי הבנת תוספות בקידושין עו זאת בעצם דרישת המשנה, אבל הדבר לא נעשה משום שאין עבודה.

נלענ"ד שהרבנות בישראל היו אמורים לחדש מאגר ממלכתי של כוהני חזקה. באמת הרבנות אכן בודק חללות לרמה מסויימת, כדי לנסות לעצור חתוני אסורים עבור כהנים, אבל לא ידוע לי אם זה מספיק. הניחוש שלי, שמשום הקושי המובנה בנושא חללות, הייתי מופתע שבדקים שלילת חללות עד הסוף. לגבי חזקת כהונה, אני מנחש שיותר בודקים אפשרות לשלול חזקת כהונה במצבים מסוימים ולא בודקים איך לחזק את מוחזקות של כהן יחיד.

נלענ"ד שממילא אין מספיק דיינים ומשאבים כדי שהרבנות יכנס לנושא.

נלענ"ד שכנראה יצטרך הקמת בית דין יעודי ומאגר פרטי עבור החזקת הכהנים.

נלענ"ד שממש אסור שבית דין לחזק כהנים יכשיר כהן שבית דין של הרבנות עלול להתירו לחתן עם פסול חיתון או ספק פסול חיתון.

מנגד, אפשר לבחון את האפשרות להגדיר כהן מוחזק ככהן שבית דין רבני לא יתיר בשום אופן לינשא לפסול חיתון או ספק פסול חיתון.

נלענ"ד שיש חשיבות בתיקון מאגר כהנים מוחזקים ולהפסיק העלת כהנים על פי עצמם גם לפי השיטות שלא מכשירות כהננו לעבודה.

בקיצור, המטרה הוא להחזיר חזקת הכהנים למצב שאמור להיות, טרם כל מני הנהגות לא כהלכה שהיו במשך הדורות שעשו משום שאין עבודה. נלענ"ד שיש בזה בשורה ויתכן שיכול להשפיע על היכולת להקריב קרבנות ע"י כוהננו.

נלע"ד שכדאי עכשיו להגדיר מדיניות במקרה שהרשות (הממשלה) יאפשר הקרבת קרבנות.

אי אפשר לכהנים להקריב בלי הסכמת גדולי הדור. ויש בזה שלשה סיבות:

לא הולכים נגד גדולי ישראל.

הוכח שהנושא מסובך מאד, ורק גדולי ישראל יכולים להכריע.

הקרבת קרבנות הוא דבר ציבורי מאד ונעשה לטובת הכלל, ומתבקש ברמה עקרונית לפחות שיתופם והסכמתם.

קיים היתרים למעשה שהם יותר מסובכים, אבל כולם נעשה בהסכמת גדולי ישראל.

34. יהיה רצון שבקרוב יקום כהן עם האורים ותומים שיתיר את הספקות שלנו.